

T.C.

RECEP TAYYIP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

RİZE ÇAMLIHEMŞİN AĞZI
(Yüksek Lisans Tezi)

Ebru SARIAHMET

Dr. Öğr. Üyesi Ümit HUNUTLU

Danışman

RİZE

2018

KABUL VE ONAY

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında, Ebru SARIAHMET tarafından hazırlanan “Rize Çamlıhemşin Ağzı” başlıklı bu çalışma, 06/07/2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği/oy çokluğuyla başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

Başkan: Dr. Öğr. Üyesi Ümit HUNUTLU

Üye: Prof. Dr. Muharrem DAŞDEMİR

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Gül YILMAZ ÇAL

İmza

.....

Kabul/Red

.....

Kabul/Red

Kabul/Red

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

19 / 07 / 2018

İmza

Enstitü Müdürü
Doç. Dr. AHMET PANIK
Müdür

ETİK BEYAN

Bu tezdeki bütün bilgileri etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yaptığımı bildiririm. İfade ettiklerimin aksi ortaya çıktığında ise her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim. 06.07.2018

Ebru SARIAHMET

ÖN SÖZ

Sözcükler yaşanan dönemin canlı kanıtlarıdır. Bir toplumun kültürel değerleri sözcükler aracılığıyla sonraki kuşaklara aktarılır. Toplumların temelini oluşturan kültürel ve sosyal değerlerin korunumu dil ile mümkündür. Dil toplumun ihtiyaçları doğrultusunda zenginleşir, şekillenir ve yapısına yeni unsurlar alır. İnsanların ihtiyaç duymadığı nesne ya da kavramlar zamanla unutulmaya mahkûmdur. Özellikle kültürel değişimin çok hızlı seyrettiği günümüzde toplumun yüzyıllar boyunca oluşturduğu, yaşattığı birtakım ritüeller ve sözlü kültür değerleri çok kısa bir zamanda yitilebilmektedir. Ağız araştırmaları üzerine yapılan çalışmalar, bir yandan yüzyıllar boyunca oluşturulan kültürel mirasların mahfazası olan dil ürünlerimizi tespit etmemizi sağlamakta, bir yandan da kültür tarihi, halk bilimi, halk edebiyatı alanlarında yapılacak araştırmalara katkı sağlamaktadır. Ağız araştırmaları özellikle dil tarihi araştırmalarına da büyük katkı sağlamaktadır.

“Rize Çamlıhemşin Ağız” başlığı altında yaptığımız bu çalışmada bölge ağzının ses bilgisi ve şekil bilgisi özelliklerini inceleyip Standart Türkiye Türkçesi ile benzer ve farklı yönlerini ortaya koymaya çalıştık. Bu çalışmada hareket noktamız Çamlıhemşin’in köy ve mahallelerinde yaşayan on kişiden derlenen dil malzemesi oldu.

“Rize Çamlıhemşin Ağız” adıyla yaptığımız bu çalışma “Giriş, İnceleme Metinler ve Sözlük ” olmak üzere beş kısımdan oluşmaktadır.

Çalışmamızın “Giriş” bölümünde bölgenin tarihi ve coğrafi durumu ve bu bölgeye yönelik yapılan ağız çalışmaları hakkında bilgi verdik.

“İnceleme” bölümünde bölgenin ses bilgisi ve şekil bilgisi özelliklerini ele aldık. Ses bilgisi bölümünde yazı dilinde bulunmayan ünlüler, ünlü uyumları, ünlü değişmelerine yer verdik. Ünsüzler kısmında yazı dilinde bulunmayan ünsüzler, ünsüzlerle ilgili ses olayları ve ünsüz değişmelerine yer verdik.

“Sözlük” bölümü, metinlerimizde yer alan fakat Standart Türkiye Türkçesinde bulunmayan ve fonetik açıdan değişikliğe uğrayan sözcükleri içermektedir.

Çalışmam sırasında sabrını ve yardımlarını benden esirgemeyen, bilgi ve tecrübelerinden faydalandığım, öğrencisi olmaktan gurur duyduğum sayın danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Ümit HUNUTLU'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Saha çalışmaları sırasında her türlü fedakârlıkta bulunarak bana her zaman eşlik eden, tezimin yazım aşamasında sonsuz sabırları ve anlayışlarıyla çalışma azmimi canlı tutan sevgili aileme çok teşekkür ederim.

Ebru SARIAHMET

RİZE, 2018

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	2
ETİK BEYAN	3
ÖN SÖZ	4
İÇİNDEKİLER	6
ÖZET	13
ABSTRACT	14
KISALTMALAR VE DİĞER İŞARETLER	15
TABLolar LİSTESİ	16
HARİTALAR LİSTESİ	16
GİRİŞ	19
I. Çamlıhemşin	19
I.1. Çamlıhemşin Adı	20
I.2. Çamlıhemşin Tarihi	21
I.3. Lazlar	22
I.4. Hemşinliler	22
I.5. Çamlıhemşin Ağzı Üzerine Yapılan Çalışmalar	25
II. Ağız	26
II.1. Ağız Nedir	26
II.2. Ağız Çalışmaları	26
III. Amaç	28
IV. Önem	28
V. Problem	29
VI. Kapsam ve Sınırlılıklar	29
VII. Veri Toplama Tekniği ve Analizi	29

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. SES BİLGİSİ.....	30
1.1.1. Ünlüler	30
1.1.1.1. Çamlıhemşin Ağzında Kullanılan Ünlüler.....	30
1.1.1.2. Uzun Ünlüler.....	32
1.1.1.3. Kısa Ünlüler	33
1.1.1.4. İkiz Ünlüler	34
1.1.1.4.1. Eşit İkiz Ünlüler	34
1.1.1.4.2. Yükselen İkiz Ünlüler	34
1.1.1.4.3. Alçalan İkiz Ünlüler.....	35
1.1.1.5. Ünlü İlişkileri	35
1.1.1.5.1. Ünlü Benzeşmesi.....	35
1.1.1.5.2. Ünlü Uyumu.....	36
1.1.1.5.3. Ünlü Uyumsuzluğu	38
1.1.1.6. Ünlü Değişmeleri	41
1.1.1.6.1. Ünlü Daralması	41
1.1.1.6.2. Ünlü Düzleşmesi	43
1.1.1.6.3. Ünlü Genişlemesi	45
1.1.1.6.4. Ünlü İncelmesi	47
1.1.1.6.5. Ünlü Kalınlaşması.....	49
1.1.1.6.6. Ünlü Yuvarlaklaşması.....	51
1.1.1.7. Ünlü Düşmesi.....	52
1.1.1.7.1. Ön seste ünlü düşmesi.....	52
1.1.1.7.2. İç Seste Ünlü Düşmesi	53
1.1.1.7.3. Son seste ünlü düşmesi	54
1.1.1.8. Ünlü Türemesi.....	54
1.1.1.8.1. İç Seste Ünlü Türemesi	54
1.1.2. Ünsüzler	55
1.1.2.1. Ünsüz İlişkileri	59
1.1.2.1.1. Ünsüz Benzeşmesi	59
1.1.2.1.2. Ünsüz Benzeşmezliği	60

1.1.2.1.3. Ünsüz Uyumu	60
1.1.2.1.4. Ünsüz Uyumsuzluğu	60
1.1.2.2. Ünlü – Ünsüz İlişkileri	61
1.1.2.2.1. Ünlü - Ünsüz Benzeşmesi	61
1.1.2.2.2. Ünlü - Ünsüz Benzeşmezliği	61
1.1.2.3. Ünsüz Değişmeleri	61
1.1.2.3.1. Ötümlüleşme	61
1.1.2.3.1.1. Ön Seste Ötümlüleşme	61
1.1.2.3.1.2. İç Seste Ötümlüleşme	62
1.1.2.3.1.3. Son Seste Ötümlüleşme	63
1.1.2.3.2. Ötümsüzleşme	64
1.1.2.3.2.1. Ön Seste Ötümsüzleşme	64
1.1.2.3.2.2. İç Seste Ötümsüzleşme	66
1.1.2.3.2.3. Son Seste Ötümsüzleşme	67
1.1.2.3.3. Sızıcılaşma	67
1.1.2.3.3. Akıcılaşma	69
1.1.2.3.4. Aykırılışma	69
1.1.2.3.5. Dudaksıllaşma	69
1.1.2.4. Ünsüz İkizleşmesi	70
1.1.2.5. Ünsüz Düşmesi	70
1.1.2.6. Ünsüz Türemesi	75
1.1.2.7. Yer Değiştirme	76
1.1.2.8. Hece Kaynaşması	76
1.2.ŞEKİL BİLGİSİ	78
1.2.1. İsimler	78
1.2.1.1. İsim Yapım Ekleri	78
1.2.1.1.1. İsimden İsim Yapan Ekler	78
/+ci/	78
/+li/	79
/+luk/, /+lik/	79
/+daş/	80
/+deki/	81

/+inci/	82
/+(u)n/	82
1.2.1.1.2. Fiilden İsim Yapan Ekler	82
/-p/	82
/-an/	83
/-(u)k/	83
1.2.1.2. İsim İşletme Ekleri	84
1.2.1.2.1. Ayrılma Hâli	85
1.2.1.2.2. Benzerlik Hâli	85
1.2.1.2.3. Beraberlik Hâli	86
1.2.1.2.4. Bulunma Hâli	87
1.2.1.2.5. Hedef Hâli	88
1.2.1.2.6. İlgi Hâli	88
1.2.1.2.7. Sebep Hâli	88
1.2.1.2.8. Varma Hâli	89
1.2.1.2.9. Vasıta Hâli	90
1.2.1.2.10. Yönelme Hâli	90
1.2.1.2.11. Yükleme Hâli	91
1.2.1.3. Hâl Ekleri Arasındaki Görev Değişiklikleri	91
1.2.1.4. İyelik Ekleri	92
1.2.1.5. Çokluk Ekleri	95
1.2.1.6. Aitlik Ekleri	97
1.2.1.7. Soru Eki	98
1.2.2. Sıfatlar	98
1.2.2.1. Niteleme sıfatları	99
1.2.2.2. Belirtme Sıfatları	100
1.2.2.2.1. İşaret Sıfatları	100
1.2.2.2.2. Soru Sıfatları	100
1.2.2.2.3. Sayı Sıfatları	101
1.2.2.2.3.1. Asıl Sayı sıfatları	102
1.2.2.2.3.2. Sıra Sayı Sıfatları	102
1.2.2.2.3.3. Kesirli Sayı Sıfatları	103

1.2.2.2.4. Belirsizlik Sıfatları	103
1.2.3. Zamirler.....	104
1.2.3.1. Şahıs Zamirleri.....	104
1.2.3.2. İşaret Zamirleri.....	107
1.2.3.3. Dönüştürme Zamirleri.....	109
1.2.3.5. Belirsizlik Zamirleri.....	110
1.2.4. Fiiller.....	111
1.2.4.1. Fiilden Fiil Yapan Ekler.....	111
/-Ar-/.....	111
/-ur-/, /-ör-/, /-ür/	112
/-DUr-/.....	112
/-mA-/.....	113
/-n-/.....	114
/-l-/.....	115
/-ş-/.....	116
/-t-/.....	117
/-k-/.....	117
1.2.4.2. İsimden Fiil Yapan Ekler	118
/+aş-/	118
/+len-/.....	118
/+IA-/.....	118
/+ra-/.....	119
1.2.4.3. Fiillerde Olumsuzluk.....	119
1.2.4.4. Fiillerde Soru.....	119
1.2.4.5. Şahıs Ekleri	119
1.2.4.5.1. Zamir Kökenli Şahıs Ekleri.....	119
1.2.4.5.2. İyelik Kökenli Şahıs Ekleri	120
1.2.4.6. Fiil Çekimi	120
1.2.4.6.1. Bildirme Kipleri	120
1.2.4.6.1.1.Geniş Zaman	121
1.2.4.6.1.2. Şimdiki Zaman.....	128
1.2.4.6.1.3. Görülen Geçmiş Zaman	136

1.2.4.6.1.4. Öğrenilen Geçmiş Zaman	141
1.2.4.6.1.5. Gelecek Zaman	145
1.2.4.6.2. Tasarlama Kipleri.....	150
1.2.4.6.2.1. İstek Kipi.....	150
1.2.4.6.2.2. Dilek- Şart Kipi.....	151
1.2.4.6.2.3. Emir Kipi.....	153
1.2.4.6.2.4. Gereklilik	156
1.2.4.6.3. Fiillerin Birleşik Çekimi	157
1.2.4.6.3.1. Hikâye	157
1.2.4.6.3.2. Rivayet	159
1.2.4.6.3.3. Şart	159
1.2.4.6.4. Ek - Fiil	160
1.2.4.6.4.1. Geniş Zaman	161
1.2.4.6.4.2. Hikâye	163
1.2.4.6.4.3. Rivayet	163
1.2.4.7. Yardımcı Fiiller.....	164
1.2.4.7.1. İsimlere Gelen Yardımcı Fiiller	164
1.2.4.7.2. Fiillere Gelen Yardımcı Fiiller.....	164
1.2.4.8. Fiilimsiler	165
1.2.4.8.1. İsim-Fiiller	165
1.2.4.8.2. Sıfat-Fiiller	165
1.2.4.8.3. Zarf-Fiiller.....	166
1.2.5. Zarflar.....	167
1.2.5.1. Yer- Yön Zarfları	167
1.2.5.2. Zaman Zarfları	168
1.2.5.3. Miktar Zarfları.....	170
1.2.5.4. Durum Zarfları	170
1.2.6. Edatlar	171
1.2.6.1. Çekim Edatları	171
1.2.6.2. Bağlama Edatları.....	172
1.2.6.3. Cevap Edatları.....	173
1.2.6.4. Gösterme Edatları	174

1.2.6.5. Tekrarlama Edatları.....	175
-----------------------------------	-----

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. METİNLER	176
SONUÇ	229
SÖZLÜK.....	240
KAYNAKLAR	247
ÖZ GEÇMİŞ	249

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ana Bilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı

Tez Türü: Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ümit HUNUTLU

Hazırlayan: Ebru SARIAHMET

Yıl: 2018

ÖZET

RİZE ÇAMLIHEMŞİN AĞZI

Bu çalışmamızda, Rize ili Çamlıhemşin ilçesinden derlenen metinlerden hareketle, söz konusu ağzın ses ve şekil bilgisi özellikleri incelenmiş, Standart Türkiye Türkçesi ile Çamlıhemşin ağzının benzer ve farklı yönleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bu çalışma “Giriş”, “İnceleme”, “Metin” ve “Sözlük” bölümlerinden oluşmaktadır. Giriş kısmında Çamlıhemşin ve Türkiye’de ağız çalışmaları hakkında bilgi verilmiştir. İnceleme kısmında, bölgenin ses ve şekil özellikleri incelenerek bu bölgenin konuşma dilinin özellikleri ortaya konulmuştur. Metin kısmında, ele alınan on metin çevriyazı işaretleriyle Standart Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Sözlük kısmında, derlenmiş metinlerden seçilen sözcüklerle sözlük oluşturulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Rize, Çamlıhemşin, Ağız, Ses Bilgisi, Şekil Bilgisi, Sözlük

Recep Tayyip Erdogan University Graduate School of Social Sciences

Department: Turkish Language and Literature

Thesis Type: Master Thesis

Supervisor: Dr. Öğr. Üyesi Ümit HUNUTLU

Author: Ebru SARIAHMET

Year: 2018

ABSTRACT

DİALECT OF RİZE ÇAMLIHEMŞİN

In our study, with the help of the texts compiled from Rize Çamlıhemşin dialect phonological and morphological properties of the target dialect examined and the similarities and differences between Standard Turkey Turkish dialect are inclined to be analysed.

This study is classified into four main headings as “Introduction”, “Analysis” “Text” and “Dictionary”. In the introduction part, informed about Çamlıhemşin and Turkey dialect studies. In the analysis part, by looking over phonetics and morphological properties of the text, the speaking properties of this region stated. In the text part, ten handled with are transformed into the Standard Turkey Turkish. And the dictionary part, the meaning of unknown words are given.

Keywords: Rize, Çamlıhemşin, dialect, Phonetics, Morphology, Dictionary.

KISALTMALAR VE DİĞER İŞARETLER

- A.Ü.** : Atatürk Üniversitesi
bkz. : Bakınız
çev. : Çeviren
çk. : Çokluk
ET : Eski Türkçe
IPA : International Phonetic Alphabet
MÖ : Milattan Önce
MS : Milattan Sonra
RÇA : Rize Çamlıhemşin Ağzı
STT : Standart Türkiye Türkçesi
şh. : Şahıs
TDK : Türk Dil Kurumu
tk. : Teklik
vb. : Ve benzeri
☺ : Ulama
[...] : Eksiltili İfade
+ : İsim Kökü- Gövesi; ekle
- : Fiil Kökü- Gövdesi

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1 Bölge Ağzına Özgü Ünlüler	17
Tablo 2 Bölge Ağzına Özgü Ünsüzler	18
Tablo 3 Bölge Ağzında Kullanılan İyelik Ekleri	93
Tablo 4 Bölge Ağzında Kullanılan Şahıs Zamirlerinin Hâl Ekli Biçimleri.....	106
Tablo 5 Bölge Ağzında Kullanılan İşaret Zamirlerinin Hâl Ekli Biçimleri.....	108
Tablo 6 Dönüşlülük Zamirinin Hâl Ekli Biçimleri	110
Tablo 7 Bölge Ağzındaki Zamir Kökenli Şahıs Ekleri	120
Tablo 8 Bölge Ağzında Kullanılan İyelik Kökenli Şahıs Ekleri.....	120

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1 Çamlıhemşin İlçesi İdari Sınır Haritası.....	19
Harita 2 Laz ve Hemşin Yerleşimini Gösteren Harita	24
Harita 3 Geniş Zaman Ekinin Köylerdeki Kullanılış Biçimleri.....	128
Harita 4 Şimdiki Zaman Ekinin Köylerdeki Kullanılış Biçimleri	141

ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ

ÜNLLER

Tablo 1 Bölge Ağzına Özgü Ünlüler

Çalışmada Kullanılan İşaretler		IPA Karşılıkları	
ä	a-e arası ünlü	a	açık, ön, düz (predorsal)
ā	uzun a ünlüsü	ɑ:	uzun a
ē	uzun e ünlüsü	ɛ:	uzun e
é	e-i arası ünlü (kapalı e)	e	yarı kapalı, ön, düz
í	ı-i arası ünlü	ɨ	kapalı, orta, düz
ĩ	kısa ı ünlüsü	ɨ̟	çok kısa ı
ó	o-ö arası ünlü	ɐ	yarı açık, orta, yuvarlak
ò	o-u arası ünlü	o	yarı kapalı, arka, yuvarlak
ō	uzun o ünlüsü	ɔ:	uzun o
ú	u-ü arası ünlü	ɯ	kapalı, orta, yuvarlak
ù	u-ı arası ünlü	ɯ̟	kapalı, arka, daha yuvarlak
ũ	kısa u ünlüsü	ɯ̟	kısa u
ü	ü-i arası ünlü	ɨ̟	kapalı, ön, daha yuvarlak

ÜNSÜZLER

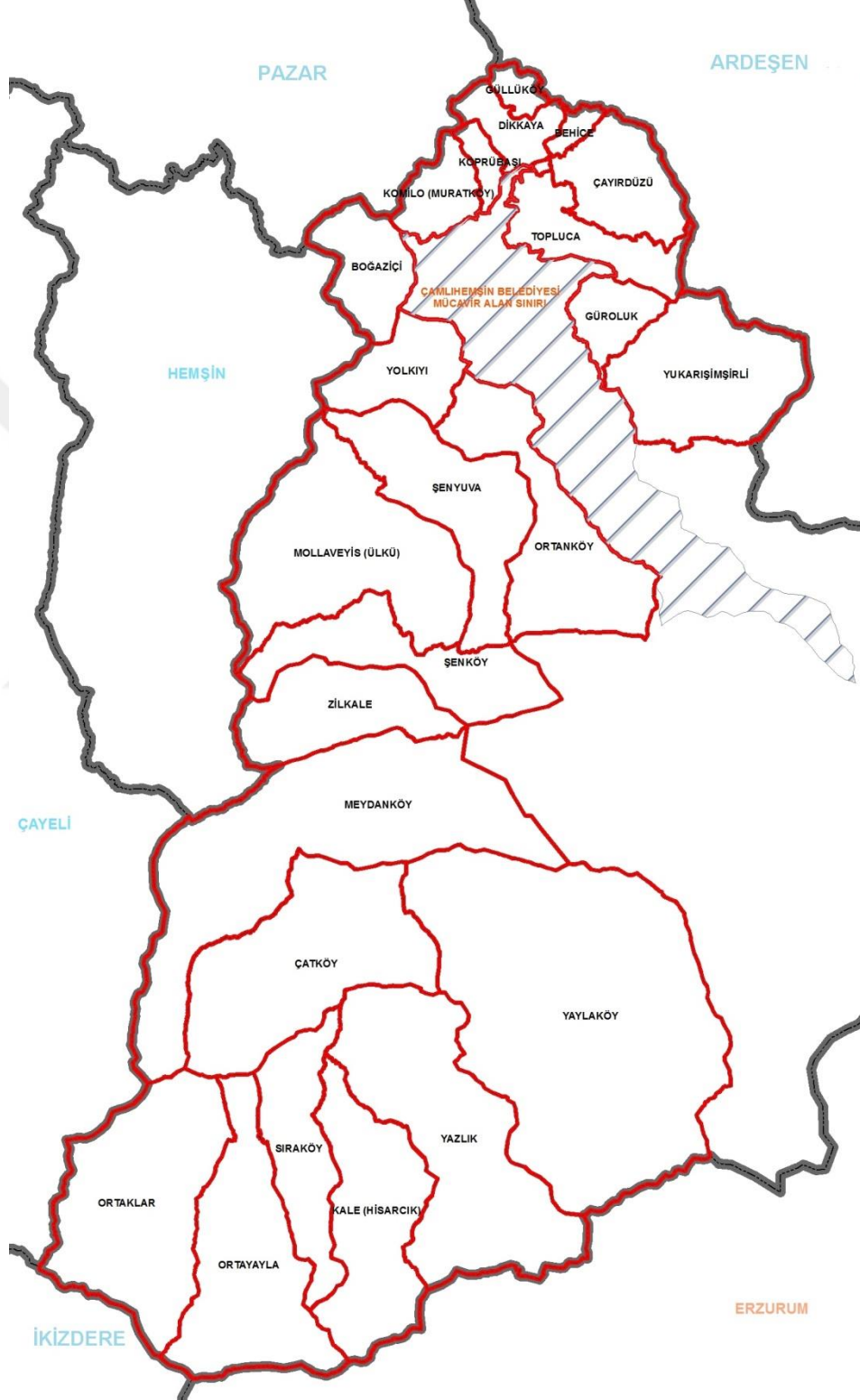
Tablo 2 Bölge Ağzına Özgü Ünsüzler

Çalışmada Kullanılan İşaretler		IPA Karşılıkları	
ğ	Ön damak g sesi	ɟ	Tonlu, ön damak, patlamalı
ħ	Arka damak sızıcı h sesi	χ	Tonsuz, küçük dil, sızıcı
ķ	Ön damak k sesi	ɕ	Tonsuz, ön damak, patlamalı
ķ	Arka damak k sesi	k	Tonsuz, arka damak, patlamalı
í	İnce “l” sesi	l	Tonlu, diş eti, yanal, akıcı
l	Kalın “l” sesi		
ŋ	Ayrışmış damak n’si	ŋ	Tonlu, arka damak, genizli
ř	Titreşimli r		

GİRİŞ

I. Çamlıhemşin

Harita 1 Çamlıhemşin İlçesi İdari Sınır Haritası

I.1. Çamlıhemşin Adı

Rize'nin bugünkü Hemşin ilçesinin tamamı ile Çamlıhemşin ilçesinin bir kısmında (Hala vadisi ve Fırtına vadisinin güney kesimleri), Pazar ilçesinin dört köyünde (Melmenat, Çingit, Meleskur, Açıpa), Çayeli ilçesinin Senoz ve Eksanoz vadileri ile İkizdere'nin Cimil vadisinde Hemşinliler yaşamaktadır.¹ Bu otuz iki köy uzun bir müddet müslim ve gayrimüslim halkın beraber yaşadığı yerleşim yerleri idi.² Nişin: oturan anlamındayken, hem-nişin: beraber, birlikte oturup kalkan anlamındadır. Müslim ve gayrimüslim halkın birlikte oturduğu görüşünden yola çıkıldığında bölgeye Hemşin adının verildiği ortaya çıkmaktadır. Çamlıhemşin'i diğer Hemşin bölgelerinden ayıran özelliği diğer bölgelerde bulunmayan çam ağaçlarının olmasıdır. Bu durum da bizi yakın tarihte bölgeye Çamlıhemşin adının verildiği sonucuna ulaştırmaktadır.

Sebahattin Arıcı Dambur Tarihi adlı eserinde Hemşen Türklerinin 620 yılından önce Çamlıhemşin'e geldiklerini ve buranın adını Dambur koyduklarını belirtmiştir. Bu bölgenin Dambur'dan önceki adının Kala (Hala köyü) olduğunu söylemektedir.³ Dampur; Farsça'da "mal – koyun yatağı" olarak geçmektedir.

Remzi Atıcı, Hemşinlilerin göç yolu ile Kaşgar'dan gelip, Kaçkar etekleri doğusuna – batısına ve alt vadilerine yerleştikleri görüşündedir. Doğu Türkistan'da yüksek dağ eteklerinde yerleşimin olduğu yerlere "Hemşen" denmektedir.⁴ Remzi Atıcı da bölgenin eski isminin Dampur olduğu görüşündedir.

Çamlıhemşin Belediyesi internet sitesinden ulaştığımız bilgilere göre, Çamlıhemşin'in eski adı " VİCEALTI "dır. Cumhuriyetin ilanından önce 1922 yılında karakol merkezi oluşturuldu. 1953'de ise Ardeşen ilçe olunca, Vicealtı "ÇAMLICA" adı ile Çamlıhemşin'e bağlandı. 1954'de bucak binası yapıldı. 1955'de belediye kuruldu. 27.06.1957'de yürürlüğe giren 7033 Sayılı Kanun ile Çamlıhemşin adını alarak ilçe haline getirildi.⁵

¹ Rize Defteri, (Rize: Kültür Yayınları, 2016), 48.

² Rize Defteri, 48.

³ Sebahattin Arıcı, *Dambur Tarihi (Hemşin-Purim Etimolojik Sözlüğü)* (İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2008), 17.

⁴ Remzi Atıcı, *Bozkırın Atlı Göçebeleri Hemşinliler* (Ankara: Tarcan Matbaacılık, 2015), 51.

⁵ <http://www.camlihemsin.bel.tr/sayfa/camlihemsin-hakkinda/94>

I.2. Çamlıhemşin Tarihi

Hemşin bölgesinin kuruluşu hakkında çeşitli yazarların görüşleri aşağıdaki gibidir:

Muş kesiminden Ermeni tarihçi rahip Khorenli, MÖ 256-254 tarihlerinde Horasan'ın Türkistan semtinden geldiklerini, Kırzıoğlu MÖ 250 tarihinde bu Türkmenlerin Horasan'dan Hamadan'a geldiklerini, Hamadan'dan gelişlerine göre "Amad-uniler" adıyla anılan kabile olduklarını; Mamıkoğlu Ohan 620 tarihinde Başbuğ Taştyan beyin yeğeni, Hamam bey komutasında, Kaçkar dolaylarına geldiklerini söylemiştir.⁶

Veysel Atacan, *Rize-Hemşin Yöresi Osmanlı Mezar Taşları ve Kitabeleri*⁷ adlı eserinde amlıhemşin'in Ülkü Köyü'nde ve Aşağı Vice Mahallesi'nde bulunan koç heykelli mezar taşları olduğunu, bu taşların 1071 Malazgirt Zaferi öncesi bölgede Türk varlığının bir delili olduğunu söylemektedir.

Hemşinlilerin, bölgeye yerleşmeleri konusundaki ortak görüş MÖ 200-300 yıllarında Türkistan'dan Horasan'a geldikleri ve birkaç yüzyıl sonra da Doğu Karadeniz'e yerleştikleridir.

Çamlıhemşin'in tarihine gelecek olursak amlıhemşin'i Hemşin'den ayrı değerlendirmek pek mümkün görülmemektedir. Güç kaybeden Türk boyları Kafkaslardan oruh vadisi ile Hemşin ve bugünkü amlıhemşin bölgesine göç etmişlerdir. MÖ başlayan bu göç; MS 5. ve 6. yy'da devam etmiş, Malazgirt Savaşı'ndan sonra da 7000 ile 9000 dolayında yaylacı ve göçer Türk aile (Kuman - Kıpçak) bölgeye yerleştirilmiştir. Yöre, 1071'de Malazgirt savaşından sonra Alpaslan tarafından Selçuklu topraklarına katılmıştır. Daha sonra 1184'te Doğu Karadeniz bölgesinde kurulan Trabzon – Pontus İmparatorluğu sınırları içinde kalan Hemşin'in halkı, arazinin dağlık ve ormanlık olmasının da etkisiyle işgalden etkilenmedi, Göçer-Türk kimlik ve gelenekleri ile yaşamlarını günümüze dek sürdürdüler.⁸ Geçmişten beri anadilleri Türkçe olan Hemşinlilerin ataları, 1523

⁶ Nazmi Arıcı, *Altaylar'dan Kaçkarlar'a Hemşin ve Kuruluşu*, 28.

⁷ Veysel Atacan, *Rize-Hemşin Yöresi Osmanlı Mezar Taşları Ve Kitabeleri*, (Ankara: Türk Halk Kültürünü Tanıtma Ve Araştırma Vakfı Yayınları, 2001), 5.

⁸ <http://www.camliehemsin.bel.tr/sayfa/camliehemsin-hakkinda/94>

yılındaki Kanuni Çağı ilk tahririnde “Müslüman-ı Kadim” yani 1461 öncesi Müslümanları diye tanıtılmaktadır.⁹

I.3. Lazlar

Lazlar, tarih boyunca yaşadıkları topraklarda devlet kuramamış, varlıklarını değişik devletlerin idaresinde sürdürmüş bir halktır.¹⁰ Kendilerine ait dilleri olan Lazlar, kültürleri, gelenekleri ve yaşam biçimleriyle coğrafyalarındaki diğer toplumlardan farklı duran bir halktır. Lazlar tarih boyunca idaresi altında oldukları devletlere itaat etmiş başkaldırmamışlardır.¹¹

Lazların kendilerine ait olan dilleri Lazcadır. Lazca hakkında yeterli çalışma yapılmamıştır. Lazca için alfabe oluşturma çabalarının 1920 yılından itibaren başladığını söylemek mümkündür.¹² Türkiye’de dar bir bölgede konuşulmasına rağmen farklı diyalektlere sahip olan Lazca Rize’nin doğusuna doğru Çayeli’nden sonra gelen Rize’ye bağlı olan dört ilçe “Pazar, Ardeşen, Çamlıhemşin, Fındıklı” ve Artvin’e bağlı “Arhavi, Hopa ve Borçka”da konuşulmaktadır. Ayrıca Sakarya, Düzce, Kocaeli ve Yalova’nın bazı ilçelerinde Laz nüfusunun ağırlıklı olduğu ve dillerini konuştukları bilinmektedir. Bugün Lazcayı anadil olarak öğrenenlerin sayısı azalıp yok olma derecesine gelmiştir.

I.4. Hemşinliler

Kendilerini Hemşinli olarak adlandıran bu grup Rize ve Artvin’in bazı ilçelerinde yaşamaktadır. Hemşinlileri Doğu Hemşinlileri ve Batı Hemşinlileri olarak ikiye ayırmak mümkündür. Doğu Hemşinlileri Artvin ilinin Hopa ilçesi ve Borçka ilçesinin bazı köylerinde yaşarlar. Batı Hemşinlileri Rize’nin Hemşin ve Çamlıhemşin ilçelerinde yaşamaktadır. Bizi asıl ilgilendiren grup Batı Hemşinlileridir.

⁹ Aslan, Tuba, “Hemşinlilerde Sosyal Yapı ve Kültürel Kimlik” (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2006), 45.

¹⁰ Bilgehan Atsız Gökdağ, “Doğu Karadeniz’de Konuşulan Diller ve Türkçe ile Etkileşimleri”, *Karadeniz Araştırmaları*, sayı 31 (2011):120.

¹¹ Gökdağ, “Doğu Karadeniz’de Konuşulan Diller ve Türkçe ile Etkileşimleri”, 120.

¹² Gökdağ, “Doğu Karadeniz’de Konuşulan Diller ve Türkçe ile Etkileşimleri”, 120.

Batı Hemşinlileri Müslümanlaşmış ve artık Hemşince konuşmamakla birlikte güçlü bir kimlik yapısına sahiptirler.¹³ Hemşinli kimliği giysilerinden, halk oyunlarına, yaylalarından, şenliklerine kadar birçok alanda belirgindir.

Bugün Rize’de yaşayan Hemşinliler Ermenice kelimelerin bulunduğu Türkçe, Artvin’de yaşayanlar ise Ermenicenin bir lehçesi olan Homşetma dilini konuşmaktadırlar. Rize Hemşinlileri ya bu dili unutmuşlardır ya da hiç konuşmamışlardır.

Sebahattin Arıcı’nın *Dambur Tarihi (Hemşin-Purim Etimolojik Sözlüğü)*¹⁴ adlı eserinde Hemşinli diye adlandırılan grubun kullandığı dilin tarihi ve çağdaş Türk lehçeleriyle çok yakın özellikler gösterdiği biraz öznel yorum olsa da anlatılmaktadır.

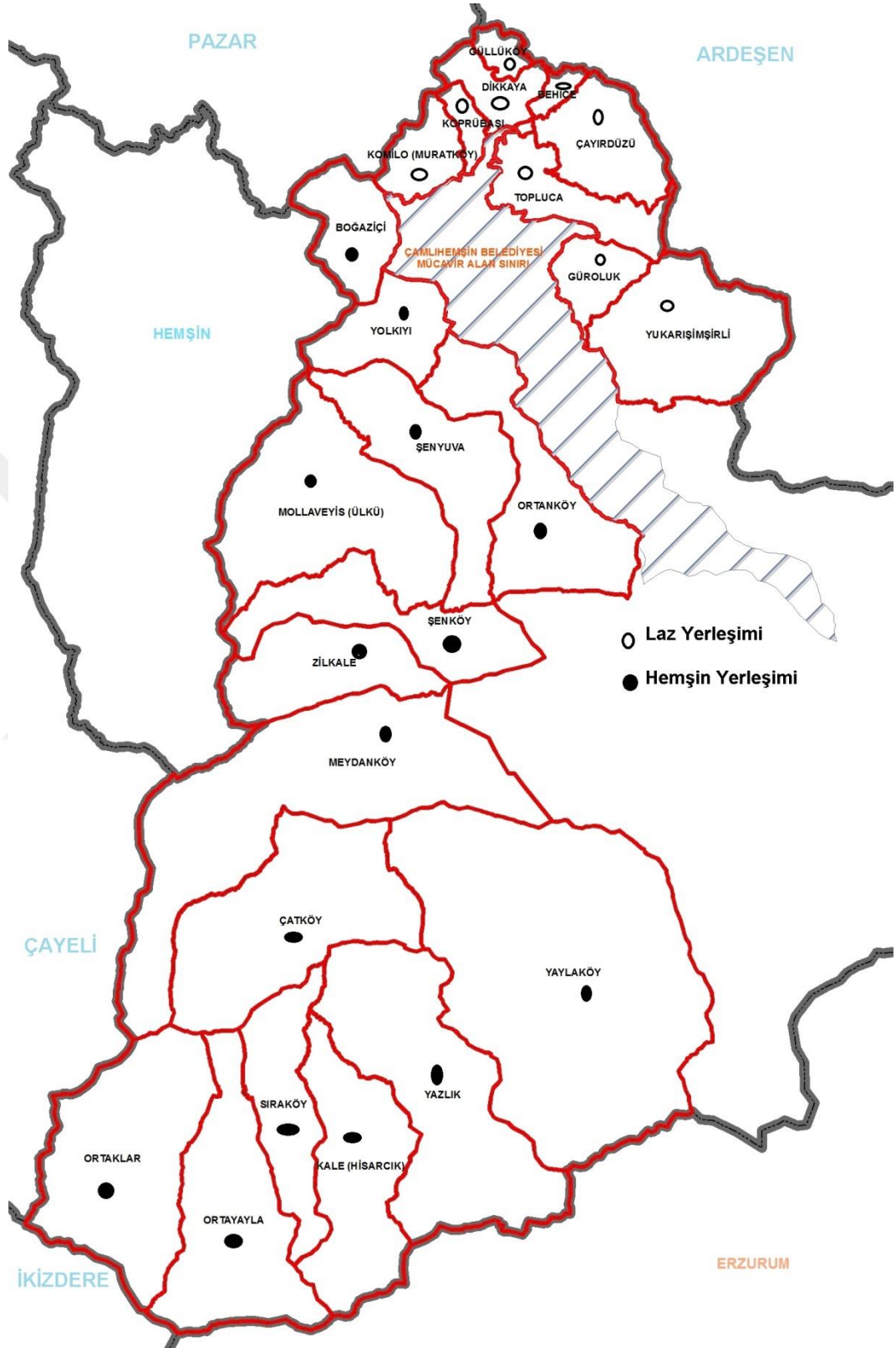
Tuba Aslan *Hemşinlilerde Sosyal Yapı ve Kültürel Kimlik*¹⁵ adlı yüksek lisans tezinde Hemşinli diye adlandırılan topluluğun Türk milletinin ve kültürünün ayrılmaz bir parçası olduğunu, inanç ve değerleriyle köklü ve sürekli Türk kültürünün asli birer üyesi olduklarını ortaya koymuştur.

¹³ Gökdağ, “Doğu Karadeniz’de Konuşulan Diller ve Türkçe İle Etkileşimleri”, 120.

¹⁴ Sebahattin Arıcı, *Dambur Tarihi (Hemşin-Purim Etimolojik Sözlüğü)* (İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2008).

¹⁵ Aslan, Tuba, “Hemşinlilerde Sosyal Yapı ve Kültürel Kimlik” (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2006).

Harita 2 Laz ve Hemşin Yerleşimini Gösteren Harita

I.5. Çamlıhemşin Ağızı Üzerine Yapılan alışmalar

Çamlıhemşin ağızıyla ilgili doğrudan bir çalışma yapılmamış olmasına rağmen amlıhemşin ağızının dil özelliklerinin en azından bir kısmını içinde barındıran üç bilimsel çalışma mevcuttur. Bunlardan ikisi yüksek lisans, biri doktora tezidir.

Turgut Günay'ın "*Rize İli Ağızları*" adlı doktora çalışması bölge ağızı için önemli bir kaynaktır. Günay, bu çalışmasında amlıhemşin ağızını Hemşin ağızı ile birlikte 3. ağız yöresi içine alır. Çamlıhemşin ağızını bağımsız olarak ele almamış Rize genelini ilgilendiren açıklamalar yapmıştır.

Leyla Karahan *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*¹⁶ adlı eserinde amlıhemşin ağızını Kuzeydoğu grubu ağızları içinde Çayeli, Pazar, Ardeşen ve Fındıklı ağızlarıyla aynı grup içinde ele almıştır. Karahan, çalışmasının kapsamı gereği ayrıntıya girmemiştir.

Bu alandaki ilk yüksek lisans tezi Serkan Pehlivan tarafından yapılmış olan "*Rize İli Hemşin Ağızı*"¹⁷ adlı çalışmadır. Pehlivan bu çalışmasında Rize ilinin bazı köylerinde yaşayan 23 Hemşinlinin ses kaydını alarak Hemşin ağızının ses ve şekil özelliklerini ortaya koymaya çalışmıştır.

Bu alandaki bir diğer yüksek lisans tezi Osman Kuyumcu'nun 2006 yılında yapmış olduğu "*Türkçenin Hemşin Ağızı*"¹⁸ adlı tezidir. Tezin dil malzemesini oluşturan metinler kısmı 26 kişi ile sohbet tarzında yapılan derlemelerden elde edilmiştir. Kuyumcu'nun çalışmasındaki dil malzemesi Rize'nin Pazar, Çamlıhemşin, Ardeşen ve Hemşin ilçelerinin köylerine dayanmaktadır.

Bu ağız yöresiyle ilgili bu güne kadar doğrudan, kapsamlı bir bilimsel çalışma yapılmamıştır. Bu bakımdan amlıhemşin ağızı yöresel ağız çalışması yapacak kişiler için önemli bir bölgedir.

¹⁶ Leyla Karahan, *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*, (Ankara: TDK Yayınları, 2014).

¹⁷ Pehlivan, Serkan, "*Rize İli Hemşin Ağızı*", (Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 2002).

¹⁸ Kuyumcu, Osman, "*Türkçenin Hemşin Ağızı*" (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2006).

II. Ağız

II.1. Ağız Nedir

Efrasiyap Gemalmaz'a göre ağız "bir dilin veya lehçesinin sınırları içinde belli bölge veya topluluklara özgü sözlü anlatım yollarının bütünü"¹⁹dür.

Zeynep Korkmaz'a göre ise ağzın tanımı şöyledir: "Bir dilin veya lehçenin yazı diline oranla ve çoğunlukla ses, bazen de şekil anlam ve söz varlığı bakımından birbirinden az çok ayrılan konuşma biçimleridir."²⁰

Muharrem Ergin ağızla ilgili şu görüşleri belirtmiştir: Bir şive içinde mevcut olan ve söyleyiş farklarına dayanan küçük kollara, bir memleketin çeşitli bölge ve şehirlerinin kelimeleri söyleyiş bakımından birbirinden ayrı olan konuşmalarına verdiğimiz addır."²¹

Tahir Nejat Gencan ise ağzı "Kentler hatta köyler arasında da az çok değişik konuşmalara rastlanır; sözcüklerin söylenişi başkalarınınkine benzemez. Tümceler kuruluşunda da az çok ayrılık görülür. Bu konuşma ayrılığına ağız denir."²² ifadeleriyle tanımlar.

Bu görüşlerden hareketle ağız, bir dilin çeşitli bölgelerde ses ve söyleyiş farklılıklarından kaynaklanan yöresel konuşma biçimi olarak tanımlamak mümkündür.

II.2. Ağız Çalışmaları

Dil biliminin, bir dil içerisinde, birbirlerine göre durumları ne olursa olsun, lehçe, şive ve ağızları araştıran ve bunların ayrıntılarını belirleyen dalına lehçe bilimi denir. Bir lehçenin ağızları üzerinde yapılan çalışmalara ise ağız bilimi araştırması denmektedir.²³

¹⁹ Efrasiyap Gemalmaz, "Ağız Bilimi Araştırmaları Üzerine Genellemeler", Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni, (1999): 4-13.

²⁰ Zeynep Korkmaz, *Grammer Terimleri Sözlüğü* (Ankara: TDK yayınları, 2007), 11.

²¹ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi* (İstanbul: Bayrak Basım/Yayım/Dağıtım, 2009), 10.

²² Tahir Nejat Gencan, *Dilbilgisi* (Ankara: Tek Ağaç Yayınları, 2007), 45.

²³ Gemalmaz, "Ağız Bilimi Araştırmaları", 4.

Tarihi, Yaradılış ve Babil Kulesi efsanesiyle başlatılan dil biliminin gelişmesi içerisinde ağızların araştırılmasının önemi ancak XVIII. yüzyılın sonlarında dil bilginleri tarafından kabul edilebilmiştir.²⁴

Türkiye’de ağız araştırmaları ile ilgili ilk yayın V. A. Maksimov tarafından yapılmıştır. Bu çalışmayı J. Thury, I. Kunos, M. Hartmann, K. Foy, V. Pisarev, I. Bonelli, F. Giese, F. Vincze’nin çalışmaları takip etmiştir. Bu araştırmalardan yola çıkan Polonyalı Türklük bilimci Tadeusz Kowalski, Anadolu ve Rumeli ağızlarının genel yapısını değerlendiren bir makale yazmıştır.²⁵ 1932’de Türk Dilini Tetkik Cemiyeti’nin kuruluşundan sonra Türkçe ile ilgili problemler yeniden gündeme getirilmiştir. Cumhuriyetin kurucuları, Türkçeyi bilim ve kültür dili yapmak için yola koyulmuşlardır. Dil kurumunun ağızlarla ilgili ilk önemli çalışması, Anadolu ağızlarından yazı diline girmemiş kelimelerin derlenmesi olmuştur. 1933-1935 yılları arasında derlenen 150 binden fazla kelimeyi içeren *Türkiye’de Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi*, 1939-1949 yılları arasında yayımlanmıştır. Daha sonra ise 13 ciltten oluşacak *Derleme Sözlüğü*’nün temeli atılmıştır.²⁶

Anadolu ağızları ile ilgili derleme yayınları ciddi olarak Finli Türklük bilimci Arvo Martti Oktavianus Räsänen ile başlar. 1925 yılında Karadeniz çevresinde ağız araştırmalarına başlayan Räsänen, 1933-1942 yılları arasında *Sivas, Yozgat, Ankara ve Konya*’da yaptığı derlemelerle bu alandaki çalışmalarını sürdürmüştür.²⁷

1940’lı yıllarında başında yerli araştırmacıların da ağız çalışmalarına değindiği görülmektedir. Ahmet Caferoğlu, Anadolu’yu batıdan doğuya, kuzeyden güneye hemen hemen bütün vilayetlerini gezerek derleme çalışmalarında bulunmuş ve Anadolu ağızları ile ilgili çalışmaların öncülüğünü yapmıştır.²⁸

²⁴ Gemalmaz, “Ağız Bilimi Araştırmaları”, 4.

²⁵ Ali Akar, “Ağız Araştırmalarında Yöntem Sorunları” *Turkish Studies- Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, sayı 2, (2006): 41.

²⁶ Akar, “Yöntem Sorunları”, 42.

²⁷ Akar, “Yöntem Sorunları”, 42.

²⁸ Kâzım Köktekin, “Doğubayazıt Ağızının Ses Özellikleri” *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, sayı 33, (2007): 3.

Zeynep Korkmaz ise 1956 yılında basılan *Güney-Batı Anadolu Ağzları: Sesbilgisi* adlı eseri ile Türkiyede yapılan ağız araştırmalarında bir dönüm noktası teşkil etmektedir. Eser, kaynak kişilerin doğru seçimi, çevriyazı işaretlerinin doğru ve ayırt edici biçimde tespit edilmesi, fonetik incelemenin karşılaştırmalı yöntemle uygulanması gibi yönleriyle Türkiye ağız araştırmalarına önemli yenilikler getirmiştir.²⁹

Leyla Karahan “*Ağız Araştırmaları Alanında Yapılması Gereken Çalışmalar*”³⁰ adlı makalesinde yapılması gerekenleri uzman yetiştirme, bibliyografya hazırlama, derleme-inceleme çalışmaları, karşılaştırmalı çalışmalar, ağız atlası hazırlama, ağızların sınıflandırılması ve gramer olarak yedi başlık altında sunmuştur.

1970’li yıllardan sonra Anadolu’nun bazı merkezi illerinde üniversitelerin açılmasıyla il ve yöre ağızları üzerinde çalışmalar yoğunlaşmıştır.³¹ Bu çalışmalar içerisinde Rize hakkında en kapsamlı çalışmayı Turgut Günay *Rize İli Ağzları* adlı doktora çalışmasıyla ortaya koymuştur.

III. Amaç

Bu çalışmanın yapılmasındaki en önemli amaç; Rize ili Çamlıhemşin ilçesinin ağız özelliklerini tespit ederek Türkiye Türkçesi ağızlarına katkıda bulunmak, gün geçtikçe kaybolmaya yüz tutan ağız özelliklerini tespit edip bunları kayıt altına almaktır.

IV. Önem

Bu çalışma Çamlıhemşin ağızı hakkında bilgi sahibi olmak isteyenler ve bu alanda çalışma yapmak isteyenler için bir kaynak niteliğindedir. Bunun yanı sıra Çamlıhemşin ağızı hakkında derli toplu bir çalışma olmadığı için Çamlıhemşin’in ağız özelliklerini bir bütün olarak ortaya koyması açısından büyük önem arz etmektedir. Çalışma, Çamlıhemşin ağızının kendine has söyleyiş özellikleri bugün için karmaşık görünen bazı dil problemlerinin çözümünde kaynak teşkil edecektir.

²⁹ Ali Akar, “Yöntem Sorunları”, 43.

³⁰ Leyla Karahan, “Ağız Araştırmaları Alanında Yapılması Gereken Çalışmalar” Ç.Ü. Türkoloji-Makale Bilgi Sistemi, (2009): 1-7.

³¹ Ali Akar, “Yöntem Sorunları”, 42.

V. Problem

Daha önce amlıhemşin ağı hakkında doğrudan bir çalışmanın yapılmamış olması, amlıhemşin coğrafyasının dağık ve zorlu oluşu, bölgede Laz, Hemşin gibi farklı kültürlerin varlığı.

Çalışmamızın problem cümlesi şudur: “Çamlıhemşin ağzının Standart Türkiye Türkçesi ile benzer ve farklı yönleri nelerdir?”

VI. Kapsam ve Sınırlılıklar

Çalışma Rize ilinin amlıhemşin ilçesi ile sınırlıdır.

Sosyal bilimler alanında yapılan çalışmaların tamamen deneyselliğe oturtulmamasından kaynaklanan sınırlılıklar, bu çalışma için de geçerlidir.

VII. Veri Toplama Tekniğı ve Analizi

Çamlıhemşin ilçesi Laz ve Hemşin yerleşim yerleri örneklem olarak alınmıştır. Bu yörede derlemelere çıkılmıştır.

Görüşmeler hane içerisinde sıcak ve samimi bir ortamda gerçekleştirilmiştir. Yaklaşık 5 dakika ila 1 saat arasında değışen bir konuşma ortamı oluşturulmuştur. Kayıtların kalite, hacim özellikleri ve bölgenin genelini eşit olarak yansıtmaya durumu gözetilerek derleme sayısı 10’a düşürülmüştür. Laz ve Hemşin köylerini yansıtan bu 10 kayıt 1419 satır, 53 sayfayla sınırlandırılmıştır. Sohbet ve konuşmalar, araştırmacı tarafından ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmıştır. Konuşmalar daha sonra bilgisayar ortamına aktararak transkribe metin haline getirilmiştir. Konuşmaların kaydedilmesi sonucu elde edilen metinler taranmış, daha sonra ses ve şekil bilgisi açısından değerlendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. SES BİLGİSİ³²

1.1.1. Ünlüler

1.1.1.1. Çamlıhemşin Ağzında Kullanılan Ünlüler

a: Normal a sesi diye tanımlanan düz, geniş, kalın bir ünlüdür. Bölge ağzında bu ünlünün kullanıldığı örnekler şöyledir: *babam* (4-521), *fazla* (6-786), *hasta* (2-131) vb.

ä: Düz, geniş, yarı kalın olan bir ünlüdür. a –e arası bir sestir. Bölge ağzında bu ünlünün kullanıldığı örnekler şöyledir: *sadecä* “*sadece*” (5-570), *bizä* “*bize*” (5-596), *evinü* “*evine*” (6-668) vb.

ā: Düz, geniş, kalın bir ünlüdür. Normal boğumlanma süresinden daha uzun sürede boğumlanır. Bölge ağzında bu ünlünün kullanıldığı örnekler şöyledir: *hā*, *alamāyi*, *bayā* vb.

e: Standart Türkiye Türkçesi’nde e sesi olarak adlandırılan düz, geniş, ince ünlüdür. Bölge ağzında bu ünlünün kullanıldığı örnekler şöyledir: *gene* (4-424), *evlat* (1-37), *sene* (4-523) vb.

ē: Düz, geniş, ince bir ünlüdür. Normal boğumlanma süresinden daha uzun sürede boğumlanır: *ēy*, *içēyim* vb.

è: Türkçede “kapalı e” olarak bilinen ve normal uzunluktaki düz, geniş, ince “e” ünlüsü ile düz, dar, ince “i” ünlüsü arasında bir ses değerine sahip olan bu ünlü bölge ağzında sık kullanılmamıştır. Bölge ağzında Konaklar Mahallesi ve Şenyuva köyü ağzında görülür. Bölge ağzında kullanıldığı örnekler şu şekildedir: *kèraz* < *kiraz* (7-1050), *dè-* < *de-* (4-444), *kèz* < *kız* (4-363) vb.

³² Tezimizin ses bilgisi bölümünün işleniş sırası Turgut Günay’ın *Rize İli Ağzları*, Kâzım Köktekin’in *Eski Anadolu Türkçesi*, Günay Karaağaç’ın *Türkçenin Ses Bilgisi* adlı eserleri incelenerek oluşturulmuştur.

i: Normal i sesi adıyla tanınan düz, dar, ince olan ünlüdür. Bölge ağzında bu ünlünün kullanıldığı örnekler şöyledir: *birisi (1-39), inek (1-18), işte (2-83) vb.*

ı: Düz, dar, kalın bir ünlüdür. Bölge ağzında görülen örnekleri şöyledir: *sığır (2-255), kut (6-760) vb.*

î: Düz, dar, yarı kalın, ı-i arası bir sestir. Bölge ağzında bu ünlünün kullanıldığı örnekler şöyledir: *hayvancılık (8-1254) vb.*

ï: Düz, kalın, dar bir ünlü olan ı sesi, normal ı'dan daha kısa sürede boğumlanır. Çalışmada bu ünlü ĩ işareti ile sembolleştirildi. *vuřmāyĩrum “vurmuyorum”, óyleyĩsa “öyle ise”, ģideyĩsun “gidiyorsun” vb.*

o: Yuvarlak geniş, kalın bir ünlüdür. Standart Türkiye Türkçesi'nde o sesi olarak bilinir. Bölge ağzında bu ünlünün kullanıldığı örnekler şöyledir: *oğlum (4-394), on, son vb.*

ó: Yuvarlak, geniş, yarı kalın bir ünlüdür. o- ö arası bir sestir. Bölge ağzında bu ünlünün kullanıldığı örnekler şöyledir: *bóyle “böyle” (3-266), sóz “söz” (7-969), dóner “döner”(10-1349) vb.*

ò: Yuvarlak, yarı geniş, kalın türden bir ünlüdür. o-u arası bir sestir. Bölge ağzında bu ünlünün kullanıldığı örnekler şöyledir: *òğraştıđım “uğraştığım”(10-1370), oliyòrdi “oluyordu”(2-153), vuriyòr “vuruyor”(2-165) vb.*

õ: Yuvarlak, geniş, kalın bir ünlüdür. Normal boğumlanma süresinden daha uzun sürede boğumlanır: *õy, nõlu < ne olur vb.*

u: Yuvarlak, dar, kalın bir ünlüdür. Standart Türkiye Türkçesi'ndeki u sesi gibidir. Bölge ağzında bu ünlünün kullanıldığı örnekler şöyledir: *bunda “burada”(4-382), tulum (4-527), su vb.*

ú: Yuvarlak, dar, yarı kalın bir ünlüdür. u-ü arası bir sestir. Bölge ağzında bu ünlünün kullanıldığı örnekler şöyledir: *búyúk* “büyük (6-753)”, *öldürdukten* “öldürdükten”(2-221), *kúçúk* “küçük”(6-762) vb.

û: Yarı yuvarlak, dar, kalın bir ünlüdür. u-ı arası bir sestir. Bölge ağzında bu ünlünün kullanıldığı örnekler şöyledir: *sağùm* “sağım”(7-868), *katùk* “katık”(7-866), *kalabalùk* “kalabalık”(7-927) vb.

ũ: Yuvarlak, dar, kalın, STT’deki u’ya göre kısa bir ünlüdür. R, y, h, ğ gibi ünsüzlerin düşmesi veya erimesi sonucu yanlarındaki bazı ünlüler uzamıştır. Bu uzama, Türkçede iki ünlü yan yana gelmeyeceği için, u ünlüsünü kısaltmıştır. Bölge ağzında seyrek kullanılan bir ünlüdür: *yāũ* < *yahu*

ü: Yuvarlak, dar, ince bir ünlüdür. Bölge ağzında bu ünlünün kullanıldığı örnekler şöyledir: *düğün* “düğün”(4-368) vb.

ü: Yarı yuvarlak, yarı kalın, dar bir ünlüdür. ü-i arası bir sestir. Bölge ağzında bu ünlünün kullanıldığı örnekler şöyledir: *verùrlerdi* “verirlerdi” (1-10), *ekerdùk* “ekerdik” (2-192), *getùrdi* “getirdi” (2-203) vb.

1.1.1.2. Uzun Ünlüler

Boğumlanma süresi normal bir ünlünün süresinden daha uzun olan yahut normal uzunluktaki iki ünlünün boğumlanma süresini içine alan ünlülere denir.³³ Bölge ağzında görülen uzun ünlüler ve bu ünlülerin meydana geliş şekilleri şöyledir:

A. Vurgu ve Ünlem Gereği Ortaya Çıkan Uzun Ünlüler: anā!, dā, ēy, hā gibi hayret, istek, beğenme vb. anlatımlar taşıyan ünlemlerle çağırma veya gösterme durumundaki kelimelerde, vurguyla birlikte uzamanın da ortaya çıktığı görülür.

³³ Hanifi Vural ve Tuncay Böler, *Ses ve Şekil Bilgisi* (İstanbul: Kesit Yayınları, 2015), 59.

B. y Ünsüzünün Tesiriyle Doğan Uzun Ünlüler: Normal süreli ünlülerin uzaması konusu çerçevesinde; bölgeye öz, ilgi çekici yaygın bir eğilime bağlı olan hadise, **düz-geniş ünlü + y ünsüzü + düz-dar ünlü** sırasını barındıran bütün kuruluşlarda, düz-geniş ünlülerin uzaması esasına dayanır: açāyi, alamāyi, dolāyi.

C. Hece Kaynaşmasından Doğan Uzun Ünlüler: Uzun ünlüleri ortaya çıkaran belli başlı eğilimlerden biri de hece kaynaşması çerçevesinde ortaya çıkar: pāli “pahalı”, bayā “bayağı”, nōlu “ ne olur”.

D. Ünsüz Düşmesiyle Doğan Uzun Ünlüler: Hadise, eriyip yiten ğ, y, h, l, r gibi ünsüzlere komşu ünlülerin uzamansı biçiminde ortaya çıkar: ālarum “ağlarım”, yāmur “yağmur”, ōsun “olsun”, bāram “bayram” vb.

1.1.1.3. Kısa Ünlüler

Birtakım fonetik faktörler veya hususî konuşma tempolarına bağlı olarak bazı ünlülerin, bir sesin açık ve duyulur bir biçimde boğumlanabilmesi için gerekli olan ortalama süreyi tamamlamadan teşekkül etmeleri durumudur.³⁴

A. İkiz Ünlüler Bünyesindeki Kısa Ünlüler: İki ünlü arasında kalan ğ, h, v, y gibi hafif boğumlanmalı ünsüzlerin eriyip yitmesi veya ünlüyle biten bir biçimin ünlüyle başlayan bir biçime dönüşmesi, bitişmesi sonucunda doğan ikiz ünlüler bünyesinde, kaideli olarak, geniş ünlüler yanındaki dar ünlülerle kalın-geniş ünlüler yanındaki ince-geniş ünlülerin kısaldığı görülür: kaymaı “kaymağı”, erkeı “erkeği”, ayaıni “ayağını”, neāber “ne haber” vb.

B. Sızıcı Ünsüzlerin Etkisiyle Doğan Kısa Ünlüler: Bir kuruluş içerisinde, iki ünlü arasında kalan y ünsüzünün, söz konusu ünlülerin boğumlanma sürelerini iki zıt yöne çekmesi, bölgeye özgü ilgi çekici fonetik bir hadisedir. Birinci yönü ile **düz-geniş ünlü + y ünsüzü + dar ünlü** kuruluşları bünyesinde, ikinci yönü ile **ünlü + y ünsüzü + dar ünlü** kuruluşları bünyesinde,

³⁴ Turgut Günay, *Rize İli Ağızları* (Ankara: TDK Yayınları, 2003), 45.

dar ünlülerin kısılması yasasını ortaya çıkarmaktadır. “hepeyi” “epeyi”, örneği ayrı tutulursa, hemen hemen her zaman iç-seste ortaya çıkan hadise, yine kaideli olarak yalnız açık hecelerde yer alan ünlüleri etkisi altında tutmaktadır: vurmāyīrum “vurmuyorum”, müayīne “muayene”, öleyīsa “öyle ise”, ğideyīsun “gidiyorsun” vb.

y ünsüzü gibi sızıcı türden olan r ve ğ ünsüzlerinin de bazı örneklerde, dar ünlülere aynı yönde tesir ettikleri görülür: verūrum “veririm”, aġūzundan “aġzından” vb.

1.1.1.4. İkiz Ünlüler

Aynı nefes baskısı altında boğumlanan ve tek bir ünlü değerinde olan çift ünlülere ikiz ünlü denilmektedir.³⁵ İkiz ünlüler eşit, yükselen ve alçalan ikiz ünlüler olmak üzere üç başlık altında ele alınmalıdır.

1.1.1.4.1. Eşit İkiz Ünlüler

Her iki ögesindeki ünlü aynı ve boğumlanma süresi eşit olan ünlülere denir.³⁶ Çamlıhemşin ağzında görülen eşit ikiz ünlüler aşağıdaki gibidir:

dā < daha, kabāt < kabahat, saba < sabaha, pāli < pahalı vb.

1.1.1.4.2. Yükselen İkiz Ünlüler

İkinci ögesi vurgulu veya birinci ögeye oranla daha sürekli, birinci ögesi daha süreksiz olan ikiz ünlü türüne denir.³⁷ Çamlıhemşin ağzında görülen yükselen ikiz ünlüler aşağıdaki gibidir:

çual < çuval, müabbet < muhabbet vb.

³⁵ Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, 127.

³⁶ Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, 128.

³⁷ Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, 128.

1.1.1.4.3. Alçalan İkiz Ünlüler

Birinci ögesi vurgulu veya sürekli, ikinci ögesi birinciye göre daha dar ve süreksiz olan ikiz ünlülere denir.³⁸ Çamlıhemşin ağzında görülen alçalan ikiz ünlüler aşağıdaki gibidir:

neapmak lazım < ne yapmak lâzım, neapayım < ne yapayım vb.

1.1.1.5. Ünlü İlişkileri

Çalışmanın bu kısmında ünlüler için söz konusu olan benzeşme, uyum, uyumsuzluk hadiseleri incelenmiştir.

1.1.1.5.1. Ünlü Benzeşmesi

Bir kelime içinde yan yana gelen veya aralıklı olarak bir arada bulunan iki sestem biri diğerine etki ederek onu kendine benzetir. Bu benzetmede sesler ya çıkış yerleri bakımından ya da çıkış tarzları bakımından birbirlerini etkilerler. Farklı nitelikleri olan seslerin birbirlerini çeşitli sebeplerle etkileyerek aynı veya ortak özellik kazanmasına benzeşme denir.³⁹

a) Kalınlık İncelik Benzeşmesi: Çamlıhemşin ağzında genel olarak kalınlık incelik uyumu bakımından bir uyum görülüyorsa da Türkçenin kalınlık-incecik uyumuna aykırı bazı Arapça, Farsça kelimelerin uyuma tabi tutuldukları görülür.⁴⁰

İlerleyici yönde

vâziyet “vaziyet”, nesib “nasip”

Gerileyici yönde

Kestene “kestane”, hastahana “hastane” biröz “biraz”

³⁸ Korkmaz, *Grammer Terimleri Sözlüğü*, 128.

³⁹ Günay, *Rize İli Ağızları*, 49.

⁴⁰ Günay, *Rize İli Ağızları*, 49.

b) Düzlük Yuvarlaklık Benzeşmesi: Dilimizin tarihi akışı içerisinde daha geç ve daha yavaş bir gelişme izleyen bu hadise, bugün de Türkiye Türkçesi için kalınlık-incelik ilişkilerinde olduğu gibi oturmuş bir yasaya bağlı değildir. Bu bakımdan, söz dağarcığımızdaki Türkçe kelimelerin büyük bir kısmı düzlük-yuvarlaklık uyumsuzluğu içerisinde görülür.⁴¹ Çamlıhemşin ağzında pek az örnekte düzlük yuvarlaklık benzeşmesine rastlanır.

lokonta “lokanta”, pontul “pantolon”

c) Darlık Genişlik Benzeşmesi: Çamlıhemşin ağzında dar ünlülerin genişlemesi, geniş ünlülerin daralması hadiseleri de, benzeşme dışında, bazı köylere özgü eğilimlere veya belli fonetik faktörlere bağlı olarak ortaya çıkan yaygın hadiselerdendir. Bu bakımdan, söz konusu değişmelere sahne olan bazı örnekler, darlık-genişlik bakımından benzeşmeye uğramış gibi görünebilmektedir. *şehar “şehir”, hane “hani”, eşit “işit” vb.*

1.1.1.5.2. Ünlü Uyumu

Türkçede kelimenin hecelerini oluşturan ünlüler, bazı nitelikleri bakımından benzeşirler. Ünlü uyumları olarak anılan bu benzeşme, ünlülerin çıkarılışı sırasında dilin ve dudakların durumuyla ilgilidir. Buna göre iki türlü benzeşme görülür: birincisi dilin ileri ve geri durumu yani kalınlık ve incelik bakımından; ikincisi dudakların yayvan ve büzülmüş durumu yani düzlük ve yuvarlaklık bakımından benzeşme.⁴²

a) Kalınlık İncelik Uyumu

Türkçede bir kelimedeki ünlülerin hepsi ya kalın ya ince olabilir. Bir kelimedede hem kalın hem ince ünlü bulunamaz. Yani bir kökün, bir ekin, kök ve eklerden yapılmış bir kelimenin ünlüleri kalınlık ve incelik bakımından tamamıyla bir uygunluk içinde bulunurlar.

⁴¹ Günay, *Rize İli Ağzları*, 49.

⁴² Vural ve Böler, *Ses ve Şekil Bilgisi*, 112.

Kalınlık incelik uyumu başlangıçtan bugüne kadar Türkçenin her devrinde çok kuvvetli olarak hâkim bulunmuş olan ve olmakta devam eden bir olaydır. Türkçenin en büyük fonetik hususiyetini bu olay teşkil eder.⁴³ Çamlıhemşin ağzında kalınlık-incelik uyumu aşağıdaki durumlarda görülür:

1. i- ek fiilinin görülen geçmiş zaman kipinin, pek az örnek çerçevesinde kalmak üzere, kalın sıralı kelimelerden sonra kalın sıraya geçmesi: yoğ_uğu “yok idi”, yoğ_uduğ “yok idik”.

2. Aynı fiilin şart kipinin bazı kalın sıralı kelimelerden sonra kalın sıraya geçmesi: açığ_ısa.

3. ile edatının bazı kalın sıralı kelimelerden sonra –lan biçiminde eklenmesi: kazmalan “kazma ile”, onlan “onun ile”.

4. –yor şimdiki zaman ekinin ince sıralı kelimelerden sonra ince sıraya geçmesi: veriyi “veriyor”, diyi “diyor”.

b) Düzlük Yuvarlaklık Uyumu

Türkçede köklerde olsun, köklerle ekler arasında olsun, bir kelimedeki ünlüler arasında umumiyetle düzlük yuvarlaklık bakımından bir uygunluk olduğu göze çarpar. Burada umumiyetle denmesinin nedeni bu uyumun Türkçenin her devrinde her sahada kelime bünyesine kuvvetle hâkim olan bir uyum olmamasından dolayıdır. Bu uyum ancak bugünkü Türkiye Türkçesinde kuvvetli bir şekilde kendisini hissettirmektedir. Eski Anadolu Türkçesinde böyle bir uyum mevcut değildi. Batı Türkçesi ancak Osmanlı Türkçesinin sonuna doğru bu uyuma bağlı bulunan bir nizamaya sahip olmuştur. Eski Türkçede de böyle bir uyum söz konusu değildi. Sonuç olarak düzlük yuvarlaklık uyumu ancak Batı Türkçesinin son devirlerinde sağlam olarak karşımıza çıkar.⁴⁴

Çamlıhemşin ağzı için düzlük-yuvarlaklık uyumu, yazı dilimizde bu uyuma katılmayan i- ek fiilinin yoğ_uğu “yok idi” yoğ_uduğ “yok idik” örneklerinde yuvarlak sıraya; -yor şimdiki zaman ekinin de ğezeyi “geziyor”

⁴³ Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, 70.

⁴⁴ Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, 72.

ğidiyi “gidiyor”, diyi “diyor” örneklerinde düz sıraya geçmesi dışında kayda değer bir gelişme gösterememiştir.

1.1.1.5.3. Ünlü Uyumsuzluğu

a) Kalınlık İncelik Uyumsuzluğu

Yazı dili olarak Türkçenin geneline hâkim olan kalınlık-incelik uyumunun Çamlıhemşin ağız yöresinde uyumsuzluğa dönüştüğü durumlar vardır. Yöreye özgü aykırı eğilimler ve fonetik birtakım etmenler uyumsuzluğun kaynağı olarak görülmektedir. İçinde buldukları ünsüzlerin de etkisiyle bozulmuş bazı eklerin ve tek şekilli ögelerin kalınlık incelik uyumuna uymadıkları anlaşılmaktadır.

Bağlantı hecesinde kalın ünlü bulunduran kelime tabanlarına gelebilen ince sıradan ekler:

/+ci/ isimden isim yapım eki: *yabancı* “yabancı” (5-605), *sağci* “sağcı” (6-724), *araştırmacı* “araştırmacı” (7-1153).

/-el/ fiilden fiil yapım eki: *ayrel-* “ayrıl-” (4-435).

/+Den/ ayrılma hali eki: *Rumden* “Rumdan”(2-94), *dağlarđen* “dağlardan” (4-376), *unden* “ondan” (5-554), *anaden* “anadan”(6-716), *tabakten* “tabaktan” (7-1000).

/+De/ bulunma hali eki: *furunde* “fırında”(2-79), *komutanlarđe* “komutanlarda” (4-485), *zamanumuzde* “zamanımızda” (6-659), *okulunde* “okulunda” (6-817).

/-Di/ III. tk. şh. görülen geçmiş zaman eki: *oldi* “oldu”(2-106), *saklardı* “saklardı” (2-174), *doldurdi* “doldurdu”(2-200), *yaktı* “yaktı” (2-232), *attı* “attı”(4-436).

/+(y)i/ yükleme hali eki: *tarafi* “tarafı” (2-110), *çobani* “çobanı” (2-113), *onu* “onu” (2-118), *balı* “balı” (2-157), *subaylari* “subayları” (2-214), *olduğı* “olduğu” (2-235), *odunumuzı* “odunumuzu” (4-377), *hayvani* “hayvanı” (7-1156).

/+(y)im/ I. tk. şh. iyelik eki: *hastayim* “hastayım” (4-396), *ağzumi* “ağzımı” (6-788).

/-(y)ip/ zarf fiil eki: *tutip* “tutup” (5-596), *alip* “alıp” (5-624).

/-le/,-len/ (ile edatının ekleşmiş biçimi): *çocuyle “çocuğuyla” (4-394), kaşuklen “kaşıkla” (5-622), adamlarla “adamlarla” (7-1187).*

/+ler/ çokluk eki: *aruler “arular” (2-143), koyunler “koyunlar” (3-288), yoller “yollar” (8-1251).*

/+li/ isimden isim yapım eki: *tatli “tatlı” (4-383), başli “başlı” (4-539), yaşli “yaşlı” (7-929).*

/-miş/ öğrenilen geçmiş zaman eki: *unutmiş “unutmuş” (4-477), tutunmiş “tutunmuş” (5-590), almış “almış” (5-615), doğmiş “doğmuş” (6-789).*

/+sen/ II. tk. şh. eki: *basarsen “basarsın” (4-386), canlandırıcaksen “canlandırıcaksın” (7-1157).*

/+i/, +si/ III. tk. şh. iyelik eki: *arkasi “arkası” (2-95).*

Bağlantı hecesinde ince ünlü barındıran kelime tabanlarına gelebilen kalın sıradan ekler:

/+(y)a/ yönelme hali eki: *şeyima “şeyime” (7-1095).*

/-(y)an/ sıfat fiil eki: *gelan “gelen” (4-441).*

/+DUr/ kuvvetlendirme eki: *senedu “senedir” (4-523), necedu “necedir” (5-615).*

/-uk/ fiilden isim yapım eki: *değişuk “değişik” (2-72).*

/-Duğ/ sıfat fiil eki: *deduğleri “dedikleri” (2-96), ettuğ “ettik” (10-1419).*

/+Du+ğ/ I. çk. şh. görülen geçmiş zaman eki: *Keserduğ “keserdik” (2-85), ğelduğ “geldik” (2-101), ekmezduğ “ekmezdik” (4-381).*

/+nız/ II. tk. şh. eki: *geldiniz “geldiniz” (7-1155).*

/+luk/ isimden isim yapım eki: *şimşirluk “şimşirlik” (2-97), seferbirluk “seferberlik” (2-207), şenluk “şenlik” (5-625).*

/-sa/ dilek-şart eki: *gitsam “gitsem” (5-603).*

/-sun/ III. tk. şh. emir eki: *gitsun “gitsin” (4-449), veşsun “versin” (6-817).*

/-u/ III. tk. şh geniş zaman eki: *bilu “bilir” (4-456).*

/+(u)m/ I. tk. şh. iyelik eki: *dilum “dilim” (5-603).*

/+Du+m/ I. tk. şh. görülen geçmiş zaman eki: *yetiştum “yetiştim” (2-190), içecektum “içecektim” (8-1288).*

/+(n)ung/, /+(n)un/ **II. tk. şh. iyelik eki:** *elung* “elin” (6-724), *işun* “işin” (7-835).

/-up/, /-ıp/ **zarf fiil eki:** *gidup* “gidip” (4-479), *gidıp* “gidip” (7-912).

b) Düzlük Yuvarlaklık Uyumsuzluğu

Türkçe kökenli sözcüklerde, düz ünlülerden sonra düz ünlüler; yuvarlak ünlülerden sonra, dar yuvarlak ya da düz geniş ünlüler gelebilir.⁴⁵ Çamlıhemşin ağzında gerek bazı kalıplaşmalara, gerekse birtakım fonetik değişikliklere bağlı olarak bu yasanın dışına çıkan ve kelime tabanlarının bağlantı hecesinde yer alan ünlüde düzlük yuvarlaklık uyumuna girmekten kaçınan ekler mevcuttur.

Bağlantı hecesinde düz ünlü barındıran kelime tabanlarına gelebilen yuvarlak sıradan ekler:

/-Du/ **görülen geçmiş zaman eki (III. şahıs çekimleri dışında):** *ğitmedum* “gitmedim” (1-4), *öğrendum* “öğrendim” (2-70), *geldun* “geldin” (7-823).

/-Duk/ **sıfat-fiil eki:** *ğittuğum* “gittiğim” (2-71).

/+dur/, /+tur/, /+du/ **kuvvetlendirme eki:** *gibidur* “gibidir” (1-64), *günahtur* “günahtır” (3-311), *kalmadu* “kalmadır” (4-421).

/+luk/ **isimden isim yapım eki:** *kolayluğilen* “kolaylıkla” (1-10), *askerluk* “askerlik” (2-91), *çobanluk* “çobanlık” (2-113).

/+(u)m/ **I. teklik şahıs iyelik eki:** *kızum* “kızım” (1-64), *aklum* “aklım” (2-231), *adamum* “adamım” (4-536), *dilum* “dilim” (5-603).

/+(u)muz/ **I. çokluk şahıs iyelik eki:** *pastanemiz* “pastanemiz” (5-563), *babalaşumuz* “babalarımız” (5-561), *zamanumuzde* “zamanımızda” (6-659).

/+(n)un/, /+un/, /+nun/ **ilgi hali eki:** *annemun* “annemin” (6-710), *onlarun* “onların” (2-87), *ğeminun* “geminin” (2-222).

/+nuz/ **II. teklik şahıs eki:** *geştunuz* “geçtiniz” (5-639).

/+(u)ng/ **II. teklik şahıs iyelik eki:** *ehungden* “elinden” (6-725).

/-sun/ **III. teklik şahıs emir eki:** *ğitsun* “ğitsin” (4-449).

/-(y)up/ **zarf fiili:** *ğelup* “gelip” (1-64).

⁴⁵ Süer Eker, *Çağdaş Türk Dili* (Ankara: Grafiker Yayınları, 2002), 217.

Bağlantı hecesinde yuvarlak ünlü barındıran kelime tabanlarına gelebilen düz sıradan ekler:

/-di/ görülen geçmiş zaman eki (III. şahıs çekimlerinde): *okudi “okudu” (1-6), kayboldi “kayboldu” (7-1118).*

/+li/ isimden isim yapım eki: *Koyli “köylü” (1-49), luzumli “lüzumlu” (7-1217).*

/+(y)i/ yükleme hali eki: *odunumuzi “odunumuzu” (4-377), suti “sütü” (5-596).*

/-miş/ öğrenilen geçmiş zaman eki: *tutunmiş “tutunmuş” (5-590).*

1.1.1.6. Ünlü Değişmeleri

1.1.1.6.1. Ünlü Daralması

Yanlarında geniş ünlüleri daraltma etkisi bulunan bazı ünsüzlerin (g, ğ, y) etkisi altında a, e, o, ö geniş ünlülerin daralması olayıdır. Çamlıhemşin ağzında y sesine bağlı daralmalar çoğunluğu oluşturmaktadır. Çamlıhemşin ağzındaki ünlü daralmaları Türkçenin genel yasaları çevresinde oluşmakta, bölgeye özgü kurallara dayanmamaktadır.

i < a değişmesi

Daha çok iç seste ve bilhassa açık hecelerde görülen bir hadise olup büyük ölçüde y ünsüzünün yazı dili için de söz konusu olan daraltıcı etkisine dayanmaktadır.

sabiya < sabaha (4-368)

*he düğün ederdiler tulum zurna eylance gece **sabiya** kada işte.*

(he düğün ederdiler tulum, zurna eğlence gece **sabaha** kadar işte.)

sofriya < sofraya (7-1050)

*ben şuni hatırlıyorum kērazi biçerdiler getirirdiler **sofriya** dökerdiler.*

(ben şunu hatırlıyorum kirazı biçerdiler getirirdiler **sofraya** dökerdiler.)

i < e değişmesi

Hadisenin kelimelerin ilk hecesinde durumu, Eski Türkçedeki bazı ilk hece e ünlülerinin i'ye dönmesi ile ilgilidir. Orta hecedeki dağışimin sebebi ise y

sesinin daraltıcı etkisinden dolayıdır. Son hecede ise seyrek bir eğilime bağlı olarak bir iki örnekte görülür.

seferbirluk < seferberlik (2-207)

Yok yok seferbirluk ben de yetişmedum.

(Yok yok **seferberlik** ben de yetişmedim.)

mahalliye < mahalle (7-904)

Mahalliye işte iz vuruluşdi bu şekildä.

(**Mahalle** işte iz vuruluyordu bir şekilde.)

patatis < patates (3-339)

Her bi şe varidi patatis varidi.

(Her bir şey vardı. **Patates** vardı.)

şiyü < şeye (7-1010)

Bi da ben şiyü meşakim...

(Bir de ben **şeye** merakım...)

ò, u < o değişmesi

Söz konusu değişikliklerin oluşmasında daraltıcı ünsüzlerin etkisinin yanında Türkçede ilk hece dışında yuvarlak geniş ünlü bulunmamasının da etkisi vardır. Bu durum özellikle şimdiki zaman eki alan fiillerde kendisini göstermektedir:

isteyòrduk (1-10)

... münasip ğoròduęumuzi isteyòrduk.

(... münasip gördüğümüzü **istiyorduk**.)

ğideyòrduk (1-16)

(Gidiyorduk.)

tókeyòrduḡ (2-120)

*... onun suyini **tókeyòrduḡ**.*

(... onun suyunu **döküyorduk**.)

uni < onu (4-424)

*Konaklar Mahallesi oldi unden sořa da gene **uni** pek kòlanmázla...*

(Konaklar Mahallesi oldu ondan sonra da gene**onu** pek kullanmazlar...)

ule < onlar (4-407)

*... kazma kuşek **ule** va evelden beşi.*

(... kazma kürek **onlar** var evvelden beri.)

uyaden < oradan (4-431)

*... taşhan deşle **uyaden** kİR miş getumişle...*

(... taşhan derler **oradan** kırmış getirmişler...)

uyeyi < orayı (4-437)

*... ha bu yòkařda **uyeyi** aldı.*

(... ha bu yukarda **orayı** aldı.)

1.1.1.6.2. Ünlü Düzleşmesi

Sözcüklerdeki yuvarlak ünlülerin çeşitli nedenlerle, düz ünlülere dönüşmesidir.⁴⁶ Çamlıhemşin ağızında bazı eklerin tek şekilli olması, söyleyişte kolaylık sağlanması açısından bazı yuvarlak ünlüleri düzleştirir.

e < ö değişmesi

Hadise bazı örneklerde düz ünlülerin yuvarlak ünlülere etki etmesiyle, bazı örneklerde dilimizde geniş-yuvarlak ünlülerin ilk hece dışında kullanılmaması

⁴⁶ Eker, *Çağdaş Türk Dili*, 231.

özelliklerine bağlı olsa da örneklerin çoğunluğunun ortaya çıkışında belli bir faktör söz konusu değildir.

elmiş < ölmüş (4-414)

Annem babam elmiş.

(Annem babam **ölmüş**.)

ı, i < u, ü değişmesi

Dar-yuvarlak ünlülerin dar-düz duruma gelmesi, ilk hecede seyrek rastlanan ve belli faktörlere bağlı olmayan bir hadise durumundadır. Hadisenin diğer hecelerdeki, bilhassa son hecedeki durumu, bugün yazı dilimize aykırı düşen ancak daha önceki dönemlerde Türkçe için yaygın olan bir eğilimin bölgede hâlen varlığını sürdürmesi gerçeğine dayanmaktadır. Gerek taban-ek ilişkileri çerçevesinde gerekse eklemelerini yitirip bütünlük kazanmış kelimelerde, yuvarlak ünlülerden sonra dar-düz ünlülerin gelebilmesi bölge ağızında rastlanılan bir durumdur.⁴⁷

tuminde < tümünde (7-841)⁴⁸

Karadeniz'un tuminde ileriye doğru kimse gitmiyo.

(Karadeniz'in **tümünde** ileriye doğru kimse gitmiyor.)

obiri < öbürü (4- 504)⁴⁹

...obiri çoğı heşkes kendi yeşinde āřazisinde tabi.

(... **öbürü** çoğı herkes kendi yerinde tabi.)

oldi < oldu (1-19)

...şindi yapamayòrler çay oldi tek yapayòrler...

(... şimdi yapmıyorlar çay **oldu** tek yapıyorlar...)

⁴⁷ Günay, *Rize İli Ağızları*, 73.

⁴⁸ Eski Anadolu Türkçesinde III. şahıs iyelik eki hep düz – dardır.

⁴⁹ Kelime ilk şeklini korumaktadır. Kelimenin ilk şekli “o + bir” biçimindedir.

buni < bunu (2-75)

...buni ğotur da Kopeğe ver.

(... bunu götür de köpeğe ver.)

Bütün bu örnekler Eski Anadolu Türkçesi dönemindeki söyleyiş şekillerini devam ettirmiştir.

1.1.1.6.3. Ünlü Genişlemesi

Ünlülerin teşekkülü sırasında ağız boşluğunun çok açılması olayıdır.⁵⁰ Türk yazı dillerinde bu ses olayına pek rastlanmaz.

e, é < ı,i değişmesi

Eski Türkçeye bağlı e > é > i değişmesine ters yönlü bir benzerlik göstermektedir. Bu benzerlik ilk hecede é ünlüsünün teşekkülü bakımından söz konusudur. Eski Türkçedeki bazı ilk hece ünlüleri sonraki dönemlerde e'ye doğru bir genişleme gösterirken, ara basamakta doğan é ünlüsü bölgede bazı örneklerde kendini korumaktadır: *dé- < ET'de ti- "de-"*.

STT'de sınırlı sayıda görülen bu ses olayının Çamlıhemşin ağzında yoğun ve yaygın bir biçimde kullanıldığı görülür. Bunlardan bir kısmının yabancı kaynaklı olması, hadisenin etki alanı hakkında fikir vermesi bakımından önemlidir.⁵¹

ecat < icat (2-165)

*Soradan fenli **ecat** olduğu zamanda kestane de vuriyòr her tarafa...*

(Sonradan fenli **icat** olduğu zamanda kestane de vuruyor her tarafa...)

ķena < kına (4-366)

ķena gecesi kalabaluk toplanırdile...

(**kına** gecesi kalabalık toplanırdılar...)

⁵⁰ Günay Karaağaç, *Türkçenin Ses Bilgisi* (İstanbul: Kesit Yayınları, 2015), 98.

⁵¹ Günay, *Rize İli Ağızları*, 69.

basarŕsen < basarsın (4-386)

...basarŕsen iŖte piŖurŕsen yağını her ŖeŖini koŕsen...

(... **basarsın** iŖte piŖirirsin yağını tuzunu her Ŗeyini koyarsın...)

makena < makina (5-637)

...makaslen aleniyo Ŗindi makenalaŕda ıkmiŖ...

(... makasla alınıyor Ŗimdi **makinelere** ıkmiŖ...)

cameyin < caminin (4-503)

Kendi yerimdä da cameyin kapisindä yer var kaŕ bistanla var...

(Kendi yerimde de **caminin** kapısında yer var kabristanlar var...)

e < u, ü deđiŖmesi

amlıhemŖin ağzında seyrek görülen bir ses olayıdır.

tkeyrduk < dkyortduk (2-120)⁵²

...onun suyini tkeyrduk...

(... onun suyunu **dkyorduk**...)

o,  < u, ü deđiŖmesi

Dudak bölgesinde boğumlananlar baŖta olmak üzere bazı ünsüzlerin (b, m, p vb.) geniŖletme tesirine bağlı olarak ortaya çıkan bir hadisedir:

bğda < buğday (2-193)

Mısır ekerdük bğda moğda yok ekserisi misir ekerdük.

(Mısır ekerdik **buğday** muğday yok ekseri mısır ekerdik.)

⁵² Bu Ŗekil [e(zarf-fiil eki) + yorır] ilk Ŗekline çok yakındır.

göyâ < güya (7-969)

...ses sanatçısı işte **göyâ** sanatçi sözde sanatçi...
(... ses sanatçısı işte **güya** sanatçı, sözde sanatçı...)

İstambol < İstanbul (2-88)

...**İstambol** Topkapı'de Davutpaşa Kışlası'nde.
(... **İstanbul** Topkapı'da Davutpaşa Kışlası'nda.)

1.1.1.6.4. Ünlü İncelmesi

Kelimenin farklı hecelerindeki kalın ünlülerin incelmesi olayıdır.⁵³

ä, e < a değişmesi

/ y, ç, s, ş, r, m/ seslerinin tesirine bağlı olarak meydana gelen incelmedir.⁵⁴

alayòrlär < alıyorlar (1-11)

Şimdi gendiler **alayòrlär** yeni yetmeler.
(Şimdi kendileri **alıyorlar** yeni yetmeler.)

çarşiyä < çarşıya (2-132)

...ğiderduğ böyle **çarşiyä** kada...
(... giderdik böyle **çarşıya** kadar...)

yakkine < yakına (3-346)

...bu alacağım **yakkine** şey yaptı istedi...
(... bu alacağım **yakına** şey yaptı istedi...)

heyvanat < hayvanat (3-322)

...herbişe varidi **heyvanat** çoğidi...

⁵³ Vural ve Böler, *Ses ve Şekil Bilgisi*, 122.

⁵⁴ Günay, *Rize İli Ağızları*, 64.

(... herbir şey vardı **hayvanat** çoktu...)

olemem < olamam (4-454)

*...ben Ankara'da da hapis **olemem**...*

(... ben Ankara'da hapis **olamam**...)

i < ı değişmesi

Gerek Türkçe, gerekse yabancı kaynaklı kelimelerde yer alan /ı/ ünlülerinin, bazı diftonglaşmış biçimler ve komşu ağızların söyleyiş tarzlarından izler taşıyan birkaç örnek dışında, yarı veya tam ölçüde incilmesi, Çamlıhemşin ağzının fonetik yapısını karakterize eden mühim meselelerden biridir. Bu /i/'leşme olayı ile Anadolu'nun birçok bölgesinde karşılaşılmaktadır.⁵⁵

oturiyòrlerdi < oturuyorlardı (1-7)

*...akşamın **oturiyòrlerdi**...*

(... akşamleyin **oturuyorlardı**...)

***kişin** < **kışın** (1-24)⁵⁶*

***Kişin** girib oliyòrlerdi...*

(**Kışın** grip oluyorlardı...)

berakmişim < bırakmışım (4-498)⁵⁷

*...zaten azdu uni da **berakmişim**...*

(... zaten azdır onu da **bırakmışım**...)

***misir** < **mısır** (2-180)*

*...tohum veriyòrlerdi, **misir** ekeyòrlerdi...*

(... tohum veriyorlardı, **mısır** ekiyorlardı...)

⁵⁵ Mukim Sağır, "Ses Olayları Bakımından Anadolu Ağızları", A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, sayı 20 (2002): 2.

⁵⁶ Bu örnekte ayrıca "ş" sesinin inceltici etkisi söz konusudur.

⁵⁷ Bu örnekte ayrıca "ş" sesinin inceltici etkisi söz konusudur.

i < a değişmesi

Seyrek görülen bir incelme türüdür.

oŗiya < oraya (7-985)⁵⁸

...kızma hakkı yok zate çünkü çıkmışsın oŗiya.

(... kızma hakkı yok zaten çünkü çıkmışsın **oraya**.)

1.1.1.6.5. nl Kalınlaşması

Ağız boşluğunun n bölümünde ve dilin n bölümünün damağa doğru yükseltilmesiyle çıkarılan n veya ince ünlülerin ağız boşluğunun arka bölümünde ve dilin arka bölümünün damağa doğru yükseltilmesiyle çıkarılan art veya kalın ünlü durumuna gelmesi olayıdır.⁵⁹

a,  < e değişmesi

Gerek n seste, gerekse i ve son seste e ünlüsünün çoğunlukla yarı ve tam lde kalınlaşması amlıhemşin ilçesinin fonetik yapısını karakterize eden önemli bir hadisedir. Bu değişikliğin sebeplerini fonetik esaslar içerisinde tespit ederek sağlam yasalara bağlamak oldukça güçtür.⁶⁰

ęr < göre (2-97)

Yani deduklerin ęr hep şimşir varidi...

(Yani dediklerine **göre** hep şimşir vardı...)

eylnce < eğlence (4-366)

*...ķena gecesı kalabaluk toplanırdile **eylnce** yapardıle...*

(... kına gecesı kalabalık toplanırdılar **eğlence** yapardılar...)

⁵⁸ “y” sesinin inceltici etkisi vardır.

⁵⁹ Karaağaç, *Türkçenin Ses Bilgisi*, 82.

⁶⁰ Günay, *Rize İli Ağızları*, 65.

deyerman < *değirmen* (6-732)

...*makinadan geçürüyoduk deyeşmanden deyeşmanleş varidi...*

(... makinadan geçiriyorduk, **değirmenden** değirmenler vardı...)

ħastaħana < *hastane* (1-23)

ħastaħanara ğitmeyurlerdi zatte.

(Hastaneye gitmiyorlardı zaten.)

o, ó < ö değişmesi

Bölge ağzında bu değişme kelimenin ilk hecesiyle sınırlı kalır. Kalınlaşmanın yarı veya tam ölçüde ortaya çıkması belli şart veya faktöre bağlı değildir.

óyle < *öyle* (1-11)⁶¹

Eşkıden oyleydi kızım.

(Eskiden öyleydi kızım.)

dord < *dört* (1-37)

Hem yaşum doldi hem dord ay arasiyilen iki evlat kayibettum.

(Hem yaşım doldu hem de **dört** ay arasıyla iki evlay kaybettim.)

ĝórá < *göre* (2-97)

Yani deduklerinä ĝórü hep şimşir varidi...

(Yani dediklerine **göre** hep şimşir vardı...)

u, ú < ü değişmesi

Bölgede /ü/ ünsüzünün kalınlaşması değişmez bir yasa niteliğindedir. Yarı veya tam ölçüde ortaya çıkması belli şartlara ve faktörlere bağlı değildir.

⁶¹ Kelime ilk söylenişine daha yakındır. İlk söylenişi “o + ile” biçimindedir.

gúc < güç (7-905)

...eskiden **gúc** oldi miydi yani ahır *gúc* diydilar...

(... eskiden **güç** oldu muydu yani ahır güç diyorlar...)

suri < sürü (7-1112)

...bilmem ne olur sevdalıklar olur bi **suşi** şey...

(... bilmem ne olur sevdalıklar bir **sürü** şey...)

1.1.1.6.6. Ünlü Yuvarlaklaşması

Düz bir ünlünün, yanındaki dudak ünsüzünün veya söz içindeki yuvarlak bir ünlünün etkisiyle yuvarlak sıradan bir ünlüye dönüşmesi olayıdır.⁶²

o < e değişmesi

Düz geniş ünlülerin yuvarlaklaşması, /b, p, f, v, j/ gibi dudak veya diş dudak ünsüzlerinin komşu ünlüler üzerindeki tesirine bağlı olduğu görülmektedir. Söz konusu ünsüzler dışında, komşu yuvarlak ünlüler de düz geniş ünlülere bu yöde tesir edebilmektedir.

dozoş < dozer (6-811)⁶³

...şimdi **dozoş** var her şey var...

(... şimdi **dozer** var her şey var...)

pşofosoş < profesör (7-1060)⁶⁴

...şimdi valla **pşofosoşlar** şey yapamaz...

(... şimdi valla **profesörler** bir şey yapamaz...)

⁶² Karaağaç, *Türkçenin Ses Bilgisi*, 103.

⁶³ Buradaki yuvarlaklaşmanın nedeni benzeşmeden kaynaklıdır.

⁶⁴ Buradaki yuvarlaklaşmanın nedeni benzeşmeden kaynaklıdır.

u < ı, i değişmesi

İlk hecede b, m, p, f, v gibi dudak veya diş-dudak ünsüzlerinin yuvarlaklaştırma tesirine bağlı olarak ortaya çıkan hadisedir.

benum < benim (1-3)

Benum zamanumde okul yoğidi.

(**Benim** zamanımda okul yoktu.)

verürlerdi < verirlerdi (1-10)⁶⁵

Bazen verürlerdi kolayluğilen bazen vermezlerdi.

(Bazen **verirlerdi** kolaylıkla bazen vermezlerdi.)

1.1.1.7. Ünlü Düşmesi

Sözcüğü oluşturan ünlülerden birinin kaybolması olayıdır.⁶⁶ Çamlıhemşin ağzında ünlü düşmesi ön seste, iç seste ve son seste olmak üzere üç türdür.

1.1.1.7.1. Ön seste ünlü düşmesi

Az sayıda örnekte tespit edebildiğimiz bu hadisenin ortaya çıkış sebepleri kesin olarak belirlenememektedir.

a düşmesi

ha bule < aha bunlar (4-498)

...uni da beşakmışım ha bule yir imi senäyi geşti bulaş aluř leř.

(... onu da bıraktım **aha bunlar** yirmi seneyi geçti bunlar alırlar.)

ha urda < aha orada (5-638)

... ha uşda jandarmayı geştunuz ya oşda çay alım yeşi var...

(... **aha orada** jandarmayı geçtiniz ya orada çay alım yeşi var...)

⁶⁵ Bu örnekte geniş zaman ekinin fonetik özellikleri etkilidir.

⁶⁶ Eker, *Çağdaş Türk Dili*, 228.

1.1.1.7.2. İç Seste Ünlü Düşmesi

“Orta Hece Düşmesi” adıyla da anılan bu hadise, çok heceli kelimelerde; çoğunlukla ikinci hecede, akıcı bir ünsüzle bir başka ünsüz arasında kalan dar; pek az örnekte de, düz-geniş ünlülerin düşmesi demek olup dilimizin yaygın fonetik hadiselerinden biridir. Çamlıhemşin ağzında, tavuşan “tavşan”, yalnız “yalnız” gibi öz yapılarına uygun veya yakın biçimlerde kullanılan örneklerle bu yaygın hadiseye bir ölçüye kadar direnildiğini gösterir.

ı düşmesi

Bazı yer yön zarflarından sonra ayrılma veya bulunma eki geldiğinde sözcüğün son harfinin düştüğü görülür.

dışarda < dışarıda (4-459)

... dışarda uzaklardan taşırduk...

(... dışarıda uzaklardan taşırдық...)

aşağda < aşağıda (8-1259)

...aşağda yeni yaptılar o tamam bizimkiler yaptı da.

(... aşağıda yeni yaptılar o tamam bizimkiler yaptı da.)

yukardan < yukarıdan (8-127)

Yukardan Çamlıhemşin'e doğru gelirken...

(Yukarıdan Çamlıhemşin'e doğru gelirken...)

i düşmesi

Hızlı konuşma sırasında y ünsüzünün yanındaki ünlünün düştüğü görülür.

şeymuz < şeyimiz (4-378) .

..heş şeymuz hep gendumuz yapar duk...

(... her şeyimiz hep kendimiz yapardık...)

1.1.7.3. Son seste ünlü düşmesi

Yalnız bir örnekte görülen ve ğ ünsüzü yanındaki dar-düz ı ünlüsü için söz konusu olan seyrek bir hadisedir: *buzak < buzağı*.

1.1.1.8. Ünlü Türemesi

Sözcüğün özgün biçiminde bulunmayan bir ünlünün çeşitli nedenlerle ortaya çıkmasıdır.⁶⁷ Çamlıhemşin ağzında nadir görülen bir ses olayıdır.

1.1.1.8.1. İç Seste Ünlü Türemesi

Çok heceli kelimelerde, ayrı hecelere bağlı iki ünsüzün yan yana bulunması durumunda söyleyişteki güçlüğü gidermek için araya dar bir ünlünün getirildiği görülür. Burada Türkçenin ilk heceyi açık hale getirme isteği de etkilidir.

yalanız < yalnız (2-84)

Yalanız mal, hayvanat felan çok fazla idi.

(**Yalnız** mal, hayvanat falan çok fazla idi.)

hepsi < hepsi (3-336)

...hepsi var şimdi toprak bazi fazla oluyòrdi...

(... **hepsi** var şimdi toprak bazen fazla oluyordu...)

Trabizon < Trabzon (4-483)

Tşabizon'da alay toplandı...

(**Trabzon'da** alay toplandı...)

yirimi < yirmi (4-498)

...ha bule yişimi senäyi geşti bulaş aluşleş.

⁶⁷ Eker, *Çağdaş Türk Dili*, 229.

(... ha bunlar **yirmi** seneyi geçti bunlar alırlar.)

Bölge ağzında ilk ve son seste ünlü türemesi olmasına rağmen Çamlıhemşin ağzına yönelik yapılan derlemelerde bu türemelere rastlanmamıştır.

1.1.2. Ünsüzler

Ünsüz Türleri

Rize genelinde görülen ünsüzler “c', ç', d', ğ, g', ğ, ħ, k, k', k̄, l', n', ñ r̄, ş, t', t̄, w, z”⁶⁸ dir. Ancak bunlardan “c', ç', d', g', ğ, k, k̄, n', r̄, ş, t', t̄, w, z” ünsüzleri Çamlıhemşin ağzında görülmez. Bölgenin karakteristik ünsüzleri şunlardır: “ĝ, ħ, k̄, l̄, ñĝ, ř”.

b: Patlayıcı, çift dudak ünsüzüdür. Türkiye Türkçesindeki b gibidir. Tonluluk derecesi daha fazladır. Bölge ağzında bu ünsüzün kullanıldığı örnekler şöyledir: *baban* (7-1172), *baş* (8-1257), *belediye* (10-1369) vb.

c: Tonlu bir dişeti sesidir. Bölge ağzında bu ünsüzün kullanıldığı örnekler şöyledir: *mevcut* (8-1277), *canlilik* (8-1292), *bacali* (8-1303) vb.

ç: Tonsuz bir diş eti ünsüzüdür. Bölge ağzında bu ünsüzün kullanıldığı örnekler şöyledir: *geçim* (8-1307), *Çayirduzu* “Çayirdüzü” (9-1336), *kaç* (4-521) vb.

d: Tonlu bir diş eti ünsüzüdür. Çamlıhemşin ağzında yazı dilinden çok farklı değildir. Bölge ağzında bu ünsüzün kullanıldığı örnekler şöyledir: *bizde* (4-444), *dokuz* (4-472), *dayanuş* (4-477) vb.

f: Tonsuz, sızıcı, diş dudak ünsüzü bir sestir. Yazı dilindeki f'den farksızdır. Bölge ağzında bu ünsüzün kullanıldığı örnekler şöyledir: *fürun*, *fazla* (2-84), *tufek* (4-484) vb.

⁶⁸ Ünsüzler hakkında detaylı bilgi için bkz. Turgut Günay, *Rize İli Ağzıları*, 75-78.

g: Tonlu patlamalı bir damak ünsüzüdür. Çamlıhemşin ağzında bu ünsüz başa gelmez. Çamlıhemşin ağzında kelime kök ve gövdelerinde yumuşamaz. Bölge ağzında bu ünsüzün kullanıldığı örnekler şöyledir: *ovig “büyük orak” (6-794), gidasal (7-875), vb.*

ğ: Sızıcı bir ön damak ünsüzüdür. Türkçedeki ğ sesinden farksızdır. Çamlıhemşin ağzında bu ses *dağ (4-376), değil (4-434)* vb. kelimelerin dışında kelime kök ve gövdelerinde sık kullanılmaz.

ġ: Yarı sızıcı, diş eti, ön damak ünsüzüdür. Bu ünsüz ince ya da yarı kalın ünlülerle hece kurar. Bölge ağzında bu ünsüzün kullanıldığı örnekler şöyledir: *ġideyòrlerdi “ gidiyorlardı”(1-5), ġece “gece”, ġeñş “genç” (1-17) vb.*

h: Tonsuz, sızıcı bir gırtlak ünsüzüdür. Çamlıhemşin ağzındaki h yazı dilindekinden farksızdır. Genellikle ünlem kaynaklı kelimelerde kullanılır. Bölge ağzında bu ünsüzün kullanıldığı örnekler şöyledir: *Allah (1-46), aha , hayde (3-332) vb.*

ħ: Tonlu, sızıcı, hırıltılı bir gırtlak ünsüzüdür. Arapçadaki ħ (ح) sesine benzer. Bu ünsüz Laz yerleşimli köylerde görülürken Hemşin yerleşimli köylerde görülmez. Bölge ağzında bu ünsüzün kullanıldığı örnekler şöyledir: *ħalad (2-153), ħastaħana (1-45), siħiye (2-131) vb.*

j: Tonlu, sızıcı bir ünsüzdür. Bölge ağzında bu ünsüzün kullanıldığı örnekler şöyledir: *jandarma (5-638), teknoloji (5-643), jet (8-1246) vb.*

k: Tonlu, patlayıcı bir ünsüzdür. Kelime kök ve gövdelerinde görülür. Bölge ağzında bu ünsüzün kullanıldığı örnekler şöyledir: *çok (8-1306), kabak (8-1306), búyúk “büyük” (2-232) vb.*

k̄: Katı, yarı sızıcı, ön boğumlanmalı ünsüzdür. Bu ünsüz Laz yerleşimli köylerde görülürken Hemşin yerleşimli köylerde görülmez. Bölge ağzında bu

ünsüzün kullanıldığı örnekler şöyledir: *iki* “*iki*” (2-109), *kim* “*kim*”(7-838), *Köyde* “*köyde*” (1-7) vb.

ı: İnce ya da yarı kalın ünlülerle hece kuran art boğumlanmalı bir ünsüzdür. Standart Türkiye Türkçesi’ndeki k’sesinden daha geride teşekkül eder. Bölge ağzında bu ünsüzün kullanıldığı örnekler şöyledir: *arayòrduķ* “*arıyorduk*”, *aķlum* “*aklum*”(1-46), *ķendi* “*kendi*” (2-145) vb.

l: Yanaksı, akıcı bir ünsüzdür. Yazı dilinde kullanılan l sesinden farksızdır. Bölgede bu ünsüzün kullanıldığı örnekler şöyledir: *olsa* (7-1008), *olmayacak* (1-61), *seneluk* “*senelik*”(4-512) vb.

l: Kalın “l” ünsüzdür. Bölge ağzında kullanıldığı örnekler şöyledir: **elung** (5-630), **elmiş** (4-521)

ı: İnce “ı” ünsüzdür. Kalın ünlülü kelimelerde ince telaffuz edilen “ı” ünsüzdür. Bölge ağzında bu ünsüzün kullanıldığı örnekler şöyledir: **sılah** (10-1364),

m: Dudak ünsüzdür. Yazı dilindeki m’den farksız gibi görünür. Çamlıhemşin ağzında m sesi yanına gelen ünlüleri yuvarlaklaştırır. Bölgede bu ünsüzün kullanıldığı örnekler şöyledir: *peşumü* “*peşime*”(4-447), *benum* “*benim*”(1-3), *kapilān* “*kapılarım*” (4-454) vb.

n: Tonlu, genizsi, diş eti ünsüzdür. Son seste belli belirsiz çıkar. İlk hecede baskın söylenir. Bölgede bu ünsüzün kullanıldığı örnekler şöyledir: *fena* (4-456), *gelin* (4-465), *senun* “*senin*”(5-576) vb.

nġ: Akıcı, patlayıcı, tonlu, genizsi bir ünsüzdür. Çamlıhemşin ağzında damaksı n ünsüzü yoktur. Damak n’sinde ayrışmaya gidilmiştir. *kabanġ*, *elunġ* vb.

p: Tonsuz, patlayıcı dudak ünsüzüdür. Çamlıhemşin ağzındaki p sesi yazı dilimizdeki p sesine göre tonlulaşmaya daha eğilimlidir. Bölge ağzında bu ünsüzün kullanıldığı örnekler şöyledir: *hep (1-31)*, *para (4-429)*, *hepumuzden (5-646) vb.*

ř: Tonsuz, titreşimli, Çamlıhemşin ağzına özgü, çok özel bir sestir. Çıkarılmasında, dudaklar hafif açık, dil ucu serbest ve üst sıra dişlerinin etlerine değerek ciğerlerden gelen soluğun özgür çıkmasını engelleyerek bir kapanma oluşturur ve soluk buradan geçerken dilin ucu titreşir. Bu ünsüz Hemşin yerleşimli köylerde görülürken Laz yerleşimli köylerde görülmez. Bölge ağzında bu ünsüzün kullanıldığı örnekler şöyledir: *ihram (4-367)*, *dağlar den (4-376)*, *ezer sen (4-391)*, *hoşan (5-583) vb.*

s: Tonsuz, sızıcı bir ünsüzdür. Ön seste daha baskılı söylenir. Bölge ağzında bu ünsüzün kullanıldığı örnekler şöyledir: *sene (4-440)*, *lastik (6-709)*, *eskiden(2-182) vb.*

ş: Tonsuz, sızıcı, diş eti ünsüzüdür. Yazı dilindeki ş'ye göre daha baskın söylenir. Bölge ağzında bu ünsüzün kullanıldığı örnekler şöyledir: *şimdi (6-654)*, *şey(4-402)*, *kaşuk (5-622) vb.*

t: Tonsuz bir ünsüz olan t Çamlıhemşin ağzında d'ye daha yakındır. Bölge ağzında bu ünsüzün kullanıldığı örnekler şöyledir: *dóřt “dört”(7-958)*, *tulum (4-368)*, *tirpan “ırpan” (4-405) vb.*

v: Tonlu, diş-dudak ünsüzüdür. Yazı dilindeki v'den daha tonludur. Çamlıhemşin ağzındaki v'ye göre yuvarlaklaştırıcı etkisi daha fazladır. Bölge ağzında bu ünsüzün kullanıldığı örnekler şöyledir: *vakit (4-431)*, *evumuz “evimiz”(4-437)*, *devam (4-373) vb.*

y: Çamlıhemşin ağzındaki ř sesi gibi dayanıksız bir sestir. Birçok ses olayının kaynağıdır. Bölge ağzında bu ünsüzün kullanıldığı örnekler şöyledir: *yesun (5-697), bilemiyoruz, kayış (7-894) vb.*

z: Tonlu, ön damak ünsüzüdür. Çamlıhemşin ağzında s ile z arasında bir değere sahiptir. Bölge ağzında bu ünsüzün kullanıldığı örnekler şöyledir: *zate (4-407), zaman (5-561), Lazca (5-603) vb.*

1.1.2.1. Ünsüz İlişkileri

Çalışmamızın bu bölümünde, ünsüzlerin birbirlerine etki etmeleriyle ortaya çıkan “Ünsüz Benzeşmesi” , “Ünsüz Benzeşmezliği” “Ünsüz Uyumu” ve “Ünsüz Uyumsuzluğu” konuları ele alınmıştır.

1.1.2.1.1. Ünsüz Benzeşmesi

Ünsüz benzeşmesi oluşum noktaları bakımından ünsüzlerin birbirine yaklaşması olayıdır. Bir kelimedede bulunan sert ya da yumuşak bir ünsüz yan yana geldiği farklı karakterdeki ünsüzü kendisine benzetir. Yan yana gelen ünsüzlerden ikincisinin birincisine uyma eğilimi ilerleyici; tersi durumdaki benzeşme de gerileyici benzeşmeyi oluşturur.

Komşu Ünsüzler Arasında: Çamlıhemşin bölgesinde öz doğuş biçimiyle, diş ile ön damak arasındaki çeşitli noktalarda boğumlanan ön çıkaklı ünsüzlerin bir kuruluş içerisinde yan yana gelmemeleri durumunda, birbirlerine ilerleyici veya gerileyici yönde tesir etmeleriyle ortaya çıkan hadisedir.

İlerleyici benzeştirme:

-çç- < -çy- : *uççuz “üç yüz”*

Gerileyici benzeştirme:

-mb- < -nb- : *İstambol “İstanbul”*

-ss- < -zs- : *görmessen “görmezsin”*

Uzak Ünsüzler Arasında: Bir kuruluş içerisinde uzak aralıklarla yer alan ve birbirine komşu olmayan ünsüzlerin benzeşmesi olayıdır.

İlerleyici benzeştirme:

ş-ş < ş-s : *şemşiye* “*şemsiye*”

Gerileyici benzeştirme:

b-p < v-p : *sebab* “*sevap*”

1.1.2.1.2. Ünsüz Benzeşmezliği

Çoğunlukla bir kuruluş içerisinde ses tekrarını önlemek eğilimine dayanan ve bu bakımdan ünsüz benzeşmesi hadisesine tam anlamıyla zıt durumda olan ünsüz benzeşmezliği⁶⁹ Çamlıhemşin ağzında çok rastlanan bir durum değildir: *belber* “*berber*”, *nalim* “*nalın*” vb.

1.1.2.1.3. Ünsüz Uyumu

Standart Türkiye Türkçesinde, kelimelerin eklerle genişletilmesi sırasında, tonlu ünsüzlerden sonra tonlu; tonsuz ünsüzlerden sonra da tonsuz ünsüzlerin gelmesi esasına dayanan ünsüz uyumu, Çamlıhemşin ağzında sınırlı sayıdaki örnekte görülmektedir: *banga* “*banka*”, *edraf* “*etraf*”

1.1.2.1.4. Ünsüz Uyumsuzluğu

Daha çok ek kök ilişkilerinde ortaya çıkan bir durumdur. İç seste tonsuz ünsüzlerin gösterdiği tonlulaşma eğilimi ünsüz uyumsuzluğuna neden olmuştur.⁷⁰ *bakdi* “*baktı*”, “*batduk*” “*battık*”, *işci* “*işçi*” vb.

⁶⁹ Günay, *Rize İli Ağzları*, 80.

⁷⁰ Günay, *Rize İli Ağzları*, 81.

1.1.2.2. Ünlü – Ünsüz İlişkileri

Çalışmamızın bu bölümünde, çift boğumlanma noktasına sahip olan ünsüzlerin komşu ünlülere göre gösterdikleri zıt duruma bağlı olarak ortaya çıkan “Ünlü-Ünsüz Benzeşmesi” ve “Ünlü-Ünsüz Benzeşmezliği” konuları ele alınmıştır.

1.1.2.2.1. Ünlü - Ünsüz Benzeşmesi

Çamlıhemşin ağzında art boğumlamalı ünlülerin kendilerinden sonra gelen ön boğumlamalı ünsüzleri art damağa çekerek art boğumlamalı ünsüze dönüştürdükleri görülür: *ilac* “*ilaç*” vb.

1.1.2.2.2. Ünlü - Ünsüz Benzeşmezliği

Araştırma bölgemizde, Türkçenin en sağlam yasalarından biri olduğu kabul edilen ünlü-ünsüz benzeşmesinin çeşitli nedenlerle bozulduğu görülmektedir.

İnce ünlülerden değişen yarı-kalın /ó/, /ú/ ünlüleriyle hece kuran /g/, /k/ ünsüzleri ön boğumlanmalı biçimleriyle kullanılır: *gór-* “*gör-*”, *ókúz* “*öküz*” vb.

1.1.2.3. Ünsüz Değişmeleri

1.1.2.3.1. Ötümlüleşme

Ötümsüz /ç/, /f/, /h/, /k/, /p/, /s/, /ş/, /t/ ünsüzlerinin ötümlü olan ünsüz karşılıklarına dönüşmesi biçiminde ortaya çıkan ses olayına ötümlüleşme denir.⁷¹

1.1.2.3.1.1. Ön Seste Ötümlüleşme

Ötümsüz ünsüzlerin ön seste ötümlüleşmesi, Güney Batı Türkçesinin karakterini belirleyen yaygın hadiselerden biridir. Çamlıhemşin ağzında ötümsüz ünsüzler ötümlüleşme geleneğine büyük ölçüde direnmiş veya dar bir sınıır içerisinde uymuştur.

⁷¹ Karaağaç, *Türkçenin Ses Bilgisi*, 90.

d- < t- değişmesi

/d-/ ön sesi, Eski Türkçede yoktur. Eski Türkçenin başında /d-/ olan kelimeler genellikle Soğdçadan ya da Sanskritçeden alıntı kelimelerdir. Türkçenin /d-/ ön sesi, /t-/'nin ötümlüleşmesi ile ortaya çıkmıştır. Eski Türkçede kelime başında /d-/ ünsüzü kullanılmamıştır.⁷² Bölgede bu gelişmenin hacmi, yazı dilimizi aşmayan bir durumdadır.

tik- < dik- (2-194)

Lāna da tikerdük ha bu kada...

(Lahana **dikerdik** aha bu kadar...)

tök- < dök- (6-769)

... yoęurđi da tok ustine ye işte...

(... yoğurdu **dök** üstüne ye işte...)

ķ- < k- değişmesi

Ön ses /ķ/ ünsüzünün tonlulaşması, muhtemelen Artvin ili ağızlarının tesiriyle ortaya çıkan bir hadise görünüşündedir.⁷³

ķaynana < kaynana (1-20)

...ķaynanalar ğideyördi yaylaya.

(... **kaynanalar** gidiyordu yaylaya.)

1.1.2.3.1.2. İç Seste Ötümlüleşme

Derleme metinlerinde sadece bir örneğine rastlanmıştır.

-b- < -p- değişmesi

saban < sapan (7-895)

*...şimdi kayış takiliyo **saban** ile...*

⁷² Karaağaç, *Türkçenin Ses Bilgisi*, 165.

⁷³ Günay, *Rize İli Ağızları*, 84.

(... şimdi kayış takılıyor **sapan** ile...)

1.1.2.3.1.3. Son Seste Ötümlüleşme

Çamlıhemşin ağzında seyrek olarak görülen bir hadisedir.

-t < -d değişmesi

ħalad < halat (2-153)

...yüz yüz elli metre uzunlukte ħaladlär oliyòrdi...

(... yüz yüz elli metre uzunlukta **halatlar** oluyordu...)

-b < -p değişmesi

Azerbaycan, Tuva ve Yakut dillerinde, kelime ve hece sonunda –p ünsüzü, ötümlüleşerek –b olur.⁷⁴ Bu duruma Çamlıhemşin ağzından derlenen metinlerde sadece bir örnekte rastlanmıştır.

çorab < çorap (7-931)

Şey çorab dokuma yarışması yapardılar...

(Şey **çorap** dokuma yarışması yapardılar...)

-z < -s değişmesi

Seyrek eğilimlere bağlı olarak ortaya çıkan bir hadisedir.

herkez < herkes (7-1400)

...mesela heşkez diken deş biz maol diyoşuz.

(... mesela **herkes** diken der biz maol diyoruz.)

ağustoz < ağustos (10-1391)

...eskide ağustozden sonra oliyodu...

(... eskiden **ağustosdan** sonra oluyordu...)

⁷⁴ Karaağaç, *Ses Biligisi*, 203.

-c < -ç değişmesi

Eski ve yeni Türk yazı dillerinin çoğunda korunan son ses –ç, ötümlüleşmenin en yoğun yaşandığı bir Türk yazı dili olan Azerbaycan Türkçesinde ötümlüleşir ve böylece –c < -ç değişmesi gerçekleşir.⁷⁵ Bu duruma bölgede az sayıda örnekte rastlanmıştır.

gúc < güç (7-906)

...o gúc oldi miydi bütún ihtiyaçlar o zaman...

(... o güç oldu muydu bütün ihtiyaçlar o zaman...)

ilac < ilaç (2-135)

İlac bi şe yok.

(İlaç bir şey yok.)

1.1.2.3.2. Ötümsüzleşme

Ötümlü /b/, /c/, /d/, /g/, /j/, /v/, /z/ ünsüzlerinin ötümsüz olan ünsüz karşılıklarına dönüşmesi olayıdır.⁷⁶

1.1.2.3.2.1. Ön Seste Ötümsüzleşme

Doğu Karadeniz bölgesi ağızlarını karakterize eden belli başlı fonetik hadiselerden biri de ön seste bulunan /b/, /c/, /d/, /g/ ünsüzlerinin ötümsüzleşmesidir.⁷⁷ Bu durum Çamlıhemşin ağızında da görülmektedir.

p- < b- değişmesi

Türkçede ön ses durumunda asli bir p- sesi yoktur; ancak araştırmacılarca bu sesin bir zamanlar var olduğu, sonraları p- > f- > h- > Ø- gelişmesiyle kaybolduğu düşünülmektedir. b-‘nin ötümsüzleşmesi (p-), genizsileşmesi (m-) ve dudak yarı-ünlüsüne (v-) dönüşmesiyle ortaya çıkan b- ~ p- ~ m- ~ v- ~ denkliği

⁷⁵ Karaağaç, *Ses Biligisi*, 164

⁷⁶ Karaağaç, *Ses Biligisi*, 91.

⁷⁷ Günay, *Rize İli Ağızları*, 86.

ve bu seslerin tek ses birimi gibi çalıştıkları açıktır. İşte ön seste b- ve p-'nin anlam ayırıcı olmayışları ve her iki sesin de bir ses biriminin dal sesleri olarak çalışmaları bunu kanıtlamaktadır. Ön ses durumundaki ötümlü dudak patlayıcısının ötümsüzleşmesi, Çuvaşçada ve Altay, Hakas, Şor, Lebed, Teleüt, Koybal dilleri gibi Güney Sibirya şivelerinde düzenli bir değişikliktir.⁷⁸

pişmeyòrler < biçmiyorlar (3-318)

...şindi çayır da pişmeyòrler bi çay aliyòrler tamam.

(... şimdi çayır da **biçmiyorlar** bir çay alıyorlar tamam.)

t- < d- değişmesi

teğenek < değenek (2-201)

İçine doldurdi teğenun içinde doldurdi getirdi...

(İçine doldurdu **değeneğin** içinde doldurdu getirdi...)

tut < dut (4-443)

...tut ağacıyidi bu sene budattum çok tutti duzi.

(... **dut** ağacıydı bu sene budattım çok tuttu düzü.)

tikeldi < dikildi (4-506)

...jandaşma aldi o vakit binala tikeldi...

(... jandarma aldı o vakit binalar **dikildi**...)

k- < g- değişmesi

köçler < göçler (7-1106)

***Köçleş** ilk çıkış göçü bi de güzün aşığı gelme göçü...*

(**Göçler** ilk çıkış göçü bir de güzün aşığı gelme göçü...)

⁷⁸ Karaağaç, *Ses Biligisi*, 151.

ř- < r- değişmesi

Türkçede temel ünsüzler kategorisinde tonsuz karşılığı bulunmayan akıcı-sızıcı-tonlu r ünsüzünün, diş eti bölgesinden ön damak bölgesine kayarak bir dereceye kadar tonsuzlaşması olayıdır.⁷⁹

şemezani, şuya

1.1.2.3.2.2. İç Seste Ötümsüzleşme

Çamlıhemşin ağzında seyrek görülen bir hadisedir.

-s- < -z- değişmesi

Metinlerde sadece bir örneğine rastlanan ender bir hadisedir.

Lasca < Lazca (2-186)

Lascasi drappani.

(**Lazcası** drappani.)

-t- < -d- değişmesi

İç ses durumundaki ötümlü diş-damak patlayıcısı -d-'nin ötümsüzleşmesi, Yakutçaya ait düzenli bir değişmedir.⁸⁰ Bölge ağzında ender görülen bir hadisedir.

Attaşen < Ardeşen (3-289)

Attaşen'de goturuyòrduķ satayòrduķ...

(**Ardeşen'de** götürüyorduk, satıyorduk...)

kattaş < kardeş (3-301)

ķiz kattaşum...

(**kız kardeşim...**)

⁷⁹ Günay, *Rize İli Ağzları*, 87.

⁸⁰ Karaağaç, *Ses Bilgisi*, 166.

1.1.2.3.2.3. Son Seste Ötümsüzleşme

-s < -z değişmesi

Son ses dış ötümsüzü -z'nin -s < -z olarak ötümsüzleşmesi, Kıpçak ve Çağatay Türkçelerinden itibaren görülen bir ses değişmesidir.⁸¹ Metinlerde sadece bir örneğine rastlanmıştır.

ókus < öküz (2-173)

Bazi da ókus saklardı da çiftçilik yapıyòrdı...

(Bazen de **öküz** saklardı da çiftçilik yapıyordu...)

1.1.2.3.3. Sızıcılaşma

Patlayıcı ünsüzlerin çeşitli sebeplerle sızıcı ünsüzlere dönüşmesi olayıdır.⁸²

ĝ, k̄ < g, k değişmesi

Yazı dilimizdeki biçimleriyle, ön damak bölgesinde boğumlanan ve çoğunlukla ince ünlüler yanında yer alan tonlu g ve tonsuz k ünsüzlerinin daha öne kaymaları ve patlayıcılıklarını kısmen yitirmeleri esasına dayanan hadisedir.⁸³

Bir iki Kîşi ĝideyòrlerdi burdan. (1-4)

(Bir iki kişi **gidiyorlardı** burdan.)

...ĝelinler burda çalışiyòrlerdi... (1-20)

(... **gelinler** burda çalışıyorlardı...)

...ondan soğra k̄imse yoğidi. (3-275)

(... ondan sonra **kimse** yoktu.)

⁸¹ Karaağaç, *Ses Bilgisi*, 231.

⁸² Vural ve Böler, *Ses ve Şekil Bilgisi*, 119.

⁸³ Günay, *Rize İli Ağızları*, 88.

İki çocuğum varidi... (3-296)

(İki çocuğum vardı...)

ş < ç değişmesi

Bu değişme Kıpçak Türkçesinden itibaren izlenebilmektedir ve çeşitli Kıpçak lehçelerinde özellikle de Kazak, Karakalpak ve Nogay Türkçelerinde düzenli bir değişme olarak görülmektedir.⁸⁴ Bu değişmeye Çamlıhemşin bölgesi genelinde rastlamak mümkündür.

uş < üç (1-43)

...ondan ufağı uş tane oğlan var idi...

(... ondan ufağı **üç** tane oğlan vardı...)

ihtiyaş < ihtiyaç (7-908)

...evun ihtiyaşlaşını temin ediyodi...

(... evin **ihtiyaçlarını** temin ediyordu...)

ağaş < ağaç (8-1275)

...bóyle bi tahtadan ağaştan bi geçiş...

(... böyle bir tahtadan, **ağaçtan** bir geçiş...)

h < k değişmesi:

Hasta olsan dohtora gitmiyoduķ... (2-131)

(Hasta olsan **doktora** gitmiyorduk...)

⁸⁴ Galip Güner, *Kıpçak Türkçesi Grameri* (İstanbul: Kesit Yayınları, 2013), 93.

1.1.2.3.3. Akıcılaşma

/b/, /d/, /g/, /ğ/, /h/, /h̃/ gibi ötümlü patlamalı ünsüzlerin /r/, /l/, /m/, /n/, /y/, /v/, /ğ/ gibi sürtünücü olmayan, bol sesli akıcı ünsüzlerden birine dönüşmesi hadisesidir.⁸⁵ Çamlıhemşin ağzında seyrek görülen bir ses olayıdır.

vallayi < *vallahi* (7-933)

Vallayi burda musafir odalarınun hepsinde taş vardır...

(**Vallahi** burda misafir odalarının hepsinde taş vardır...)

1.1.2.3.4. Aykırılışma

Bir dil biriminde seslerin çıkış yeri veya çıkış şekli olarak birbirinden uzaklaşması olayına denir.⁸⁶ Çamlıhemşin ağzında sadece bir kelimedede bu ses olayına rastlanmıştır.

l < **r** değişmesi

Erzulum < *Erzurum* (2-213)

...he da Erzulum'de harp yaptılar.

(... he da **Erzurum'da** harp yaptılar.)

1.1.2.3.5. Dudaksıllaşma

Yuvarlak ünlüler olarak bilinen dudak ünlüleri ile dudak ünsüzleri yanındaki ünlü ve ünsüzlerin yuvarlaklaşması veya dudak ünsüzüne dönüşmesi olayıdır.⁸⁷

m < **n** değişmesi

kurşum < *kurşun* (3-353)

Nişani kurşumler atayòrduğ...

(Nişanda **kurşunlar** atıyorduk...)

⁸⁵ Karaağaç, *Ses Bilgisi*, 62.

⁸⁶ Karaağaç, *Ses Bilgisi*, 63.

⁸⁷ Karaağaç, *Ses Bilgisi*, 71.

İstambol < İstanbul (2-88)

...İstambol Topkapı'de...

(...İstanbul Topkapı'da...)

1.1.2.4. Ünsüz İkizleşmesi

İç seste iki ünlü arasında bulunan bazı ünsüzlerin iki ayrı heceye ait olması şartıyla yinelenmeleri olayıdır.⁸⁸ Çamlıhemşin ağzında daha çok zarf, sıfat ve edat görevli kelimelere inhisar eden ve konuşma içerisinde hayret, inandırma, abartma gibi bazı anlatım tavırlarına ve çoğunlukla kuvvetli bir vurguya bağlı olarak ortaya çıkan ikizleşmede, herhangi bir kesinleşme ve kalıplaşma söz konusu değildir. Bu bakımdan bölge ağzında görülen bu ikizleşmeye “Geçici Ünsüz İkizleşmesi” adını vermek yerinde olacaktır. Hadisenin doğuşuna sebep olan şartlar ortadan kalktığında, ikizleşmeye uğramış kelimelerin normal biçimleriyle kullanıldıkları görülür.

sabbā kada “sabaha kadar” (8-1300), yakkine “yakına” (3-346), ebbedi, oy anassini, Attaşen “Ardeşen” (3-289), kattaş “kardeş” (3-301)

1.1.2.5. Ünsüz Düşmesi

Seslerin birbiri ile münasebeti sırasında gramer birliğinin bünyesindeki bir ünsüzün düşmesi hadisesidir.⁸⁹ Çamlıhemşin ağzında l, h, y, n, r, ğ ünsüzlerinin düştüğü görülür. Sadece bir kelimedede ç ünsüzünün düştüğü gözlemlenmiştir.

l düşmesi

Bölge ağzında bir ünlü ile bir ünsüz arasında kalan l sesinin düştüğü görülür.

Ķep < kalp (1-39)

Birisi Ķep kirizi ĝeçurdi ufağı olan.

⁸⁸ Karaağaç, *Ses Bilgisi*, 80.

⁸⁹ Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, 51.

(Birisi **kalp** krizi geçirdi ufağı olan.)

beçi < belki (1-61)⁹⁰

...*geleceği bekleyorduk **beçi** ne olacak ne olmayacak diye.*

(... geleceği bekliyorduk **belki** ne olacak ne olmayacak diye.)

atmiş < altmış (2-121)

Televizyon **atmiş** senesinden sora televizoni *gördük* biz.

(Televizyonu **altmış** senesinden sonra gördük biz.)

kakmış < kalkmış (6-660)

...*şindi insanlukta **kakmış**...*

(... şimdi insanlıkta **kalkmış**...)

h düşmesi

Bölge ağızında genellikle bir ünlü ile bir ünsüz arasında kalan h sesinin düştüğü görülür. Bunun yanında iki ünlü arasında kalan h sesinin düştüğü örnekler de vardır.

aşap < ahşap (1-62)

...*ahır arasıydı üstten evdi **aşap** ev varidi.*

(... ahır arasıydı üstten evdi **ahşap** ev vardı.)

sāna < sahana (2-119)

...*bi **sāna** doldururduk.*

(... bir **sahana** doldururduk.)

kāve < kahve (5-550)

...*diyo ki **kāve** içmā gelin...*

(... diyor ki bir **kahve** içmeye gelin...)

⁹⁰ ç < k değişmesi Çamlıhemşin ağızında görülen bir ses olayıdır.

***lāna** < **lahana** (5-565)*

*E bu yöreye ait yemek mesela bi **lāna** yeme var...*

(E bu yöreye ait ait yemek mesela bir **lahana** yemeği var...)

***meşur** < **meşhur** (7-863)*

*Daşali yayla **meşur** İspir'e bağlıdır...*

(Daralı yayla **meşhur** İspir'e bağlıdır...)

***muacirluk** < **muhacirlik** (2-227)*

*...fakat o **muacirlukte** çok asker kırıldı...*

(... fakat o **muhacirlikte** çok asker kırıldı...)

***Řāmetli** babam... (6-731)*

(**Rahmetli** babam...)

y düşmesi

Bölge ağzında bir ünlü ile bir ünsüz arasında kalan y sesinin düştüğü görülür. Bunun yanında iki ünlü arasında kalan y sesinin düştüğü örnekler de vardır.

***penir** < **peynir** (2-86)*

*Ondan sora **penir**, yağ çok fazla var idi.*

(Ondan sonra **peynir**, yağ çok vardı.)

***televizon** < **televizyon** (2-121)*

***Televizon** atmış senesinden sora **televizoni** görduğ biz.*

(**Televizyon** altmış senesinden sonra gördük biz.)

***şemuz** < **şeyimiz** (6-675)*

*Başka bi **şemuz** yoğidi...*

(Başka bir **şeyimiz** yoktu.)

oğlile < oğluyla (5-592)

*...hem kocamun evi amcamun **oğlile** evliyim.*

(... hem kocamın evi amcamın **oğluyla** evliyim.)

bòğdaden < buğdaydan (6-761)

*...ne diyoleş ona yani **bòğdaden** bi şey...*

(... ne diyorlar ona yani **buğdaydan** bir şey...)

n düşmesi

Bölge ağızında bir ünlü ile bir ünsüz arasında kalan n sesinin düştüğü görülür.

bular < bunlar (2-94)

*Bular bu **taraf**ten geldiler.*

(Bunlar bu **taraf**tan geldiler.)

sora < sonra (2-121)

*...**at**miş senesinden sora...*

(... **alt**miş senesinden sonra...)

ule < onlar (4-407)

*...kazma **ku**çek ule va evelden beri.*

(... kazma **kü**çek onlar var evvelden beri.)

Aşağıdaki örnekte n sesinin sos seste düştüğü gözlemlenmiştir.

zate < zaten (4-407)

*Kazmala **za**te evelden beri...*

(Kazmalar **za**ten evvelden beri...)

r düşmesi

Bir hece içerisinde yan yana gelen iki ünsüzden birinin düştüğü görülür. Hadise daha çok boğumlanma nitelikleri bakımından art arda söylenmeleri zor

olan ünsüzler için söz konusudur. Bu durum Çamlıhemşin ağzında kırk ve sırf kelimelerinde mevcuttur.

Attaşen < Ardeşen (3-323)

Attaşen 'de satayòrduķ.

(*Ardeşen* 'de satıyorduk.)

kattaş < kardeş (3-301)

ķiz kattaşum yoğidi.

(kız **kardeşim** yoktu.)

ķik < kırk (3-286)

...*ķik* senede yayladaydum ben.

(... **kırk** senedir yayladaydım ben.)

sif < sırf (7-987)

...*bi çok insan sif* o yuzden yani suç işleyememiş...

(... bir çok insan **sırf** o yüzden yani suç işleyememiş...)

oludi < olurdu (4-367)

...*obisoy guzel ihşamlar oludi* peçeli...

(... öbür türlü güzel ihramlar **olurdu** peçeli...)

ç düşmesi

ķemane < kemeñçe (4-526)

...*ķemane Řizelärde* va o tâf.

(... **kemeñçe** Rizelerde var o taraf.)

ğ düşmesi

Bölge ağzında bir ünlü ile bir ünsüz arasında kalan ğ sesinin düştüğü görülür.

yāmur < *yağmur* (9-1329)

...hava değişimini ölçer **yāmurli** oldi mi ortaya gider...

(... hava değişimini ölçer **yağmurlu** oldu mu ortaya gider...)

bālarduđ < *bağlardık* (2-178)

...buradan da şey **bālarduđ** sapan çekeyòrdi...

(... buradan da şey **bağlardık** sapan çekiyordu...)

1.1.2.6. Ünsüz Türemesi

Kelime ön, iç ve sonuna kelimenin aslında olmayan bir ünsüzün getirilmesi olayıdır.⁹¹ Türkçede görülen ön ve son ses türemeleri genellikle alıntı sözlerin ses yapısından kaynaklanmaktadır.⁹² Çamlıhemşin ağzında kelime başında h ve kelime sonunda n ünsüzünün türediği görülür.

h türemesi

hen < *en* (4-519)

E o Ŗus eldi o kaşi da hen son Kanada da eldi.

(E o Rus öldü o kadın da **en** son Kanada da öldü.)

hepeyi < *epey* (1-54)

O hepeyi olmiş...

(O **epey** olmuş...)

n türemesi

arasiylen < *arasıyla* (1-37)

...hem dord ay **arasiyilen** iki evlat kayibettum...

(... hem dört ay **arasıyla** iki evlat kaybettim...)

⁹¹ Vural ve Böler, *Ses ve Şekil Bilgisi*, 92.

⁹² Karaağaç, *Ses Bilgisi*, 94.

ilen < ile (2-109)

...onlar da bizum **ilen** yaylā gelurlerdi.
(... onlar da bizim **ile** yaylaya gelirlerdi.)

1.1.2.7. Yer Değiştirme

Bir gramer birliğinde yan yana gelen iki sesin yer değiştirmesi olayıdır.⁹³
Çamlıhemşin ağzında karşılaştığımız örnekler aşağıdaki gibidir.

*Lāna yeurduḡ **yorḡut** yeurduḡ... (3-283)*

(Lahana yiyorduk, **yoğurt** yiyorduk...)

*...cameyin kapisindā yeṛ vaṛ **kaṛbistanla** vaṛ... (4-503)*

(... caminin kapısında yer var **kabristanlar** var...)

1.1.2.8. Hece Kaynaşması

Bir kelimedede yan yana bulunan iki veya daha çok hecedeki seslerin veya yan yana bulunan iki kelimededen birincinin son hecesi ile ikincinin ön sesinin birleşip kaynaşması olayıdır.

Çamlıhemşin ağzında iki ünlü arasında kalan ğ, h, ř, y seslerinin kaynaştığı görülür.

*...**mū** verduḡumuz zamanda geni gendine dōneyòrdi. (3-117)*

(... **maya** verdiğimiz zaman da kendi kendine donuyordu.)

***Lāna** da tikerdūḡ... (2-194)*

(**Lahana** da dikedik...)

*Ben mi? Ben bunun babasilen **oturum** benum torunumdur.(3-295)*

(Ben mi? Ben bunun babasıyla **oturuyorum** benim torunumdur.)

⁹³ Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, 52.

Dā yeni başlamış çay ben için... (4-375)

(**Daha** yeni başlamış çay benim için...)

...ne olacūdi... (4-379)

(...ne **olacaktı**...)

*Hepsi aynı düğün **kazanlū**len pişerdi... (4-417)*

(Hepsi aynı düğün **kazanlarıyla** pişerdi...)

Yapām zorilen yapām işte... (4-450)

(**Yaparım** zorla yaparım işte...)

...zorlanām ama ben Ankaşa'da da hapis olemem... (4-453)

(... **zorlanıyorum** ama ben Ankara'da da hapis olamam...)

...bā yete ben daşlanuam çok.(4-454)

(... **bana** yeter ben darlanırım çok.)

...tām mi... (7-871)

(... **tamam** mı...)

...ayāna di ken batmamış... (7-1210)

(... **ayağına** diken batmamış...)

1.2.ŞEKİL BİLGİSİ⁹⁴

1.2.1. İsimler

1.2.1.1. İsim Yapım Ekleri

1.2.1.1.1. İsimden İsim Yapan Ekler

/+ci/

Bu ek Türkçenin eski dönemlerinden beri kullanılan ve işlekliliğini kaybetmemiş bir ektir. Türkçenin son devirlerinde bu ek */+cı/*, */+ci/*, */+cu/*, */+cü/*, */+çı/*, */+çi/*, */+çu/*, */+çü/* şekillerinde kullanılmıştır. Eski Türkçede ekin yalnız */+cı/*, */+çi/* şekilleri vardı. */C/* sesi Türkçede */ç/* sesinden türemiş yeni bir sestir, bugün */c/*'li olan ekler eskiden */ç/*'li şekildedir. Eski Türkçede bu ekin */c/*'li şekilleri olmadığı gibi yuvarlak ünlüleri de yoktu. Bu ekle yapılan isimler mesleklerini, uğraşma sahalarını bildirerek şahısları ifade eder.⁹⁵ Çamlıhemşin ağzında ekin sadece */+ci/* şekli görülmektedir.

a) İsimlere gelerek bir nesneyi, bir işi veya bir sanatı kendisine meslek veya uğraşı olarak seçmiş olanları gösteren isim türetir.⁹⁶

bal+ci (2-142)

He baş **balciyidum**... (He baş balcıydım...)

pasta+ci(5-565)

pastacılık kimse yapmıyo işte öyle. (Pastacılık kimse yapmıyor işte öyle.)

b) Eklendiği sözcüğe sahiplik anlamı katan isimler yapar.⁹⁷

furun+ci (6-743)

...babam **fuñciydi**... (... babam fırıncıydı...)

⁹⁴ Tezimizin şekil bilgisi bölümünün işleniş sırası Turgut Günay'ın Rize İli Ağzları, Hanifi Vural ve Tuncay Böler'in Ses ve Şekil Bilgisi, Zeynep Korkmaz'ın Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi adlı eserleri incelenerek oluşturulmuştur.

⁹⁵ Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, 157.

⁹⁶ Korkmaz, *Şekil Bilgisi*, 125.

⁹⁷ Korkmaz, *Şekil Bilgisi*, 125.

/+li/

Bu ek işleklik derecesi çekim eklerine yakın olan isimden isim yapma eklerinden biridir. Esas fonksiyonu aslında sıfat olarak kullanılan vasıf isimleri yapmaktır. Eski Türkçede bu ek /+lığ/, /+lig/, /+luğ/, /+lüg/ şeklinde idi. Yani daha o devirde ünlü uyumuna bağlı olarak ekin hem düz hem yuvarlak ünlülü şekilleri vardı. Bugün bu ek çok şekillilik içindedir.⁹⁸ Ancak Çamlıhemşin ağzında tek şekillidir. Bölge ağzında isimlerden “sahip olma, üzerinde bulundurma, o özelliği taşıma, ilgili olma, yetkili olma” anlamlarında sıfatlar türetir.

yaş+li (1-17)

...yaşlılar, gençler burda çalışıyorlardı.

(...yaşlılar, gençler burada çalışıyorlardı.)

neşe+li (1-45)

...neşeli idum ama olmadı kızım.

(... neşeliydim ama olmadı kızım.)

/+luk/, /+lik/

Genellikle isimlerden ve sıfatlardan isim türeten işlek bir ektir.⁹⁹ Ekin bugün /+lık/, /+lik/, /+luk/, /+lük/ olmak üzere dört şekli vardır. Bu ekin uzun hayatındaki tek hadise bir devrede ünlü uyumu dışında kalmış olmasıdır. Eski Türkçede ünlüsü düzlük-yuvarlaklık uyumuna tabi olmuş olup ekin bugünkü gibi dört şekli vardı. Sonradan Eski Anadolu Türkçesinde ek ünlü uyumu dışında kalmış ve Batı Türkçesinin ilk devresinde ekin yalnız düz şekli kullanılmıştır. Bu devrenin sonlarında ek tekrar ünlü uyumuna gitmeye yüz tutmuş ve daha devre bitmeden sınırlı sayıdaki örnekte ekin yuvarlak şekilleri görülmeye başlanmıştır. Fakat devre biterken uyuma başlanma işi henüz fazla genişlememiş, aykırılık Osmanlıcanın başlarında bile bir müddet devam etmiştir. Bu karışıklık ancak Osmanlıca içinde sona ererek ekin ünlü uyumuna bağlanması tamamlanmış,

⁹⁸ Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, 159.

⁹⁹ Korkmaz, *Şekil Bilgisi*, 135.

ondan sonra ek bugüne kadar yine dört şekilli olarak kullanılagelmiştir.¹⁰⁰ Çamlıhemşin ağzında ekin /+lık/, /+lik/, /+luk/ varyantları vardır. Bölge ağzında kullanılan bu ekin başlıca görevleri şunlardır:

a) Bir meslekle uğraşan kimseyi gösteren adlardan meslek adı ve uğraşı alanı gösteren adlar türetir.¹⁰¹

asker+luk (1-41)

Askerlukta burda yapmış idi bu okulda.

(**Askerlik** de burada yapmıştı bu okulda.)

çoban+luk (2-113)

Çobanluk, mal çobanı.

(**Çobanlık**, mal çobanı.)

fakir+luk (2-74)

Eski zamanda çok fakirluk varidi.

(Eski zamanda **fakirlik** vardı.)

et+lik (8-1307)

...her ev bi tane etlik keserdi.

(... her ev bir tane **etlik** keserdi.)

aş+lık (7-876)

...onun için aşıktän işte...

(... onun için **aşıktan** işte...)

/+daş/

Eski Türkçede ve Eski Anadolu Türkçesinde bu ekin ünlü ve ünsüz uyumları çerçevesinde /+daş/, /+deş/, /+taş/, /+teş/ olarak dört şekli vardı. Batı

¹⁰⁰ Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, 156.

¹⁰¹ Korkmaz, *Şekil Bilgisi*, 135.

Türkçesinde ek Eski Anadolu Türkçesinden sonra ünlü ve ünsüz uyumları dışına çıkararak çok şekilliliğini kaybetmiş ve son zamana kadar /+daş/ şeklinde kullanıla gelmiştir. Bugün ek /+daş/, /+taş/ olarak ünlü bakımından tek şekillilik, ünsüz bakımından çok şekillilik içindedir.¹⁰² Çamlıhemşin ağzında ek tek şekillidir. İsimden “ortaklık, beraberlik” bildiren isim ve sıfat üretir.¹⁰³

kar+daş (3-299)

Beş tane kardaşum varidi beşi eldi.

(Beş tane **kardeşim** vardı beşi öldü.)

vatan+daş (7-1136)

Vatandaş Mustafa hiç duydun mi?

(**Vatandaş** Mustafa’yı hiç duydun mu?)

arka+daş (4-370)

Kim olursa arkadaşläyida.

(Kim olursa **arkadaşları da.**)

/+deki/

/+dA/ bulunma ekiyle, /+ki/ aitlik ekinin birleşmesinden oluşan bu ek, isim kök ve gövedelerinden niteleme sıfatı yapar.¹⁰⁴

bitişiyin+deki (10-1367)

Bu bankanın **bitişiyindeki** serender bizim el emeyimizdir.

(Bu bankanın **bitişigindeki** serender bizim el emegimizdir.)

¹⁰² Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, 168.

¹⁰³ Korkmaz, *Şekil Bilgisi*, 128.

¹⁰⁴ Korkmaz, *Şekil Bilgisi*, 128.

/+inci/

Türkçede eskiden beri işlek bulunan bu ek sayı isimleri yapmakta kullanılır. Fonksiyonu asıl sayı isimlerinden sıra, derece ifade eden sayı isimleri yapmaktır.¹⁰⁵ Çamlıhemşin ağzında ek tek şekillidir.

Uç+inci (4-357)

Uçinci sinifä kada gitmişim...

(Üçüncü sınıfa kadar gitmişim...)

biç+inci (5-548)

Anadolu lisesi birinci sinifa gidiyo oylä işte.

(Anadolu lisesi birinci sınıfa gidiyor öyle işte.)

/+(u)n/

Türkçede eskiden beri görülen isimden isim yapan eklerden biridir. İşleklik sahası çok geniş değildir.

uz+(u)n (2-153)

...yüz elli metre uzunlukte haladlär oliyòrdi...

(... yüz elli metre uzunlukta halatlar oluyordu...)

1.2.1.1.2. Fiilden İsim Yapan Ekler

/-p/

to-p+li (2-232)

Bu topli büyük köyidi.

(Bu toplu büyük köydü.)

¹⁰⁵ Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, 168.

/-an/

Geçişli ve geçişsiz tek ve çok heceli fiillerden sıfatlar türeten ve bir işi yapmanı gösteren isim olarak da kullanılan işlek bir ektir.¹⁰⁶

tavuş-an (10-1380)

Kelimenin etimolojik kökeni Eski Türkçede tabış-, tavış- “koşmak, kımıldamak, atlamak, sıçramak” +ğan “zıplayan, sıçrayan” şeklindedir.¹⁰⁷

Kık tane tavuşan besledim.

(Kırk tane tavşan besledim.)

/-(u)k/

Eskiden beri çok işlek olan fiilden isim yapma eklerinden biridir. Yaptığı isimler umumiyetle fiilin gösterdiği harekete uğramış olan, bazen de o hareketten doğmuş bulunan veya o hareketi yapan çeşitli nesnelere karşılıklar.¹⁰⁸ Ekin sadece yuvarlak yardımcı ünlülü şekli vardır.

değiş-uk (2-161)

Değişuk varidi değişuk varidi.

(Değişik vardı, değişik vardı.)

uydur-uk (7-1065)

Boyle şimdiki gibi efendim öyle uyduruk işler yoğudi.

(Böyle şimdiki gibi efendim uyduruk işler yoktu.)

deluk, buruşuk vb.

¹⁰⁶ Korkmaz, Şekil Bilgisi, 147.

¹⁰⁷ Tuncer Gülensoy, *Türkiye Türkçesindeki Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü* (Ankara: TDK Yayınları, 2011), 870.

¹⁰⁸ Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, 188.

1.2.1.2. İsim İşletme Ekleri

Türkçede İsmın Hâlleri ve Hâl Ekleri

A. Von Gabain, “Eski Türkçenin Grameri”nde ismin hâllerini, “belirsiz hâl, ilgi, yaklaşma, yükleme, bulunma, ayrılma, vasıta, eşitlik ve yön hâli”¹⁰⁹ şeklinde dokuz başlık altında incelemektedir. Ahmet Caferoğlu Türk Dili Tarihi’nde Göktürkçenin anadil bünyesindeki isim çekim eklerini, “nominatif, genitif, datif-latif, akkuzatif, lokatif-ablatif, instrümental, allatif-direktif, ekvatif, beraberlik eki, nispet eki”¹¹⁰ şeklinde belirtmektedir.

Faruk Kadri Timurtaş, 15. yüzyıl Anadolu Türkçesini inceleme konusu yaptığı Eski Türkiye Türkçesi adlı eserinde yalın hâlden başka “genetiv, dativ, akkuzativ, lokativ, ablativ, ekvativ, direktiv, instrümental”¹¹¹ eklerini isim çekim eki olarak incelemektedir.

J. Eckmann, Çağatayca I Kitabı’nda “... Çağataycada dokuz hâl çekimi vardır: yalın, genetif, datif, akkuzatif, lokatif, ablatif, eşitlik, vasıta ve yön hâlleri. Vasıta hâli eki kalıplaşmış ve yön hâli eki sadece birkaç zarfta kalmıştır.”¹¹² demektedir.

Hâl ismin kendi dışında kalan kelimelerle münasebetini ifade eden gramer kategorisidir.¹¹³ Genel olarak Çamlıhemşin ağzında isimlerin hâl çekimi için kullanılan ekler Standart Türkiye Türkçesi ile aynıdır. Bu ekler ve hâl eki görevinde kullanılan edatlar aşağıdaki gibidir:

¹⁰⁹ A. Von Gabain, *Eski Türkçenin Grameri*, çev. Mehmet Akalın (Ankara: TDK Yayınları, 2007), 63.

¹¹⁰ Ahmet Caferoğlu, *Türk Dili Tarihi* (İstanbul: Alfa Yayınları, 2001), 137-139.

¹¹¹ Faruk Kadri Timurtaş, *Eski Türkiye Türkçesi* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2005), 68-73.

¹¹² J. Eckmann, *Çağatayca El Kitabı*, çev. Günay Karaağaç (İstanbul: Kesit Yayınları, 2013), 56-74.

¹¹³ Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, 129.

1.2.1.2.1. Ayrılma Hâli

Ayrılma hâli; iş, hâl ve hareketin çıkma, başlama noktasını gösterir. Genellikle fiilin gösterdiği hareketin kendisinden uzaklaştığı veya çıktığı isim, cümlede ayrılma halinde bulunur.¹¹⁴ Çamlıhemşin ağzında ayrılma hâli eki olarak /+Den/ eki kullanılır. Bölge ağzında kullanım şekli şöyledir:

/+Den/

Bir oluş ve kılışın çıkış noktasını hareketin nereden başladığını bildirir:

taraf+**ten** (2-94)

Bular bu taraftan geldiler.(*Bunlar bu taraftan geldiler.*)

bu+n+**den** (4-397)

Çok gîdeŗduķ tē Pokut bunden Pokut'e çikaŗduķ. (Çok giderdik te Pokut buradan Pokut'a çıkardık.)

senesi+n+**den** (2-121)

Televizon atmış senesinden sora televizoni görduķ biz ondan once televizon melevizon bi Şe yoğidi. (*Televizyon altmış senesinden sonra gördük biz ondan önce televizyon melevizyon bir Şey yoktu.*)

1.2.1.2.2. Benzerlik Hâli

Fiilin tarz, ismin sıfat bakımından benzetildiği unsuru gösterir.¹¹⁵

/+gibi/

fundukler **gibi** (2-200)

Rusyäya ğitti İnonu deduklerinä ğörä Rusyä'ya ğitti Rusyä'da bastoni varidi bastoninin içerisinde o fundukler gibi doldurdi.

¹¹⁴ Ahmet Buran, *Anadolu Ağzlarında İsim Çekim (Hâl) Ekleri* (Ankara: TDK Yayınları, 1996), 202.

¹¹⁵ Muharrem Daşdemir, *Türkçenin Yapısal-İşlevsel Söz Dizimi* (Erzurum: Eser Basım Yayın Dağıtım Matbaacılık, 2014), 73.

(Rusya'ya gitti İnönü dediklerine göre Rusya'ya gitti Rusya'da bastonu vardı bastonunun içerisinde fındıklar gibi doldurdu.)

biçak **gibi** (5-630)

İsiř deřduk mesela ełungi biçak gibi kesiyö.
(Isır derdik mesela elini biçak gibi kesiyor.)

sosyete **gibi** (7-1000)

Sosyete olduğumuza góye da efendum sosyete gibi yaşamiya başladuk.
(Sosyete olduğumuza göre de efendim sosyete gibi yaşamaya başladık.)

1.2.1.2.3. Beraberlik Hâli

Cümledeki yargının gerçekleşmesinde özne ya da nesneye eşlik eden veya onlarla birlikte yargıya konu olan ögeyi gösterir.¹¹⁶

/+beraber/

katirler+ilen **beraber** (8-1251)

Bi yaya hayvanlarilen beraber katirlerilen beraber yuk katirler gotururdi.
(Bir yaya hayvanlarla beraber katırlarla beraber yükü katırlar götürürdü.)

/+ilen/

millet **ilen** (1-50)

Millet ilen yaşadüğüm.
(Miilet ile yaşadığım.)

bizum **ilen** (2-109)

Bizum ilen yaylā gelurlerdi.
(Bizimle yaylaya gelirlerdi.)

¹¹⁶ Daşdemir, *Söz Dizimi*, 74.

1.2.1.2.4. Bulunma Hâli

Bulunma hâli yerde ve zamanda bulunma hâli eki olarak iki şekilde ele alınmaktadır.

Yerde Bulunma Hâli

Yargının gerçekleşme yerini gösteren bulunma hâli ekidir.¹¹⁷ Çamlıhemşin ağzında bir yerde bulunma hâli için /+DA/ eki kullanılır.

Bölge ağzında bulunma hâli ekinin eklendiği orada, burada, şurada gibi bazı zarflarda orta hece düşmesi meydana gelir:

bur+**da** (1-17)

İneklere bakayòrduq, oturiyòrduq yaşlıler, gençler burda çalışiyòrlerdi.
(İneklere bakıyorduk, oturuyorduk yaşlılar, gençler burada çalışıyordu.)

or+**da** (2-80)

Bi furunde toplaniullerdi işi aradukleri zaman da bi tane alurlerdi oburleri orda dururlerdi.

(Bir fırında toplanıyorlardı iş aradıkları zaman da bir tane alırlardı öbürleri orda dururlardı.)

Zamanda Bulunma Hâli

Yargının gerçekleşme zamanını bildiren hâldir.¹¹⁸ Çamlıhemşin ağzında zamanda bulunma hâli eki olarak /+DAn/ eki kullanılır.

evel+**den** (3-270)

Duğuni nasıl yapayòrdu evelden duğun edeyòrduq.

(Düğünü nasıl yapıyordu evelden düğün ediyorduk.)

¹¹⁷ Daşdemir, *Söz Dizimi*, 74.

¹¹⁸ Daşdemir, *Söz Dizimi*, 75.

1.2.1.2.5. Hedef Hâli

Eylemin yapılış amacını, hedefini gösteren hâldir.¹¹⁹ Çamlıhemşin ağzında hedef hâli için /+(y)e/ eki kullanılır.

di-(y)e (2-233)

Rus gelup te burdä oturmäsün diye (yaktılar)

1.2.1.2.6. İlgi Hâli

Hâl eklerinin temel fonksiyonu, ismi içinde bulunduğu duruma göre fiile bağlamaktır. Ancak ilgi hâlinin böyle bir özelliği yoktur. Bu hâl ismi isme bağlayarak tamlama kurur.¹²⁰ Çamlıhemşin ağzında ilgi hâli için /+nun/, /+un/ /+(y)in/ ekleri kullanılır.

/+(y)in/: Açık isim tabanlarına gelen ve değişik nitelikteki ünlülerle bağdaşan bir biçimdir. Bölge ağzında seyrek olarak kullanılır.

cameyin kapisı (4-503)

/+nun/: Açık isim tabanlarına gelen ve her çeşit ünlüyle bağdaşabilen yaygın biçimdir.

yaylanun çimeni, geminun direği vb.

/+un/: Kapalı isim tabanlarına gelen ve her çeşit ünlüyle bağdaşabilen yaygın biçimdir:

ağacın altı, taşların arası, denizin otesı, ağustosun sonı vb.

1.2.1.2.7. Sebep Hâli

Oluş veya kılışın gerçekleşmesine sebep olan durum veya varlığı gösteren hâldir.¹²¹ Çamlıhemşin ağzında sebep hâli “için” edatıyla sağlanmıştır.

¹¹⁹ Daşdemir, *Söz Dizimi*, 77.

¹²⁰ Buran, *İsim Çekim Ekleri*, 61.

¹²¹ Daşdemir, *Söz Dizimi*, 86.

/+içun/

sağmağ içun (2-157)

Bal yaptığı zaman da sağmağ içun da gene çıkarduk.

(Bal yaptığı zaman da sağmak için de gene çıkardık.)

geçenma içun (4-377)

Odunumuzi gendumuz yapařduķ taşirduk kişin geçenma içun
heyvanlamuzi heş şeymuz hep gendumuz yapařduķ.

*(Odunumzu kendimiz yapardık, taşırdık, kişin geçinmek için
hayvanlarımızı her şeyimizi hep kendimiz yapardık.)*

1.2.1.2.8. Varma Hâli

İş, hâl, hareket ve nesnenin yönünü, varacağı son noktayı belirtir. Fiil hareketinin yöneldiğı ve kendisine yaklaşılan nesne, cümlede varma hâlinde bulunur.¹²² Çamlıhemşin ağzında varma hâli eki /+(y)A/ şeklindedir.

/+(y)A/: Kapalı isim tabanlarına gelen, değışik nitelikli ünlülerle bağdaşan bir biçimdir. Sınırlı sayıda örnekte görölmektedir.

kovana aru ğirerdi, dağa, babasına.

/+(y)e/: Çoğunlukla ince, kısmen kalın veya yarı kalın ünlülerle bağdaşan yaygın bir biçimdir.

bu+(y)e (4-426)

Bu da ben da bunden geçmişik buye. (Bu da, ben de buradan geçmişiz buraya.)

¹²² Buran, *İsim Çekim Ekleri*, 134.

1.2.1.2.9. Vasıta Hâli

Kelime gruplarında ve cümlede fiilin kendisi vasıtası ile, kendisinin iştiraki ile veya kendisinin ifade ettiği zamanda yapıldığını göstermek için isim vasıta hâlinde bulunur.¹²³ Çamlıhemşin ağzında görülen vasıta hâli ekleri **/+le/**, **/+lAn/** ve **/+ilen/** şeklindedir.

/+le/: “ile” edatının ekleşmiş biçimidir. Her çeşit ünlüyle bağdaşır:

Bunde şindi yazın gelmişti çocuklem gelmişti çoluk çocuyle gittile şindi.

(4-393)

(Burada şimdi yazın gelmişti çocuklarım gelmişti çoluk çocuğuyla gittiler şimdi.)

/+lAn/: “ile” edatının ile+n biçiminde genişletilmesinden sonra kök sesi olan i’yi kaybetmesi ve +lAn şeklinde kalıplaşmasıyla ortaya çıkmıştır:

Katırlelen gelmiş paıra altun paşalekağet paşale gelmiş.

(Katırlarla gelmiş para, altın paralar, kağıt paralar gelmiş.)(4-429)

/+ilen/: “ile” edatının ile+n biçiminde genişletilmesiyle ortaya çıkmıştır. Bölge ağzında yaygın bir kullanımı vardır:

Kışın girib oliyörlerdi biliyörlerdi böyleluğilen geçecek.

(Kışın grip oluyorlardı biliyorlardı ki böylelikle geçecek.)(1-24)

1.2.1.2.10. Yönelme Hâli

İş, hâl hareket ve nesnenin yönünü, varacağı son noktayı belirtir.¹²⁴ Çamlıhemşin ağzında görülen temel yönelme hâli ekleri standart Türkiye Türkçesinde olduğu gibi **/+(y)a/**, **/+(y)e/** ekleridir. Laz yerleşimli köylerde ekin

¹²³ Buran, *İsim Çekim Ekleri*, 235.

¹²⁴ Buran, *İsim Çekim Ekleri*, 134.

kalın ünlü bîçimi kullanılırken Hemşin yerleşimli köylerde ince ünlü bîçimi kullanılmaktadır. Laz yerleşimli köylerde ek ünlü uyumuna girmektedir.

/+(y)a/: Kapalı isim tabanlarına gelen, değişik nitelikli ünlülerle bağdaşan bir bîçimdir.

kovana aru ğirerdi, dağa, babasına vb.

/+(y)e/: Çoğunlukla ince, kısmen kalın veya yarı kalın ünlülerle bağdaşan yaygın bir bîçimdir.

yole, gemiye vb.

1.2.1.2.11. Yükleme Hâli

Eylemin etki alanında kalan unsurun, konuyu gösteren ismin aldığı hâldir.¹²⁵ Çamlıhemşin ağzında yükleme hali eki **/+Ø/**, **/+(y)i/** ve **/+y/** şeklindedir.

/+Ø/: Meyli olmazsa diyo ki kâve içmâ gelin ama başka türlü yani kız için gelmân diye soñarlañ. (*Meyili olmazsa diyor ki kahve içmeye gelin ama başka türlü yani kız için gelmeyin diye söylerler.*)

/+i/: Her ünlüyle bağdaşabilen yaygın bir bîçimdir.

adami, yemeği, evi vb.

/+y/: Hemşin yerleşimli olan Şenyuva köyünde bir örneğine rastlanmıştır.

dedey “dedeyi” (7-838)

1.2.1.3. Hâl Ekleri Arasındaki Görev Değişiklikleri

Bölgede, gerek fiillerde ortaya çıkan anlatım farklılıkları, gerekse hâl ekleri arasındaki yaygın görev değiştirme eğilimiyle, isim çekim eklerinde yazı dilimize oranla bazı farklı durumlar göze çarpar:

¹²⁵ Daşdemir, *Söz Dizimi*, 83.

Yükleme Hâli Yerine Yaklaşma Hâli Çekimi: Bu durum aslında geçişli olan bazı fiillerin geçişsiz fiil işlemi görmeleriyle ortaya çıkmış bir hadisedir: *onlara dingleyirum “onları dinliyorum” (1-51), duman aldı dağlara “dağları duman aldı”*.

Yaklaşma Hâli Yerine Yükleme Hâli Çekimi: Aslında geçişsiz olarak kullanılması gereken bazı fiillerin geçişli fiil işlevi görmesiyle ortaya çıkan bir durumdur: *beni teselli veriyörler “bana teselli veriyorlar” (1-51), gel seni ben bi muhlama yedüreyim “gel sana ben bir muhlama yedireyim”, büyük dere tarafı gitti “büyük dere tarafına gitti” (2-110)*.

Yaklaşma Hâli Yerine Bulunma Hâli Çekimi: Bulunma hâli ekinin yaklaşma hâli ekine hususi eğilimine bağlı olarak ortaya çıkan bir durumdur: *Ķurbette ķiderlerdi. “Gurbete giderlerdi.” (2-79)*.

Bulunma Hâli Yerine Yaklaşma Hâli Çekimi: Bölge genelinde sıklıkla karşılaşılan, her çeşit isim ve zamiri tesir alanı içerisine alabilen yaygın bir hadisedir: *bizum eve var “bizim evde var”, onun yanināydi “onun yanındaydı”*.

Sebep Hâli Yerine Yönelme Hâli Çekimi: Bir Laz köyü olan Topluca köyü ağzında bir örnekte görülmüştür. Bölge genelinde sık kullanılmaz: *Düşman oturmāsun deyine yaktiler “Düşmanın oturmaması için yaktılar.”*

1.2.1.4. İyelik Ekleri

İyelik ekleri, adın karşıladığı nesnenin kime veya neye ait olduğunu bildiren, sahiplik gösteren ve adlar ile adlar arasında bağlantı kuran eklerdir.¹²⁶ Çamlıhemşin ağzında iyelik eklerinin tablosu şu şekildedir:

¹²⁶ Korkmaz, *Şekil Bilgisi*, 276.

Tablo 3 Bölge Ağzında Kullanılan İyelik Ekleri

	Teklik	Çokluk
1. Kişi	/+m/,/(i)m/,/(u)m/	/+muz/, /(u)muz/
2. Kişi	/+n/,/ng/,/(u)ng/	/+nuz/,/(u)nuz/
3. Kişi	/+i/, /+si/	/+Ø/, /+lAri/

I. Teklik Şahıs:

/+m/: Açık isim tabanlarına gelen yaygın bir biçimdir.

ağa+m, emice+m vb.

/+im/: Bölgede yer yer kullanılan, kapalı isim tabanlarına gelen ve kalın ünlülerle bağdaşan bir biçimdir.

merağ+im.

/+um/: Kapalı isim tabanlarına gelen ve her çeşit ünlüyle bağdaşan yaygın bir biçimdir.

baş+um, bel+um, çayluğ+um vb.

II. Teklik Şahıs:

/+n/: Açık isim tabanlarına gelen yaygın bir biçimdir.

arazi+n, baba+n vb.

/+ng/: Açık isim tabanlarına gelen ve bazen kendisinden sonra isim çekim eklerinden birini alan seyrek bir biçimdir. Bu kullanım hem Hemşin yerleşimli hem de Laz yerleşimli köylerde kullanılmaktadır.

kayma+ng “kaymak+ın” (5-571), kaba+ng “kabak+ın” (6-674), baba+ng+un vb.

/+(u)ng/: /+ng/ ekinin kapalı isim tabanlarına gelen biçimidir. Bu kullanım hem Hemşin yerleşimli hem de Laz yerleşimli köylerde kullanılmaktadır.

misir+ung “mısır+ın” (6-674), sut+ung “süt+ün” (6-676), el+ung+i “el+in+i” (5-630) vb.

III. Teklik Şahıs:

/+i/: Kapalı isim tabanlarına gelen ve her çeşit ünlüyle bağdaşan yaygın bir biçimdir.

çoban+i “çoban+ı”, yol+i “yol+u” un+i “un+u” vb.

/+si/: Açık isim tabanlarına gelen ve her çeşit ünlüyle bağdaşan yaygın bir biçimdir.

doğri+si “doğru+su”, kafa+si “kafa+sı”, baba+si vb.¹²⁷

I. Çokluk Şahıs:

/+muz/: Açık isim tabanlarına gelen ve değişik nitelikteki ünlülerle bağdaşan yaygın bir biçimdir.

ana+muz, şe+muz, baba+muz vb.

/+(u)muz/: Kapalı isim tabanlarına gelen ve her çeşit ünlüyle bağdaşan yaygın bir biçimdir.

ev+umuz, yol+umuz vb.

II. Çokluk Şahıs:

/+nuz/: Açık isim tabanlarına gelen ve her çeşit ünlüyle bağdaşabilen yaygın bir biçimdir.

ana+nuz, tencere+nuz vb.

/+(u)nuz/: Kapalı isim tabanlarına gelen ve her çeşit ünlüyle bağdaşan yaygın bir biçimdir.

arkadaş+unuz, ev+unuz vb.

¹²⁷ Bu biçimim ek yığılması hadisesi ile diğer iyelik eklerinin üstüne gelmesi bölgede oldukça yaygındır: *hep+i+si, bir+i+si, Kim+i+si vb.*

III. Çokluk Şahıs:

/+Ø/: Hemşin yerleşimli Konaklar Mahallesi ağzında III. çokluk şahıs iyelik ekinin işaretli olduğu bir örneğe rastlanmıştır.

óbuyle “öbürleri” (4-452)

/+IAri/: Değişik nitelikteki ünlülerle bağdaşabilen yaygın bir biçimdir. Ekin kalın ünlülü biçimi Laz yerleşimli köylerde daha sık görülürken ince ünlülü biçimi Hemşin yerleşimli köylerde görülmektedir.

başka+lari, yol+leri vb.

1.2.1.5. Çokluk Ekleri

Çokluk eki isimlerin çokluk şekillerini yapan işletme ekidir. Bir isim hiçbir ek almadan normal şekliyle tek bir nesneyi karşılar. İsmi tek bir nesneyi karşılayan bu asıl ve normal şekline teklik şekli adı verilir. İşte ismin karşıladığı nesnenin sayısının birden fazla olduğunu ifade etmek için teklik şekline çokluk eki getirilerek ismin çokluk şekli yapılır.¹²⁸ Çamlıhemşin ağzında çokluk eki olarak **/+IA(ř)r/**, **/+IA/** ekleri kullanılır.

/+IA(ř)r/: **/+IA(ř)r/** eki bir işletme ekidir. İsimlerde ve fiillerde çokluk gösterir. Yalnız bu ek bir yandan da gösterdiği “çokluk” özelliği dolayısıyla sınıf değiştirerek yer yer eklendiği kelimelere kurallı ve özel anlamlar kazandıran bir yapım ekine dönüşmüştür.¹²⁹ Fakat bölge ağzında yapım eki olarak kullanılan örneklere rastlanmamıştır. Bu biçim Çamlıhemşin ağzında kalın ve yarı kalın ünlülerle bağdaşan yaygın biçimdir.

ay+lar (2-115)

...işte bu aylarda geliyorduk...

(... işte bu aylarda geliyorduk...)

¹²⁸ Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, 220.

¹²⁹ Korkmaz, *Şekil Bilgisi*, 132.

dağ+lar (2-187)

*...onun ilen çayı keserlerdi **dağlarda**.*

(... onunla çayı keserlerdi **dağlarda**.)

subay+lar (2-214)

*...**subaylar** ilac içirdiler askerlere...*

(... **subaylar** ilaç içirdiler askerlere...)

/+le(ř)r/: +lA(ř)r çokluk ekinin ünlüsü ince biçimidir. Daha çok ince ünlülerle bağdaşmakla beraber, yer yer kalın ve yarı kalın ünlülerle de bağdaşabilen yaygın biçimdir. Bölgede Topluca köyü ağzında karşımıza çıkmaktadır:

Asker+ler (2-226)

*Onlari da bizim Turk **askerleri** öldurdiler.*

(Onları da bizim Türk **askerleri** öldürdüler.)

ev+ler (2-228)

*Burda çoği **evler** de boş kaldı...*

(Burda çoğu **evler** de boş kaldı...)

Dede+ler (2-253)

***Dedelerumuzden** beri Lasca konüşiyòruz.*

(**Dedelerimizden** beri Lazca konuşuyoruz.)

/+lA/: +lA(ř)r ekinin sonundaki r sesinin düşmesiyle oluşmuş biçimdir.

hal+la (4-474)

*Şindi **halla** bozuk.*

(Şimdi **haller** bozuk.)

kaşbistan+la (4-503)

*Kendi yerimdä da cameyin kapisindä yer var **kaşbistanla** var...*

(Kendi yerimde de camenin kapısında yer var **kabristanlar** var...)

/+le/: +le(ř)r ekinin sonundaki r sesinin düşmesiyle oluşmuş biçimdir.

şey+le (7-1057)

*Óyle **şeylemuz** varđi...*

(Öyle **şeylerimiz** vardı...)

mezaşluk+le (4-506)

*...o vakit binala tikeldi bi paşça **mezaşlukle** varđu...*

(... o vakit binalar dikildi bir parça **mezarlıklar** vardı...)

1.2.1.6. Aitlik Ekleri

/+ki/: Standart Türkiye Türkçesinde olduğu gibi her çeşit ünlüyle bağdaşabilir. İyelik ve aitlik bildirir.

şindi+ki (4-434)

...şindiki gibi değil şindi ufürsen devřilòak.

(... **şimdiki** gibi değil şimdi üfürsen devriliriz.)

evel+ki (4-499)

*... **evelki** gun buni budattuk...*

(...**evvelki** gün bunu budattık...)

yaşinde+ki (7-1117)

*...yirimi **yaşindeki** bi delikanliye soş...*

(... yirmi **yaşındaki** bir delikanlıya sor...)

anamun+ki (4-522)

...anamunki va da yok...

(...anneminki var da yok...)

1.2.1.7. Soru Eki

/+ **mi/**: Bütün bölge çerçevesinde, her çeşit ünlüyle bağdaşabilen bir biçimdir.

Vatandaş Mustafa hiç duydun mi? (7-1137)

(Vatandaş Mustafa hiç duydun **mu**?)

...o insan noksandır tām mi? (7-1145)

(... o insan noksandır tamam **mı**?)

Niye **mi**? (10-1406)

/+ **misen/**: Bölgede Hemşin yerleşimli köylerde görülen bir biçimdir: *bilu misen?* “bilir misin?”, *gideş misen?* “gider misin?”, *yaşıyo misen?* “yaşıyor musun?”

/+ **misin/**: Bölgede Laz yerleşimli köylerde görülen bir biçimdir: *alacak misin?* “alacak mısın?”

/+ **miydi/**: Bölgede Topluca Köyü ağzında görülen seyrek bir biçimdir.

ğirdi miydi? “girdi mi idi?”, *oldi miydi?* “oldu mu idi?”

1.2.2. Sıfatlar

Sıfatlar vasıf ve belirtme isimleridir. Nesnelere çeşit çeşit vasıfları, çeşit çeşit belirtileri vardır İşte sıfatlar bu vasıfların ve belirtilerin isimleridir.¹³⁰ Sıfatlar kendi içinde,

1) Niteleme Sıfatları,

¹³⁰ Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, 244.

2) Belirtme Sıfatları,

a) İşaret Sıfatları,

b) Sayı Sıfatları,

c) Soru Sıfatları,

ç) Belirsizlik Sıfatları

diye tasnif edilmektedir.

1.2.2.1. Niteleme sıfatları

Canlı ve cansız varlıkların renk, şekil, biçim, tat, koku, mesafe, huy, alışkanlık, yetenek, beceri gibi türlü iç ve dış özelliklerini bildiren sıfatlardır.¹³¹

aşap ev (1-62)

Ev öyleydi ahır arasıydı üstten ev idi **aşap ev** var idi.

(Ev öyleydi ahır arasıydı üstten evdi **ahşap ev** vardı.)

büyük dere (2-110)

Hemşin tarafa yani **büyük dere** tarafı gitti gitmeye başladiler...

(Hemşin tarafa yani **büyük dere** tarafı gitti gitmeye başladılar...)

boş kovan (2-156)

...orda koyarduk **boş kovan** o boş kovana aru girerdi...

(... orda koyardık boş kovan o boş kovana arı girerdi...)

ufak oğlum (4-394)

...ufak oğlum ilen kalurum.

(... **ufak oğlumla** kalırım.)

esasi yemek (2-281)

(**esas yemek**)

¹³¹ Korkmaz, *Şekil Bilgisi*, 356.

1.2.2.2. Belirtme Sıfatları

“Belirtme sıfatları nesnelere belirten sıfatlardır. Bu sıfatlar nesnenin bünyesinde olan bir vasfı göstermez, nesneyi şu veya bu şekilde belirtirler.”¹³² Belirtme sıfatları kendi içinde işaret, sayı, soru ve belirsizlik sıfatları olarak dört grupta toplanır.¹³³

1.2.2.2.1. İşaret Sıfatları

Nesnelerin yerlerini işaret etmek suretiyle belirten kelimelerdir. Bunlar aslında ve tek başlarına işaret zamirleridir. Türkçede sıfatlar hiçbir işletme eki almadıkları için işaret sıfatı olarak işaret zamirlerinin yalnız teklik şekilleri kullanılır.¹³⁴

bu orak (2-186)

Oyle bu orak olan büküğü da onun ilen çayı Keserlerdi dağlarda.

(Öyle **bu orak** olan büyüğü da onunla çayı keserlerdi dağlarda.)

bu Köyde (2-233)

...Rus gelupte burdä oturmäsün diye bu Köyde oturmäsün diye.

(... Rus gelip de burada oturmasın diye **bu köyde** oturmasın diye.)

o alay (4-484)

...ğitmezden evel dedi o alay içine bi tüfek atmış...

(... gitmeden evvel dedi **o alay** içine bir tüfek atmış...)

1.2.2.2.2. Soru Sıfatları

Varlık ve nesnelere soru yoluyla belirten sıfatlardır.¹³⁵

¹³² Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, 247.

¹³³ Gemalmaz, *Erzurum İli Ağızları*, 292.

¹³⁴ Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, 248.

¹³⁵ Korkmaz, *Şekil Bilgisi*, 381.

Türkiye Türkçesindeki bütün soru kelimeleri bir isimle birlikte kullanılarak ismi belirtebilirler.¹³⁶

E nasıl yemek esası yemek yapıyorduk yeyorduk. (2-281)

(E nasıl yemek esas yemek yapıyorduk, yiyorduk.)

...bilmem ne sesiyle yargılanırdı.(8-1258)

(... bilmem ne sesiyle yankılanırdı.)

Ne işun var kardeşum... (9-1323)

(Ne işin var kardeşim...)

Babam zaten ölmüş kaç sene yirmi seneyi geçti... (4-521)

(Babam zaten ölmüş kaç sene yirmi seneyi geçti.)

Valla bana kaç yıllarını hiç sorma.(7-1024)

(Valla bana kaç yıllarını hiç sorma.)

Hangi üniversiteyi? (7-1178)

(Hangi üniversiteyi?)

1.2.2.2.3. Sayı Sıfatları

Nesneleri sayılarını bildirmek suretiyle belirten kelimelerdir¹³⁷. Türkiye Türkçesinde sayı sıfatları asıl sayı sıfatları, sıra sayı sıfatları, üleştirme sıfatları, kesirli sayı sıfatları ve topluluk sayı sıfatları olmak üzere beş alt gruba ayrılır.

¹³⁶ Vural ve Böler, *Ses ve Şekil Bilgisi*, 191.

¹³⁷ Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, 249.

1.2.2.3.1. Asıl Sayı sıfatları

Nesnelerin sayısını gösteren sıfatlardır.¹³⁸ Çamlıhemşin ağzında kullanılan asıl sayı sıfatları Türkiye Türkçesindeki kullanımıyla aynıdır.

On yedi meslēm (10-1365)

On yedi meslēm var...

(**On yedi** mesleğim var...)

iķi kardaş (2-109)

Onlar iķi kardaş idi.

(Onlar **iki** kardeşti.)

kik sene (3-286)

...kik sene de yayladaydum ben.

(... **kırk** sene de yayladaydım ben.)

1.2.2.3.2. Sıra Sayı Sıfatları

Nesnelerin derecelerinin sayısını gösteren sıfatlardır. Sıra sayı sıfatları adet değil, derece gösteren sayı sıfatlarıdır. Bu sıfatların esas fonksiyonları şüphesiz derece göstermektir. Aynı zamanda bir sayı da ifade ederler. Fakat bu sayı nesnenin veya derecesinin adedi değil, derecenin kaçınıcı olduğunu gösteren sayıdır.¹³⁹

Uçinci sınıf (4-357)

Uçinci sınıfı kada gitmişim senedä uç ay.

(**Üçüncü sınıfa** kadar gitmişim senede üç ay.)

beşinci dede (7-838)

Fırtına Vadisi'nde beşinci dedey bilän kimse yok.

¹³⁸ Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, 249.

¹³⁹ Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, 250.

(Fırtına Vadisinde **beşinci dedeyi** bilen kimse yok.)

1.2.2.2.3.3. Kesirli Sayı Sıfatları

...*yüzde yirmisi da boşanmak için yapıliyo* (7-965)

(... **yüzde yirmisi** de boşanmak için yapıyor..)

1.2.2.2.4. Belirsizlik Sıfatları

Varlık ve nesnelerin sayı ve miktarını açık ve kesin olarak değil, belirsiz olarak belirten sıfatlardır.¹⁴⁰

...*kadına bazı suallaş soşdum*... (7-1189)

(... kadına **bazı sualler** sordum...)

...*bazı evlerde uç beş tane belki çıkar*... (7-1261)

(... **bazı evlerde** üç beş tane belki çıkar...)

...*biçok isimleş koyiyoduk*. (6-721)

(... **birçok isimler** koyuyorduk.)

...*biçok insan aynı şeyi duşuniyo*... (7-972)

(... **birçok insan** aynı şeyi düşünüyor...)

Mesela bolgelerin bütün bolgelerdeki isimler hepsi deyişik... (7-1241)

(Mesela bölgelerin **bütün bölgelerdeki** isimlerin hepsi değişik...)

...*bütün milletun sayluyi bozuldi*. (6-758)

(... **bütün milletin** sağlığı bozuldu.)

¹⁴⁰ Korkmaz, *Şekil Bilgisi*, 383.

1.2.3. Zamirler

İsimlerin yerini tutan, kişileri ve nesnelere işaret ederek karşılayan kelimeye zamir denir.¹⁴¹ Zamirler her halleriyle isimlere benzerler. Onlar gibi çoklulanır, isim çekimine uğrar, cümle içerisinde de isimlerin aldıkları bütün işlevleri alarak özne, nesne, yüklem ismi olarak isimleme olurlar.¹⁴² Çamlıhemşin ağzında şahıs, işaret, dönüşlülük, belgisiz zamirlerine rastlanmaktadır.

1.2.3.1. Şahıs Zamirleri

Bunlar varlıkları şahıslar halinde ve temsil suretiyle karşılayan kelimelerdir.¹⁴³ Çamlıhemşin ağzında Standart Türkiye Türkçesinde olan ben, sen, o, biz siz, onlar gibi zamirler ortak kullanılan zamirlerdir. Bu zamirlerin yanında Çamlıhemşin ağzında üçüncü çokluk şahıs zamiri olarak **ule** zamiri de kullanılmaktadır. Zamirden sonra gelen çokluk ekiyle zamir arasındaki zamir n'si kullanılmamıştır.

Teklik:

Ben

Ben bilmeyòrum (1-28)

(Ben bilmiyorum.)

Sen

Lasca bilmem **sen** öğreteceksen. (5-602)

(Lazca bilmem **sen** öğreteceksin.)

O

O getürdi Rusyädän. (2-203)

O getirdi Rusyadan.

¹⁴¹ Korkmaz, *Şekil Bilgisi*, 387.

¹⁴² Tahsin Banguoğlu, *Türkçenin Grameri* (Ankara: TDK Yayınları, 2015), 356.

¹⁴³ Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, 265.

U

Uni vermişle

(Onu vermşiler.)

Çokluk:

Biz

***Biz** burda doğduk. (4-413)*

(Biz burada doğduk.)

Siz

*...**siz** herhalde tarha deşsiz. (7-891)*

(... **siz** herhalde tarha diyorsunuz.)

Onlar

*Onlara destek oliyodum **onlar** yapıyodu. (10-1380)*

(Onlara destek oluyordum **onlar** yapıyordu.)

Ule

*...**ule** unda kaldı iki kardeş öyle işte bi şe yok. (4-437)*

(... **onlar** orada kaldı iki kardeş öyle işte bir şey yok.)

Tablo 4 Bölge Ağzında Kullanılan Şahıs Zamirlerinin Hâl Ekli Biçimleri

		I. KİŞİ		II. KİŞİ		III. KİŞİ	
		Tekil	Çoğul	Tekil	Çoğul	Tekil	Çoğul
Yalın Hal	STT	Ben	Biz	Sen	Siz	O	Onlar
	RÇA	Ben	Biz	Sen	Siz	O, U	Onlar ¹⁴⁴ , Ule ¹⁴⁵ , Uleş Ulaş, Unlaş
İlgi Hali	STT	Benim	Bizim	Senin	Sizin	Onun	Onların
	RÇA	Benim, Benum, Benım	Bızım, Bizum, Bizim	Senin, Senun	Sızın, Sizin	Onun, Unun	Onlarun, Unlaşun
Yükleme Hali	STT	Beni	Bizi	Seni	Sizi	Onu	Onları
	RÇA	Beni	Bizi	Seni	Sizi	Oni, Onu, Uni	Onlaşi, Unleşi, Uleşi
Yönelme Hali	STT	Bana	Bize	Sana	Size	Ona	Onlara
	RÇA	Bā	Bize, Biza	Sana, Sā	Size, Siza	Ona, Oā, Una	Onlara, Ulara, Uleşa,
Bulunma Hali	STT	Bende	Bizde	Sende	Sizde	Onda	Onlarda
	RÇA	Bende, Benda	Bizde	Sende, Senda	Sizde	Onda, Unda	Onlarda, Unlarda, Unlerda

¹⁴⁴ Laz yerleşimli olan köylerin genelinde bu biçim kullanıldığı görülmüştür.

¹⁴⁵ Hemşin yerleşimli olan Konaklar Mahallesi ağzında bu biçime rastlanmıştır.

Tablo 4 (Devam) Bölge Ağzında Kullanılan Şahıs Zamirlerinin Hâl Ekli Biçimleri

Ayrılma Hali	STT	Benden	Bizden	Senden	Sizden	Ondan	Onlardan,
	RÇA	Benden	Bizden	Senden	Sizden	Ondan, Undan, Udan, Unden	Onlardan, Unlardan, Ulardan, Ulerden
Vasıta Hali	STT	Benimle	Bizimle	Seninle	Sizinle	Onunla	Onlarla
	RÇA	Benümle, Benlan	Bizimle, Bizümle, Bizlan	Seniylan ¹⁴⁶ , Senunle, Seniyle ¹⁴⁷	Sizinle, Sizinla	Onunle, Onunlen, Onunilen	Onlarle, Ularle, Ularla

1.2.3.2. İşaret Zamirleri

İşaret etmek, göstermek suretiyle nesnelere karşılık gelen kelimelerdir.¹⁴⁸

Teklik:

bu, ha bu, ha u

...he **bu** tut ağacı işte kaşa tut. (4-534)

(... he **bu** dut ağacı işte kara dut.)

şu

Şu gördüğün şeyde Fırtına Vadisi'nde beşinci dedey bilân kimse yok. (7-837)

(Şu gördüğün şeyde, Fırtına Vadisi'nde, beşinci dedeyi bilen yok.)

o, u

u dağleş, o yollar

¹⁴⁶ Bir Hemşin köyü olan Ortanköy'de bu biçime rastlanmıştır.

¹⁴⁷ n > y sürekli ünsüzleri arasındaki değişmeden ortaya çıkmış seyrek bir biçimdir. Hemşin yerleşimli köylerde görülür.

¹⁴⁸ Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, 273.

Çokluk:

ha bule

...*ha bule* yirmi senäyi geşti bulaş aluşleş.(4-498)

(...aha **bunlar** yirmi seneyi geçti bunlar alırlar.)

bular

Bular bu taraften geldiler.(2-94)

(Bunlar bu taraftan geldiler.)

Onlar

Ermeninin subaylari varidi orda **onlar** zehirlediler da bitun eldiler askerler... (2-221)

(Ermeninin subayları vardı orada, **onlar** zehirlediler de bütün öldüler askerler...)

Tablo 5 Bölge Ağzında Kullanılan İşaret Zamirlerinin Hâl Ekli Biçimleri

		Yakın İçin		Az Uzaklık İçin		Uzak İçin	
		Tekil	Çoğul	Tekil	Çoğul	Tekil	Çoğul
Yalın Hal	STT	Bu	Bunlar	Şu	Şunlar	O	Onlar
	RÇA	Ha bu, ha u	Ha bule bular(ř)	Şu	Şuler(ř)	O, u	Ula, Olar(ř)
İlgi Hali	STT	Bunun	Bunların	Şunun	Şunların	Onun	Onların
	RÇA	Ha bunun, bunun	Bular(ř)un	Şunun	Şular(ř)un	Unun	Oları(ř)n, Onlar(ř)un, Ular(ř)un

Tablo 5 (Devam) Bölge Ağzında Kullanılan İşaret Zamirlerinin Hâl Ekli Biçimleri

Yükleme Hâli	STT	Bunu	Bunları	Şunu	Şunları	Onu	Onları
	RÇ	Buni	Bular ¹⁴⁹	Şunu, Şuni	Şular(ř)i, Şuler(ř)i	Oni	Olar(ř)i, Ular(ř)i
Yönelme Hali	STT	Buna	Bunlara	Şuna	Şunlara	Ona	Onlara
	RÇA	Bua	Bunlar(ř)a	Şua	Şula(ř)a, Şuler(ř)a, Şuler(ř)e	Ona	Olar(ř)a, Ular(ř)a
Bulunma Hali	STT	Bunda	Bunlarda	Şurada	Şunlarda	Onda	Onlarda
	RÇA	Ha bur(ř)da, bunda,	Bunler(ř)da	Şur(ř)da	Şunler(ř)da, Şular(ř)da	Unda	Onlar(ř)da, Olar(ř)da
Ayrılma Hali	STT	Bundan	Bunlardan	Şundan	Şunlardan	Ondan	Onlardan
	RÇA	Bundan	Bulardan, Bulardan	Şuden, Şunden	Şular(ř)dan, Şular(ř)den	Odan, Onden, Udan, Unden	Olar(ř)dan, Ular(ř)dan,
Vasita Hali	STT	Bununla	Bunlarla	Şununla	Şunlarla	Onunla	Onlarla
	RÇA	Bunilan	Bular(ř)la, Bular(ř)lan	Şuyle, Şunlen	Şuler(ř)la, Şular(ř)la	Onunle, Onunlen	Olar(ř)la, Olar(ř)lan

1.2.3.3. Dönüştürülük Zamirleri

Bölge çerçevesinde, dönüştürülük zamirinin kendi ve gendi biçiminde söyleyişlerine rastlamak mümkündür.

¹⁴⁹Çamlıhemşin ağzında işaret zamirlerinin hâl ekli biçiminde zamir n'sinin düştüğü gözlemlenmiştir. Çağatay, Özbek, Uygur yazı dillerinde de olmayan bu ünsüzün neden kullanılmadığı henüz tam olarak cevaplandırılmamıştır.

Tablo 6 Dönüştürülme Zamirinin Hâl Ekli Biçimleri

		I. KİŞİ		II. KİŞİ		III. KİŞİ	
		Tekil	Çoğul	Tekil	Çoğul	Tekil	Çoğul
Yalın Hâl	STT	Kendim	Kendimiz	Kendin	Kendiniz	Kendi	Kendileri
	RÇA	Kendim, Gendum	Kendumuz ¹⁵⁰ , Gendumuz ¹⁵¹	Kendun	Kendunuz	Gendi, Gendisi	Gendiler, Gendile
İlgi Hâli	STT	Kendimin	Kendimizin	Kenidnin	Kendinizin	Kendinin	Kendilerinin
	RÇA	Kendumun, Gendumun	Kendumuzun, Gendumuzun	Kendunun, Gendunun	Kendunuzun, Gendunuzun	Kendunun, Gendunun	Kendilerinin, Gendilerinin
Yükleme Hâli	STT	Kendimi	Kendimizi	Kendini	Kendinizi	Kendini	Kendilerini
	RÇA	Gendumi	Kendumizi, Gendumuzi	Kenduni, Genduni	Kendunuzi, Gendunuzi	Kenduni, Genduni	Kendilerini, Gendilerini
Yönelme Hâli	STT	Kendime	Kendimize	Kendine	Kendinize	Kendine	Kendilerine
	RÇA	Kendime, Gendime	Kendumuza, Gendumuza	Kendune, Gendune	Kendunuze, Gendunuze	Kendine, Gendine	Kendilerine
Bulunma Hâli	STT	Kendimde	Kendimizde	Kendinde	Kendinizde	Kendinde	Kendilerinde
	RÇA	Kendumde	Kendumuzde, Kendumuzda	Kendunde, Gendunde	Kendunuzde, Gendunuzde, Kendunuze, Gendunuze	Kendunde, Gendunde, Gendisinde	Kendilerunde, Gendilerunde, Gendilerunde
Ayrılma Hâli	STT	Kendimden	Kendimizden	Kendinden	Kendinizden	Kendinden	Kendilerinden
	RÇA	Gendumden, Kendumden	Kendunuzden, Gendumuzden	Kendunden, Gendunden	Kendunuzden, Gendunuzden	Kendunden, Gendunden	Kendilerunde Gendulerinden

1.2.3.5. Belirsizlik Zamirleri

Kimisi: “bazısı” anlamında kullanılan bir belirsizlik zamiridir. Bölgede Topluca ağzında kullanıldığı görülmektedir.

...**kimisi** zaten yapmayòr... (1-19)

obişi, obirleri, óbuyle, ebiyine: “öbürü” ve “öbürleri” zamirlerinin bölge ağzında söyleniş değişikliğine uğramış biçimleridir.

¹⁵⁰ K’lı biçimle Hemşin köylerinde görülmektedir.

¹⁵¹ G’li biçimler Laz köylerinde görülmektedir.

...**obirina** da ikisine da kazma deniyo. (7-890)
(... **öbürüne** de ikisine de kazma deniyor.)

...**obirleri** hep şehit oldi. (2-239)
(... **öbürleri** hep şehit oldu.)
...**öbuyle** Ankaşa'da... (4-452)
(... **öbürleri** Ankara'da...)

*Alla bi gözunden **ebiyine** muştac etmesun.* (4-502)
(Allah bir gözünden **öbürüne** muhtaç etmesin.)

1.2.4. Fiiller

1.2.4.1. Fiilden Fiil Yapan Ekler

/-Ar-/

Eskiden beri kullanılan, fakat işlek olmayan bir ektir. Bu ekin eski **/-ğar-/, /-ger-/'** den geldiği tahmin edilmekte onunla bağlantılı olduğu düşünölmektedir. Fakat daha Eski Türkçe devresinde eki **/-ar-/, /-er-/'** şeklinde gördüğümüz de unutulmamalıdır.¹⁵² Bölge ağzında görölen seyrek bir ektir. Bölge genelindeki ağzılarda genellikle kalınlık-incelik ve düzlük- yuvarlaklık uyumuna uymaz.

çik-ar-(2-144)

...*karakovan ağaçlara **çikariyórdük...***
(... karakovan ağaçlara **çikariyorduk...**)

Çik-ar- (6-780)

*Tenekeleş vuşuşdile ses **çikaşuşdile...***
(Tenekelere vururdular ses **çikarırdılar...**)

¹⁵² Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, 214.

/-ur-/, /-ör-/, /-ür/

Bölge ağzında seyrek görülen bir ektir. Bölge genelindeki ağzlarda kalınlık-incelik ve düzlük- yuvarlaklık uyumuna uymaz.

iç-ür- (2-214)

...subaylar ilac içürdiler askerlere...

(... subaylar ilac **içirdiler** askerlere...)

bit-ur- (4-360)

Dordi bitürdi beşä girdi.

(Dördü **bitirdi** beşe girdi.)

gor-öl- (1-10)

...münasip goröldüğümüzi isteyördük.

(... münasip **gördüğümüzü** istiyorduk.)

/-DUR-/

Türkçede eskiden beri bulunan ve işlek olarak kullanılan bir ektir. Eski Türkçede ekin /-tur-/, /-tür-/, /-dur-/, /-dür-/ olarak yalnız yuvarlak şekilleri vardı. Bunlardan –tur-, -tür- daha eski ve aslî olup /-dur-/, /-dür-/ ötümlüleşme ile ortaya çıkmıştır. Eski Anadolu Türkçesinde ise ekin yalnız yuvarlak ve /-d-/'li şekilleri görülmüştür. Eski Anadolu Türkçesinden sonra da uzun süre /-d-/'li şekilde kullanıldığı görülmüştür. Ek ünlü ve ünsüz uyumlarına son zamanlarda bağlanmış bugünkü şeklini almıştır.¹⁵³ İki ayrı ettirgenlik ekinin bir araya gelerek oluşturduğu bir ektir(-t-ur). Ünlü ve ünsüz uyumlarına bağlı olarak sekiz ayrı biçime girebilir. Çamlıhemşin ağzında bu sekiz şekilden /-dur-/, /-tur-/ ve /-tir-/ kullanılmaktadır. Bunlardan /-dur-/ Laz yerleşimli köylerde, /-tur-/ ve /-tir-/ Hemşin yerleşimli köylerde kullanılmaktadır.

¹⁵³ Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, 212.

sav-dur- (2-133)

*...dohtore gidip ta seni **savdurmeyordi**...*

(... doktora gidip de seni **savdırmıyordu**...)

dol-dur-(2-149)

*...Küreğe **doldururduk** ordan da tenekeye **doldururduk** he.*

(... küreğe **doldururduk** oradan da tenekeye **doldururduk** he.)

hisset-tur- (7-1031)

*...bunları doyuşamayız kitluği **hissettuşma**...*

(... bunları doyuramayız kıtlığı **hissettirme**...)

değiş-tir- (7-1092)

*...isimleri biz Şe yapamıyozuz kızım **deyiştirilmiyo** öyle kaliyo.*

(... isimleri biz Şey yapamıyoruz kızım **değiştirilmiyor** öyle kalıyor.)

/-mA-/

Fiil kök ve gövdelerinden olumsuz fiil türeten bir ektir. “i-” ek fiili dışındaki tüm fiil kök ve gövdelerine gelebilir. Bundan dolayı Türkçenin en işlek fiilden fiil yapan ekidir. Çamlıhemşin ağzında da fiil kök ve gövdelerine gelerek olumsuz fiil yapar. Bu ekin /-me-/ Şekli Ortanköy ve Topluca köyü ağzında, /-ma-/ Şekli sadece Topluca köyü ağzında, /-mi-/ Şekli ise sadece Şenyuva köyünde görölmektedir.

deyiş-me- (6-786)

*...ben zaten Türkçemi fazla **deyişmedum**.*

(... ben zaten Türkçemi fazla **değişmedim**.)

ver-me- (1-49)

Düşmana da **vermesün** evladum.

(Düşmana da **vermesin** evladım.)

ol-ma- (2-151)

*...halad **olmaduğı** yerde bazi kolay oliyòrdi...*

(... halat **olmadığı** yerde bazı kolay oluyordu...)

ol-mi- (7-908)

*...katişi **olmiyan** sırtıyla...*

(... katırı **olmayan** sırtıyla...)

gez-mi- (7-1143)

*...geziyòrum diye **gezmicesen**.*

(... geziyorum diye **gezmeyeceksin**.)

/-n-/

Türkçede eskiden beri kullanılan çok işlek bir fiilden fiil yapma ekidir. İşlevi kendi kendine yapma veya olma ifade eden fiiller yapmaktır.¹⁵⁴ Bölge ağzında da işlek kullanılan bir ektir. Bölge genelinde ünlülü şekilleri kalınlık-inceciklik ve düzlük yuvarlaklık uyumlarına girmez.

hazir+le-n- (3-271)

*...ğelini ğitsa etmek **hazirleniyòrlardi** yeyòrlerdi*

(... gelini gitse ekmek hazırlanıyordı, yiyorlardı.)

to-p+la-n- (4-366)

*...kına gecesi kalabaluk **toplanoğdile** eylance yapardıle...*

(... kına gecesi kalabalık **toplanoğdılar** eğlence yapardılar...)

Ortan Köyü ağzında bir örnekte düzlük yuvarlaklık uyumuna rastlanır.

yaş-a-n- (6-731)

*...bunleş da vaş bunleş da **yaşandı**.*

(... bunlar da var bunlar da **yaşandı**.)

¹⁵⁴ Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, 202.

/-l-/

Genellikle ünsüzle biten fiil kök ve gövdelerine getirilen bu ek olma veya yapıma bildiren edilgen fiiller türetir. Çamlıhemşin ağzında sık kullanılan bir fiilden fiil yapan ektir. Ekle birlikte kullanılan yardımcı ünlü bölge ağızlarının hemen hemen hepsinde kalınlık incelik ve düzlük yuvarlaklık uyumlarına girer.

devr-(i)l- (4-434)

şindiki gibi değil şimdi ufürsen devrilòak.

(Şimdiki gibi değil şimdi üflesen **devriliriz.**)

ķir-(i)l- (8-1298)

...kumar çalılarının ķirilupta boyle biraz uzaklarda...

(... komar çalıların **kırılıpta** böyle biraz uzaklarda...)

tut-(u)l- (6-779)

...ay tutulecek mesela bi şe olacäk heř ev Kuř'an bilän Kuř'an okuşdi.

(... ay **tutulacak** mesela bir şey olacak her ev Kur'an bilen Kur'an okurdu.)

Hemşin yerleşimli Konaklar Mahallesi ağzında bazen kalınlık-incelik uyumuna uymayan örneklerle karşılaşılır.

bas-il- (4-386)

...lāna doğşanuşdi basiluşdi...

(... lahana doğranırdı **basılırdı**...)

aliş-il- (5-567)

...ayni alişilagilan mesela yemeklä...

(... aynı **alışılagelen** mesela yemekler...)

Yine Konaklar Mahallesi ağzında bazen de hiçbir uyum gözetmeyen /-el'/li şekilde görülür.

ay(t)r-el- (4-435)

...sořa ayşelduş benum kaynatam búyük kaşdaş idi...

(... sonra **ayrıldı** benim kaynatam büyük kardeşdi.)

tik-el- (4-506)

...o vakit binala tikeldi...

(... o vakit binalar **dikildi**...)

‘de-, ye-‘ gibi ünlüyle biten tek heceli fiil kökleri bu eki (-n-) ekinin aracılığı olmadan, (-yil-) şekline alır.

de-y-(i)l- (4-409)

Örik deyilürdi...

(Örik **denilirdi**...)

Aşağıdaki örnekte “ye-” fiiline doğrudan /-l-/ eki getirilmiştir.

(ye-)yi-l- (2-85)

...onun eti yilurdi...

(... onun eti **yenilirdi**...)

/-ř-/

Türkçede eskiden beri işlek olarak kullanılan bir ektir. Yaptığı fiiller ortaklaşma veya bir oluş ifade ederler. /-ř-/ ekinden önce gelen yardımcı ünlüler Eski Türkçede ünlü uyumuna bağılıydı. Eski Anadolu Türkçesinde bir süre uyuma aykırı olarak yalnız düz şekilleri kullanılmış, Eski Anadolu Türkçesinden sonra

uyum çerçevesine sokulmuş ve bu şekilde kullanılmıştır.¹⁵⁵ Çamlıhemşin ağzında da ünlü uyumuna uygun olarak kullanılmıştır.

değ-(i)ş- (7-872)

...*başka bi değışuk* ismi...

(... başka bir **değişik** ismi...)

yet-(i)ş- (2-183)

...*tiripan soradan ben yetiştukten* sora çıktı...

(... tırpan sonradan ben **yetiştikten** sonra çıktı...)

/-t-/

Bölge ağzında seyrek kullanılan bir ektir. Ünlü ile biten iki heceli geçişli veya geçişsiz fiillere bağlantı ünlüsü olmadan doğrudan getirilir.¹⁵⁶

büyi-t- (6-749)

İnek mesela danasini kesiyoduk, büyituyòduk...

(İnek mesela danasını kesiyorduk, **büyütüyorduk**...)

/-k-/

İşlek olmayan bir fiilden fiil yapan ektir. Bölge ağzında seyrek kullanılmıştır.

tó-k- (6-757)

...*heř şengi doğal tókıyosin...*

(... her şeyini doğal **döküyorsun**...)

¹⁵⁵ Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, 209.

¹⁵⁶ Korkmaz, *Şekil Bilgisi*, 188.

1.2.4.2. İsimden Fiil Yapan Ekler

/+aş-/

İsimden fiil türeten /+A-/ ekinin işteşlik eki /-ş-/ ile kaynaşmasından oluşmuş bir ektir.¹⁵⁷

yan+aş- (2-219)

...yuz başum dedi atalum dedi **yanaştı** ğemi yanaştı...

(... yüz başım dedi atalım dedi **yanaştı** gemi yanaştı...)

/+len-/

/+IA-/ ekiyle kurulmuş geçişli ve geçişsiz fiillerin bazıları /-n-/ dönüşlülük ekiyle genişletilerek +IA_n- biçiminde kaynaşmış ve birleşik ek oluşturulmuştur.¹⁵⁸

şen+len- (2-237)

...bunla altuk **şenlendi** ev yapmağa başladiler.

(... bunla artık **şenlendi** ev yapmaya başladılar.)

kabul+len- (5-552)

Kabullanırlaşsa bunlaş da bikaç ğişi gider istenir...

(**Kabullenirlerse** bunlar da birkaç kişi gider istenir...)

/+IA-/

Bu ek eski Türkçeden beri bütün lehçelerde canlı ve çok işlek olan bir isimden fiil türetme ekidir.¹⁵⁹

hazir+le- (3-271)

...ğelini ğitsa etmek **hazirleniyòrlardi** yeyòrlerdi...

¹⁵⁷ Korkmaz, *Şekil Bilgisi*, 174.

¹⁵⁸ Korkmaz, *Şekil Bilgisi*, 178.

¹⁵⁹ Korkmaz, *Şekil Bilgisi*, 176.

(... gelini gitse ekmek **hazırlanıyorlardı** yiyorlardı...)

/+ra-/

çing+ra-k (8-1258)

Her taraf dangal sesi **çingrak** sesi bilmem ne sesiyle yargılanurdi...

1.2.4.3. Fiillerde Olumsuzluk

Çamlıhemşin ağzında olumsuzluk, Standart Türkiye Türkçesinde olduğu gibi /-mA/ eki ile yapılmaktadır.

al-ma-du+m, ğit-me-du+m

1.2.4.4. Fiillerde Soru

Çamlıhemşin ağzında fiillerin soru şekli, “+ **mi**” ekiyle sağlanır. Bölgede Konaklar Mahallesi ağzında ve Ortanköy ağzında ikinci teklik şahıs soru yöneltilirken soru ekinden sonra “+**sen**” şahıs zamirinin getirildiği görülmektedir. Bu özellik Çamlıhemşin ağzını Rize’nin merkez, Kalkandere, İkizdere, ve Çayeli ilçesine bağlı Büyükköy ağzından ayırır. Çünkü Rize’nin bu ilçelerinde bu şekil “+**misun**” şeklindedir.

gider misen? “gider misin?”

bilu misen? “bilir misin?”

gittun mi? “gittin mi?”

1.2.4.5. Şahıs Ekleri

1.2.4.5.1. Zamir Kökenli Şahıs Ekleri

Çamlıhemşin ağzında zamir kökenli şahıs ekleri Standart Türkiye Türkçesinde olduğu gibi öğrenilen geçmiş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman, geniş zaman ve istek kiplerinin çekiminde kullanılırlar. I. teklik şahıs eki /+am/ Hemşin yerleşimli Konaklar Mahallesi ağzında görülmektedir. II. teklik şahıs eki /+sen/ Hemşin yerleşimli köylerde görülmektedir. Diğer ekler bölge genelinde kullanılan eklerdir.

Tablo 7 Bölge Ağzındaki Zamir Kökenli Şahıs Ekleri

	Çamlıhemşin Ağzındaki Zamir Kökenli Şahıs Ekleri
I. tk. şh.	+am / +em / +um
II. tk. şh.	+sen / +sin / +sun
III. tk. şh.	+Ø
I. çk. şh.	+ız, +uz
II. çk. şh.	+siz / +sunuz
III. çk. şh.	+lAş

1.2.4.5.2. İyelik Kökenli Şahıs Ekleri

Çamlıhemşin ağzında iyelik kökenli şahıs ekleri Standart Türkiye Türkçesinde olduğu gibi görülen geçmiş zaman ve şart kiplerinin çekiminde kullanılır.

Tablo 8 Bölge Ağzında Kullanılan İyelik Kökenli Şahıs Ekleri

	Çamlıhemşin Ağzındaki İyelik Kökenli Şahıs Ekleri
I. tk. şh.	+m
II. tk. şh.	+n
III. tk. şh.	+Ø
I. çk. şh.	+k
II. çk. şh.	+nIz / +nUz
III. çk. şh.	+lAr(ř)

1.2.4.6. Fiil Çekimi

1.2.4.6.1. Bildirme Kipleri

Kişilerin, nesnelerin yaptıkları hareketler iki türdür: ortaya çıkan veya çıkacak olan hareket, ortaya çıkması tasarlanan hareket. Söz konusu hareket

biçimini karşılamak için fiil kök ve gövdeleri ayrı ayrı şekillere girerler. Dolayısıyla bazı fiil şekilleri ortaya çıkan ve çıkacak olan hareketi bildirirler. İşte bu fiil şekillerine **bildirme kipleri** denir.¹⁶⁰

1.2.4.6.1.1. Geniş Zaman

Bölgede fiillerin geniş zaman çekimleri, Türkçenin yaygın ölçülerine uygun olarak, (**fiil tabanı + geniş zaman eki + şahıs eki**) kuruluşuna dayanır. Çamlıhemşin ağzında geniş zaman çekimi /-ā/, /-u/, /-ř/, /-ar(ř)/, /-ur(ř)/, /-er(ř)/, /-Ø/ ekleriyle yapılmaktadır.

Bölgede geniş zaman kipinin şahıs zamirlerine göre dağılımı aşağıdaki gibidir:

I. Teklik Şahıs:

Şahıs ekleri: /+am/, /+em/, /+um/

(Zaman eki + şahıs eki) kuruluşları:

/-u+am/: Konaklar Mahallesi ağzında görülen kapalı fiil tabanlarına gelen bir biçimdir. Kalın, ince, geniş ve dar ünlülerle bağdaşır görünen bir biçimdir.

darlan-u+Ø- Ø+am “*darlan- ır+Ø- Ø+ım*” (4-454)

bil-u+Ø- Ø+òm “*bil-ir+Ø- Ø+ım*” (4-423)

/-ā+m/: Konaklar Mahallesi ağzında görülen kapalı fiil tabanlarına gelen bir biçimdir. Kalın ve geniş ünlülerle bağdaşır bir biçimdir.

Yap-ā+Ø- Ø+m “*yap-ar+Ø- Ø+ım*” (4-450)

/-arş+um/: Şenyuva Köyü ağzında görülen ve kapalı fiil tabanlarına gelen bir biçimdir. Kalın ve geniş ünlülerle bağdaşır bir biçimdir.

bak-arř+Ø- Ø+ùm “*bak-ar+Ø- Ø+ım*” (7-1175)

¹⁶⁰ Vural ve Böler, *Ses ve Şekil Bilgisi*, 216.

II. Teklik Şahıs:

Şahıs ekleri: /+sen/

(Zaman eki + şahıs eki) kuruluşları:

/-aş+sen/: Bölgede Konaklar Mahallesi ağzında görülen, kapalı fiil tabanlarına gelen bir biçimdir. Kalın ve geniş ünlülerle bağdaşır bir biçimdir.

bas-aş+Ø- Ø+sen “bas-ar+Ø- Ø+sin” (4-386)

/-uş+sen/: Bölgede Konaklar Mahallesi ağzında görülen, kapalı fiil tabanlarına gelen bir biçimdir. İnce ve dar ünlülerle bağdaşır bir biçimdir.

pişuş-uş+Ø- Ø+sen “pişir-ir+Ø- Ø+sin” (4-386)

III. Teklik Şahıs:

Şahıs ekleri: (Yok)

(Zaman eki + şahıs eki) kuruluşları

/-A+Ø/: Son sesteki düşmesi sonucu ortaya çıkan seyrek bir biçimdir:

çik-a+Ø- Ø+Ø (4-515)

gid-e+Ø- Ø+Ø (4-515)

...**çika gide** babasinun evine...

(... **çikar gider** babasının evine...)

/-er(ř)+Ø/: Kapalı fiil tabanlarına gelen ve değişik nitelikteki ünlülerle bağdaşır bir biçimdir:

gid-er+Ø- Ø+Ø

dók-eř+Ø- Ø+Ø

I. Çoğul Şahıs:

Şahıs ekleri: /+k/, /+ız/, /+uz/

(Zaman eki + şahıs eki) kuruluşları:

/-ā+ķ/: Bölgede Konaklar Mahallesi ağzında görülen, kapalı fiil tabanlarına gelen bir biçimdir. Kalın ve geniş ünlülerle bağdaşır.

koy-ā+Ø- Ø+ķ “*koy-ar+Ø- Ø+ız*”(4-507)

/-ř+uz/: Bölgede Ortanköy ağzında görülen, açık fiil tabanlarına gelen bir biçimdir. İnce ünlülerle bağdaşır.

de-ř+Ø- Ø+uz “*de-r+Ø- Ø+ız*”(6-738)

II. Çoğul Şahıs:

Şahıs ekleri: /+siz/, /+sunuz/

Zaman eki+ şahıs eki kuruluşları:

/-ar+sunuz/: Kapalı fiil tabanlarına gelen ve kalın ünlülerle bağdaşan yaygın bir biçimdir.

bak-ar(ř) +Ø- Ø+sunuz “*bak-ar+Ø- Ø+sınız*”

koş-ar(ř) +Ø- Ø+sunuz “*koş-ar+Ø- Ø+sınız*”

/-ur+sunuz/: Kapalı fiil tabanlarına gelen ve değişik nitelikli ünlülerle bağdaşan bir biçimdir.

bul-ur+Ø- Ø+sunuz “*bul-ur+Ø- Ø+sunuz*”

al-ur+Ø- Ø+sunuz “*al-ır+Ø- Ø+sınız*”

/-er(ř)+siz/: Kapalı fiil tabanlarına gelen ve ince ünlülerle bağdaşan bir biçimdir.

gid-eř+Ø- Ø+siz “*gid-er+Ø- Ø+sınız*”

iç-eř+Ø- Ø+siz “*iç-er+Ø- Ø+sınız*”

III. Çoğul Şahıs:

Şahıs ekleri: /+leş/

(Zaman eki + şahıs eki) kuruluşları:

/-uş+leş/: Bölgede Konaklar Mahallesi ağzında görülen, kapalı fiil tabanlarına gelen bir biçimdir. Değişik nitelikteki ünlülerle bağdaşır.

bil-uş+Ø- Ø+leş “bil-ir+Ø- Ø+ler” (4-413)

Olumsuzluk durumu: Bölgede geniş zaman kipinin olumsuzluk durumu, yazı dilimizde olduğu gibi morfolojik yapıları bakımından farklı kimliklere sahip olan iki ayrı biçimde kurulur. Bunlardan birincisi, I. teklik ve çokluk şahıs çekimleri çerçevesinde kalan /-ma/, /-me/ olumsuzluk ekidir. Diğeri ise, bölgede I. çokluk şahıs çekimi çerçevesinde de görülebilen sıfat fiil kaynaklı /-ma-z/, /-me-z/ ekidir.

Geniş zaman kipinin olumsuzluk durumu için kullanılan (zaman eki + şahıs eki) kuruluşlarının şahıs zamirlerine göre dağılımı aşağıdaki gibidir.

I. Teklik Şahıs:

/-mA-Ø+m/: Kalın ve kalın ünlülerden değişmiş ince ünlülerle bağdaşan yaygın bir biçimdir.

yap-ma-Ø+Ø- Ø+m (3-309), al-ma-Ø+Ø- Ø+m (3-346), koniş-ma-Ø+Ø- Ø+m (5-608), alkışla-ma-Ø+Ø- Ø+m (7-938).

/-me+m/: İnce ve ince ünlülerden değişmiş ince ünlülerle bağdaşan yaygın bir biçimdir.

git-me-Ø+Ø- Ø+m (7-962),

bil-me-Ø+Ø- Ø+m (8-1184)

II. Teklik Şahıs:

/-mEs+sen/: -zs- / -ss- benzeşmesiyle, -mezsın kuruluşundan değişen ve yarı kalın ünlülerle bağdaşan bir biçimdir.

gör-mes+Ø-Ø+sen

“gör-mez+Ø-Ø+sin” (4-466).

III. Teklik Şahıs:

/-me-z+ø/: Yaygın kullanılışıyla genellikle ince ünlülerle nadiren kalın ünlülerle bağdaşan bir biçimdir. Bölgede Hemşin yerleşimli Ortanköy ağzında görülmektedir.

ol-mez+ø-ø+ø “*ol-maz+ø-ø+ø*” (6-730)

I. Çokluk Şahıs:

/-mAz+uķ/: Kalın ünlülü biçimi kalın ünlülerle ince ünlülü biçimi ince ünlülerle bağdaşan bir biçimdir. Bölgede Laz yerleşimli Topluca köyü ağzında ve çevresindeki köylerde görülmektedir.

sor-maz+ø-ø+uķ “*sor-ma-ø+ø-ø+(y)iz*”

ye-mez+ø-ø+uķ “*ye-me-ø+ø-ø+(y)iz*”

et-mez+ø-ø+uķ “*et-me-ø+ø-ø+(y)iz*”

/-mA+(y)iz/: Kalın ünlülü biçimi kalın ünlülerle ince ünlülü biçimi ince ünlülerle bağdaşan bir biçimdir. Bölgede Hemşin yerleşimli Şenyuva köyü ağzında ve çevresindeki Hemşin yerleşimli köylerde görülmektedir.

al-ma-ø+ø-ø+(y)iz “*al-ma-ø+ø-ø+(y)iz*”

ye-me-ø+ø-ø+(y)iz “*ye-me-ø+ø-ø+(y)iz*”

et-me-ø+ø-ø+(y)iz “*et-me-ø+ø-ø+(y)iz*”

II. Çokluk Şahıs:

/-mAz+sunuz/: Kalın ünlülü biçimi kalın ünlülerle ince ünlülü biçimi ince ünlülerle bağdaşan yaygın bir biçimdir.

çik-maz+ø-ø+sunuz “*çık-maz+ø-ø+sınız*”

ğel-mez+ø-ø+sunuz “*gel-mez+ø-ø+siniz*”

/-mAz+siz/: Kalın ünlülü biçimi kalın ünlülerle ince ünlülü biçimi ince ünlülerle bağdaşan bir biçimdir.

çalış-maz+ø-ø+siz “*çalış-maz+ø-ø+sınız*”

bil-mez+ø-ø+siz “*bil-mez+ø-ø+siniz*”

III. Çokluk Şahıs:

/-mAz+le/: III. çokluk şahıs ekindeki r sesinin düşmesiyle meydana gelmiştir:

al-maz+Ø-Ø+le “*al-maz+Ø-Ø+lar*” (4-496).

Soru Durumu: Bölgede geniş zaman kipinin soru durumu yaygın olarak (**zaman eki + soru eki + şahıs eki**) kuruluşuna dayanır.

I. Teklik Şahıs:

/+mi+y+im/: Her çeşit ünlüyle bağdaşabilen yaygın bir biçimdir.

ol-u+Ø-Ø mi+y+im? “*ol-ur+Ø-Ø mu+y+um?*”

bak-maz+Ø-Ø mi+y+im? “*bak-maz+Ø-Ø mı+y+ım?*”

II. Teklik Şahıs:

/-mi+sen/: Bölgede Konaklar Mahallesi ağzında görülen ve her çeşit ünlüyle bağdaşan bir biçimdir:

bil-u+Ø-Ø mi+sen? “*bil-ir+Ø-Ø mi+sin?*” (4-456),

gid-eř+Ø-Ø mi+sen? “*gid-er+Ø-Ø mi+sin?*” (6-717),

/-mi+sun/: Daha çok Laz yerleşimli köylerde görülen ve her türlü ünlüyle bağdaşan bir biçimdir:

ed-er+Ø-Ø mi+sun? “*ed-er+Ø-Ø mi+sin?*”

al-maz+Ø-Ø mi+sun? “*al-maz+Ø-Ø mı+sun?*”

III. Teklik Şahıs:

/-mi+Ø/: Bölge genelinde kullanılan, her çeşit ünlüyle bağdaşan tek biçimdir:

bil-u+Ø-Ø mi+Ø? “*bil-ir+Ø-Ø mi+Ø?*”

ol-maz+Ø-Ø mi+Ø? “*ol-maz+Ø-Ø mı+Ø?*”

I. Çokluk Şahıs:

/+mi+(y)+iğ: Her çeşit ünlüyle bağdaşabilen yaygın bir biçimdir. Bölgede Laz yerleşimli Topluca köyü ağzında ve çevresindeki köylerde görülmektedir.

al-maz+Ø-Ø mi+y+iķ? “*al-maz+Ø-Ø mı+(y)+ız?*”
ġid-eř+Ø-Ø mi+y+iķ? “*ġid-er+Ø-Ø mi+(y)+ız?*”

/+mi+(y)+ız/: Her çeşit ünlüyle baġdařan seyrek bir biçimdir. Bölgede Hemşin yerleşimli şenyuva köyü aġzında ve çevresindeki köylerde görölmektedir.

al-maz+Ø-Ø mi+y+ız? “*al-maz+Ø-Ø mı+(y)+ız?*”
al-uş+Ø-Ø mi+y+ız? “*al-ır+Ø-Ø mı+(y)+ız?*”

II. Çokluk şahıs:

/-mi+sız/: Bölgede yer yer kullanılan ve deġiřik nitelikteki ünlülerle baġdařan bir biçimdir

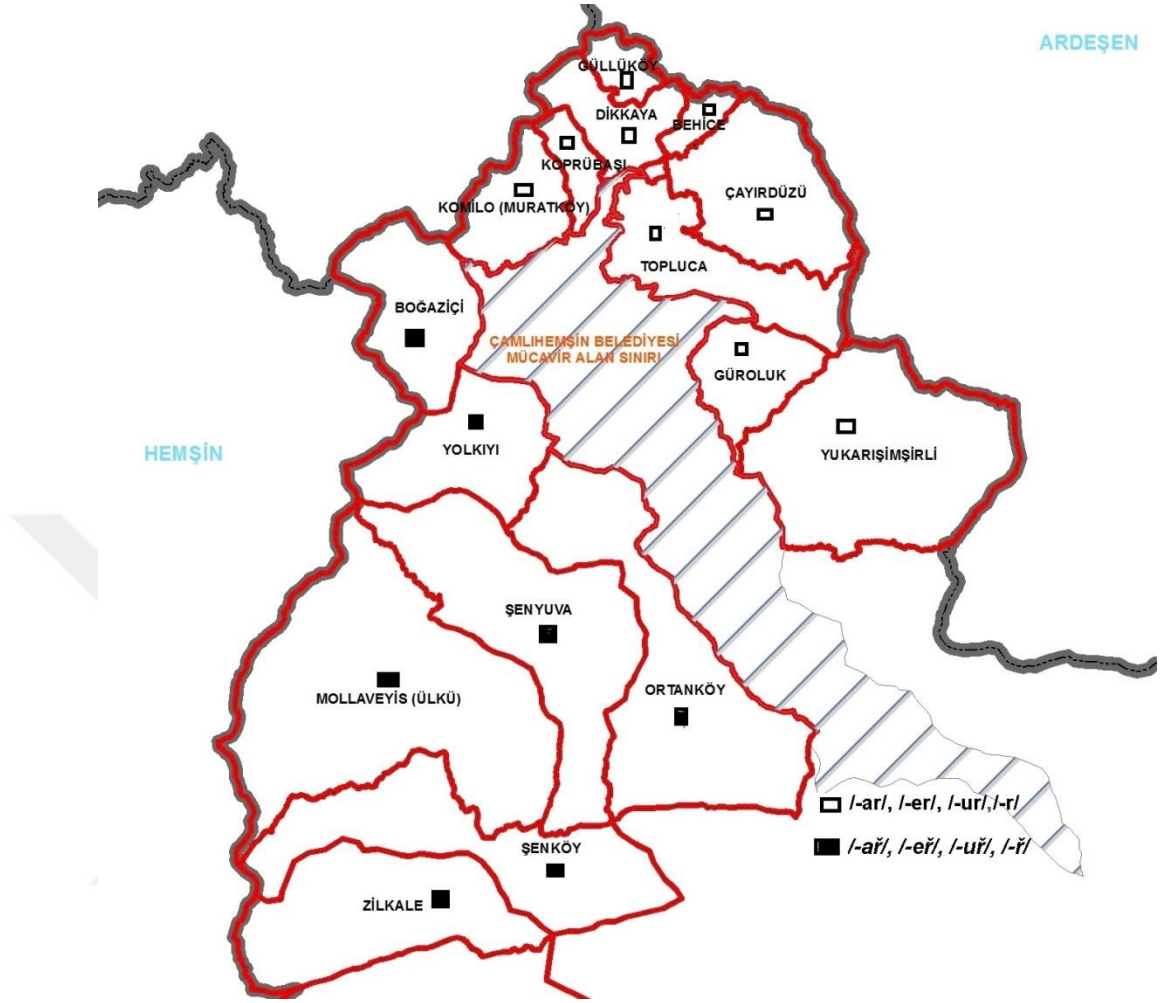
bil-mez+Ø-Ø mi+sız?, al-uş+Ø-Ø mi+sız?

III. Çokluk şahıs:

/-leş mi/: Her çeşit ünlüyle baġdařabilen yaygın bir biçimdir:

ġid-eř+Ø-Ø+leş mi?, a-lmaz+Ø-Ø+leş mi?

Harita 3 Geniş Zaman Ekinin Köylerdeki Kullanılış Biçimleri

1.2.4.6.1.2. Şimdiki Zaman

Bölgede fiillerin şimdiki zaman çekimleri Türkçenin yaygın ölçülerine uygun olarak, **(fiil tabanı + şimdiki zaman eki + şahıs eki)** kuruluşuna dayanır. Çamlıhemşin ağzında şimdiki zaman kipinin /-yir/, /-yoř/, /-yo/, /-yòr/, /-yi/, /-(i)y/, /-ā/ gibi eklerle çekimlendiği görülmektedir.

Bölgede şimdiki zaman kipinin şahıs zamirlerine göre dağılışı aşağıdaki gibidir.

I. Teklik Şahıs:

Şahıs ekleri: /+um/, /+m/

(Zaman eki + şahıs eki) kuruluşları:

/-ā/: Bölgede Konaklar Mahallesi ağzında görülen ve kapalı fiil tabanlarına gelen bir biçimdir.

zor-la-n-ā+Ø-Ø+m “*zor-la-n-(i)yor+Ø-Ø+um*”

/-yir+um/: Bölgede Topluca ağzında görülen, açık fiil tabanlarına gelen bir biçimdir. Değişik nitelikteki ünlülerle bağdaşır.

taşı-yir+Ø-Ø+um “*taşı-yor+Ø-Ø+um*” (1-57)

yaşı-yir+Ø-Ø+um “*yaşı-yor+Ø-Ø+um*” (1-51)

dingle-yir+Ø-Ø+um “*dinli-yor+Ø-Ø+um*”(1-51)

/-yoş+um/: Bölgede Konaklar Mahallesi ve Ortanköy ağızlarında görülen, kapalı fiil tabanlarına gelen bir biçimdir. Değişik nitelikteki ünlülerle bağdaşır.

unit-(i)yoş+Ø-Ø+um “*unut-(u)yor+Ø-Ø+um* (5-646)

suşut-(i)yoş+Ø-Ø+um “*sürüt-(ü)yor+Ø-Ø+um* (5-661)

gotuş-(i)yoş+Ø-Ø+um “*götür-(i)yor+Ø-Ø+um*” (5-662)

/-yoş+um/: Bölgede Şenyuva ağzında görülen, açık fiil tabanlarına gelen bir biçimdir. İnce ünlülerle bağdaşır.

yi-yoş+Ø-Ø+um “*yi-yor+Ø-Ø+um*” (7-992)

II. Teklik Şahıs:

Şahıs ekleri: /+sun/, /+sin/

(Zaman eki + şahıs eki) kuruluşları:

/-(u)yo+sun/: Bölgede Konaklar Mahallesi ağzında görülen, kapalı fiil tabanlarına gelen bir biçimdir. Kalın ünlülerle bağdaşır.

koy-(u)yo+Ø-Ø+sun “*koy-(u)yor+Ø-Ø+sun*” (5-574)

/-(i)yo+sun/: Bölgede Konaklar Mahallesi ağzında görülen, kapalı fiil tabanlarına gelen bir biçimdir. İnce ünlülerle bağdaşır.

erit-(i)yo+Ø-Ø+sun “*erit-(i)yor+Ø-Ø+sun*” (5-575)

/-yo+sin/: Bölgede Ortanköy ağzında görülen, kapalı fiil tabanlarına gelen bir biçimdir. Yarı kalın ünlülerle bağdaşır.

tók-(i)yo+Ø-Ø+sin “*dök-(ü)yor+Ø-Ø+sun* (6-757)

III. Teklik Şahıs:

Şahıs eki: Ø

(Zaman ekleri + şahıs eki) kuruluşları:

/-y+Ø/: Bölge genelinde kullanılan yaygın bir biçimdir.

gid-(i)y+Ø-Ø+Ø “*gid-(i)yor+Ø-Ø+Ø*”

bak-(a)y+Ø-Ø+Ø “*bak-(ı)yor+Ø-Ø+Ø*”

/-yi/: Bölge genelinde kullanılan yaygın bir biçimdir.

anla-yi+Ø-Ø+Ø “*anlı-yor+Ø-Ø+Ø*”

/-yör+Ø/: Bölgede Topluca ağzında görülen, kapalı fiil tabanlarına gelen bir biçimdir. Kalın ünlülerle bağdaşır.

vur-(i)yör+Ø-Ø+Ø “*vur-(u)yor+Ø-Ø+Ø* (2-166)

top+la-yör+Ø-Ø+Ø “*top+lu-yor+Ø-Ø+Ø* (3-321)¹⁶¹

I. Çokluk Şahıs:

Şahıs eki: /+k/, /+uz/

(Zaman eki + şahıs eki) kuruluşları:

/-yo+k/: Bölgede Konaklar Mahallesi ağzında görülen, açık fiil tabanlarına gelen bir biçimdir. Değişik nitelikli ünlülerle bağdaşır.

dë-yo+Ø-Ø +k “*dı-yor+Ø-Ø+uz*” (4-444)

/-yoş+uz/: Bölgede Konaklar Mahallesi ve Ortanköy ağzlarında görülen, kapalı fiil tabanlarına gelen bir biçimdir. Değişik nitelikli ünlülerle bağdaşır.

¹⁶¹ Laz yerleşimli köylerde şimdiki zaman ekinden önce daralmaya gidilmemiştir.

gid-(i)yoş+Ø-Ø+uz (5-604)

aşi-yoş+Ø-Ø+uz. (6-661)¹⁶²

II. Çokluk Şahıs:

Şahıs ekleri: /+sunuz/

(Zaman eki + şahıs eki) kuruluşları:

/-(i)yo+sunuz/: Bölgede Konaklar Mahallesi ve Şenyuva köyünde görülen, kapalı fiil tabanlarına gelen bir biçimdir. Değişik nitelikteki ünlülerle bağdaşır.

konuş-(i)yo+Ø-Ø+sunuz “*konuş-(u)yor+Ø-Ø+sunuz (5-605)*

bil-(i)yo+Ø-Ø+sunuz “*bil-(i)yor+Ø-Ø+sunuz” (7-851)*

III. Çokluk Şahıs:

Şahıs ekleri: /+ler/, /+la/, /+laş/

(Zaman eki + şahıs eki) kuruluşları:

/-(i)yòr+ler/: Bölgede Topluca köyü ağzında görülen, kapalı fiil tabanlarına gelen bir biçimdir. Kalın ünlülerle bağdaşır.

yap-(i)yòr+Ø-Ø+ler “*yap-(i)yor+Ø-Ø+lar (2-167)*

kolan-(i)yòr+Ø-Ø+ler “*kullan-(i)yor+Ø-Ø+lar (2-171)*

/-yòr+ler/: Topluca ağzında kullanılan bir diğer şimdiki zaman ekidir. Açık fiil tabanlarına gelen ve değişik nitelikli ünlülerle bağdaşır bir biçimdir.

soyle-yòr+Ø-Ø+ler “*söylü-yor+Ø-Ø+lar (3-326)*

/-yo+laş/: Bölgede Konaklar Mahallesi ağzında görülen, kapalı fiil tabanlarına gelen bir biçimdir. Kalın ünlülerle bağdaşır.

koy-(u)yo+Ø-Ø+laş “*koy-(u)yor+Ø-Ø+lar”(5-571)*

¹⁶² Bölge genelinde /-yor/ şimdiki zaman ekinden önceki “ı” ünlüsü genellikle “i”ye dönüşür.

/-yo+la/: Konaklar Mahallesi ağzında görülen bir diğer biçimdir. Kaplı fiil tabanlarına gelen ve ince ünlülerle bağdaşır bir biçimdir.

gel-(i)yo+Ø-Ø+la “*gel-(i)yor+Ø-Ø+lar*” (5-642)

/-yo+laş/: Bölgede Konaklar Mahallesi ve Şenyuva köyü ağzında görülen, kapalı fiil tabanlarına gelen bir biçimdir. Değişik nitelikteki ünlülerle bağdaşır.

gid-(i)yo+Ø-Ø+laş “*gid-(i)yor+Ø-Ø+lar*” (5-643)

aç-(i)yo+Ø-Ø+laş “*aç-(i)yor+Ø-Ø+lar*”(7-966)

anlat-(i)yo+Ø-Ø+laş “*anlat-(i)yor+Ø-Ø+lar*”(7-1043)

/-yo+leş/: Bölgede Ortanköy ağzında görülen ve açık fiil tabanlarına gelen bir biçimdir. İnce ünlülerle bağdaşır.

di-yo+Ø-Ø+leş “*di-yor+Ø-Ø+lar*” (6-704)

Olumsuzluk durumu: Bölgede şimdiki zaman kipinin olumsuzluk durumu, yazı dilimizde olduğu gibi, (**fiil tabanlarına olumsuzluk eki + şimdiki zaman eki + şahıs eki**) kuruluşlarının getirilmesiyle kurulur. Bu kuruluşların şahıs zamirlerine göre dağılışı aşağıdaki gibidir:

I. Teklik Şahıs:

/-me-yòr+um/: Bölgede Topluca köyü ağzında görülen, ince ünlülerle bağdaşan bir biçimdir. Laz yerleşimli köylerde olumsuzluk eki öncesi daralmaya gidilmemiştir.

bil-me-yòr+Ø-Ø+um “*bil-mi-yor+Ø-Ø+um*”(1-28)

/-mi-yoş+um/: Bölgede Konaklar Mahallesi ağzında görülen, ince ünlülerle bağdaşan bir biçimdir. Hemşin yerleşimli köylerde olumsuzluk eki öncesi daralmaya gidilmiştir.

git-mi-yoş+Ø-Ø+um “*git-mi-yor+Ø-Ø+um*” (6-681)

unut-mi-yoş+Ø-Ø+um “*unut-mi-yor+Ø-Ø+um*” (6-807)

II. Teklik Şahıs:

/-mi-yo+sun/: Değişik nitelikli ünlülerle bağdaşan bir biçimdir.

al-mi-yo+Ø-Ø+sun “*al-mi-yor+Ø-Ø+sun*”
bil-mi-yo+Ø-Ø+sun, “*bil-mi-yor+Ø-Ø+sun*”
ġel-mi-yo+Ø-Ø+sun. “*ġel-mi-yor+Ø-Ø+sun*”

/-mi-yør+sen/: Değişik nitelikli ünlülerle bağdaşan bir biçimdir.

al-mi-yør+Ø-Ø+sen “*al-mi-yor+Ø-Ø+sen*”
ġór-mi-yør+Ø-Ø+sen. “*ġór-mü-yor+Ø-Ø+sen*”

III. Teklik Şahıs:

/-mıyo+Ø (-miyo+Ø)/: Bölgede Konaklar Mahallesi ağzında ve Şenyuva köyünde görülen kalın ünlülerle bağdaşan bir biçimdir.

yap-mı-yo+Ø-Ø+Ø “*yap-mı-yor+Ø-Ø+Ø*” (5-565)
bil-mi-yo+Ø-Ø+Ø “*bil-mi-yor+Ø-Ø+Ø*” (7-1117)

I. Çokluk Şahıs:

/-me-yør+uz/: Bölgede Topluca köyü ağzında görülen, ince ünlülerle bağdaşan bir biçimdir.

bil-me-yør+Ø-Ø+uz “*bil-mi-yor+Ø-Ø+uz*” (1-26)

/-mu-yør+uz/: Bölgede Konaklar Mahallesi ağzında görülen, kalın ünlülerle bağdaşan bir biçimdir.

koy-mu-yør+Ø-Ø+uz “*koy-mu-yor+Ø-Ø+uz*” (5-572)

/-mi+yør+uz/: Bölgede Şenyuva köyü ağzında görülen, ince ünlülerle bağdaşan bir biçimdir.

bil-mi-yør+Ø-Ø+uz “*bil-mi-yor+Ø-Ø+uz*” (7-836)
et-mi-yør+Ø-Ø+uz “*et-mi-yor+Ø-Ø+uz*” (7-1073)
yap-mi-yør+Ø-Ø+uz “*yap-mı-yor+Ø-Ø+uz*” (7-1153)

II. Çokluk Şahıs:

/-mi-yör+sunuz/: Değişik nitelikteki ünlülerle bağdaşan bir biçimdir.

gel-mi-yör+Ø-Ø+sunuz “*gel-mi-yor+Ø-Ø+sunuz*”

al-mi-yör+Ø-Ø+sunuz “*al-mi-yor+Ø-Ø+sunuz*”

/-mi-yör+siz/: Değişik nitelikteki ünlülerle bağdaşan seyrek bir biçimdir.

al-mi-yör+Ø-Ø+siz “*al-mi-yor+Ø-Ø+sunuz*”

dingle-mi-yör+Ø-Ø+siz “*dinle-mi-yor+Ø-Ø+sunuz*”

III. Çokluk Şahıs:

/-me-yör+ler/: Bölgede Topluca Köyü ağzında görülen ince ünlülerle bağdaşan bir biçimdir.

piş-me-yör+Ø-Ø+ler “*biç-mi-yor+Ø-Ø+lar*” (3-318)

Soru Durumu: Bölgemizde şimdiki zaman kipinin soru durumu yaygın olarak (*zaman eki + soru eki + şahıs eki*) kuruluşuna dayanır.

I. Teklik Şahıs:

/-mi+(y)+im/: Bölgede kullanılan tek biçimdir.

anla-yi+Ø-Ø mi+(y)+im? “*anlı-yor+Ø-Ø mu+(y)+um?*”

II. Teklik Şahıs:

/-mi+sen/: Bölgede kullanılan tek biçimdir. Hemşin yerleşimli Konaklar Mahallesi ağzında görülmektedir.

bil-mi-yör+Ø-Ø mi+sen? “*bil-mi-yor+Ø-Ø mu+sun?*”

III. Teklik Şahıs:

/-mi+Ø/: Bölge genelinde kullanılan tek biçimdir.

al-ma-yi+Ø-Ø mi? “*al-mi-yor+Ø-Ø mu?*” *tani-yi+Ø-Ø mi+Ø?* “*tanı-yor+Ø-Ø mu+Ø?*”

I. Çokluk Şahıs:

/mi+(y)+iğ/: Bölge çevresinde kullanılan yaygın bir biçimdir.

*ğid-(i)y+Ø-Ø mi+y+iğ? “gid-(i)yor+Ø-Ø mu+(y)+uz?” al-ma-yi+Ø-Ø
mi+(y)+iğ? “al-mı-yor+Ø-Ø mu+(y)+uz?”*

II. Çokluk Şahıs:

/mi+sunuz/: Bölgede yer yer kullanılan bir biçimdir.

*al-(i)y+Ø-Ø mi+sunuz? “al-(i)yor mu+sunuz?” al-ma-yi+Ø-Ø
mi+sunuz? “al-mı-yor+Ø-Ø mu+sunuz?”*

/mi+siz/: Bölgede kullanılan yaygın bir biçimdir.

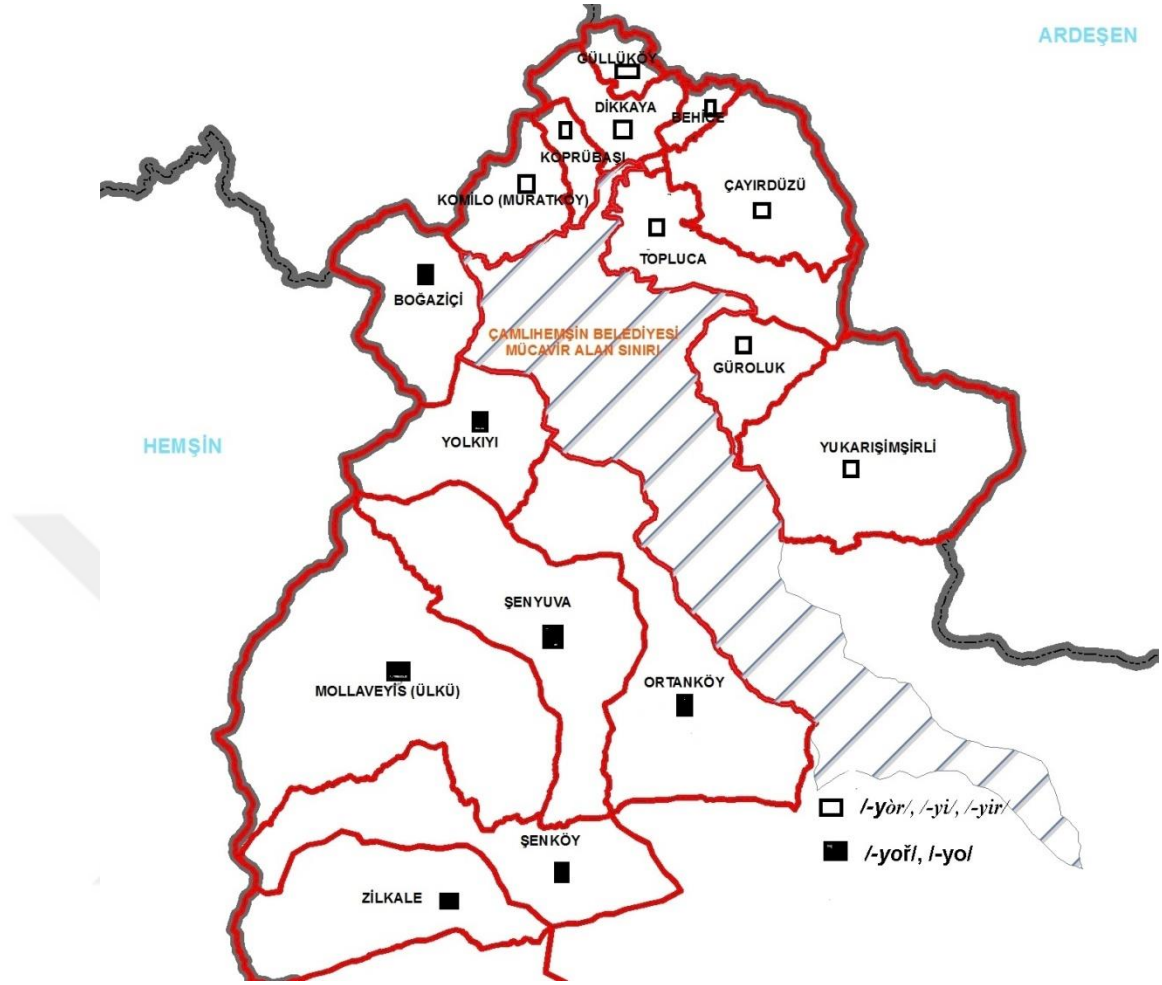
*ğel-(i)yor mi+siz? “gel-(i)yor+Ø-Ø mu+sunuz?” anli-yuş+Ø-Ø mi+siz? “
anlı-yor+Ø-Ø mu+sunuz?”*

III. Çokluk Şahıs:

/-leş mi+Ø/: Bölge genelinde yaygın olarak kullanılan bir biçimdir.

ali-yorş+Ø-Ø+leş mi? “alı-yor+Ø-Ø+lar mı?”

Harita 4 Şimdiki Zaman Ekinin Köylerdeki Kullanılış Biçimleri

1.2.4.6.1.3. Görülen Geçmiş Zaman

Bölgede, fiillerin görülen geçmiş zaman çekimleri Türkçenin genel kurallarına uygun olarak (**fiil tabanı + görülen geçmiş zaman eki + şahıs eki**) şeklindedir. Fiil tabanının barındırdığı ünlüler ne olursa olsun görülen geçmiş zaman eki içerisindeki ünlü III. teklik ve çokluk çekimleri sırasında dar, düz ve incedir. Çamlıhemşin ağzında görülen geçmiş zaman çekimi **/-DI/, /-DU/** ekleriyle yapılır. Ekin ünlüsü Hemşin köylerinde düz ve dar, Laz köylerinde dar ve yuvarlak şeklindedir.

I. Teklik Şahıs:

Şahıs ekleri: /+m/

(Zaman eki+ şahıs eki) kuruluşları:

/-dı+m/: Bölgede Şenyuva köyü ağzında görülen, kapalı fiil tabanlarına gelen bir biçimdir. İnce ünlülerle bağdaşır.

gel-dı+Ø-Ø +m “gel-di+Ø-Ø +m”

in-dı+Ø-Ø +m “in-di+Ø-Ø +m” (7-1148)

/-tı+m/: Bölgede Köprübaşı köyü ağzında görülen, kapalı fiil tabanlarına gelen bir biçimdir. Kalın ünlülerle bağdaşır.

yap-tı+Ø- Ø +m (8-1363), git-tı+Ø- Ø +m (7-1068)

/-tu+m/: Bölgede Topluca ve Şenyuva köyü ağızlarında görülen, kapalı fiil tabanlarına gelen bir biçimdir. Değişik nitelikteki ünlülerle bağdaşır:

yap-tu+Ø-Ø+m “yap-tı+Ø-Ø+m” (2-92)

kak-tu+Ø-Ø+m “kalk-tı+Ø-Ø+m” (4-531)

git-tu+Ø-Ø+m “git-ti+Ø-Ø+m”(7-825)

et-tu+Ø-Ø+m “et-ti+Ø-Ø+m” (7-869)

/-du+m/: Bölgede Topluca ve Şenyuva köyü ağızlarında görülen, kapalı fiil tabanlarına gelen bir biçimdir. Değişik nitelikteki ünlülerle bağdaşır.

öğren-du+Ø-Ø+m “öğren-di+Ø-Ø+m”(2-70).

II. Teklik Şahıs:

Şahıs ekleri: /+n/

(Zaman eki + şahıs eki) kuruluşları:

/-du+n/: Bölgede Şenyuva köyü ağzında görülen, kapalı fiil tabanlarına gelen bir biçimdir. Değişik nitelikteki ünlülerle bağdaşır.

gel-du+Ø-Ø+n “gel-di+Ø-Ø+n” (7-716)

III. Teklik Şahıs:

Şahıs ekleri: (Yok)

(Zaman eki + şahıs eki) kuruluşları:

/-di+Ø/: Bölgede Topluca Köyü ve Konaklar Mahallesi ağzında görülen, kapalı fiil tabanlarına gelen bir biçimdir. Değişik nitelikteki ünlülerle bağdaşır.

<i>ġel-di+Ø-Ø+Ø</i>	<i>“ġel-di+Ø-Ø+Ø” (2-127),</i>
<i>ge(l)-tur-dı+Ø-Ø+Ø</i>	<i>“ge(l)-tir-di+Ø-Ø+Ø” (2-198)</i>
<i>bul-di+Ø-Ø+Ø</i>	<i>“bul-du+Ø-Ø+Ø” (3-343)</i>
<i>el-di+Ø-Ø+Ø</i>	<i>“öl-dü+Ø-Ø+Ø” (4-51)</i>
<i>bit-uş-di+Ø-Ø+Ø</i>	<i>“bit-ir-di+Ø-Ø+Ø”(5-545)</i>
<i>dol-dur-di+Ø-Ø+Ø</i>	<i>“dol-dur-du+Ø-Ø+Ø” (2-200)</i>

/-ti+Ø/: Bölgede Konaklar Mahallesi ağzında görülen, kapalı fiil tabanlarına gelen bir biçimdir. İnce ünlülerle bağdaşır.

kesti (4-499)

I. Çokluk Şahıs:

Şahıs ekleri: /+k/, /+k̄/

(Zaman eki + şahıs eki) kuruluşları:

/-du+k̄/: Bölgede Topluca köyü ağzında görülen, kapalı ve açık fiil tabanlarına gelen bir biçimdir. İnce ünlülerle bağdaşır.

ġel-du+Ø- Ø +k̄ *“ġel-dı+Ø- Ø+k̄” (2-101)*

/-tu+k/: Bölgede Konaklar Mahallesi ağzında görülen, kapalı fiil tabanlarına gelen bir biçimdir. İnce ünlülerle bağdaşır.

geç-tu+Ø- Ø+k *“geç-ti++Ø- Ø+k” (4-437)*

/-du+k/: Bölgede Şenyuva köyü ağzında görülen, kapalı ve açık fiil tabanlarına gelen bir biçimdir. Kalın ünlülerle bağdaşır.

başla-du+Ø- Ø +k *“başla-dı+Ø- Ø +k” (7-1000)*

/-dı+k/: Bölgede Konaklar Mahallesi ağzında görülen, kapalı fiil tabanlarına gelen bir biçimdir. Kalın ünlülerle bağdaşır.

bayıl-dı+Ø-Ø+k (5-606)

II. Çokluk Şahıs:

Şahıs ekleri: /+nuz/

(Zaman eki + şahıs eki) kuruluşları:

/-tu+nuz/: Bölgede Konaklar Mahallesi ağzında görülen, kapalı fiil tabanlarına gelen bir biçimdir. İnce ünlülerle bağdaşır.

geş-tu+Ø-Ø+nuz “*geç-ti+Ø-Ø+niz*” (5-639).

III. Çokluk Şahıs:

Şahıs ekleri: /+ler/, /+er/, /+le/, /+ler/, /+le/

(Zaman eki + şahıs eki) kuruluşları:

/-di+ler (-di+leş)/: Bölgede Konaklar Mahallesi ağzında görülen, açık ya da kapalı fiil tabanlarına gelen bir biçimdir. Değişik nitelikteki ünlülerle bağdaşır.

gel-di+Ø-Ø+ler “*gel-di+Ø-Ø+ler*”(2-94)

başla-di+Ø-Ø+ler “*başla-dı+Ø-Ø+lar*” (2-111)

búyú-di+Ø- Ø+leř “*büyü-dü+Ø-Ø+ler*” (5-545)

/-di+le(ř)/: Yukarıdaki kuruluşun son seste r düşmesine uğramış biçimdir. Bölgede Konaklar Mahallesi ağzında görülür.

evlen-di+Ø- Ø+le “*evlen-di+Ø- Ø+ler*”(5-560)

/-ti+ler/:Bölgede Topluca Köyü ağzında görülen, kapalı fiil tabanlarına gelen bir biçimdir. İnce ünlülerle bağdaşır.

yak-ti+Ø- Ø+ler “*yak-tı+Ø- Ø+lar*” (2-232)

/-ti+le/: Yukarıdaki kuruluşun son seste /r/ düşmesine uğramış biçimdir. İnce Ünlülerle bağdaşır.

ek-ti+Ø- Ø+le “*ek-ti+Ø- Ø+ler*” (4-446)

Olumsuzluk durumu: Bölgede görülen geçmiş zaman kipinin olumsuzluk durumu, yazı dilimizde olduğu gibi, (**fiil tabanlarına olumsuzluk eki + görülen geçmiş zaman eki + şahıs eki**) kuruluşlarının getirilmesiyle kurulur. Bu kuruluşların şahıs zamirlerine göre dağılımı aşağıdaki gibidir:

I. Teklik Şahıs:

/-mA+du+m/: Bölgede Topluca köyü ağzında görülen, ince ünlülerle bağdaşan bir biçimdir.

<i>ġit-me+du+Ø- Ø+m</i>	<i>“ġit-me+di+Ø- Ø+m” (2-69)</i>
<i>yetiş-me+du+Ø- Ø+m</i>	<i>“yetiş-me+di+Ø- Ø+m” (2-207)</i>
<i>yap-ma+du+Ø- Ø+m</i>	<i>“yap-ma+dı+Ø- Ø+m” (3-312)</i>

II. Teklik Şahıs:

/-mA+du+n/: Kalın ünlülü biçimi kalın ünlülerle, ince ünlülü biçimi ince ünlülerle bağdaşan biçimdir.

<i>yap-ma+du+Ø- Ø+n</i>	<i>“yap-ma+dı+Ø- Ø+n”</i>
<i>al-ma+du+Ø- Ø+n</i>	<i>“al-ma+dı+Ø- Ø+n”</i>
<i>soş-ma+du+Ø- Ø+n</i>	<i>“sor-ma+du+Ø- Ø+n”</i>
<i>ġit-me+du+Ø- Ø+n</i>	<i>“ġit-me+du+Ø- Ø+n”</i>

III. Teklik Şahıs:

/-ma+di+Ø/: Değişik nitelikteki ünlülerle bağdaşan yaygın bir biçimdir.

<i>ol-ma+di+Ø- Ø+Ø</i>	<i>“ol-ma+dı+Ø- Ø+Ø”</i>
<i>çik-ma+di+Ø- Ø+Ø</i>	<i>“çik-ma+di+Ø- Ø+Ø”</i>

I. Çokluk Şahıs:

/-mA+du+k/: Kalın ünlülü biçimi kalın ünlülerle, ince ünlülü biçimi ince ünlülerle bağdaşan biçimdir.

<i>al-ma+du+Ø- Ø+k</i>	<i>“al-ma+dı+Ø- Ø+k”</i>
<i>soş-ma+du+Ø- Ø+k</i>	<i>“sor-ma+dı+Ø- Ø+k”</i>
<i>ġel-me+du+Ø- Ø+k</i>	<i>“ġel-me+di+Ø- Ø+k”</i>

II. Çokluk Şahıs:

/-mA+du+nuz/: Kalın ünlülü biçimi kalın ünlülerle, ince ünlülü biçimi ince ünlülerle bağdaşan biçimdir.

<i>inan-ma+du+Ø- Ø+nuz</i>	<i>“inan-ma+dı+Ø- Ø+nuz”</i>
<i>ġel-me+du+Ø- Ø+nuz</i>	<i>“ġel-me+di+Ø- Ø+niz”</i>

III. Çokluk Şahıs:

/-me+di+le/: Bölgede Konaklar Mahallesi ağzında görülen, ince ünlülerle bağdaşan bir biçimdir.

ġel-me-di+Ø- Ø+le “*gel-me-di+Ø- Ø+ler*” (4-440)

Soru Durumu: Bölgede, görülen geçmiş zaman kipinin soru durumu, yukarıda şahıs zamirlerine göre olumlu ve olumsuz çekimleri verilen kuruluşlara + mi soru ekinin getirilmesiyle kurulur.

al-du+Ø- Ø+m mi? “al-dı+Ø- Ø+m mı?”, *ġit-tu+Ø-Ø+n mi? “ġit-ti+Ø-Ø+n mi?”*, *ara-du+Ø-Ø+nuz mi? “ara-dı+Ø- Ø+nuz mı?”*

1.2.4.6.1.4. Öğrenilen Geçmiş Zaman

Bölgede fiillerin öğrenilen geçmiş zaman çekimleri, Türkçenin yaygın ölçülerine uygun olarak (**fiil tabanı + öğrenilen geçmiş zaman eki + şahıs eki**) kurulmaktadır. Çamlıhemşin ağzında öğrenilen geçmiş zaman çekimi **/-miş/** ekiyle yapılır. Çok nadir örmeklerde **/-muş/**'a da rastlanmıştır.

I. Teklik Şahıs:

Şahıs ekleri: /+im/

(Zaman eki + Şahıs eki) kuruluşları:

/-miş+im/:Bölgede Konaklar Mahallesi ağzında görülen, kapalı fiil tabanlarına gelen bir biçimdir. Değişik nitelikteki ünlülerle bağdaşır.

unut-miş+Ø- Ø+im “*unut-muş+Ø- Ø+um*” (4-477)

geç-miş+Ø- Ø+im “*geç-miş+Ø- Ø+im*” (4-392)

II. Teklik Şahıs:

Şahıs ekleri: /+sun/

(Zaman eki + şahıs eki) kuruluşları:

/-muş+sun/: Bölgede Topluca köyü ağzında görülen, kapalı fiil tabanlarına gelen bir biçimdir. Kalın ünlülerle bağdaşır.

otur-muş+Ø- Ø+sun (7-991)

III. Teklik Şahıs:

Şahıs eki: (Yok)

(Zaman eki + şahıs eki) kuruluşları:

Ø: *git-miş+Ø- Ø+Ø (4-427), kazan-miş+Ø- Ø+Ø (5-428)*

I. Çokluk Şahıs:

Şahıs eki: /+iz/

(Zaman eki + şahıs eki) kuruluşları:

/-miş+iz/: Bölgede Topluca köyü ağzında görülen, açık ya da kapalı fiil tabanlarına gelen bir biçimdir. İnce ünlülerle bağdaşır.

de-miş+Ø- Ø+iz (7-878), bitir-miş+Ø- Ø+iz (7-879)

II. Çokluk Şahıs:

Şahıs eki: /+siz/, /+sunuz/

(Zaman eki + şahıs eki) kuruluşları:

/-miş+siz/: Bölgede yer yer kullanılan, değişik nitelikteki ünlülerle bağdaşan bir biçimdir. Hemşin yerleşimli olan Şenyuva köyünde görülmektedir.

***al-miş+Ø- Ø+siz* “*al-miş+Ø- Ø+sınız*”**

***gel-miş+Ø- Ø+siz* “*gel-miş+Ø- Ø+siniz*”**

/-miş+sunuz/: Her çeşit ünlüyle bağdaşan yaygın bir biçimdir. Bölgede Hemşin yerleşimli olan Şenyuva köyü ve Konaklar Mahallesi ağzında görülmektedir.

***al-miş+Ø- Ø+sunuz* “*al-miş+Ø- Ø+sınız*”**

***gel-miş+Ø- Ø+sunuz* “*gel-miş+Ø- Ø+siniz*”**

III. Çokluk Şahıs:

Şahıs ekleri: /+le/, /+laş/

(Zaman eki + şahıs eki) kuruluşları:

/-miş+le/: Bölgede Konaklar Mahallesi ağzında görülen, kapalı fiil tabanlarına gelen bir biçimdir. İnce ünlülerle bağdaşır:

getu-miş+Ø- Ø+le “*getir-miş+Ø- Ø+ler*” (4-431)
çek-miş+Ø- Ø+le “*çek-miş+Ø- Ø+ler*” (4-489)

/-miş+laş/: Bölgede Şenyuva köyü ağzında görülen, açık fiil tabanlarına gelen bir biçimdir. Kalın ünlülerle bağdaşır:

yaşa-miş+Ø- Ø+laş “*yaşa-miş+Ø- Ø+lar*” (7-834)

Olumsuzluk durumu: Bölgede öğrenilen geçmiş zaman kipinin olumsuzluk durumu, yazı dilimizde olduğu gibi, (**fiil tabanlarına olumsuzluk eki + öğrenilen geçmiş zaman eki + şahıs eki**) getirilmesiyle kurulur. Bu kuruluşların şahıs zamirlerine göre dağılımı aşağıdaki gibidir:

I. Teklik Şahıs:

/-mA-miş+im/: Bölgede Konaklar Mahallesi ağzında görülen ve kalın veya yarı kalın ünlülerle bağdaşan bir biçimdir.

ol-ma-miş+Ø- Ø+im “*ol-ma-miş+Ø- Ø+ım*” (4-472)
gör-mä-miş+Ø- Ø+im “*gör-me-miş+Ø- Ø+im*”(4-483)

II. Teklik Şahıs:

/-mA-miş+sen/: Değişik nitelikteki ünlülerle bağdaşan bir biçimdir.

al-ma-miş+Ø- Ø+sen “*al-ma-miş+Ø- Ø+sın*”
gel-me-miş+Ø- Ø+sen “*gel-me-miş+Ø- Ø+sin*”

III. Teklik Şahıs:

/-ma+miş/: Bölgede Konaklar Mahallesi ağzında görülen, kalın ünlülerle bağdaşan bir biçimdir:

kal-ma-miş+Ø- Ø+Ø “*kal-ma-miş+Ø- Ø+Ø*” (4-510)

I. Çokluk Şahıs:

/-mA-miş-ik/: Kalın ünlülü biçimi kalın ünlülerle, ince ünlülü biçimi ince ünlülerle bağdaşan bir biçimdir.

soş-ma-miş+Ø- Ø+ik “*sor-ma-miş+Ø- Ø+ız*”
ġit-me-miş+Ø- Ø+ik “*ġit-me-miş+Ø- Ø+iz*”

II. Çokluk Şahıs:

/-mA-miş-sunuz/: Kalın ünlülü biçimi kalın ünlülerle, ince ünlülü biçimi ince ünlülerle bağdaşan bir biçimdir.

angla-ma-miş+Ø- Ø+sunuz “*anla-ma-miş+Ø- Ø+sınız*”
ġór-me-miş+Ø- Ø+sunuz “*ġör-me-miş+Ø- Ø+sunuz*”

/-mA-miş+siz/: Bölge ağzında yer yer kullanılan, kalın ünlülü biçimi kalın ünlülerle, ince ünlülü biçimi ince ünlülerle bağdaşan bir biçimdir.

ġel-me-miş+Ø- Ø+siz “*gel-me-miş+Ø- Ø+siniz*”
ġit-me-miş+Ø- Ø+siz “*ġit-me-miş+Ø- Ø+siniz*”

III. Çokluk Şahıs:

/-mA-miş+le(r)/: Kalın ünlülü biçimi kalın ünlülerle, ince ünlülü biçimi ince ünlülerle bağdaşan bir biçimdir. Son seste r düşmesine uğramış biçimi de vardır.

al-ma-miş+Ø-Ø+le “*al-ma-miş+Ø- Ø+lar*”
soş-ma-miş+Ø-Ø+ler “*sor-ma-miş+Ø- Ø+ler*”

Soru Durumu: Bölgede, öğrenilen geçmiş zaman kipinin soru durumu yaygın olarak soru eki + şahıs eki kuruluşuyla yapılır.

I. Teklik Şahıs:

/mi+(y)+im/: Bölgede kullanılan tek biçimdir.

al-miş+Ø-Ø mi+(y)+im?, *ġiř-me-miş+Ø-Ø mi+(y)+im?*

II. Teklik Şahıs:

/mi+sen/: Bölgede yaygın olarak kullanılan bir biçimdir.

oyna-miş+Ø-Ø mi+sen?, yap-ma-miş+Ø-Ø mi+sen?

III. Teklik Şahıs:

/mi+Ø/: Bölgede kullanılan yaygın bir biçimdir.

anla-miş+Ø-Ø mi+Ø?, bil-me-miş+Ø-Ø mi+Ø?

I. Çokluk Şahıs:

/mi+(y)+iğ/: Bölge çevresinde kullanılan yaygın bir biçimdir.

ğit-miş+Ø-Ø mi+(y)+iğ “git-miş+Ø-Ø mi+(y)+iz?”, ğit-me-miş+Ø-Ø mi+(y)+iğ? “git-me-miş+Ø-Ø mi+(y)+iz?”

/mi+(y)+iz/: Bölge ağızında kullanılan bir diğer biçimdir.

anla-miş+Ø-Ø mi+(y)+iz? “anla-miş+Ø-Ø mi+(y)+iz?, anla-ma-miş+Ø-Ø mi+(y)+iz “anla-ma-miş+Ø-Ø mi+(y)+iz?”

II. Çokluk Şahıs:

/mi+siz/: Bölgede kullanılan yaygın bir biçimdir.

ğör-miş+Ø-Ø mi+siz? “gör-müş+Ø-Ø mü+sünüz?”, ğör-me-miş+Ø-Ø mi+siz? “gör-me-miş+Ø-Ø mi+siniz?”

III. Çokluk Şahıs:

/-leş mi/: Bölgede kullanılan yaygın bir biçimdir.

ğit-miş+Ø-Ø+leş mi? “git-miş+Ø-Ø+ler mi?”, ğit-me-miş+Ø-Ø+leş mi? “git-me-miş+Ø-Ø+ler mi?”

1.2.4.6.1.5. Gelecek Zaman

Bölgede fiillerin gelecek zaman çekimleri Türkçenin yaygın ölçülerine uygun olarak (fiil tabanı + gelecek zaman eki + şahıs eki) kuruluşuna dayanır.

Çamlıhemşin ağzında /-(y)ecā/, /-(y)AcAk/, /-(y)eceğ/, /-(y)ıcak/ ekleriyle gelecek zaman çekiminin yapıldığı görülmektedir.

I. Teklik Şahıs:

Şahıs ekleri: /+m/, /+im/

(Zaman eki + şahıs eki) kuruluşları:

/-ecā+m/: İnce ünlülerle bağdaşan bir biçimdir.

yi-(y)-ecā+Ø-Ø+m “*yi-(y)-ecek+Ø-Ø+im*”

ed-ecā+Ø-Ø+m “*ed-ecek+Ø-Ø+im*”

II. Teklik Şahıs:

Şahıs ekleri: /+sen/

(Zaman eki + şahıs eki) kuruluşları:

/-AcAk+sen/: Kalın ünlülü biçimi kalın ünlülerle, ince ünlülü biçimi ince ünlülerle bağdaşan bir biçimdir. Bölge genelinde yaygın olarak kullanılan tek biçimdir.

ge(l)-tir-ecek+Ø- Ø+sen “*ge(l)-tir-ecek+Ø- Ø+sin*” (7-978)

kal-acak+Ø- Ø+sen “*kal-acak+Ø- Ø+sin*”

III. Teklik Şahıs:

Şahıs ekleri: Ø

(Zaman eki + şahıs eki) kuruluşları:

/-AcAk+Ø/: Değişik türdeki ünlülerle bağdaşan yaygın bir biçimdir.

ol-acak+Ø- Ø+Ø (1-61)

yik-acak+Ø- Ø+Ø “*yık-acak+Ø- Ø+ Ø*”

el-duş-ecek+Ø- Ø+Ø “*öl-dür-ecek+Ø- Ø+ Ø*”

I. Çokluk Şahıs:

Şahıs ekleri: /+üz/

(Zaman eki + şahıs eki) kuruluşları:

/-eceğ+üz/: Bolgede Topluca köyü ağzında görülen, kapalı fiil tabanlarına gelen bir biçimdir. İnce ünlülerle bağdaşır.

gid-eceğ+Ø- Ø+üz “*gid-eceğ+Ø- Ø+iz*” (1-51)

II. Çokluk Şahıs:

Şahıs ekleri: /+sınız/

(Zaman eki + şahıs eki) kuruluşları:

/-ıcaK+sınız/: Bölgede Şenyuva köyü ağzında görülen, kapalı fiil tabanlarına gelen bir biçimdir. Kalın ünlülerle bağdaşır.

çıkAr-ıcaK+Ø-Ø+sınız “*çıkAr-acak+Ø-Ø+sınız*” (7-901)

/-AcAk+sınız/: Yukarıdaki kuruluşun geniş ünlülü biçimidir. Kalın ünlülerle bağdaşır.

aç-acak+Ø-Ø+sınız, (7-903)

III. Çokluk Şahıs:

Şahıs ekleri: /+lA/, /+lAr(ř)/

(Zaman eki + şahıs eki) kuruluşları:

/-AcAk+ler/: Kalın ünlülü biçimi kalın ünlülerle, ince ünlülü biçimi ince ünlülerle bağdaşan bir biçimdir.

bak-acak+Ø- Ø+ler “*bak-acak+Ø- Ø+lar*”

kes-ecek+Ø- Ø+ler “*kes-ecek+Ø- Ø+ler*”

/-AcAk+le/: Son sesteki r düşmesiyle ortaya çıkmış bir biçimdir.

vuş-acak+Ø-Ø+le “*vuş-acak+Ø-Ø+lar*”

veş-ecek+Ø-Ø+le “*veş-ecek+Ø-Ø+ler*”

Olumsuzluk durumu: Bölgede gelecek zaman kipinin olumsuzluk durumu, yazı dilimizde olduğu gibi, (**fiil tabanlarına olumsuzluk eki + gelecek zamaneki + şahıs eki**) getirilmesiyle kurulur. Günay, *Rize İli Ağzları* adlı çalışmasında gelecek zaman kipinin olumsuzluk durumunda, bölgenin hemen hemen hepsinde olumsuzluk ekinin -y- yardımcı ünsüzünün etkisiyle daralmış

olduğunu söylemektedir.¹⁶³ Fakat Çamlıhemşin bölgesinde yaptığımız derlemelerde olumsuzluk ekinden sonra “y” yardımcı ünsüzünün kullanılmadığı örneklerle de rastlanılmıştır.

I. Teklik Şahıs:

/-mi-y-acā+m/: Kalın ünlülerle bağdaşan yaygın bir biçimdir.

al-mi-y-acā+Ø- Ø+m “*al-ma-y-acak+Ø- Ø+ım*”

soş-mi-y-acā+Ø- Ø+m “*sor-ma-y-acak+Ø- Ø+ım*”

II. Teklik Şahıs:

/-mi-ce(k)+sen/: Bölgede Topluca köyü ağızında görülen, ince ünlülerle bağdaşan bir biçimdir: Olumsuzluk ekinden sonra “y” yardımcı ünsüzü kullanılmaz.

ğez-mi-ce+Ø- Ø+sen “*gez-me-y-ecek+Ø- Ø+sin*”(7-1143)

bak-mi-cek+Ø- Ø+sen “*bak-ma-y-acak+Ø-Ø+sin*”(7-1144)

ğeç-mi-cek+Ø- Ø+sen “*geç-me-y-ecek+Ø-Ø+sin*”(7-1146)

III. Teklik Şahıs:

/-mi-(y)-acak+Ø/: Kalın ünlülerle bağdaşan bir biçimdir.

al-mi-(y)-acak+Ø-Ø+Ø “*al-ma-(y)-acak+Ø- Ø+Ø*”

soş-mi-(y)-acak+Ø-Ø+Ø “*sor-ma-(y)-acak+Ø- Ø+Ø*”

I. Çokluk Şahıs:

/-mi-y-eceğ+iz/: Bölge genelinde kullanılan, ince ünlülerle bağdaşan bir biçimdir.

ğel-mi-(y)-eceğ+Ø- Ø+iz “*gel-me-(y)-eceğ+Ø- Ø+iz*”

II. Çokluk Şahıs:

/-mi-(y)-acak+siz/: Bölge genelinde kullanılan, kalın ünlülerle bağdaşan bir biçimdir.

¹⁶³ Günay, *Rize İli Ağızları*, 164.

al-mi-(y)-acak+Ø-Ø+siz “*al-ma-(y)-acak+Ø-Ø+sınız*”

III. Çokluk Şahıs:

/mi-y-ecek+ler/: Bölge genelinde kullanılan, ince ünlülerle bağdaşan bir biçimdir.

gel-mi-(y)-ecek+Ø-Ø+ler “*gel-me-(y)-ecek+Ø-Ø+ler*”

Soru Durumu: Bölgede gelecek zaman kipinin soru durumu, yaygın olarak soru eki + şahıs eki kuruluşuyla yapılır.

I. Teklik Şahıs:

/mi-y+im/: Bölge çevresinde kullanılan tek biçimdir.

al-acak+Ø-Ø mi-(y)+im “*al-acak+Ø-Ø mı-(y)+ım?*”

II. Teklik Şahıs:

/mi+sen/: Değişik nitelikteki ünlülerle bağdaşan bir biçimdir.

al-acak+Ø-Ø mi+sen “*al-acak+Ø-Ø mı+sın?*”

III. Teklik Şahıs:

/mi+Ø/: Bölge çevresinde kullanılan tek biçimdir.

al-acak+Ø-Ø mi+Ø? “*al-acak+Ø-Ø mı+Ø?*”

I. Çokluk Şahıs:

/mi+(y)+ık/: Bölge çevresinde kullanılan yaygın bir biçimdir.

al-acak+Ø-Ø mi+(y)+ık? “*al-acak+Ø-Ø mı+(y)+ız?*”

/+mi+y+ız/: Bölge genelinde yer yer kullanılan bir biçimdir:

gid-ecek+Ø-Ø mi+y+ız? “*gid-ecek+Ø-Ø mi+(y)+ız?*”

II. Çokluk Şahıs:

/mi+siz/: Bölgede yer yer kullanılan bir biçimdir.

al-acak+Ø-Ø mi+siz? “*al-acak+Ø-Ø mı+sınız?*”

III. Çokluk Şahıs:

/+ler mi/: Bölge genelinde kullanılan yaygın bir biçimdir.

gel-mi-y-ecek+Ø- Ø+ler mi? “*gel-me-y-ecek+Ø- Ø+ler mi?*”

1.2.4.6.2. Tasarlama Kipleri

1.2.4.6.2.1. İstek Kipi: Çamlıhemşin ağzında istek kipinin /-A/ ekiyle çekimlendiği görülmektedir.

I. Teklik Şahıs:

Şahıs eki: /+em/

(İstek kipi + şahıs eki) kuruluşları:

/-Ø+em/: Konaklar Mahallesi ağzında görülmektedir. İnce ve dar ünlülerle bağdaşan bir ektir.

di-Ø+Ø- Ø+(y)em “*di-(y)e+Ø- Ø+(y)im*” (4-529)

II. Teklik Şahıs:

Şahıs ekleri: /+sin/

(İstek kipi + şahıs eki) kuruluşları:

/-a+sin/: Kalın ünlülerle bağdaşan bir biçimdir: *bul-a+Ø- Ø+sin.*

/-e+sin/: İnce ünlülerle bağdaşan bir biçimdir: *bil-e+Ø- Ø+sin.*

III. Teklik Şahıs:

Şahıs ekleri: Ø

İstek ekleri:

/-a+Ø/: *heyir ol-a+Ø- Ø+Ø*

II. Çokluk Şahıs:

Şahıs ekleri: /+siz/

(İstek kipi + şahıs eki) kuruluşları:

/-e+siz/: Bölgede yer yer kullanılan seyrek bir biçimdir. İnce ünlülerle bağdaşır: *tez gel-e+Ø- Ø+siz.*

III. Çokluk Şahıs:

/-e+le/: Bölgede çok sık kullanılmayan bir şekildir, ince ünlülerle bağdaşır: *ġel-e+Ø-Ø+le* “*ġel-e+Ø-Ø+ler*”

Olumsuzluk durumu: Bölgede, istek kipinin olumsuzluk durumu, (**fiil tabanlarına olumsuzluk eki + istek eki + şahıs eki**) kuruluşlarının getirilmesiyle yapılmaktadır.

II. Teklik Şahıs:

/-mi-(y)-e+sen/: İnce ünlülerle bağdaşan bir biçimdir: *iç-mi-(y)-e+Ø-Ø+sen*

III. Teklik Şahıs

/-mA-(y)-a+Ø/: Değişik nitelikteki ünlülerle bağdaşan bir biçimdir: *bak-ma-y-a+Ø- Ø +Ø, ġel-me-y-e+Ø- Ø+Ø*

II. Çokluk Şahıs:

/-mi-(y)-a+siz/: Kalın ünlülerle bağdaşan bir biçimdir: *ol-mi-y-a+Ø-Ø+siz.*

III. Çokluk Şahıs:

/-mi-y-e+le/: Bölge ağızında seyrek kullanılan bir biçimdir: *ol-mi-y-a+Ø-Ø+le*

Soru durumu: Bölgede istek kipinin soru durumu yukarıda söz konusu şahıslar için verilen olumlu ve olumsuz istek kipi kuruluşlarına +mi soru ekinin getirilmesiyle yapılmaktadır: *ġel-e+Ø- Ø+siz mi?*

1.2.4.6.2.2. Dilek- Şart Kipi: Bölgede, fiillerin dilek-şart çekimleri, yazı dilinde olduğu gibi, fiil tabanlarına dilek-şart eki + şahıs eki getirilmesiyle yapılır. Çamlıhemşin ağızında dilek-şart kipinin **/-sA/** ekiyle çekimlendiği görülmektedir.

Dilek-şart kipinin şahıs zamirlerine göre dağılışı aşağıdaki gibidir:

I. Teklik Şahıs:

Şahıs eki: /+m/

(Dilek-şart kipi + şahıs eki) kuruluşları:

/-sa+m/: İnce ünlülerle bağdaşan seyrek bir biçimdir.

ġit-sa-+Ø- Ø+m “*ġit-se+Ø- Ø+m*”(5-603)

II. Teklik Şahıs:

Şahıs eki: /+n/, /+sen/

(Dilek-şart kipi + şahıs eki) kuruluşları:

/-sA+n/: Her çeşit ünlüyle bağdaşabilen yaygın bir biçimdir.

al-sa+Ø- Ø+n, de-sa+Ø-Ø+n “de-se+Ø- Ø+n”, et-sa+Ø-Ø+n “et-se+Ø-Ø+Ø”

III. Teklik Şahıs:

Şahıs eki: Ø

(Dilek-şart kipi + şahıs eki) kuruluşları:

/-sa+Ø/: Her çeşit ünlüyle bağdaşan yaygın bir biçimdir:

al-sa+Ø- Ø+Ø “*al-sa+Ø- Ø+Ø*”

çik-sa+Ø- Ø+Ø “*çik-sa+Ø Ø+Ø*”

I. Çokluk Şahıs:

Şahıs eki: /+k/

(Dilek-şart kipi + şahıs eki) kuruluşları:

/-sa+k/: Her çeşit ünlüyle bağdaşan yaygın bir biçimdir:

anglat-sa+Ø- Ø+k “*anlat-sa+Ø- Ø+k*”

oku-sa+Ø- Ø+k “*oku-sa+Ø- Ø+k*”

et-sa+Ø- Ø+k “*et-se+Ø- Ø+k*”

II. Çokluk Şahıs:

Şahıs eki: /+nuz/

(Dilek-şart kipi + şahıs eki) kuruluşları:

/-sa+nuz/: Her çeşit ünlüyle bağdaşan yaygın bir biçimdir:

çik-sa+Ø- Ø+nuz “*çik-sa+Ø- Ø+nuz*”

al-sa+Ø- Ø+nuz. “*al-sa+Ø- Ø+nuz*”

III. Çokluk Şahıs:

Şahıs ekli: /+ler/

(Dilek-şart kipi + şahıs eki) kuruluşları:

/-sa+ler/: Kalın ünlülerle bağdaşan yaygın bir biçimdir.

bak-sa+Ø- Ø+ler “*bak-sa+Ø- Ø+lar*”

oku-sa+Ø- Ø+ler “*oku-sa+Ø- Ø+lar*”

/-se+ler/: İnce ünlülerle bağdaşan yaygın bir biçimdir:

bil-se+Ø- Ø+ler “*bil-se+Ø- Ø+ler*”

gir-se+Ø- Ø+ler “*gir-se+Ø- Ø+ler*”

gel-se+Ø- Ø+ler “*gel-se+Ø- Ø+ler*”

Olumsuzluk durumu: Bölgede, dilek şart-şart kipinin olumsuzluk durumu, yazı dilinde olduğu gibi, fiil tabanları ile yukarıda şahıs zamirlerine göre dağılışları gösterilen kuruluşlar arasına */-ma/*, */-me/* olumsuzluk ekinin getirilmesi ile yapılır.

bil-me-sa+Ø- Ø+m, *al-ma-sa+Ø- Ø+k*, *a-lma-sa+Ø- Ø+nuz.*

Soru durumu: Bölgede, dilek-şart kipinin soru durumu, yalnızca I. teklik ve çokluk şahıs çekimleri çerçevesinde kalır ve yazı dilimizde olduğu gibi, söz konusu şahıslarla ilgili kuruluşlardan sonra soru ekinin getirilmesiyle sağlanır.

al-sam mi? “*a-lsa+Ø- Ø+m mi?*”, *gel-sa+Ø- Ø+k mi?* “*gel-se+Ø- Ø+k mi?*”, *gel-me-sa+Ø- Ø+m mi* “*gel-me-se+Ø- Ø+m mi?*”

1.2.4.6.2.3. Emir Kipi: Bölgede, fiillerin emir çekimleri, yazı dilinde olduğu gibi, fiil tabanlarına (emir kipi + şahıs eki) kuruluşlarının getirilmesiyle yapılır.

I. Teklik Şahıs:

Şahıs ekleri: /-Ayım/

(Emir kipi + şahıs eki) kuruluşları:

/-a+Ø--Ø+yim /: Bölge genelinde yaygın olarak kullanılan kalın ünlülerle bağdaşan bir biçimdir.

ol-a+Ø--Ø+yim (10-1357), vur-a+Ø--Ø+yim.

/-e+Ø--Ø+yim/: İnce ünlüler ön planda olmak üzere, değişik niteliklerdeki ünlülerle bağdaşabilen bir biçimdir.

ye-duş-e+Ø--Ø+yim (6-761), gid-e+Ø--Ø+yim (7-1037), kir-e+Ø--Ø+yim (7-1037).

/-i+Ø--Ø+yim /: Bölgede Şenyuva Köyü ağzında görülen, kalın ünlülerle bağdaşan bir biçimdir.

çal-i+Ø--Ø+yim (7-1037), bak-i+Ø--Ø+yim (7-1062).

II. Teklik Şahıs:

/-Ø/: Emir kipinin bu şahısla ilgili çekimi, Türkçe bünyesinde sağlam bir yasa olan ve fiil tabanlarına herhangi bir ek almaksızın kullanılması esasına dayanır.

kal-Ø+Ø-Ø+Ø

ğit-Ø+Ø-Ø+Ø

/-e/: Yalnız et- fiiline özgü olarak bu biçimi emir kipinin II. teklik şahıs olumlu çekiminde yaygın bir eğilimle kullanılmaktadır. Sondaki /e/ ünlüsü seslenme ünlemidir.

bi yârdim ed-e+Ø-Ø bā “bana bir yardım et.”

isteduğuni ed-e+Ø-Ø “istediğini et”

/-sa+n+a/: Dilek-şart kipinin II. teklik şahıs çekimi için kullanılan /-sa+n/ kuruluşuna, yapı ve anlatım bakımından yukarıdaki -e biçimine uygun bir -a

biçiminin getirilmesi sonucunda doğmuş bulunan bu kuruluş, yazı dilinde olduğu gibi, bölgede de fiillere emir anlatımı kazandırmaktadır:

vur-sa+Ø-Ø+n+a, ver-sa+Ø-Ø+n+a.

III. Teklik Şahıs:

/-sun/: Her çeşit ünlüyle bağdaşan yaygın bir biçimdir.

ye-Ø+Ø-Ø+sun “*ye-Ø+Ø-Ø+sin*”
iç- Ø+Ø-Ø+sun “*iç- Ø+Ø-Ø+sin*”
kal-Ø+Ø-Ø+sun “*kal- Ø+Ø-Ø +sin*”

I. Çokluk Şahıs:

Şahıs ekleri: */+lım/*

(Emir kipi + şahıs eki) kuruluşları:

/-a+Ø-+-lı+m/: Kalın ünlülerle bağdaşan bir biçimdir. Şenyuva köyü ve Köprübaşı köyü ağızlarında kullanılır.

bak-a+Ø-+-lı+m (7-1166), yap-a+Ø-+-lı+m (8-1283).

/-e+Ø-+-lı+m/: İnce ünlülerle bağdaşan seyrek bir biçimdir.

gid-e+Ø-+-lı+m (7-1199).

/-a+Ø-+-lu+m/: Değişik nitelikteki ünlülerle bağdaşabilen yaygın bir biçimdir. Topluca köyü ağızında kullanılır.

bak-a+Ø-+-lu+m, oyniy-a+Ø-+-lu+m, soş-a+Ø-+-lu+m.

II. Çokluk Şahıs:

/-ın/: Değişik nitelikteki ünlülerle bağdaşan seyrek bir biçimdir.

gel-Ø+Ø-Ø +ın “*gel-Ø+Ø-Ø +ın*”
al-Ø+Ø-Ø +ın “*al-Ø+Ø-Ø +ın*”

/-un/: Her çeşit ünlüyle bağdaşan bir biçimdir.

ver- Ø+Ø-Ø +un “*ver- Ø+Ø-Ø +ın*”
bağla- Ø+Ø-Ø +y+un “*bağla- Ø+Ø-Ø +y+ın*”

III. Çokluk Şahıs:

/-sun+le/: Her çeşit ünlüyle bağdaşan yaygın bir biçimdir:

<i>al- Ø+Ø-Ø+sunle</i>	<i>“al-Ø+Ø-Ø+sınlar”</i>
<i>ġit- Ø+Ø-Ø+sunle</i>	<i>“ġit++Ø-Ø sinler”</i>

Olumsuzluk durumu: Bölgede, emir kipinin olumsuzluk durumu, yazı dilinde olduğu gibi, çekime giren fiil tabanlarına */-ma/*, */-me/* olumsuzluk ekinin getirilmesiyle kurulur.

<i>et-ma-Ø+Ø-Ø+Ø</i>	<i>“et-me-Ø+Ø-Ø+Ø +Ø”</i>
<i>eyle-ma-Ø+Ø-Ø+Ø</i>	<i>“eyle-me-Ø+Ø-Ø+Ø ”</i>
<i>al-ma-Ø+Ø-Ø +sun</i>	<i>“al-ma-Ø+Ø-Ø+sın”</i>
<i>al-ma-Ø+Ø-Ø +sunle</i>	<i>“al-ma-Ø+Ø-Ø+sınlar”</i>

Soru durumu: Bölgede, emir kipinin soru durumu, yazı dilinde olduğu gibi, yalnızca III. teklik ve çokluk çekimleri sırasında ortaya çıkar ve yukarıda söz konusu şahıslar için verilen kuruluşlara */+mi/* soru ekinin getirilmesiyle kurulur.

<i>ġel-Ø+Ø-Ø+sun mi?</i>	<i>“ġel-Ø+Ø-Ø+sin mi?”</i>
<i>al-ma-Ø+Ø-Ø+sun mi?</i>	<i>“al-ma-Ø+Ø-Ø+sın mı?”</i>
<i>al-Ø+Ø-Ø+sınlar mi?</i>	<i>“al-Ø+Ø-Ø+sınlar mı?”</i>

1.2.4.6.2.4. Gereklilik: Çamlıhemşin ağzında gereklik kipi Standart Türkiye Türkçesinden farklı olarak kurulur. STT’de kullanılan */-mAII/* eki yöre ağzında bu kipi karşılamaz. Fiil tabanına getirilen */-mAk/* mastar ekindeki “k” sesi düşer ve “a” ünlüsü uzar. Akabinde “lazım” kelimesi getirilir. Metinlerde bu çekime rastlanmadığı için soruşturma yöntemine başvurulmuş ve şu biçimler kaydedilmiştir:

<i>ġel-mā+Ø-Ø +m lazim</i>	<i>“ġel-me+Ø-Ø+m lazim”</i>
<i>ġel-mā+Ø-Ø +n lazim</i>	<i>“ġel-me+Ø-Ø+n lazim”</i>
<i>ġel-mā+Ø-Ø +si lazim</i>	<i>“ġel-me+Ø-Ø+si lazim”</i>
<i>ġel-mā+Ø-Ø +muz lazim</i>	<i>“ġel-me+Ø-Ø+miz lazim”</i>
<i>ġel-mā+Ø-Ø +nuz lazim</i>	<i>“ġel-me+Ø-Ø+niz lazim”</i>
<i>ġel-mā+Ø-Ø +ley lazim</i>	<i>“ġel-me+Ø-Ø+leri lazim”</i>

1.2.4.6.3. Fiillerin Birleşik Çekimi

1.2.4.6.3.1. Hikâye

Standart Türkiye Türkçesinde hikâye, bir kip eki almış fiile i- ek fiilinin /-di/, /-du/ geçmiş zaman eklerinin getirilmesiyle oluşturulur. **(Fiil tabanı + 1. zaman eki + i- ek fiili + bilinen geçmiş zaman eki+ şahıs eki)** sırasına dayanan hikâye kuruluşlarında Topluca köyü ağzı ve Köprübaşı köyü ağzında III. çokluk şahıs ekinin bilinen geçmiş zaman ekinden önce geldiği görülmüştür.

Geniş Zamanın Hikâyesi:

I. tk. şh. : koy-ar+Ø-du+m	“koy-ar+i-di+m” (6-763)
besle-ř+Ø-du+m	“besle-r+i-di+m” (6-764)
II. tk. şh. : ğel-ır+Ø-dı+n	“gel-ır+i-di+n” (5-557)
III. tk. şh. : yap-ar+Ø-di+Ø	“ yap- ar+i-di+Ø” (2-156)
I. çk. şh. : tik-er+Ø-dü+ķ	“dik-er+i-di+k” (2-194)
dol-dur-ur+Ø-du+ķ	“dol-dur-ur+i-di+k”(2-149)
II. çk. şh. : bak-ar+Ø-du+nuz	“bak-ar+i-di+niz”
III. çk. şh. : çik-ar-ır+Ø-di+le	“çik-ar-ır+i-di+ler” (6-780)
kes-er+ler+Ø-di	“kes-er+i-di+ler”(9-1334)
yak-ar+lar+Ø-di	“yak-ar+lar+i-di” (8-1304)

Şimdiki Zamanın Hikâyesi:

I. tk. şh. : gor-me-yòr+Ø-du+m	“gör-mü-yor+i-di+m” (3-341)
bul-a-mi-yo+Ø-du+m	“ bul-a-mı-yor+i-di+m”
III. tk. şh. : çalış-(i)yòr+Ø-di+Ø	“çalış-ıyor+i-di+Ø” (2-71)
gór-me-yòr+Ø-di+Ø	“gör-mü-yor+i-di+Ø” (3-232)
I. çk. şh. : búyit-(i)yò+Ø-du+ķ	“büyüt-üyor+i-di+k” (6-652)
birah-(a)yòr+Ø-du+ķ	“bırak-ıyor+i-di+k” (2-137) ¹⁶⁴
III. çk. şh. : ğid-(e)yòr+ler+Ø-di	“git-iyor+ler+i-di” (1-6)

¹⁶⁴ Laz yerleşimli köylerde yardımcı ünlüde daralmaya gidilmemiştir.

hazirle-(i)yör+lar+Ø-di “hazırlan-(ı)yor+lar+i-di”(3-236)
toplan-(i)ul+ler+Ø-di “tolan-(ı)yor+lar+i-di”

Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikâyesi

- I. tk. şh. :** yat-miş+Ø-tu+m “yat-mış+i-di+m” (4-462)
kes-miş+Ø-tu+m “kes-miş+i-di+m” (7-1020)
- III. tk. şh. :** gel-miş+Ø-ti+Ø “gel-miş+i-di+Ø”
- I. çk. şh. :** al-miş+Ø-tu+k “al-mış+i-di+k” (5-558)
- III. çk. şh. :** bul-muş+Ø-tu+laş “bul-muş+i-di+ler” (7-811)

Gelecek zamanın Hikâyesi:

- III. tk. şh. :** doy-ecek+Ø-ti “doy-acak+i-di” (6-695)
- III. çk. şh. :** gel-ecek+Ø-ti+leş “gel-ecek+i-di+ler” (7-979)

Şart Kipinin Hikâyesi:

- III. tk. şh. :** kal-sa+y+Ø-di+Ø “kal-sa+i-di+Ø” (7-837)
- ğel-sa+y+Ø-di+Ø “gel-se+i-di+Ø” (1-55)

Çamlıhemşin ağzında fiillerin katmerli birleşik çekimine de rastlanır. Katmerli birleşik çekim asıl fiil kipine i- fiilinin iki şeklinin arka arkaya getirilmesiyle ortaya çıkan çekimdir.¹⁶⁵ Bölgede geniş zaman hikâyesinin şartlı çekimine rastlamak mümkündür. Bölgede Ortanköyü ağzında bu çekime rastlanmıştır.

- II. tk. şh. :** çalış-urş+Ø-du+n-sa (6-619)
- III. tk. şh. :** ol-ur+Ø-di-se (6-620)

İstek Kipinin Hikâyesi: Çamlıhemşin bölgesinde istek kipinin hikâye çekimine metinlerde hiç rastlanmamıştır.

¹⁶⁵ Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, 329.

1.2.4.6.3.2. Rivayet

Geniş zamanın Rivayeti

III. çk. şh. : çık-ar-ır+lar+i-miş “çık-ar-ır+lar+i-miş” (7-909)

Şimdiki Zamanın Rivayeti

III. çk. şh. : yi-yo+Ø-miş+leş “yi-yor+i-miş+ler (6-636)

1.2.4.6.3.3. Şart

Bölgede, geniş zaman, şimdiki zaman, görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman ve gelecek zaman kiplerine bağlı olarak ortaya çıkar. Bu biçim çerçevesinde, şahıs ekleriyle şart eklerinin karmaşık bir hâl içinde olduğu görülmektedir.

Geniş Zamanın Şartı

I. tk. şh. : ğid-eř+Ø-sa+m	“gid-er+i-se+m”
say-aş+Ø -se+m	“say-ar+i-se+m”
II. tk. şh. : duş-er+Ø -sa+n	“düş-er+i-se+n”
III. tk. şh. : kaç-ar+Ø-se+Ø	“kaç-ar+i-se+Ø”
I. çk. şh. : ğid-eř+Ø -sa+k	“gid-er+i-se+k”
II. çk. şh. : bil-mes+Ø-sa+nuz	“bil-mez+i-se+niz”
III. çk. şh. : sor-aş+Ø --sa+ler	“sor-ar+i-se+ler”

Şimdiki Zamanın Şartı

I. tk. şh. : çalış-(i)yòr+Ø-se+m	“çalış-(i)yor+i-se+m”
II. tk. şh. : ğel-(i)yòr+Ø-sen-se	“gel-(i)yor+i-se+n”
III. tk. şh. : bil-(i)yi+Ø-sa+Ø	“bil-(i)yor+i-se+Ø”
I. çk. şh. : al-(i)yòr+Ø-sa+k	“al-(i)yor+i-se+k”
II. çk. şh. : bil-(i)yi+Ø-sa+nuz	“bil-(i)yor+i-se+niz”
III. çk. şh. : ğid-(i)yòr+ler+Ø-se	“gid-(i)yor+lar+Ø-sa”

Görülen Geçmiş Zamanın Şartı

I. tk. şh. : \hat{g} el-du+m+Ø-se	“gel-di+i-se+m”
II. tk. şh. : \hat{g} el-du+n+Ø-se	“gel-di+i-se+n”
III. tk. şh. : \hat{g} el-di+Ø-se+ Ø	“gel-di+i-se+ Ø
I. çk. şh. : \hat{g} el-di+Ø-se+k	“gel-di+i-se+k”
II. çk. şh. : \hat{g} el-di+Ø-sa+nuz	“gel-di+i-se+niz”
III. çk. şh. : \hat{g} el-di+ler+Ø-sa	“gel-di+y+se+ler”

Öğrenilen Geçmiş Zamanın Şartı

I. tk. şh. : oku-miş+(i)m+Ø-se	“oku-muş+i-se+m”
II. tk. şh. : oku-miş+sen+Ø-se	“oku-muş+i-se+n”
III. tk. şh. : oku-miş+Ø+Ø-se	“oku-muş+i-se+Ø”
I. çk. şh. : oku-miş+(i)k+Ø-se	“oku-muş+i-se+k”
II. çk. şh. : oku-miş+siz+Ø-se	“oku-muş+i-se+niz”
III. çk. şh. : oku-miş+ler+Ø-se	“oku-muş+i-se+ler”

Gelecek Zamanın Şartı

I. tk. şh. : al-acağ+i+sa+m	“al-acak+i-se+m”
II. tk. şh. : al-mi-y-acağ+i+sa+n	“al-ma-y-acak+i-se+n”
III. tk. şh. : \hat{g} id-eceğ+i+sa+Ø	“gid-ecek+i-se+Ø”
I. çk. şh. : \hat{g} el-mi-y-ecek+Ø-sa+k	“gel-me-y-ecek+i-se+k”
II. çk. şh. : al-acağ+i+sa+nuz	“al-acak+i-se+niz”
III. çk. şh. : \hat{g} it-mi-y-ecek+ler+i-se	“git-me-y-ecek+ler+i-se”

1.2.4.6.4. Ek - Fiil

Eski Türkçedeki er- “ol-“ yardımcı fiilinin er- > -ir- > i- değişimi ile ekleşmiş olan biçimdir. Bugün bu fiil her ne kadar i- (imek) diye adlandırılıyorsa da fiilin tek başına bir anlamı yoktur. Asıl fiillerde olduğu gibi yalnız başına i- biçimiyle kullanılamaz ve yapım ekleriyle genişletilemez.¹⁶⁶

¹⁶⁶ Korkmaz, *Şekil Bilgisi*, 620.

i- ek fiilinin görevi, isim soylu kelimeleri fiil durumuna getirmek ve basit zamanlı kiplerden birleşik zamanlı kipler oluşturmaktır.

1.2.4.6.4.1. Geniş Zaman

I. Teklik Şahıs:

/-im/: Her çeşit ünlüyle bağdaşan, bölge genelinde kullanılan yaygın bir biçimdir.

adam+Ø-Ø+im (7-1138), insan+Ø-Ø+im (10-1408).

II. Teklik Şahıs:

/-sen/: Değişik nitelikteki ünlülerle bağdaşan bir biçimdir.

fakir+Ø-Ø+sen, eyi+Ø-Ø+sen.

/-sin/: Kalın ünlülerle bağdaşan seyrek bir biçimdir.

kaçak+Ø-Ø+sin.

/-sun/: Her çeşit ünlüyle bağdaşan yaygın bir biçimdir.

neşeli+Ø-Ø+sun, değerli+Ø-Ø+sun.

III. Teklik Şahıs:

/-dır/: Bölge ağızında seyrek olarak kullanılan ve kalın ünlülerle bağdaşan bir biçimdir.

vaş+Ø-Ø+Ø+dış.

/-du/: son-seste r düşmesiyle –dur(-duş) biçiminden değişmiş yaygın bir biçimdir.

bu+Ø-Ø+Ø+du, adam+Ø-Ø+Ø+du, deli+Ø-Ø+Ø+du.

/-dur(-duş)/: Her çeşit ünlüyle bağdaşabilen yaygın bir biçimdir.

adam+Ø-Ø+Ø+dur, su+Ø-Ø+Ø+dur.

/-tur/: Tonsuz ünsüzlerle kapanmış isim tabanlarınagelen ince ünlülerle bağdaşan bir biçimdir.

alışuk+Ø-Ø+Ø+tuş, baluk+Ø-Ø+Ø+tur.

I. Çokluk Şahıs:

/+ik/: Her çeşit ünlüyle bağdaşan yaygın bir biçimdir. Bölgede Laz yerleşimli olan Topluca köyünde görülmüştür.

memnun+Ø-Ø+ik, çoban+Ø-Ø+ik

/+iz/: Bölgede kullanılan seyrek bir biçimdir. Bölgede Hemşin yerleşimli Şenyuva ve Laz yerleşimli Köprübaşı köyünde görülmüştür. Bu da köylerin birbirleri arasındaki etkileşimi göstermesi açısından önemlidir.

yaylada+Ø-Ø+(y)+iz

II. Çokluk Şahıs:

/+siz/: Değişik nitelikteki ünlülerle bağdaşan bir biçimdir.

ğuzel+Ø-Ø+siz, kardaşsiz.

/+sunuz/: İnce ünlülerle bağdaşan yaygın bir biçimdir.

hasta+Ø-Ø+sunuz, iyi+Ø-Ø+sunuz.

III. Çokluk Şahıs:

/+le/: Her çeşit ünlüyle bağdaşan yaygın bir biçimdir Bölge ağzında ek-fiilin geniş zaman üçüncü çokluk şahıs eki kuvvetlendirme ekinden sonra kullanılmaktadır.

ne+du+le, iyi+du+le.

Olumsuzluk durumu: Olumsuzluk durumu değil kelimesiyle sağlanır.

kolay deyildur, burali değılsunuz.

Soru durumu: + mi soru ekiyle sağlanır.

burali misunuz?, hazır midule? “hazırlar mı?”

1.2.4.6.4.2. Hikâye

Bölgede yaygın olarak (isim tabanı + i- ek fiili + görülen geçmiş zaman eki + şahıs eki) sırasına dayanan ek fiil hikâye çekimi, i- isim fiili çoğunlukla korunmuştur. Bu çekimin olumsuz durumu için, STT'ye bağlı olarak isim tabanlarından sonra olumsuz anlatımlı değil/deyil biçimi; soru durumu için de şahıs öncesi soru eki getirilir:

I. Teklik Şahıs:

mutli idum (1-45), neşeli idum(1-45), iyi idum, iyi miydum, iyi deyil idum, balciyidum

II. Teklik Şahıs:

hastayidun, uşak idun, iyi deyil idun, iyi miydun.

III. Teklik Şahıs:

vaş idi, yok idi, iyi deyil idi, iyi miydi.

I. Çokluk Şahıs:

arkadaş iduk, yok iduk, ufağiduk (1-59).

II. Çokluk Şahıs:

kuçuk idunuz, iyi deyil idunuz, iyi miydunuz.

III. Çokluk Şahıs:

kardeş idiler (2-98), kardeş miydiler, kardeş deyil idiler.

1.2.4.6.4.3. Rivayet

Bölgede, yaygın olarak (isim tabanı + i- ek fiili + öğrenilen geçmiş zaman eki + şahıs eki) kuruluşuna dayanan ek fiilin rivayet çekiminde i- ek fiili çoğunlukla korunmuştur. Ek fiilin rivayet çekimi pek az örnekte görülmekte ve yalnızca III. teklik ve çokluk şahıs çekimleri çerçevesinde kalmaktadır:

III. Teklik Şahıs:

zengin jmiş, varmış, iyi deyil jmiş.

III. Çokluk Şahıs:

zengin jmişle, hastayemişle.

1.2.4.7. Yardımcı Fiiller

1.2.4.7.1. İsimlere Gelen Yardımcı Fiiller

Bölgede, *al-*, *et-*, *ol-* biçimlerine tekabül eden bu tür yardımcı fiiller, bağlı oldukları kuruluşları deyimleştirirler:

al-: Türkçedeki ortak biçimler dışında, adum al- “adım at-“, aykiri al- “uzaklaş-” örneklerinde görülür.

et-: Türkçedeki ortak biçimler dışında, ar et- “utanmak-“, nuska et-, hesab et- örneklerinde görülür.

1.2.4.7.2. Fiillere Gelen Yardımcı Fiiller

Dilimizdeki belli başlı fonksiyonlarına göre 1) Yeterlik, 2) Tezlik, 3) Yaklaşma-Yanıma, 4) Süreklilik adlarıyla dört kümeye ayrılan bu tür yardımcı fiiller¹⁶⁷, yeterlilik dışında, bölgede geniş bir kullanım alanına sahip değildir.

a) Yeterlik: Türkçenin yaygın yapısına uygun olarak, olumlu durumda bilolumsuz durumda da bugün için eriyerek fonetik kimliğini yitirmiş olan Eski Türkçe u- yardımcı fiilinin yeterlik anlatımını üzerine alan zarf- fiil ekleriyle kurulur: ne diyebilirim, sakliyabilisun, diyemem, yapamassan.

b) Tezlik: ver- yardımcı kurulan bu biçim, bölgemizde saliveşiyörüm, saliveşdum örneklerinde görülür. Bölge çerçevesinde yaygın olarak kullanılan kover- biçiminde “bırak-terk et-, izin ver-” anlamları çerçevesinde tam bir deyimleşme söz konusudur.

¹⁶⁷ Günay, *Rize İli Ağızları*, 180.

c)Yaklaşma- Yanılma: Yaygın olarak yaz- yardımcı fiiliyle kurulan bu tarz, bölgede bil- yardımcı fiiliyle kurulur ve daha çok yanılma anlatımı taşır: kırabil- “yanlışlıkla kır-”, diyebil- “ ağzından kaçır-”, vurabil- “istemeyerek vur-”.

d) Süreklilik: Dilimizde dur, gör, koy, gibi yardımcı fiillerle kurulan bu biçimin bölge ağzında örneğine rastlanmamıştır.

1.2.4.8. Fiilimsiler

1.2.4.8.1. İsim-Fiiller

Olumlu veya olumsuz fiil kök ve gövdelerinden yapılan isim-fiiller, fiillerin şahsa ve zamana bağlı olmadan iş, oluş, hareket, yargı vs. bildiren çekimli yapılarıdır.¹⁶⁸

Çamlıhemşin ağzında görülen isim-fiiller ve kullanım şekilleri aşağıdaki gibidir:

/-ma/: /-ma/ isim-fiili /-mek/ fiillerinden gelmekte olup günümüz Türkçesinde onlardan daha yaygın bir yer kazanmışlardır.¹⁶⁹ Bölge ağzında STT’ndeki kullanımından farksızdır: Seyrek kullanılan bir ektir.

çalışmaylenidi (4-325).

/-mağ/: -mak isim-fiil ekinin son seste ünsüz yumuşamasına uğramış şeklidir. Seyrek kullanılan bir ektir.

konişmağa (4-315).

1.2.4.8.2. Sıfat-Fiiller

Sıfat-fiiller sıfat gibi kullanılan fiil şekilleridir.¹⁷⁰ Çamlıhemşin ağzında görülen sıfat-fiiller aşağıdaki gibidir:

¹⁶⁸ Ümit Hunutlu, *Köktürk ve Uygur Türkçesinde Yan Cümleler* (Ankara: Gazi Kitabevi, 2015), 16.

¹⁶⁹ Banguoğlu, *Türkçenin Grameri*, 421.

¹⁷⁰ Korkmaz, *Şekil Bilgisi*, 784.

/-duk/, /-duķ/, /-duğ/, /-tuğ/, /-tuk/: Geçmiş zaman ifade eden ve çok kullanılan bir sıfat-fiil ekidir. Bu ekin dikkat çeken tarafı iyelik eki olarak kullanılmasıdır. İyelik eki almayan şekilleri pek fazla kullanılmaz. Görülen geçmiş zamanın çokluk birinci şahsını kendisine benzeterek ikinci tipteki şahıs eklerinin çokluk birinci şahıslarının /+ķ/, /+k/ olmasına bu ek sebep olmuştur. Eskiden bu ekin yalnızca -duķ ve -dük şekli vardı. Vokal uyumuna Osmanlı Türkçesi içinde bağlanmış, diğer şekilleri ancak son zamanlarda ortaya çıkmıştır.¹⁷¹ Bölge ağzında kullanılışı standart Türkiye Türkçesindeki kullanımından farklıdır:

aradukleri (2-70), deduķlerinü (2-85), kòlanduğumuz (2-149), biştuğumuzi (6-708), yetiştukten (2-159).

/-miş/: /-miş/, /-miş/, /-muş/, /-müş/ gibi şekilleri olan bu ekin Çamlıhemşin ağzında sadece /-miş/’li şekli kullanılmıştır. Geçmiş zaman ifade eden bu ekin öğrenilen geçmiş zaman ifadesi pek yoktur. Sadece geçmiş zaman ifadesi vardır.¹⁷²

gitmişim (4-310), çalışmışık

1.2.4.8.3. Zarf-Fiiller

Zarf işleyişine girmiş bulunan, zarf olarak kullanılan fiil şekilleridir.¹⁷³

Çamlıhemşin ağzında görülen zarf-fiiller aşağıdaki gibidir:

/-(y)arak/: Standart Türkiye Türkçesindeki kullanımından farklıdır.

koşarak (8-1120).

/-(y)ip/, /-(y)ıp/, /-(y)up/: Bu ek Türkçede eskiden beri en geniş ölçüde kullanılan bir zarf-fiil ekidir. Bu ek aslında, Eski Türkçede /-p/ şeklindeydi. Batı Türkçesine geçerken önündeki yardımcı ünlü ekin bünyesine dâhil zannedilmiş,

¹⁷¹ Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, 336.

¹⁷² Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, 335.

¹⁷³ Korkmaz, *Şekil Bilgisi*, 841.

böylece ek Batı Türkçesinde iki sesli olmuştur.¹⁷⁴ Bölgede Topluca köyü ve Konaklar Mahallesi ağızlarında görülen bir biçimdir. Topluca köyünde yuvarlak biçimde kullanılıyorken Konaklar Mahallesi ağzında dar şekliyle kullanılır.

dónip (5-557), gidup (2-146), dónup (10-1390), kirilupta (8-1298), alip (5-624).

/-u/: Yazı dilimizde oldukça dar bir kullanım alanı içerisinde kalan bu biçim, Çamlıhemşin ağzında da pek fazla kullanılmamaktadır.

beşau “bırakıp” (4-516).

1.2.5. Zarflar

Hareket veya oluşların şartlarını, nitelik ve niceliklerini işaret etmek üzere veya oluşları işaret eden kelimelerle birlikte kullanılan kelimelerdir.¹⁷⁵

Bölge ağzında zarflar kuruluş ve kullanılışları bakımından standart Türkiye Türkçesi konuşmasındakilerden farklı bir durum göstermezler. Yapı ve görevleri bakımından yazı dilimize göre farklılık gösteren veya bölge çerçevesinde hususiyet taşıyan zarflar şunlardır: **Yer yön zarfları, zaman zarfları, miktar zarfları, durum zarfları.**

1.2.5.1. Yer- Yön Zarfları

Bir oluş veya kılışın mekân içinde yerini ve yönünü belirten zarflara yer yön zarfları denir. Bunlar “–nerede? –nereye? –nereden?” sorularını cevaplamaya yararlar.¹⁷⁶ Standart Türkiye Türkçesinde eskiden beri en çok kullanılanları ileri, geri, aşağı, yukarı, içeri, dışarı, beri kelimeleridir.¹⁷⁷ Çamlıhemşin ağzında da benzer sözcüklerle kullanılan yer-yön zarflarının bölge ağzında görülen örnekleri şöyledir:

o yani: Yan isminin “+i” yükleme hali eki almasıyla ortaya çıkmıştır. Yazı dilimizdeki “o yana” biçiminin yerine kullanılan zarf çeşididir.

¹⁷⁴ Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, 340.

¹⁷⁵ Gemalmaz, *Erzurum İli Ağızları*, 294.

¹⁷⁶ Banguoğlu, *Türkçenin Grameri*, 373.

¹⁷⁷ Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, 259.

Taşle da uzak ha boyle *o yani* bi yerden taşhan deñle uyaden kiñmiş getumişle...

buya: Yazı dilimizdeki “buraya”. “burada” biçimlerinin yerine kullanılan zarf çeşididir.

Taşırduk *buya* getuñrduk... (4-459)

Gel Hasanum e hä otu *buya* da va sandalye.(4-541)

unda, unde: Bölge ağzında işaret zamiri olan “u”nun “+da” bulunma hali eki almasıyla ortaya çıkmıştır. Yazı dilimizdeki “orada” biçiminin yerine kullanılan zarf çeşididir.

...gitmişle *unde* kazanmişle... (4-428)

...biz çıktuk buyä geçtuğ ule *unda* kaldi... (4-437)

aşa, aşağı: Yazı dilimizdeki “aşağı” biçiminin yerine kullanılan zarf çeşididir.

...işte sonbahaş *aşa* eneluñdi...(4-400)

Köçleñ ilk çıkış göçü bi de güzün *aşağı* gelme göçü...(7-1107)

1.2.5.2. Zaman Zarfları

Bir oluş ve kılışın zaman içinde yerini göstermeye yarayan zarflara zaman zarfları denir. Bunlar “–Ne zaman? –Ne vakit?” gibi soruları karşılarlar.¹⁷⁸ Standart Türkiye Türkçesinde başlıcaları şu şekildedir: dün, yarın, şimdi, gene, yine, akşamleyin, artık, sonra, er, geç vb.¹⁷⁹ Çamlıhemşin ağzında da benzer sözcüklerle kullanılan zaman zarflarının bölge ağzında görülen örnekleri şöyledir:

artuk: “art-”tan /-(u)k/ eki ile türetilmiştir. Standart Türkiye Türkçesinde “artık” şeklinde olup isim, sıfat ve bilhassa zarf olarak kullanılmakta; tarihi devrelerde görülen edat kullanımına, bu işlevini Osmanlı Türkçesinde

¹⁷⁸ Banguoğlu, *Türkçenin Grameri*, 374.

¹⁷⁹ Ergin, *Türkçenin Grameri*, 260.

kaybettiğinden, hiç rastlanmamıştır.¹⁸⁰ Bölge ağzında zaman zarfı olarak kullanılmıştır.

Var idiyse da yitürduğ **artuk** yök. (1-56)

...**artuk** odun yakarlardi. (8-1304)

akşamın: Akşam kelimesinin “(i)n” vasıta hali eki almasıyla ortaya çıkmıştır. Yazı dilimizdeki “akşamleyin” biçiminin yerine kullanılan zarf çeşididir.

...**akşamın** oturiyòrlerdi... (1-7)

şimdi: Kelimenin etimolojik kökeni Dîvânu Lugati't Türk'te uş+imdi biçimindedir.¹⁸¹ “Şimdi” zarfının bazı fonetik hadiselerle bağli olarak ortaya çıkan biçimidir.

...**şimdi** yapamayòrler...(1-19)

sora / soğra: Yazı dilimizdeki “sonra” zarfının bölgedeki çeşitli fonetik hadiselerle ortaya çıkan değışik biçimleridir.

He atmiştan **sora** ğeldi radyo. (2-128)

Yuzumuzi ğormeyòrdi **soğra** gòtururdi...(3-268)

evel: Yazı dilimizdeki “evvel” biçiminin yerine kullanılan zarf çeşididir.

...**evelden** duğun edeyòrduğ... (3-270)

kişin: Kış kelimesinin ünlü incelmeye uğramış ve vasıta hali eki almış biçimi olan bu kelime Çamlıhemşin ağzında zaman zarfı olarak kullanılmıştır.

...odunumuzi gendumuz yapaşduğ taşirduğ **kişin**...

yazın: Yaz kelimesinin vasıta hali eki almış biçimi olan bu kelime Çamlıhemşin ağzında zaman zarfı olarak kullanılmıştır.

Bunde şimdi **yazın** gelmişti...

¹⁸⁰ Kâmil Tiken, *Eski Türkiye Türkçesinde Edatlar, Bağlaçlar, Ünlemler ve Zarf Füller* (Ankara: TDK Yayınları, 2004), 1.

¹⁸¹ Gülensoy, *Köken Bilgisi Sözlüğü*, 845.

Ben *yazın* geliyorum...

1.2.5.3. Miktar Zarfları

Bir kılış ve oluşun veya bir vasfın miktarını, derecesini belirtmeye yarayan zarflara miktar zarfları denir. Bunlar “-Ne kadar? –Ne derece?” sorularını karşılarlar.¹⁸² Standart Türkiye Türkçesinde başlıcaları şu şekildedir: en, daha, pek, çok, az, biraz vb.¹⁸³ Çamlıhemşin ağzında da benzer sözcüklerle kullanılan miktar zarflarının bölge ağzında görülen örnekleri şöyledir:

biyaz: Yazı dilimizdeki “biraz” biçiminin yerine kullanılan zarf biçimidir.

...gel Hava **biyaz** da sen koniş.(4-411)

1.2.5.4. Durum Zarfları

Durum ifade eden zarflardır. Fiilin meydana geliş biçimini, sıfat ve zarfların niteliklerini belirtirler. Durum ifade eden her isim durum zarfı olarak kullanılabilmesi için bu zarflar sayılamayacak kadar çoktur.¹⁸⁴ Bölge ağzında kullanılan, metinlerde rastladığımız durum zarfları aşağıdaki gibidir:

öyle, öyleluğilen: Yazı dilimizdeki “öyle”, “öylelikle” zarflarını karşılayan biçimlerdir.

...**öyleluğilen** duğun yapayörlerdi... (3-271)

İşte **öyle** uğraşiyörduk... (3-292)

...**öyle** gitsun ne yaşisi.(4-449)

boyle, boyleluğilen: Yazı dilimizdeki “böyle”, “böylelikle” zarflarını karşılayan biçimlerdir.

...**boyle** gitmak yoğidi... (4-461)

¹⁸² Banguoğlu, *Türkçenin Grameri*, 372.

¹⁸³ Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, 262.

¹⁸⁴ Vural ve Böler, *Ses ve Şekil Bilgisi*, 204.

Kişin girib oliyòrlerdi biliyòrlerdi **boyleluğilen** geçecek. (1-24)

1.2.6. Edatlar

Edatlar manaları olmayan, sadece gramer vazifeleri olan kelimelerdir. Tek başlarına anlamları yoktur. Hiçbir nesne veya hareketi karşılamazlar. Fakat anlamlı kelimelerle birlikte kullanılarak onları desteklemek suretiyle bir gramer vazifesi görürler.¹⁸⁵ Ayrıca yalnız başlarına bir şey ifade etmeyen ve ancak kullanılışla anlam kazanan ünlemleri de edatlar arasında saymak gerekir.¹⁸⁶

Çamlıhemşin ağzında yapı ve görevleri bakımından yazı dilimizden farklılık gösteren edatlar şunlardır: **Çekim edatları, bağlama edatları, cevap edatları, gösterme edatları, tekrarlama edatları.**

1.2.6.1. Çekim Edatları

İsimlerden sonra gelerek bağlı olduğu isimle cümlenin diğer unsurları arasında zaman, mekân, başkalık vb. gibi bakımlardan çeşitli ilgiler kuran kelimelere çekim edatı denir.¹⁸⁷

bile: Yazı dilimizdeki “beraber”, “ile beraber”, “beraberinde” biçimlerini karşılayan edattır.

...anami almiş on iki seneluk **bile** kalmış ne bile kalmış kalmamış... (4-512)

deyine: Yazı dilimizdeki “diye” edatı yerine kullanılan bu biçim “di-“ fiilinin “-ü”lü zarf fiilinden kalıplaşmıştır.¹⁸⁸ Bölge ağzında Topluca köyünde görülmektedir.

...Rus gelupte burdä oturmesun, düşman oturmäsun **deyine** yaktiler... (2-235)

(... Rus gelip de burada oturmasın, düşman oturmasın **diye** yaktılar...)

¹⁸⁵ Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, 348.

¹⁸⁶ Gemalmaz, *Erzurum İli Ağızları*, 299.

¹⁸⁷ Necmettin Hacıeminoğlu, *Türkçede Edatlar* (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1984), 1.

¹⁸⁸ Tiken, *Edatlar, Bağlaçlar, Ünlemler ve Zarf Fiiller*, 16.

1.2.6.2. Bağlama Edatları

Cümleleri veya cümle içindeki kelimeleri ve kelime gruplarını ya anlam bakımından ya da şekil itibariyle birbirine bağlayan sözlere dir. Eski Türkçede bağlama edatı yoktur. Türkçede bağlama edatlarının teşekkülü Karahanlı döneminden itibaren kendini belli eder.¹⁸⁹

te ki: “De-“ fiili ve “ki” bağlacının bir araya gelmesiyle oluşan bu edat “keşke” edatı yerine kullanılan bir biçimdir. Bölge ağzında Topluca köyünde görülmektedir.

Te ki da olsaydılar.(1-22)

(Keşke olsaydılar.)

Yalanız: “Yalnız” edatı yerine kullanılan bir biçimdir. Bölge ağzında Topluca köyünde kullanılmaktadır.

Yalanız mal, hayvanat felan çok fazla idi. (2-84)

(Yalnız mal, hayvanat falan çok fazla idi.)

öbisoy: Kelimenin etimolojik kökeni o+bir+soy biçimindedir.¹⁹⁰ “Başka türlü”, “aksi takdirde”, “başka” anlamlarına gelen bir biçimdir.”soy” tür, çeşit anlamına gelmektedir.¹⁹¹ Bölge ağzında Konaklar Mahallesinde kullanılmaktadır.

...öbisoy guzel ihramlar oludi... (4-367)

(... başka güzel ihramlar olurdu...)

ilen: İlen edatının nasıl meydana geldiği hakkında çeşitli görüşler vardır. Kâmil Tiken’e göre “il-en” zarf-fiilinden¹⁹² meydana gelmiştir. Necmettin Hacıeminoğlu’na göre ise “ile+n” vasıta hali ekinden meydana gelmiştir. Çağatay ve Batı Türkçesinde görülmektedir. Anlam ve görev olarak “ile” edatı ile aynıdır.

¹⁸⁹ Hacıeminoğlu, *Türkçede Edatlar*, 112.

¹⁹⁰ Gülensoy, *Köken Bilgisi Sözlüğü*, 646.

¹⁹¹ *Tarama Sözlüğü* (Ankara: TDK yayınları, 1989), 191.

¹⁹² Tiken, *Edatlar, Bağlaçlar, Ünlemler ve Zarf Fiiller*, 26.

sondaki +n sesi anlamı biraz daha kuvvetlendirmektedir.¹⁹³ Bölge genelinde yaygın olarak kullanılan edatlardandır.

...*Alla razi olsunler millet **ilen** yaşadüğüm...* (1-50)

(... Allah razı olsun millet **ile** yaşadığım...)

...*ufak oğlum **ilen** kalurum.* (4-394)

(... ufak oğlum **ile** kalırım.)

...*odun şeylā **ilen** ezerduk.* (4-389)

(... odun şeyleri **ile** ezerdik.)

herhali: Farsça her, Arapça hâl ve Türkçedeki +de ekinden ortaya çıkmış olan bu edat Osmanlı Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde kullanılmaktadır.¹⁹⁴ “herhalde”, “galiba” anlamına gelen bir biçimdir. Bölge ağzında Topluca köyünde kullanılmaktadır. Çamlıhemşin ağzında bulunma hâli eki olan +de'nin yerine +i yükleme hâli eki kullanılmasıyla ortaya çıkmıştır.

Herhali hiç aklum yoğidi... (1-46)

(**Herhalde** hiç aklım yoktu...)

1.2.6.3. Cevap Edatları

e da: Bölge ağzında olumlu anlatım taşıyan bir cevap edatıdır.

...e da çay ekserisi İsmet İsmet ğeturdi derlerdi. (2-203)

ho: Bölge ağzında olumlu anlatım taşıyan yaygın bir biçimdir.

Ho eve evde yok (3-274)

...hasta **ho** hasta oliyòrduk... (3-292)

he do: Bölge ağzında yalnızca Topluca köyünde kullanılan bir edattır.

¹⁹³ Hacıeminoğlu, *Türkçede Edatlar*, 47.

¹⁹⁴ Hacıeminoğlu, *Türkçede Edatlar*, 158

...**he do** misir goturiyòrduğ... (3-336)

...**he do** soğra işte niğakta sevdum. (3-347)

1.2.6.4. Gösterme Edatları

Gösterme edatları, sıfat ve zamirlerden farklı olarak, isimleri, şahısları veya eşyayı değil, hareketleri işaret suretiyle gösteren sözlerdir. Onun için tek başlarına hiçbir anlam ifade etmezler. Ancak bir cümlenin veya çekimli fiilin yanında vazifeleri belli olur.¹⁹⁵

aha: Cümlenin başına, ortasına ve sonuna gelebilen yaygın bir biçimdir. Bu edat yabancı asıllı bir söz olabileceği gibi taklidi bir kelime de olabilir.¹⁹⁶

Aha ha bu peşumä gelen Dikkayalidu bule. (4-447)

...**aha** ha u dumanlaun dipleinden ot taşırduğ. (4-457)

Vaş vaş bak **aha**. (5-632)

e ha o: Bölge ağzında Konaklar Mahallesinde görülen bir edattır. Yaygın olarak kullanılmaz.

Heř še vař **e ha o** saři çiçekle da şepařt ot çiçeyi. (4-539)

Tiřibot **e ha o** uzun başli ot çeşitli otlä va. (4-538)

te ha u: Bu edat Farsça olan tâ “orada, uzakta”, ha “işte, nerdeyse” ve “o” işaret zamirinin birleşiminden meydana gelmiştir. Buradaki asıl gösterme edatı “te”dir. “Ha” gösterilen yerin zihinde canlandırılan hali ve “u” da gösterilen yerdir. Bölge ağzında Konaklar Mahallesinde görülen bir edattır. Yaygın olarak kullanılmaz.

...**te ha u** dumanun olduğı yerden ot taşıyoduk... (5-578)

¹⁹⁵ Hacıeminoğlu, *Türkçede Edatlar*, 306.

¹⁹⁶ Hacıeminoğlu, *Türkçede Edatlar*, 306.

1.2.6.5. Tekrarlama Edatları

Bu edatlar genellikle fiillerden önce gelerek hareketin miktar ve tekrar sayısını belirtirler.¹⁹⁷

keren: Arapça olan “kere” edatı yerine kullanılan bir biçimdir. Bölge ağzında sadece Köprübaşı köyünde görülmektedir.

...her evde on taneden aşāda bi **keren** hayvan yoktu. (8-1256)

¹⁹⁷ Hacıeminoğlu, *Türkçede Edatlar*, 309.

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. METİNLER

METİN 1

Kaynak: Ayşe PARLAĞI /90

Derleyen: Ebru SARIAHMET

Derleme Yeri: Çamlıhemşin/ Topluca Köyü

Kayıt Türü: Ses Kaydı

Konu: Köy düğünleri, Yöresel yemekler, Yaylacılık, Eski zamanlardaki hastalıklar vb.

- 1 **ES: Teyze adını soyadını söyle.** AP: Sâdi Ayşe Parlağı. **ES: Ayşe.** AP:
2 Parlağı. **ES: Buralısın teyze.** AP: Buraliyim. **ES: Kaç yaşındasın ?** AP: Doksan.
3 **ES: Maşallah, okula hiç gittin mi teyze?** AP: Yök. Benum zamanumde okul
4 yoğıdi. Var idi ama buralarda yoğıdi. Ğitmedum. Babam beni Ğondermedi. Bir iki
5 kişi Ğideyòrlerdi burdan. Orda içisi birakti uç kişi Ğideyòrlerdi ikisi biraktiler
6 birisi okudi. **ES: Şimdi köy düğünlerinden de biraz bahsedelim.** AP: E Kóy
7 duguni Kóyde davet edeyòrlerdi, Ğideyòrlerdi, akşamin oturiyòrlerdi, Ğulèlerdi.
8 BİR şeler konuşiyòrlerdi englenti da. Dugunde oyle oliyò he. **ES: Kız istemeye**
9 **nasıl gidiyordunuz?** AP: Kız istemeğe Ğideyòrduk, arayòrduk, múnasip
10 Ğoròlduğumuzi isteyòrduk. Bazen verùrlerdi kolayluğilen bazen vermezlerdi.
11 Şindi gendiler alayòrlär yeni yetmeler. Eskiden oyleydi kızum. **ES: Kına gecesi**
12 **yapıyor muydunuz?** AP: O zaman yoğıdi kına Ğecesi. **ES: Bildiğin böyle yemek**
13 **var mı, yöresel yemek ?** AP: Yemekler yapayòrlerdi, yeyòrlerdi he. **ES: Var mı**
14 **mesela ne yapıyordunuz?** AP: E ne yapıyòrdu muhlama yapayòrduk, pilav
15 yapayòrlerdi her şey yapıyòrlerdi yedùrüyullerdi. **ES: Yaylaya gidiyor muydunuz**
16 **hiç yazın?** AP: Ğideyòrduk. **ES: Ne yapıyordunuz yaylada?** AP: İneklere
17 bakayòrduk, oturiyòrduk yaşliler, Ğenşler burda çalışiyòrlerdi. **ES: Ne yaptınız**
18 **yaylada ineklerle...** AP: İnekler varidiler evet. Her evde on alti on yedi inek
19 oliyòrdi şindi yapamayòrler çay oldi tek yapayòrler kimisi zaten yapmayòr o
20 zaman yapayòrlerdi. Ğelinler burda çalışiyòrlerdi, kaynanalar Ğideyòrdi yaylaya.
21 **ES: Sen kaynananla oturdun mu hiç?** AP: Káynanalā oturedum fazla eldiler.
22 Te ki da olsâyidiler. **ES: Aran nasıldı kaynananla?** AP: Eyi eyi e çona. **ES: Eski**

23 **zamanlarda hastalık var mıydı?** AP: Bu kadar yoğidi. Hıstaħanara
24 ğıtmeyurderdi zatte. Kışın girib oliyòrderdi biliyòrderdi boyleluğilen ğeçecek. **ES:**
25 **Başka var mıydı hastalık?** AP: Başka orsada bilmeyòrduğ dahā kımı deyòrderdi
26 kī apantisilen eldi kımı artuğ neyilen eliyòrderdi bilmeyòruz. Çocukler çok
27 eliyòrdi o zaman. **ES: Türkü falan söylüyor muydunuz hiç?** AP: Tabi
28 soyleyòrderdi. **ES: Sen söylüyor muydun?** AP: Ben bilmeyòrum. **ES: Şimdi söyle**
29 **desem bir tane söyleyebilir misin?** AP: Yök, ben hiç bi şey bilmem oralari. **ES:**
30 **Lazca biliyor musun ?** AP: Evet. Zate Lazım da **ES: Çamlıhemşinlisin ama lazısın**
31 **yani.** AP: Laziz he. **ES: Lazca bilmiyor musun türkü?** AP: Kóyde hep lazca
32 konişıyòruz da. **ES: Türkü bilmiyor musun?** AP: Türki bunun babaanesi sağ olsa
33 da ğósterurdi her şeyi. **ES: Eski zamanlarda kullandığınız aletler var mıydı orak**
34 **gibi ?** AP: Orağ ayni gene da var da çalışıyurler. **ES: Başka mesela ne vardı?** AP:
35 Başka balta var her şey var da **ES: Baltanın eski adı var mı?** AP: Lazca nacağı
36 deyòrduğ **ES: Başka.** AP: E benum kızum benum o kada gendumi
37 toparlayamayırım. Hem yaşum doldi hem dord ay arasiyilen iki evlat kayibettum
38 daha sene oldi bir sene oldi. **ES: Nasıl öldüler teyze onları biraz anlat?** AP: Hısta
39 oldiler e çona. Birisi kep kirizi ğeçurdi ufağı olan. Búyúğı olan hısta oldi. E
40 cigerlerde yara var dediler kanser idi o da bir ay yaşadi yaşamadi ğezeyòrdi. O da
41 hoca idi burda okutiyòrdi. Askerlukta burda yapmış idi bu okulda. Şindi uzun bi
42 şe toparlayamayırım e benum kızum. **ES: Başka çocuğun var mı?** AP: Başa bi
43 tane ortancasi var kızlerum var iki tane. İki tane kızum var ondan ufağı uş tane
44 oğlan var idi búyúğı olan ełmiş. Ortancasi qaldı. Ufağı da kep kirizi ilen bir ay
45 hıstaħanada yattı kırtaramadiler. Mutli idum, neşeli idum ama olmadı kızum.
46 Cenabu Allah başa ğeturmedi. O kadar kī aqlumi temelli kayibetmedum. Her hali
47 hiç aqlum yoğidi kī dayanabiliyırım yoksä dayanmak kolay değıl. İki inek satsam
48 aħire enmezdem aħir boş oldi deyı. İki evum boş oldi çocukleri var ama evladun
49 şeyi başka. Düşmana da vermesun evladum, kımseye vermesun. Bu koyli ğeleni
50 ğelmeyeni Alla razi olsunler millet ilen yaşadüğüm he ğeliyòrler beni teselli
51 veriyòrler onlara dingleyırım, yaşıyırım oyleluğilen. Hepisi tabi ğideceğüz ama
52 sira bende idi he. **ES: Burda tek mi yaşıyorsun?** AP: Yök. ğelinum var, tornum

53 var, tornumun çocukleri var, tornumun hanumi var. **ES: Eşin de ölmüş mü?** AP:
54 Eşum elmiş. **ES:Kaç sene önce?** AP: O hepeyi olmuş on on beş sene oldu. Eşi kim
55 arardı. Bunun görevi ne ? He bu da bunun kızi. Yaşlilerde akıl mi kaldı kızum.
56 Var idiyse da yitürdüğ artuk yök. E benum evladum doksan yaşınâ oldum şindi
57 ancak ki oyle yavaş yavaş gendumi taşıyırım. **ES: Eski zamanlarda ki annenin**
58 **zamanlarından hatırladığın bir şeyler yok mu hiç?** AP: E annemun zamaninde
59 o zamanunkinde ne kıalsun altuk. Ufağiduk, ğezeyördük, egleniyördük, anne baba
60 varidi. Dunyada daha ne oliyur ne olmaluz bilmeyördük. ğeleceği bekleyördük
61 beçi ne olacak ne olmayacak deyi. **X: Evde sularınız akar mıydı?** AP: Yök yök.
62 Evde ya toprağidi. Ev oyleydi ahır arasıydı ustten evidi aşap ev varidi. Şindi böyle
63 yapmışler. Değişildi. Elenler ğelsaydı koylerini tanimezlerdi. Kaybolurlerdi
64 yollarda. Dunya işi kızum dünya su gibidur ğelup ğeçeyör eskisi gideyör yenisi
65 ğeliyör. Gelenlere Allah heyirli günler versun. Devir dunyasi he. Ogisi gideyör
66 gerisi ğeliyör. **ES: Başka anlatacağın bir şey var mı?** AP: Yök kızum yök. Bu
67 kadar yeter. **ES: Tamam o zaman.**

METİN 2

Kaynak: Nuri MABUÇOĞLU/87

Derleyen: Ebru SARIAHMET

Derleme Yeri: Çamlıhemşin/ Topluca Köyü

Kayıt Türü: Ses Kaydı

Konu: Köyün tarihi, Eski zamandaki geçim kaynakları, Eski zamanda hayvancılık vs.

- 68 **ES: Adını soyadını söyle.** NM: Nuri Mabuçoğlu. **ES: Kaç yaşındasın?**
69 NM: Seksen yedi. **ES: Okula hiç gittin mi?** NM: Okulâ gitmedum. **ES: Niye**
70 **gitmedin?** NM: Sağda solda öğrendum. **ES: Okuma yazmayı.** NM: [...] Okula
71 ğittuğum yok. **ES: Eski zamanlardan, gençliğinden biraz bahsedebilir misin?**
72 NM: Eski zamanlardaki geçim ile şimdi ki geçim çok değişik. **ES: Biraz**
73 **bahsedebilir misin?** NM: Eski zamandaki geçim ile şimdi ki geçim çok değişik.
74 Eski zamanda çok fakirlik varidi. Yiyecek da yoğidi. ğiyecek da yoğidi.
75 Afedersin şey yaparlardı haşilya bi şeler yaparlardı da ğelinlere derlerdi ki buni
76 ğotur da kopeğe ver. Onlar gendiler yerlerdi aç kalıyorlerdi da kopeğe ver yerlerdi
77 da gendiler yerlerdi ğelinler. O kada fakirlik zamandı. **ES: Gurbete falan hiç**
78 **giden var mıydı ?** NM: Ney? **ES: Gurbete giden var mıydı hiç?** NM: Yok.
79 Kırbette iş yoğidi. Kırbette giderlerdi iş yoğidi iş bulamaullerdi ki. Bi furunde
80 toplaniullerdi işi aradukleri zamanda bi tane alurlerdi oburleri orda dururlerdi.
81 Hiçbi iş yoğidi. Yani bi furun ara sıra çalışiyördi. Fakir zaman idi eşkiden ben
82 yetiştüğüm zamanda. **ES: Senin babanın döneminde nasıldı?** NM: Babamun
83 döneminde işte aynı idi aynı aynı. **ES: Yine böyle fakirlik vardı çok.** NM:
84 Babam ben yetiştüğüm zamanda da o da fakir aynı vâziyette. Yalnız mal,
85 hayvanat felan çok fazla idi. Oni keserduğ, keserlerdi he da onun eti yilurdi eti eti
86 et çok var idi. Ondan sora penir, yağ çok fazla var idi. Mal var idi. Siğir var idi.
87 Onların yani peniri bol bol yeyörlerdi.Başka bi şey yoğidi. **ES: Askerliğini**
88 **nerde yaptın dede?** NM: He? **ES: Askerliği ?** NM: Askerluk İstanbul
89 Topkapı'de Davutpaşa Kışlası'nde. **ES: Var mı hiç anlatacağın bir şey**
90 **askerlikler ilgili ?** NM: He da askerlukte anlatacak yok. Bi yere girdum orda
91 teskere alduk tekrar anlatacak askerlukte bi şe[.]. **X: Kaç sene askerlik yaptın?**
92 NM: Askerluk iki sene. İki sene askerluk yaptum. **ES: Bu köyün adının nerden**

93 **geldiğini biliyor musun dede, köyün adı nerden geldi, buraya nerden gelip**
94 **yerleştiniz?** NM: Bular bu taraftan geldiler. Bu taraftan yani Rumden geldiler. Bu
95 taraftan Rumden. Ha bunun arkası Rum köyü yani bu Sanu dedükleri Lasca
96 dedükleri Sanu şimşir var ya şimşir şimşiri için Rumda Sanu derlerdi. Ha burda
97 şimşirlük varidi. Yani dedüklerinâ ğörâ hep şimşir varidi da burda bi su varidi
98 obiri hep şimşir da ordan iki kardaş idiler. bi tinâsi bu tarafa ğeldi obiri orda kaldı.
99 He da burası Sanu dedükleri çok şimşirlük olduğı için şimşir derlerdi yani Sanu
100 derlerdi... Rumda şimşir derler Lascası şimşir derlerdi he da ordan biz ordan
101 ğeldük orda Rumlerden. Biz Ermeniyuz onlar Rumdurler ismumuz öyleydi bize
102 Rum derlerdi. Onlar Ermeni. **ES: Onlar Ermeni siz Rum.** NM: He biz Rum
103 aramızda bi tepe var. İki kardaş idiler biri bu tarafa geldi biri da orda kaldı. **ES:**
104 **Sonradan köyün adı Topluca oldu.** NM: He o soradan [...] Sanu derlerdi
105 şimşirlük olduğı için Sanu derlerdi yani burası. Burda bi su varidi. Yavaş yavaş
106 evler yaptılar işte öyleliğülen burası köy oldu arkası da Hemşen oldu. **ES: Yaylaya**
107 **falan gidiyormuydunuz eskiden?** NM: Ney? **ES: Yaylaya?** NM: Yaylaya o
108 zamandan beri giderdik. **ES: Ne yapıyordunuz yaylada?** NM: Yaylaya ğiderdik
109 onlar da bizum ilen yaylâ gelurlerdi. Onlar iki kardaş idi. Onlarda yaylâ ğelurdi
110 biz de yaylâ ğiderdik. Onlar o tarafa baş Hemşin tarafa yani büyük dere tarafı
111 gitti gitmeye başladılar biz hala bu tarafı ğideyörüz. **ES: Hala yaylası.** NM: He
112 Hala yaylası. **X: Yaylada ne yapardınız ?** NM: Yayla da mı? **X: he.** NM:
113 Çobanlık, mal çobanı. **X: Yağ, peynir, minci yapar mıydınız?** NM: Ho. **X:**
114 **Onları satar mıydınız?** NM: Yok. ğideyurdük tabi hazıranda ğiderdik bir daha
115 işte bu aylarda ğeliyörük o zamana kadar yaylalarda kalıyurdük. **X: Peynir**
116 **yapar mıydınız?** NM: Çok. **X: Peyniri nasıl yapardınız?** NM: Penir mâ
117 verurdük ekseri bozuliyördi yani gendi bozuldi mi mâ verurdük mâ verduğumuz
118 zamanda geni gendine doneyördi oni bi araya toplardük kazanun içinde toplardük
119 bi sâna doldururdük orda pinir yapıyörük **X: Suyunu mu sızdırırdınız?** NM:
120 Onun suyu ariliyördü, onun suyini tókeyördük. **ES: Eskiden hani televizyon yoktu**
121 **ya ne yapıyordunuz o zamanlarda?** NM: Televizon atmiş senesinden sora
122 televizoni görüdük biz ondan önce televizon melevizon bi şe yoğidi **X: Haberleri**

123 **nasıl alırdınız?** NM: His haber alamazduğ bi ğidiyordun şindi ha bunun bu
124 tepenun arkasinde gene bi daha şeyde yerleşim var o yerleşime ğidersen mesela
125 birbirine haber verurken gendumuzğiderduğ telefon meleton hişbi şe yoğidi. Bir
126 daha işte elli atmiş yetmişten sora o zaman telifon varidi ondan evvel yoğidi. **X:**
127 **Radyonuz yok muydu?** NM: Radyo da o zaman gec ğeldi. Radyo da o zaman. **X:**
128 **Atmıştan sonra geldi.** NM: He atmıştan sora ğeldi radyo. Atmış yetmişten sora
129 radyo da ğeldi televizyon daha sora ğeldi. **ES: Eski zamanda hastalıklar var mıydı,**
130 **hiç hasta oluyor muydunuz?** NM: Hastaluk varidi, yok fazla hastaluk yoğidi.
131 Hasta olsan dohtora ğitmiyoduğ, dohtor yoğidi. Dohtor varidi oyle sihiye mihiye
132 bi şeler varidi ğiderduğ böyle çarşiyä kada ğiderduğ. Hastaluklari gendumuzce şe
133 yapıyirduğ dohtore ğidipta seni savdurmeyordi ancak bazi tarif ederdi buni yine
134 şuni yapun o zamandaki şeyi ilen kóy kóylerdeki ilac ilen çiçek toplamak ilen bi
135 şe yapmağilen oyleluğilen. **X: Köy ilaçları kendi yaptığımız ilaçlar.** NM: İlac bi şe
136 yok. **ES: Nasıl ilaç yapıyordunuz?** NM: Ekserisi ilac gorogoloci yaprak derler.
137 **ES: Ne yaprak?** NM: Gorgoloc yaprak oliyör. Ha bu kıada genişte ha buralarda
138 oliyör. O oni ezerduğ onun suyini içerdüğ o ilacidi yaprağı da ilacidi gendisi da
139 ilacidi oni kıullanurduğ. Başka ilaçlar başka bi şe yoğidi. **ES: Bal falan var mıydı**
140 **bal?** NM: Bal varidi. Bal çok varidi. **ES: Balı ilaç olarak hiç kullanmadınız mı?**
141 NM: Bal varidi. Bal çok varidi. **ES: Siz hiç petekçilik yaptınız mı?** NM: Oo ben
142 bu kóyde baş balciyidum. **ES: Onlardan biraz bahsedelim.** NM: He baş
143 balciyidum da bal aru mesela şindi şindi aruler oyle fenli değıl da karakovan
144 ağaclara çikariyórdüğ ağaclarda orda şe yapardüğ sikenceye koyardüğ böyle
145 sikenceye koyardüğ oraya gendi gendine konayördi. kendi kendine oray gideyördi
146 kendinden da bal yapa ordi. Biz da ordan gidup sağayórdüğ. **ES: Nasıl**
147 **sağıyordunuz?** NM: İki tane böyle demirler oliyör bu kıada da geniş bi ... derlerdi
148 demir yani odunden o kurek o kureğı şe yapardüğ ondan alurduğ o kureğe
149 doldururduğ ordan da tenekeye doldururduğ he. Boyle sağardüğ sağmak
150 zamaninde. **X: O büyük gürgenlere nasıl çıkardınız?** NM: O ağaclara ğalad ilen
151 çikardüğ ğalad ilen. Ħalad yetiştüğü yerde ğalad olmaduğı yerde bazi kolay

152 oliyòrdi o oyle el ele çıkarduk. Halad oldi mi boyle aşığı yukari yüz yüz elli metre
153 uzunlukte haladlar oliyòrdi o haladlerle çıkarduk. Ha bu kalunlukte haladlar
154 oliyòrdi onunle çıkarduk ağaca orda yòkarda bi sikence derlerdi sikence da orda
155 yaparlerdi. Fenli peteklerdä şe kovanlarda boş kovanla oraya çıkarurduk orda
156 koyarduk boş kovan o boş kovana aru ğirerdi orda girerdi bal yapardi. Bal yaptığı
157 zamanda sağmağ için da gene çıkarduk o bali da aliyòrduk bi kısmi da
158 birahayòrduk o kendine kalan. **ES: Bu balların değişik adları oluyor var mı öyle**
159 **balların değişik adı? NM: Nasi? ES: Hani bal oluyor ya şimdi onların değişik**
160 **isimleri oluyor var mıydı öyle isimleri? NM: Yok yok. O zamanda bal bi tane**
161 **vardi. X: Kestane balı. NM: Değişuk varidi değişuk varidi. X: Kestane balları yok**
162 **muydu o zaman? NM: Sana X: Kestane balı, kestane ağacının balı. NM: kestane**
163 **yok yok o zaman yoğıdi bu soralardan çıktı. Fenli petek Ki olduğı zaman da**
164 **kestane bali da o zaman oliyòr. O zaman gendi gendine aliyòr. kestane aliyòrdi**
165 **kumar da aliyòrdi her çiçekten aliyòrdi da gendisi yapıyòrdi. Soradan fenli ecat**
166 **olduğı zamanda kestane de vuriyòr her tarafa vuriyòr o zaman şimdi gendi gendine**
167 **yapıyòrler. O zaman gendiler yapıyòrler petekler yani aruler. kestaneye da**
168 **vuriyòrdi. ES: Geçmiş zamanda inek yaparken değişik aletler kullanıyordunuz ya**
169 **hani kazma balta NM: Var. ES: Onların eski adları var mı? NM: Var. ES: Mesela**
170 **kazmanın eski adı. NM: .. kızmayidi kureğıdi mesela böyle bi şeler o orda o**
171 **zaman kòlandıđumuz el azi aletler şimdi da kòlanıyòrler. ES: O zamanki adları**
172 **neydi mesela farklı mıydı yoksa şimdikinın aynısı mı? NM: O zaman şimdi nasıl**
173 **ise o zamanda aynı varidi o zaman bahçelere onunlen yaparduk. Bazi da okus**
174 **saklardı da çiçiluk yapıyòrdi ha çiçiluktä yapıyòrdi o başka óküzilen X: Tarlayı**
175 **sürmeye ne deniliyordu o aletin ismi neydi? NM: Sapan. Şimdi burda görduğun**
176 **yok mi sapan ha aynı sapan. X: Bir de otları neyle keserdiniz o zaman eskiden?**
177 **NM: Atlar şimdi iki tane at bolum boluk derlerdi iki tane at mesela at olsun óküz**
178 **olsun böyle bālarduk burdan da şey bālarduk sapan çekeyòrdi gòturuyòrdi ondan**
179 **sora bi ğişi onine geçerdi óküzün ónune geçerdi obiri da sapan tutardı böyle**
180 **çiçiluk yapıyòrlardı tohum veriyòrlerdi misir ekeyòrlerdi duz yerlerde. X: Otları**

181 **neyle keserdiniz otları?** NM: Otları şindi nasıl tiripan var ise o zamanda çok
182 eskiden tiripan da yoğidi do orağilen orak. **X: Tırpan sonradan mı çıktı?** NM: O
183 soradan çıktı tiripan soradan ben yetiştiğkten sora çıktı tiripan. **ES: Orağın lazcası**
184 **var mı, lazca biliyor musun sen dede?** NM: Tiripan varidi. **X: Orağın lazcası var**
185 **mydı, orağın lazca ismi nedir orak?** NM: Orak orak. **X: Lazcası var mı lazcası?**
186 NM: Drappani. Lascasi drappani. Drappani derlerdi. Oyle bu orak olan büküğü da
187 onun ilen çayı keserlerdi dağlarda. **X: Yaylada.** NM: Buralarda yaylada değil.
188 Yaylalarda da keserlerdi fakat buralarda kóyun civarinden keserlerdi. Ha bu kadar
189 uzun oliyòrdi çay. **X: Burda hiç çay olmadığı zamanı bilir misin çay olmadığı**
190 **zamanı?** NM: Çay olmadığı ben yeni yetiştim ancak o zaman oldi çay. **ES:**
191 **Çaydan önce ne vardı?** NM: He? **X: Çaydan önce tarlalara mısır eker miydiniz?**
192 NM: Hē. **X: Mısır ekerdiniz.** NM: Hē misir ekerdük **ES: Sonra çayı kim getirdi**
193 **buraya?** NM: Misir ekerdük bõğda moğda yok ekserisi misir ekerdük. Fasòlye
194 ekerdük böyle bi şeler lahana. Lāna da tikerdük ha bu kada lahana oliyòrdi.
195 Hayvanların gúbresiyle onları biz şeyyapiyòrdük misir ekerdük hayvanların
196 gúbresiyle. Yaprak getürirdük dağlardan yaprak getirirdük hayvanların altindā
197 veriyòrdük gübre yapıyòrdi ondan bi da bahçeye o gübreyi góturiyòrdük
198 sereyòrdük. **X: Çayı kim getirdi buraya?** NM: Çayı getiren buraya İnoni geturdi
199 Rusyādān. Rusyāya gitti İnonu dedüklerinā gòrā Rusyāya gitti Rusyāda bastoni
200 varidi bastoninin içerisinde o fundukler gibi doldurdi. **X: Tohumu.** NM: He he.
201 İçine doldurdi teğenin içinde doldurdi geturdi burda çok mesel yerlere çok yani
202 semiz yerlerde onları tiktüğü zamanda çay meydana çıktı e da çay ekserisi İsmet
203 İsmet geturdi derlerdi. O getürdi Rusyādān. O ben yetiştiğkten sora oldi. **ES:**
204 **Seferberlik zamanlarını biliyor musun sen?** NM: He? **ES: Seferberlik zamanları.**
205 NM: Yok o daha eskiydi. **ES: Babanın zamanında mı?** NM: O daha eski işte
206 yetiştiğ. **X: Baban seferberliğe gitti mi?** NM: Ne? **X: Seferberliğe giden oldu mu**
207 **sizden?** NM: Yok yok seferbirlük bende yetişmedum. Benden evel oldi. **ES:**
208 **Baban?** NM: Babam gitti. **ES: Bir şeyler anlatıyor muydu hiç?** NM: Babam henüz
209 yetişti fazla da yaşamadi. Babam değil da başka komşı, eksalla seferbirlük

210 gittükleyi zamanda o harp yaptükleri zamanda oni anlatiyòrlerdi. **ES: Ne**
211 **anlatiyòrlardı?** NM: Şeye giderduğ dedi Erzulume giderduğ dedi Erzulumden bu
212 kóyden atmiş kişi birden harbä gitti atmiş kişi birden seferbirlukte yayla yolindä
213 oyle gittiler Erzulume he da Erzulumde harp yaptiler. Yalanız orda Rumlerinlen
214 subaylari varidi o subaylar ilac içürdiler askerlere içürdiler orda askerleri kırdiler
215 o geldukleri zamanda ğazi olanlar ğazi olanlar geldukleri zamanda söylerlerdi ki
216 ilac içürdi da eldiler onlar bi kısmi eldi bi kısmi da ğeldiler fakat elen çok boyle
217 duşenişòr dedi bitun asker duşinişòrdi dedi bi da ğemi baturdiler. Ali Oncu
218 isminde bi çavuş yuz başi onların yuz başiydi Rumun yuz başisi yanaşturdi
219 gelişòr gelişòr dedi ki yuz başum dedi atalum dedi yanaştı ğemi yanaştı düşman
220 yanaştı yapmadi ki bu dinglemedi da basti kurşumi o yuz başiyi öldürdi çavuş o
221 yuz başiyi öldürdi öldürdukten sora bi mermi atti kazana duştı o kazana düştüğü
222 zamanda gemi batti. O zamanda uç bin gişi içinde varidi o ğeminun içerisinde. **X:**
223 **Onlar Rus muydu?** NM: Onlar içindeydi gemi içerisindeydiler. **X: Onlar hangi**
224 **millet idi?** NM: Onlar Rus ilen Ermeni. Onlar Ermeniydi. Onların subaylari da
225 bizum subaylar beraber gezeşòrler bizum subaylar da oyle .. varidiler. Onlari da
226 bizum Turk askerleri öldurdiler. Rumilen arkadaşlık ediyòrisen òni öldurişòrlerdi
227 o zamanlarda fakat o muacirlukte çok asker kırildi çok asker. Eale de kırildi.
228 Oraya ğiden eldi. Burda çoğı evler de boş kaldi yani veran kaldi o zamanlarda **X:**
229 **Yetimlik kaldı da.** NM: He. Çok varidi o zaman oleydi başkaleri **ES: Başka**
230 **söyleyeceğın bir şey var mı dede?** NM: Başka ne bileyim artuğ başka bildüğün
231 onlardur. Sorduğın zamanda belki akluma gelecek başka. **X: Çok büyük köydü.**
232 NM: Bu topli büyük köyidi. Büyük evler varidi. òni yaktiler ki Rus ğelupte burdä
233 oturmäsün diye bu köyde oturmäsün diye. **ES: Kim yaktı bu köyü?** NM: Yakan
234 bizum köyden bizum köyden idi bi tanesi. Dediler ki sen yak burasi da Rus
235 gelupte burdä oturmäsün düşman oturmäsün deyine yaktiler burda o kóy olduğı
236 ğibi ğitmiş. Daha büyük kóyidi o gitti. Ekseriye evler da veran kalmış arsa kalmış.
237 Ondan sora muacirlukten sora bunla altuk şenlendi ev yapmağā başladiler. O
238 zamanda da işte giden askere atmiş yetmiş gişi birden atmiş yetmiş gişi birden
239 askere gittiler. Giden ya bir geldi ya iki geldi ya uş geldi tekrar ğazi olarak obirleri

240 hep şehit oldu. Deduklerinä ğorä askerler derlerdi ordan gelen askerler yani olduğı
241 gibi adam duşenmiş dedi zehirlendi o Ermeni her tarafa zehirledi. Ermeninun
242 subaylari varidi orda onlar zehirlediler da bitun eldiler askerler elmişler
243 Erzulumde. Ondan sora Sakarya'da orda da çok harb yapıtlär. **ES: Lazca**
244 **biliyorsun dii mi dede sen?** NM: He? **ES: Lazca?** NM: Hee. **ES: Kimden**
245 **öğrendin Lazcayı?** NM: Lasca **ES: Evet.** NM: E Lasca biz Lasca alıştukta. Lasca
246 onlar Rumdurler Turçä konuşuyörler biz Ermeniyöz Lasca konuşiyörüz. Ha bu
247 kóy Lascadur. Lasca konişiyör. **ES: Siz mi Ermenisiniz onlar mı Ermeni?** NM:
248 Onlar Ermeni. **ES: Siz Rum.** NM: He Rum. **ES: Ordan Lazcayı öğrendiniz öyle**
249 **mi?** NM: Bi tanesi orda Ermeni bi tane da burda Rum. Rum olan burda şimşir
250 içun Ermeni biz burda şimşirluk olduğı içun bi çardäş burda kaldı bi kardäşta orda
251 kaldı orda kalan orda kaldı Turçä konuşiyördi. Buraya gelen Lasca konuşiyördi.
252 **X: Lazcayı dedenizden babanızdan mı öğrendiniz?** NM: He he çoktan beri
253 Lascadur. Dedelerumuzden beri Lasca konuşiyörüz. **X: Dedenin adını bilir**
254 **misin?** NM: Hasan. **ES: Ne iş yapıyordu deden?** NM: Çobanluk yapıyördi o
255 zamanlarda çobanluk mal çobani siğir çobani. Çobanluk yapıyörlerdi iki yuz tane
256 uç yuz tane mal varidi keçi koyun onların çobanluğını yapıyörler o zaman. O
257 zaman hepsi malciluk yaparlardı çobanluk yaparlardı. Başka bi zanaat yoğidi ki.
258 **X: Kaç yaşında öldü deden?** NM: Benum dedem atmiş beş mi atmiş alti mi bu
259 arada vefat etti. He oyle.

METİN 3

Kaynak: Zeliha ÇAMKERTEN/90

Derleyen: Ebru SARIAHMET

Derleme Yeri: Çamlıhemşin/ Topluca Köyü

Kayıt Türü: Ses Kaydı

Konu: Köy düğünleri, eski zamanda geçim kaynakları, kullanılan tarım aletleri vs.

260 **ES: Adını soyadınbı bir daha söyle teyze.** ZÇ: Zeliha Çamkerten. **ES:**
261 **Kaç yaşındasın?** ZÇ: Doksan. **ES: Okula hiç gittin mi?** ZÇ: Yok. Okulâ
262 gitmedum. **ES: Eskiden kız isteme falan nasıl oluyordu onlardan biraz**
263 **bahsedebilir misin?** ZÇ: kızle **ES: He he nasıl istiyordunuz kızları, gelini nasıl**
264 **alıyordunuz?** ZÇ: Nasıl aliyoduk biz nikak yapayòrlerdi bir iki sene bes sene on
265 sene oturiyòrlerdi evine oturiyòrlerdi bóyle mendil bóyle çekeyòrduk yuzini
266 gòrmeyòrdi yuzumuzi gòrmeyòrdi onlar. **ES: Niye?** ZÇ: Bóyle edeyòrduk.
267 Yuzumuzi gòrmeyòrdi soğra gòtururdi iki iki yok iki gun dağa uş gece da ses
268 vermeyòrduk geline kada gelin olduğum zamana uş gun da ses vermeyòrduk.
269 Uşten soğra ses veriyòrduk yatayòrduk işte yatayòrduk gece. **ES: Düğünleri nasıl**
270 **yapıyordunuz?** ZÇ: Duğuni nasıl yapayòrdi evelden duğun edeyòrduk gelin
271 gideyòrduk geline gitsa etmek hazirleniyòrlardi yeyòrlerdi óyleluğilen duğun
272 yapayòrlerdi duğun da e bi gece işte duğun yapayòrdi şindenun soğra şindi salon
273 duğuni yapayòrler o zaman evde duğun yapayòrduk. **ES: Bir gün mü düğün**
274 **yapıyordunuz?** ZÇ: Ho eve evde yok bi gun ikindisden soğra geliyòrduk ondan
275 soğra kimse yoğidi. **ES: Kına gecesi yapıyor muydunuz o zaman?** ZÇ: kına
276 gecesi da yok yapmaurduğkına gecesi yapmaurduk e da gece bir gece
277 gòturiyurlerdi biz gideyòruz gene evumuze gideyòrduk bir iki gun dort gun beş
278 gun orda kıliyòrduk. Evunde kıliyòruz. Orda oturiyòrduk evumuzde oturiyòrduk
279 oyleluğilen işte gene gideyòrduk evumuze goturuyòrlerdi soğra goturuyòrlerdi.
280 kına yapmaurlerdi da bi gece gideyòrduk geleyòrduk gece. **ES: Eski zamanda**
281 **nasil yemek yapıyordunuz?** ZÇ: E nasıl yemek esasi yemek yapayòrduk
282 yeyurduk. Ne varidi sut varidi etmek [...] ho işte lu mu**ES: Nasıl yapıyordunuz**
283 **onu?** ZÇ: Lâna yeurduk yorğut yeurduk taħaneron. **ES: Nasıl yapıyordunuz**

284 **onu?**ZÇ: Oni işte muhlama yapaurduk yeurduk. **ES: Nasıl yapıyordunuz?** ZÇ: Şey
285 varidi penir varidi penir yapayòrduk yağ yapayòrduk soğra penir tókeyòrduk
286 oraya muhlama oliyòrdi. **ES: Hiç yaylaya gidiyor muydunuz?** ZÇ: Yaylaya kik
287 senede yayladaydum ben. **ES: Ne yapıyordunuz yaylada?**ZÇ: Ne yapıyòrduk sığır
288 varidi şey varidi mal varidi koyunler da varidi mal da varidi orda oturuyòrduk
289 penir yapayòrduk yağ yapayòrduk kişin da ğeliyòrduk satayòrduk Attaşende
290 goturuyòrduk satayòrduk peniri her bi şe vardı. **ES: Eski zamanlarda hiç hasta**
291 **oluyor muydunuz eskiden?** ZÇ: Eski ne oluyòrduk. **ES: Hasta.** ZÇ: E oliyòr hasta
292 ho hasta oliyòrduk ama geçeyòrdi. **ES: Doktora gidiyor muydunuz?** ZÇ: İşte öyle
293 uğraşiyòrduk soğra şindi oyle yapmayòrler şindi çok koti çok demeyòrduk biz ki.
294 **ES: Teyze sen tek mi kalıyorsun?** ZÇ: Heh **ES: Kimle oturuyorsun sen?** ZÇ: Ben
295 mi? Ben bunun babasilen oturum benim torunumdur. Babasi oldi. **ES: Kaç**
296 **çocuğun var?** ZÇ: İki çocuğum varidi torunlerum var iki tane bunun babasi da
297 torunumdur. **ES: Senin iki kızın mı var?** ZÇ: Uş tane kızum var. **ES: Oğlun?** ZÇ:
298 Oğlum bir tane kaldi da iki taneydi da bir tane kaldi bir eldi bir tane kaldi. Ho
299 şindi Firânsadadur o da gelmeyòr. Birağ geliyor geri gideyòr obiri yok. Beş tane
300 kardaşum varidi beşi eldi. **ES: Tek sen kaldın öyle mi?** ZÇ: He **ES: Kız kardeşin**
301 **var mıydı senin?** ZÇ: Heh **ES: Kız kardeşin var mıydı?** ZÇ: kız kattaşum yoğidi
302 bir benim. **ES: Tek sensin öyle mi?** ZÇ: Ho. **ES: Lazca biliyorsun.** ZÇ: Lazca
303 biliyòrum. **ES: Kimden öğrendin Lazcayı?** ZÇ: Heh. **ES: Lazcayı kimden**
304 **öğrendin?** ZÇ: O milletten. **ES: Duya duya öğrendin.** ZÇ: Ho milletten millet Laz
305 deyòrlerdi. **ES: Buraya nerden geldiniz de yerleştiniz onu biliyor musun?** ZÇ:
306 Evelden mi? **ES: Hı hı.** ZÇ: Burda bir ocağ varidi obiri da şimşiri itturani [...] bu
307 ocağilen dağilduk. Oyle kurt deyurler şindi kurt deyurler. Bir ocak bu varidi obiri
308 kimse yoğidi do oyleluğilen dağildi boyle ev yaptiler ev yaptiler gittiler. **ES:**
309 **Türkü söyleyebiliyor musun hiç?** ZÇ: He. **ES: Türkü?**ZÇ: Oyle iş yapmam. **ES:**
310 **Tamam bir türkü söyle o zaman söyleyebilir misin?** ZÇ: Ham verane derdepe
311 [...] ğünahtur da namaz yapayòr. **ES: Günah evet ama kimse yok şimdi burda.**
312 ZÇ: Ma bişe yapmadum ki. **ES: Türkü söyleyecek misin teyze?** ZÇ:
313 Mugihiyetça mugihi. [...] nena kesildi biraz. **ES: Eskiden kazma falan**

314 **kullanıyor muydunuz orak?** ZÇ: Ho kazma kulaniyorduk dirappan soyleyorduz
315 çayir piçeyorduk çayirdä arka ile gôturiyorduk şey da kazma edeyorduk o
316 kazmailen şe edeiduk bahçalara şe eyurduk bahçalara turşi ederduk do gideyorduk
317 çaylukten otlar gideyorduk orda o yerde piçeyorduk goturiyorduk siğirumuz
318 varidi siğir veriyorduk şindi bi şe yok şindi çayir da pişmeyörler bi çay aliyörler
319 tamam. **ES: Sen küçükken çay var mıydı buralarda?** ZÇ: Yok yok. Çay yoğidi.
320 **ES: Ne zaman geldi buraya çay?** ZÇ: Çay soğra oldi. On on beş sene ancak
321 geldiği çay toplayör. Gideyorduk başka karada ğunluğilen toplayorduk her bi şe
322 varidi heyvanat çoğidi heyvanatun peniri yağı arkailen gotururduk Attaşene
323 satayorduk orā geliyorduk ğene Attaşen'de satayorduk. **ES:Yürüyerek mi**
324 **gidiyordunuz Ardeşen'e?** ZÇ: Ayağilen. **ES: Yürüyerek da.** ZÇ: Ho. **ES:**
325 **Araba yoktu o zamanlar.** ZÇ: Yok yok a. **ES: Nasıl geliyordunuz?** ZÇ:
326 Ayağilen gideyorduk arkada aliyorduk penirler şey varidi koro soyleyörler kor o
327 zaman arkamuzde aliyorduk gideyorduk Attaşene satayorduk ğeri geliyorduk.
328 Pazara ğideyorduk ğeri ğeliyorduk. Pazarda ğideyorduk do Rize mize ayağilen
329 ğidemeyorduk o zaman. **ES: Bildiğin masal var mı?** ZÇ: Heh. **ES: Masal,**
330 **annenin ninenin sana anlattığı masal var mı?** ZÇ: Masal. **ES: Masal he**
331 **hikaye.** ZÇ: Var var. E oyleliğulen biliyorduk da oyleluğilen. **ES: Ne**
332 **anlatıyordu mesela annen?** ZÇ: Ene anlatiyördi bişe anglatmayördi ki. Hayde
333 gidelum çayir piçelum hayde gidelum odun goturiyorduk başka evde arkamuzilen
334 odun goturiyorduk o zaman goturiyorduk okkada demeyorduk. **ES: Ne**
335 **yetiştiriyordunuz buralarda mesela çaydan başka ne var?** ZÇ: Çayda başka
336 misir varidi. Misiri yapayorduk bahçalarda he do misir goturiyorduk eve hepisi
337 var şindi toprak bazi fazla oluyördi bazi az oluyördi çok oliyördi. **ES: Başka**
338 **fasulye falan var mıydı?** ZÇ: Fasulya da varidi varidi işte bu deduği orda varidi.
339 Her bi şe varidi patatis varidi. **ES: Patatesi nasıl yetiştiriyordunuz?** ZÇ: Nasi
340 yetušturuyorduk yapayorduk soğra şe edeyorduk. **ES: Nasıl evlendin onu anlat.**
341 ZÇ:Nasil evlendi ben verdiler asli gormeyördum. **ES: Hiç görmeden evlendin öyle**
342 **mi?** ZÇ: He hiş gormedum da evlendurdiler beni. **ES: Sen bu köyle müydün başka**
343 **köyden mi?** ZÇ: Bu koyli ekraba değil. Bulmadum bi yerden kendisi beni buldi.

344 **ES: Nasıl buldu seni bi yerde mi gördü seni?** ZÇ: Bi yerde işte ben
345 yòkkardayidum daha merzedeydum yòkarda o zaman benum Һalam isteyòrdi
346 Һalam isteyòrdi da Һalam söyledi ki ben buni almam da bu alacağim yakkine şey
347 yapti istedi he do soğra işte niƙakta sevdim. Niƙak yaptiler. **ES: Düğünün nasıl**
348 **oldu düğün yaptılar mı sana?** ZÇ: Duğun yaptiler. **ES: Nasıl yaptınız?** ZÇ: E nasıl
349 yaptunuz hepisi çağırduğ bi gece. **ES: Sizin eve mi çağırdınız?** ZÇ: Heh **ES: Sizin**
350 **eve mi çağırdınız herkesi?** ZÇ: Ho. **ES: Sonra?** ZÇ: Soğra işte oyleluğilen geçti.
351 **ES: Bağka söylemek istediğin bir şey var mı teyze?** ZÇ: Ben mi? **ES:He.** ZÇ: Yok
352 bağka kóyden ne istediler ne do sevdim. **ES: Öyle evlendin he?** ZÇ: Ho. **ES:**
353 **Nişanı nasıl yaptınız?** ZÇ: Nişanı kurşumler atayòrduđ kurşumler soğra bal
354 varidişey yaptiler iştiler oyleluğilen oldi.

METİN 4

Kaynak: Kadriye KUTLU/80

Derleyen: Ebru SARIAHMET

Derleme Yeri: Çamlıhemşin/ Konaklar Mahallesi

Kayıt Türü: Ses Kaydı

Konu: Köy düğünleri, eski zamanda geçim kaynakları, kullanılan tarım aletleri vs.

355 **ES: Adımı soyadımı bir daha söyle teyze.** KK: Kadriye Kutlu. **ES: Kaç**
356 **yaşındasın teyze?** KK: Seksen yaşına girmişim işte. **ES: Okula hiç gittin mi?**
357 KK: Üçüncü sınıfa kada gitmişim senede uç ay. Çalışmak vardı. Oyle işte. **ES:**
358 **Kaç yaşında evlendin?** KK: On dokuz yaşında evlendim. **ES: Kaç çocuğun**
359 **var?** KK: Dört çocuğum va. **ES: Eşin yaşıyor mu?** KK: Yok yok. **ES: Ne zaman**
360 **vefat etti?** KK: Dört sene oldu işte. Dördü bitürdü beşü girdi. **ES: Eski**
361 **zamanlarda kız isteme olayları nasıl oluyordu teyze onlardan biraz**
362 **anlatabilecek misin kız isteme kına gecesi düğün?** KK: O kada uzun iş ki
363 konışmağa takedum yok. **ES: Biraz anlat da yine.** KK: E kěz istemäk istedüklä
364 kizi gider isterdiler bazisini veriler bazisini vezmezdile oyle işte. **X: Başlık parası**
365 **var mıydı?** KK: Başluk paşası vardı. Başluk paşası da verdi. kına gecesini da
366 kına gecesi kalabaluk toplanurdile eylance yapırdile düğünde da işte getururdile o
367 vakit ihram geyduürdile şindi kara iram değil óbisoy guzel ihramlar oludi peçeli
368 he düğün ederdile tulum zuşna eylance gece sabiya kada işte. **X: Kına**
369 **koyarmıydılar.** KK: Tabi kına olurdi. **ES: Gelinin eline kınayı kim koyardı?**
370 KK: Kim olursa arkadaşlayı da. **ES: Başka ne yapıyordunuz düğünde bir gün**
371 **mü sürüyordü düğün?** KK: Düğün iki uç gun suşerdi işte eylance da gideşdile
372 getürmak guni o gun ertesi gun eylance dağılurdile işte gelin geldügi gece. **X:**
373 **Tulum çalar mıydılar?** KK: Tabi tulum hoşan eylance devam. **ES: Eski**
374 **zamanda geçimi nasıl sağıyordunuz?** KK: Geçim çalışmaylenidi. **ES: Ne**
375 **yapıyordunuz çay mı topluyordunuz?** KK: Çay yoğidi çay yoğidi. Dā yeni
376 başlamiş çay ben için yeni başlamiş. Evel dağlarđen ot biçerduķ taşırduķ.
377 Odunumuzi gendumuz yapırdüķ taşırduķ kişin geçenma için heyvanlamuzi heş
378 şeymuz hep gendumuz yapırdüķ. Bahçela şindi çayluğ olmiş ola hep ekelürdi
379 misir. **ES: Başka mısırdan başka ne oluyordu?** KK: Misirden başka ne olacādi işte

380 kabak fasulye misir her şey yapırdık ben ne bileyim. **X: Arpa yulaf.** KK: Arpa
381 ekerdik ama çok fazla ekmezdik o geçim için heyvanla için ekerdik oni yulaf
382 yok zaten bunda. **ES: Yemek nasıl yapıyordunuz ne yemeği yapıyordunuz?** KK: E
383 her şey çarhalara yapırdık pilav yapırdık baklava yapırdık tatlı her şey ben ne
384 bileyim unuttum şimdi oğul. **ES: Çarhalayı nasıl yapıyordunuz?** KK: Fasulye
385 islatırdık ha bu bildüğümüz fasulyelerden pişürüdük arkasına lāna doğranırdı
386 basılırdı yikanırdı basarsen işte pişürürsen yağını her şeyini koarsen olu pişe. **ES:**
387 **Başka var mı öyle değişik yemek?** KK: He bi da lānan ezməsi va ezmä lāna. **ES:**
388 **Onu da mı öyle yapıyordunuz?** KK: Oni da işte pişürürsen sade misir uni kataarsen
389 oni da şe vardı mikser diyelum o vakit mikser yoğidi odun şeylā ilen ezerdik. **ES:**
390 **Ne diyordunuz o şeye?** KK: Tapiç. **ES:Ne?** KK: Tapiç tapiç. **ES: Nasıl**
391 **yapıyordunuz onla?** KK: E oyle vurürsen ezersen ezersen olurdi. **ES: Başka var**
392 **mı öyle değişik yemekler?** KK: Bilmem oğul unutmuşim gendumden geçmişim.
393 **ES: Burda şimdi kimle kalıyorsun sen teyze?** KK: Bunde şimdi yazın gelmişti
394 çocuklem gelmişti çoluk çocuyle gittile şimdi ha bu ufak oğlum ilen kalurum. **ES:**
395 **Türkü falan söyleyebiliyor musun?** KK: Evel soylerdik şimdi bitmiş. **ES:**
396 **Söyleyemezsin şimdi.** KK: Yok yok oğul hastayim. **ES: Yaylaya alan gidiyor**
397 **muydunuz?** KK: Çok gideşdik te Pokut bunden Pokut'e çıkardık Pokutten
398 Samistala Samistalde iki ay kalenürdi. Samistaldan gene kóç edelürdi kaşabaluk
399 butun kóy birден çikeşdi birден eneşdi aşa onden sořa aşa eneldi mi ònde da bi ay
400 bi buçu ay kalenürdi Pokutte da dedüğümüz yaylada ònden da işte sonbahaş aşa
401 enelürdi. **ES: Ne yapıyordunuz yaylada hayvanlarla mı çıkıyordunuz?** KK:
402 Heyvanlarla çıkardık tabi e peynir yapırdık yağ yapırdık her şey yapırsen da
403 yaylada. **ES: Ne yediriyordunuz hayvanlara?** KK: Heyvanla gendile otlardile otta
404 biçerdük, taşırdük. **ES: Nasıl biçiyordunuz?** KK: Ořăğilen şimdi ki şeyler yoğidi
405 ořăğilen ne tirpan vardı ne bu makināla vardı hiçbi şe yoğidi ořak deřdile ořăğile
406 biçerdük taşırdük. **ES: Başka var mıydı öyle değişik oraktan başka?** KK: Yoğidi
407 başka bi şe **ES: Kazma, balta.** KK: Kazmala zate evelden beşi kazma kuşek ule va
408 evelden beşi. **ES: Eski adları var mı kazmaya mesela eskiden ne**

409 **diyordunuz?**KK: Oşik. Oşik deyiluşdi kazmaya kuşeğe kőrek deyiluşdi.
410 **X:Baltaya?** KK: Baltaya balta deşduğ işte. **ES: Nacak?** KK: Nacak deşduğ.
411 **X:Hızara?** KK: Hızara hızar deyiluşdi he gel Hava biyaz da sen koniş. **ES:**
412 **Hemşince biliyor musun sen teyze?** KK: Benum lisanum bu başka yok. Bular
413 Lasca da biluşler ben bilmem. **ES: Sen burda doğdun di mi?** KK: Biz burda
414 doğduğ. **ES: Annen baban?** KK: Annem babam elmiş. **ES: Onlarda burda doğdu**
415 **yani?** KK: Anam babam burda tabi hep burda buşaliyik biz. **ES: Annen ne**
416 **anlatıyordu mesela onların zamanında dőęunler nasıl oluyordu?** KK: Hep aynı
417 oluşdi oğul hep aynı. **ES: Yemek iğmek?** KK: Hepsi aynı dőgun kazanlalen
418 piřeřdi dőgunlarde bųyık yemekle heř çeřiti. Heyvan kesiluřdi ular kizařtma
419 oluşdi pişeşdi. Pilavla oluşdi, fasulya oluşdi kuşi fasulye heş şe oluşdi tatlisi oyle.
420 **ES: Annenin zamanında da yaylaya gidiyorlar mıydı annenler?** KK: Evelden beşi
421 va bu dedelerden kalmadu yaylale. Yaylale var. **ES: Bu köye Makrevis niye**
422 **demisler?** KK: Evelden kuşulmiş Makrevis işte kőya soşadan. **X: Rumlardan mı**
423 **kalma?** KK: Evelerden kalma eskilerden. Oyle biluom buyasi Makrevis. Soşadan
424 daha yeni Konaklar Mahallesi oldi unden soşa da gene uni pek kolanmazla eski ad
425 da çok kolanilu. **ES: Bu konakları kim yaptırdı buralara?** KK: Bu konaği. **ES: Bu**
426 **konakta sizin mi?** KK: Bu da ben da bunden geğmişik buye. Bu konaği
427 kaynatamun babasi dedele işte. **ES: Nasıl yaptırmislar?** KK: Rusye da gitmiş para
428 kazanmişle fuşunle var lokantale, pastanele heş şele var gitmişle unde kazanmişle
429 katişlalen gelmiş para altun parale kağet parale gelmiş. Ha bu demirle hep
430 Rusyeden gelmadu. **ES: Taşlar?** KK: Taşle da uzak ha boyle o yani bi yerden
431 taşhan deşle uyaden kirmiş getumişle guğ kuvvetilen o vakit bi şe yok da insanla.
432 **X: Katırlarla?** KK: Yok yok ne katişi katişgetuşemezki uni adamlar boyle
433 yuıklenmiş getumişle ağaşlalen bağlamişle bi kaç gişi getumişle kolaymidu. Eski
434 insanla çok guğli şindiki gibi değil şindi ufuşsen devrilok. Oyle işte biz ben gelin
435 geldukten sořa ayřelduę benum kaynatam bųyık kařdař idi uę kařdař iki kařdař
436 orda kaldi benum kaynatam bųyık kařdařini attiler bu seřendeř bu bi da yokařda
437 eski evumuz va ha bu yokaşda uyeyi aldi biz cıktuk buya geğtuğ ule unda kaldi iki

438 kardeş oyle işte bi şe yok. **ES: Bu evi bu konağı buraya yaptırdı.** KK: Yuz elli
439 seneluk va hala en aşadan. **ES: Yazın buraya gelen oluyor mu?** KK: Olu bu sene
440 ğelmedile bu sene bi haftaluyuna bi tořunlä geldi işte. **ES: Nerde oturuyor bunlar?**
441 KK: Ule Ankařa'da oturu heř yerde otuşule şeherleşde da gelän oyle kimsä yok.
442 **ES: şu şeyin adı ne bak orda var ya ?** KK: Kosře. Unde ořäk nacak heř şe biletilu.
443 O kosşedu. Bu da tut ağacıyidi bu sene budattum çok tutti duzi. **X: Bu serenderin**
444 **başka adı var mıydı?** KK: Yok bizde biz seşendeş dëyok. **ES: Sonra çayı kim**
445 **getirdi buraya?** KK: He. **ES: Çayı kim getirdi buraya dikti?** KK: E bu evelden
446 şizele geldi toşumini aldile gotuşdile paşaylen biz de ektile işte benum az va
447 çayım çok yok başkalä çok. **ES: Kim topluyor senin çayını teyze?** KK: Aha ha bu
448 peřumä gelen Dikkayalidu bule. **X: Bunlar senin yarıcıların.** KK: Yařici değil
449 veşmişim öyle ğitsun ne yaşisi. **ES: Sen şimdi burda yemeklerini sen mi**
450 **yapıyorsun?** KK: Yapām zoşilen yapām işte mecbuşi yapaceksen da. **ES: Senin**
451 **oğulların kızların var mı?** KK: şizum yok dot tane oğlum va abi tanesi İzmişde
452 büyük oğlum çoluk çocuylen óbuyle Ankařa da bu ufayi ben de yaşdumçiyim bu.
453 **ES: Sen ama zorlanıyorsun burda.** KK: E neydeyim zořlanām ama ben Ankaşa'da
454 da ğapis olemem Ankaşa'da evum va ama buzdum uyaden e bu benum kapilām bā
455 yete ben daşlanuam çok. Çok çalışuşduğ ama şindi dā edemek unden da çok fena
456 olu bilu misen çalışkan adama çalıřāmamak çok kóti. **ES: Çok çalıştın di mi**
457 **gençliğinde?** KK: Çok çalışuşduğ evel ũ dağlaşden aha hau dumanlaun dipleinden
458 ot taşışduğ dā yòkařlařden. **ES: Taşıyıp buraya mı getiriyordunuz?** KK: Taşışduğ
459 buya getuşuşduğ odun edeşduğ dişaşda uzaklařdän taşışduğ buye getuşuşduğ. **X:**
460 **Çok ineğiniz olur muydu?** KK: Yişimi beş tane da oluşdi. **ES: Hepsini bir kişi mi**
461 **yapıyordu?** KK: Yok yok kalabaluk insanleşdi o zaman kuşbet yoğidi boyle
462 gitmak yoğidi o vakit yoğidi eşkekle gideşdile kaşile kóyleřde çalışmak heşkes bi
463 iş yapaşdi yemek yapan ayşi aşişda siğiş yapan ayşi evde heş şey ayşi. **ES: Sen ilk**
464 **gelin olduğunda kaynananla mı oturdun yoksa ayrı mı?** KK: Hep beşabeş otuz gişi
465 içinä gelin gelmişim uç kardeşun çoluk çocuyu şindi yok o işle bitti şindi gelin
466 getuşusen ayşelu. Dā oğlunun gunini ğórmessen ğelinugun. Evel biz yaşdim

467 edeşduğ kaynana bÚyÚkle hep hİzmet edeşduğ Şindi ule bitmiş oyle bişe yok. **ES:**
468 **Kaynananla aran nasıldı geğinebiliyor muydunuz?** KK: Kaynanamilen eyi ben
469 kİmseylān kŌti olmamiŐim oğul ne kŌti olacām uç ğunlukda değil bu dünya
470 kŌtilukten bi Şe ııkamaz oğul. **ES: Eski zamanda hastalıklar var mıydı değişik**
471 **hastalıklar?** KK: E bu kanser yeni baŐladı yoğidi ğişip ben bi gelin olana kada on
472 dokuz yaşında gelin geldum bi dafa ğişip olmiŐim akşam yatmiŐ saba kakmiŐim
473 gene ıalıŐmiŐik ama Şindi hiç sağlam gunum yok genđleřde da yok evel boyle
474 ğastaluklaş yoğidi Şindi heş Şe va olmaduyi bi Şe kalmadi. Şindi halla bozuk. **ES:**
475 **Başka anlatacağın bir Şey var mı eski anılar?** KK: Kafa vaş mi ki bi Şe olsun yaşli
476 kafasi da olmez da. **ES: Annenin sana anlattığı masallar hikayeler var mı?** KK:
477 Ola geđmiŐ oğul geđmiŐ unutmıŐim heş Şeyi. Bu yaşa kada dayanuş mi eski iŐleř.
478 **X: Eskileriniz seferberliğe gitti mi hiç?** KK: Seferberfluđe gittile tabi gidenlä va
479 gidup gelmiyenle kalanla elenle ıok vaş eskiden. **ES: Sizin tanıdıklarınız var mı?**
480 KK: GeđmiŐ unutulmiŐ vaş tabi bizum kŌyden yok olu mi oğul. **ES: Hiçbir Şey**
481 **anlattılar mı?** KK: Neşden anlatācekle benum kaynatam da Tşabizondan
482 Eşzincan'a kada deşdi yuşumaylen gittuğ. Tşabizonda alay toplandi dedi uyeda biç
483 alay ne demaktu ben oni bile ğŌrmāmiŐim kalabaluk yani āskeř da he toplanmiŐ
484 aşada dedi boyle ğidecek dedi ğitmezden evel dedi o alay içine bi tufek atmış
485 atmasıylen butun alay atmış baŐlay olu ya ne deşle komutanlaşde da ses yok
486 heman ileşi yuřiŐ devam ses yok bu neydi neden oldi oyle gittuğ dedi yaya yaya
487 gideşle yolda dedi uyku geŐtuđ kenā geŐtuđ kenā dedi ārtuk geđmiŐ uyku geldi
488 yoşuldile bi duŐmiŐ bi da uyanuki kİmse yok ğitmiŐle ğeşiden ğit ğit ğit ōyle
489 heşkes yollaşda neleş ıekmiŐle āskeřle ıok zoşluk ıekmiŐle oğul. Hātta bi fiŐek
490 yaşasi bacayinde mi bi yeşinde vaşdi gazi olmiŐti paşa aluşdi. Benum bi tane işte
491 kaynatamun kařdaŐi da aluşdi. Vaşdi kŌyleřde oyle alanlaş da vaşdi. **ES: ıay yeni**
492 **geldi ya buralara ilk zamanlarda ıayı makasla mı topluyordunuz?** KK: El ilen
493 toplāřduđ tek tek el ilen. **ES: Ne yapıyordunuz sonra?** KK: Ne yapacasen gotuşu
494 sataşduğ. **ES: Nereye koyuyordunuz topladığınızı?** KK: Sepeta. Sepeta koşduğ
495 gŌtuřduđ. **ES: Nereye gŌtűriyordunuz?** KK: Bunda āŐa da Kařadađ diyak ořada

496 geluşdile on kilo ne kada topliya tek tek. Bi ay bi donumluk yeşi ben bi aya
497 toplämiřim neden almadile. On kilodan fazlasini da almazle. Nefřet etmişim çayı
498 hiç zaten azdu uni da beşakmişim ha bule yişimi senäyi geşti bulaş aluşleş. Hiçbi
499 şe edemem aha dun evelki gun buni budattuğ odunini etti heş şesini kesti unda
500 oduni yiğdi edemem. Hiç kapiden eve odunumi ğotuyemem bulaşğotuyu. Alla
501 edemez edupte kimse muştacı etmesun. Alla bi ğozunden ebiyine muştacı etmesun.
502 **ES: Ölenleri siz kendi yerinize mi gömüyorsunuz?** KK: Kendi yeřimdä da
503 cameyin kapisindä yeř vař karşistanla vař esas unde da vař obişi çoğı heşkes kendi
504 yeşinde äřazisinde tabi. şimdi bizum karşide äskeřiyeunun uyede bizum yeşumuz
505 vaşdi büyük duz vaşdi uyeyi jandaşma aldı o vakit binala tikeldi bi paşça
506 mezaşlukle vaşdu gene bi paşça yeşumuz vaş uyede koyāğ gendi yemuz vaş
507 heşkesun vař gendi äřazisi. Heřkes gendi yeřinä gotuşu işte oyle Allah kimseye
508 kimseye muştacı etmesun. **ES: Annenin babanın zamanından atasözü biliyor**
509 **musun hiç deyim deyiş?** KK: Heş şe biluşduğ getmiş oğul getmiş hiçbi şe
510 kalmamiş bi şe kalmamiş oğul hiç. **ES: Gurbete giden var mıydı sizden?** KK:
511 Guřbete giden yoğidi olu mi heşkes getmiş benum babam da řusyädan bi kaři
512 almiş anami almiş on iki senelük bile kalmiş ne bile kalmiş kalmamiş on iki
513 gunluk gelini beşakmiş gitmiş řusyäya řusyäda on iki sene kalmiş unden bi kaři
514 almiş uş tane çocuylen gelmiş Tuřkiye'ya anam da yuksek yayläda Samistalda
515 unden anam duya habe veři kóylile çika gide babasinun evine uda almiş uřa
516 gotuşmiş kóye soşaden anam gide ulä hep gotuşu řie Idirde beşau gelu Alla nesib
517 etmiş yane bi dā anami alu nesib da yazi anami alu unden soşa işte biz doğmişik
518 dořt tanede biz vařik uř tanede ula vařdile ikisi du bi ełmiř ufaklayi ulända. **ES:**
519 **Nerede şimdi o nerde?** KK: E o şus eldi o kaşi da hen son Kanada da eldi. Başka
520 bi kocadan kizi da vaşdi onun yaninde Kanada da eldi o da işte kaldi. Babam zate
521 ełmiř kaç sene yiřimi senäy geřti yiřimi dořt senede babamun elduğı anam da eldi
522 işte yişimi beş senede anamunki va da yok anam babamdan soşa eldi babam evel
523 eldi anamunki da yişimi uç senedu. **ES: Yaylada şenlik yapıyor muydunuz hiç?**
524 KK: Çok yapaşduğ eyence da neylen geçecek geçinecäksen televizyon yok şadyo

525 yok bi Şe yok hep tuşkile ĥořonla tulumla oyle Şeyle ne kemane vaşdi ne bi Şe
526 vaşdi o zaman Şindi zaten bunda yok oyle kemane Řizelärde va o täf. **ES: Burda**
527 **ne var?** KK: Tulum, zuşna bi Őeleř eglence oğul. **ES: Hiç öyle bilmece falan**
528 **soruyor muydunuz birbirinize?** KK: Sořmázduę olu mi ununda eylencesi vaşdi
529 tabi ama yok kafada Şindi bi Şe yok. **ES: Başka diyeceğin bir Şey var mı teyze?**
530 KK: Bi Şe bilmem oğul soşdun mi akluma geluşse diyem yoğisa bi Şe yok.
531 Hastayim oğul yatmıştum Şindi kaktum. **ES: Seni de geldik rahatsız ettik teyze**
532 **ama değişik ot adları ağaç adları falan?** KK: Nasél? ES: Ot adı olsun ağaç. KK:
533 Aęařlān heş çeşit adi vaş da. **ES: Ne var mesela?** KK: E keştene va funduk va
534 ceviz va gulgen va kēzil ağaç va vaş da va ben ne bileyim he bu tut ağaci işte kaşa
535 tut.X: Kaşa ağaç vaş mıydı? KK: Kaşa ağaç vaşdi tabi **X: Ardunę?** KK: Ařdunę
536 da vaş heş Şe vaş. Bu da benim işte adamum. **ES: Otların değişik adı var mı ot**
537 **ederken ineğe ne otu ediyordunuz?** KK: Bak bu Şey muz,o muz ağaci, kaşa lāna.
538 **ES: Fasulyanın eski adı neydi?** KK: Lōbiya deşdile bilmem vaş heş çeşit adi vaş.
539 Tişibot e ha o uzun başli ot çeşitli otlā va. **ES: şu çiçekli olanın adı var mı?** KK:
540 Heş Şe vaş e ha o saşi çiçekle da Őepařt ot çiçeyi. **ES: Ne?** KK: şepaşt. Gel
541 Hasanum e hā otu buya da va sandalye.

METİN 5

Kaynak: Hanife GÜLAY/72

Derleyen: Ebru SARIAHMET

Derleme Yeri: Çamlıhemşin/ Konaklar Mahallesi

Kayıt Türü: Ses Kaydı

Konu: Köy düğünleri, eski zamanda geçim kaynakları, kullanılan tarım aletleri vs.

542 **ES: Kaç yaşındasın?** HG: Yetmiş iki. **ES: Hiç okula gittin mi?** HG:
543 İlkokul mezuniyim. **ES: Evlisin?** HG: Allah'a şükür evliyim. **ES: Kaç çocuğun**
544 **var?** HG: Uş tane çocuğum var. **ES: Nerdeler onlar?** HG: Bi kızım Ankara'da bi
545 oğlum bi kızım da Trabzon'dalär toñunläm var büyüdileş bi tanesi şeyi bitürdi
546 univeşsiteyi bitürdi İstanbul'da bankada çalışıyo bi tanesi da işte yaşum donemi
547 var işte Trabzon Katu'de ondan sořa bi tane da kiz toñunum var o da Anadolu
548 lisesi birinci sinifa gidiyo oylä işte. **ES: Eski zamanlarda köy düğünü oluyor ya**
549 **kız isteme kına gecesi bunları nasıl yapıyordunuz?** HG: Ya kız istemä bikaç
550 gişi gidip kiz tarafına haber veriliyodi yani gelecöz diye unden soşa onlarında
551 meyli oluşsa hani ya gelin deşle meyli olmazsa diyo ki kave içmā gelin ama başka
552 türlü yani kiz için gelmān diye soşaflar. Kabullanışlaşsa bunlar da bikaç gişi gideş
553 isteniş Allān emşi peygamberun kabli ilen ondan soşa veşildi mi tamam nişani
554 düyuni konişilış unden soşa da düyuni oluşdi işte. **ES: Nasıl yapıyoşdunuz**
555 **mesela nişanı kınayı eski zamanlarda nasıl oluyordu şimdi değilde?** HG:
556 Valla eski zamanlar da nişan çok kalabaluk oluşdi yani davetiye veşilirdi heşkes
557 nişana kalabaluk gidilirdi nişan oluşdi dönip ğelirdim unden soşa da düyun bi sene
558 sořa mi alti ay sořa mi iki sene sořa mi benum gelinum iki sene beklädi oğlum ile
559 seviyodileş ama nişanladuk iki sene beklädi askeşluk etti geldi unden sořa
560 evlendile işte. **ES: Eski zamanda geçimi nasıl sağlıyordunuz ne iş**
561 **yapıyordunuz?** HG: Eski zamandan beşi bizum geçim guşbetten geluşsuz hiç
562 olmamiş yani benum dedem Şusya'da paşa kazanmiş babalaşumuz İran'da paşa
563 kazanmiş unden soşa da zaten unden soşa zaten Trabzon'da pastanemiz vardı oyle
564 işte beyum öldi ābeyum öldi ölüm dolayisiylen da kapattık e şindi da çoluk
565 çocuklar hepsi okudi pastacılık kimse yapmıyo işte oyle. **ES: Yöresel yemek**
566 **biliyor musunuz bu yöreye ait?** HG: E bu yöreye ait yemek mesela bi lāna yeme
567 var muhlemamız var başka oyle yöresel olaşak bi şey yok yani ayni alişilagılan
568 mesela yemeklä e fasulye mesela ayni kuři fasulye yaparsen heř yeşde var taze

569 fasulye edersen heş yerde olur yani yöresel olarak oyle bi önemli bi yeme yok
570 buranın sadece muhlemesi var. **ES: Muhlama nasıl yapıyor?** HG: E muhlema
571 nasıl yapıyo kaymang varsa biz mesela şimdi şeyle misir uni koyuyolar Ğize
572 tarafı ama biz misir uni koymuyoruz biz beyaz un koyuyoruz unden soşa güzel o
573 telli peyniri once kremasını yapıyoruz biz mesela kaymang varsa kaymağıle
574 kremayı biraz unlen krema yapıyosun unden soşa da şeyini koyuyosun telli
575 peynirini koyuyosun unden soşa da yağı eritiyosun bi tane da yumurta kırıyosun
576 yağı da eritiyosun dokuyosun uzerinä o zaman işte senun eluni benim da
577 ayağımı bağladiler mi mesele yok işte bi de misir ekme oldi mi yanına tamam
578 işte. **ES: Eski zamanlarda annenin zamanlarında türkü falan söylüyorlar**
579 **mydı?** HG: Türkiye biz da soyledukkizim te ha u dumanun olduğu yerden ot
580 taşıyoduk biliyo musun ho dağlardan akşam türki ile birbirimizä çarıyoduk türki
581 ilen hadin akşam oldi gidelim akşam oldi ay da yok eve gitsan yaş da yok işte
582 oyle. **ES: Az bir şey söylesen.** HG: Ben oyle yani soyleduğum yok ben oyle türki
583 murki hoşan moşanlalen benim işum olmamiş yani oyle erkeklalen bilmem ne
584 olduğu yok yani oni için türki soyleşdile ama ben soyleduğum yok yani. **ES:**
585 **Köyünüzün adı ne?** HG: Köyümüzün eski ismi makrevis yeni ismi Konaklar. **ES:**
586 **Nerden geliyor bu eski isim ne demek?** HG: Valla oni bilmiyorum neşden
587 geldiğini oni ben da bilmiyorum. **ES: Annen baban bir şey dememiş mi?** HG:
588 Hiçbi şe demedile annem babam babaannem zaten şey Tataşdır babaannem
589 Ğusyadan gelmiş babaannem dedem oşden geturmiş babaannemuz oşden gelmiş
590 ama burde tutunmiş beş tane oğli olmiş ha bu evde işte o zaman bu evdä değılidi o
591 zaman bu ev ben sekiz yaşınaken yapıldi bu ev ben hem babamun evi hem
592 kocamun evi amcamun oğlile evliyim. O sebepten yani oyle. **ES: Bu eski**
593 **zamanlarda hastalıklar çok oluyor muydu?** HG: Valla eski zamanda ne doktor
594 varidi ne hastalukle varidi babaannem benim ebe hemşireydi Köyun butun doktorı
595 babaannemidi hastalanan yanına geliyodi iyiläřiyodi çeşitli bi řelär yapıyodi biz
596 okula giderken hasta olurduk unden soşa tutup tabi doğal heş şe suti pişiriyodi
597 unden sořa yumurta kırıyodi içinä bi kaşukta bal koyıyodi bizä içuriyodi
598 gidiyoduk tamam teremiz bitti hastaluk yok şimdi ya boşonşit olur ya zature olur
599 ya bilmem ne olur yani ama eskiden ki şeyle şimdi biz şimdi bu kada
600 yaşamamızın şeşi doğal yaşaduğumuz için şimdi dā doğal hiçbi şe kalmadi heş şe

601 yapay. **ES: Teyze başka dil biliyor musun lazca biliyor musun?** HG: Yok
602 Lasca bilmem sen öğreteceksen. **ES: Ben de bilsem. Hemşince biliyor musun?**
603 HG: Hemşince da bilmem Lazca da bilmem bu dilum bu neñiyä ğıtsam dilum bu
604 Ankařada Feřideylä gidiyoruz otobüste dedi ki adamun birı arkadaşen siz dedi bi
605 Türkçä konuşiyosunuz bi da dedi yabancı dil konuşiyosunuz neduş dedi Feřide da
606 dedi ki Almanca dedi Almanca biliyoşum dedi Almanca gul gul gul bayıldık
607 gülmekten řindi biliyo kı řindi bizum dilumuzden bazi anlamadū biluki yabancı
608 dil konuşiyoz oyle başka bi dil bilduğumuz yok yavşum sosyete da konişemam
609 bu kâ yani sen neşalisen **ES: Ben Çayeliliyim.** HG: Çayeli neřäsinden? **ES:**
610 **Sarıs köyünden.** HG: Haa Çayelinden benim kizumun çok samimi arkadaşı
611 vardı babasi mutahittu elektirik mutahitidu şey da İstanbul'dadış. Trabzon'da çok
612 kaldı da kizum ile beraber orda iş yaptılar şindi Pazar'a Hoşverlä evlenmiş da
613 şindi da hasta diyaliza girip çikiyo işte. **ES: Eski zamanlarda kullandığınız bu**
614 **aletlerin adı var mı?** HG: Buna kopşi deşle buna da valla buna şindi ne deşle
615 bilmem Lazlär puşculi deşle ama necedu bilmem biz da almışık işte. **ES: Siz ne**
616 **diyorsunuz ona?** HG: Valla ben bi şe dedüm yok alet deyip gidiyoşum. **ES:**
617 **Yaylaya falan gidiyor muydunuz eskiden?** HG: Yayläya gitmezduk olu mi
618 halen dâ gidiliyoş yaylalaşa **ES: Ne yapıyordunuz yaylada?** HG: Yayläda
619 ineklemuz olurdi yirimi tane inemuz olurdi yayläcila ayři olurdi unden sořa biz da
620 goç zamani gideşduk unden sořa eylänce olurdi tulumlär hořanlär bilmem nelär
621 geliduk sene da iki sefeş gidiliyodi unden soşa da heş şe kakti şindi bu kocaman
622 atmiş haneluk kóyde bi tane inek yok. **X: Yağ peynir, minci yapardınız.** HG:
623 Hem da nasi yaparduk oni diyoşum kı yanına kuşeklen gideşduk kaşuklen değıl
624 ama Alla şukur şindi da yiyoşuz hazirini alip Alla yapanleşden şazi olsun. **ES:**
625 **Yaylada şenlik falan yapıyor muydunuz?** HG: Hem da nasi yaylada şenluk çok
626 guzel şenlukle olurdi da. **ES: Nasıl yapıyordunuz mesela?** HG: E hoşan
627 oynardıle heř akşam toplanılırdı bi evdä hoşan yapılırdı unden sořa eylenilirdi
628 gece saat on iki bir de dağılinırdı heşkes evina oyle. **ES: Değışik ot adları var**
629 **mı sizde?** HG: E var mesela biz de deyişuk dağlaşden biştuğumuz otlaş vardı isir
630 deşduk mesela eşungi bıçak gibi kesiyo unden soşa palağ deşduk palağ vaş unden
631 sořa işte buna da ince ot denuş mesela bu şeleşden bahçeleşden şeleşden olanlä biz
632 ince ot deşla buna eşenti bu eşenti. Eşentiden ğul olmaz işte. **ES: Çayınız var mı**

633 **teyze?** HG: Vaş vaş bak aha. **ES: Ne zaman geldi bu çay buraya önceden beri**
634 **var mıydı?** HG: Yok yok bu çay buşiya yirimi seney geşti da otuzi buldi. **ES:**
635 **Neyle topluyordunuz ilk ayı?** HG: İlk ayı bunlaşilen aha bu hepsi makasidi
636 bunlaşun buşalaş hep kesiliyodi soşa da oşaklen hususi kuçuk oşek yaptuşildi
637 oşeklen şindi da makaslen aleniyo şindi makenalaşda ikmiş oğisi makenaylen
638 aliyo işte oyle. **ES: Sonra nereye gtryordunuz ayı?** HG: ayı buşda ha
639 uşda jandaşmayı geştunuz ya oşda çay alim yeşi vaş da aykuş aykuşun
640 kendumuz yaptuşduk yani oşda çay alim yeşi vaş oşaya gotuşiyoduk şe edeşduk
641 kendumuzun iki uç kaç tekeşla vaşdi ka komşileşla beşabeş aşaba almiştuk yani
642 boyle suşuyip giderduk işte unden soşa da yeyini şindi oteki aşabala aldi geliyola
643 kapiden alip gidiyolaş çay alim yeşine teknoloji ileşledi mi bi şeyleş oliyo. **ES:**
644 **Başka söylemek istediğin bir şey var mı teyze?** HG: Bi şe yok yavşum ne
645 soşiyim ben bi şe bilduğum yok. **ES: Yok iyi konuştun.** HG: Bilduğumi da
646 unitiyorum. **ES: Allah razı olsun.** HG: Hepumuzden yavşum hepumuzden.

METİN 6

Kaynak: Fatma GÜLAY/68

Derleyen: Ebru SARIAHMET

Derleme Yeri: Çamlıhemşin/ Orta Köyü

Kayıt Türü: Ses Kaydı

Konu: Köy düğünleri, eski zamanda geçim kaynakları, kullanılan tarım aletleri vs.

647 **ES: Adını soyadını söyle teyze.** FG: Fatma Gulay. **ES: Nerelisin teyze?**
648 FG: Buğaliyim Hemşinliyim Çamlıhemşinden. **ES: Hangi köyünden?** FG:
649 Çamlıhemşinin Orta köyünden. **ES: Buraya mı evlisin?** FG: Aşakı vice kıziyim
650 buğriye evliyim. **ES: Kaç çocuğun var?** FG: Dört çocuğum var. Buğsa'de. **ES:**
651 **Hepsi Buğsa'da** FG: Buğsa'de **ES: Sen burdasın.** FG: Ben yazın geliyoğum kişin
652 gidiyoğum. **ES: Torunların falan var mı?** FG: Var. Dokuz tane toğunum var.
653 **ES: Eski zamanlardaki düğünlerden biraz bahsedebilir misin?** FG: Eski
654 zamankı düğünleğ çok çok güzel bi şeleğ idi. Şimdiki düğünleğ modeğin ama
655 bizum zamanumuz koç ilen düğune gidiyoduk mesela hoğanlağ manzağalağ şimdi
656 oyle deyil şimdi heğkes kendi bilduyine yapıyoğ. Elli iki sene oldi benum
657 evlenduğum unuttum ne diyeyim yani. Bizum zamanumuzun çalışmayı bizum
658 zamanumuzun kız alma kız alma gideğsen kına yapığsen mesela baklavaläğ çok
659 yapıluğdi bizum zamanumuzde lokumlağ yapıliyodi ondan soğra şimdi onlağ yok
660 yani çok az nadiğren şindi insanlukta kakmış komşuluk kakmış ama bizleğ nä
661 bileyim bizleğ eski şeyi ağıyoğuz. Eski duğumlağı ağıyoğuz. Ben gene suğrutiyoğum
662 gotuğiyoğum Allaha şukuğ eski duğumleğı yeğine göğä heğ şey. Gelinleğim de iyi
663 Allah şazi olsun ne bileyim yani. **ES: Eski zamandalarda yemek falan**
664 **yapıyordunuz?** FG: Tabi tabi yapıyoduk. **ES: Yöresel yemekler var mı?** FG:
665 Yöresel yapıluğdi kuği fasulyeleğimiz et çok yapıliyodi mesela senun düğününg
666 var hep kuğbanlen geliyoduk ki koçleğilen senun düğunga katkı oliyodi. Şindi oyle
667 yok hep katkı yani aklumde oyle bi düğünleğ var kı on beğ yieğimi tane koç
668 geliyodi. Hep o düğünleğa yeduğiliyodi o gelin gidiyodi mesela baba evinä
669 doniyodi tekğrağ geği doniyodi oğda yeduğiliyodi çok yani bizum zamanumuzun
670 manzağasi daha bi başkaydi işte ne bileyim kızım. **ES: Çamlıhemşinde olup**
671 **başka hiçbir yerde olmayan bir yemek var mı hatırlıyor musun sadece burda**
672 **yapılan?** FG: Sadece buğda yapılan lāna sağmalağı lāna yemekleğı e buğda eskiden
673 ne vardı kızım eskiden bizum zamanumuzde bi şe yoğidi kı çeşit yoğidi sadece

674 patatisung misirung kabang onden soŕa lānang bunlaŕ vaŕidi bunlaŕi yiyoduk.
675 Baŕka bi ŕemuz yoğidi bizum zamanumuzde aŕıŕı bi piŕincimiŕ ŕuyimiŕ buyimiŕ
676 bunlaŕ yoğidi kızıım. Ađıŕden ineng oluŕdi sutung yoğurtung peyniŕung onden soŕa
677 bunlaŕilen yaŕıyoduk biz he bunlaŕilen yaŕıyoduk sutumuz boldi, yoğurtumuz
678 boldi kızıım alıŕıyoduk yiyoduk alıŕmak çoktu o zaman. **ES: ayınız falan var**
679 **mıydı?** FG: ayum vaŕ benim babamun taŕafinden bu taŕaften yok benim. **ES:**
680 **Yaylaya falan gidiyor muydunuz?** FG: Yaylāya genŕluđumde gidiyodum ŕimdi
681 gitmiyoŕum. **ES: Ne yapıyordunuz yaylada?** FG: E yaylada manzaŕalaŕ ahengleŕ
682 oyinleŕ mesela hoŕanlaŕ kaveleŕa gidiyodılaŕ heŕkes gezmeleŕe dađlaŕa gidiyo yiyo
683 iiyo ama kızıım ŕimdi oyle bi ŕeleŕ yok ŕimdi oyle bi ŕeleŕ yok o zaman biŕluk
684 beŕabeŕluk vaŕidi eŕka kizi kaŕisi biŕluk beŕabeŕluk hiyanetluk ne bileyim tacizleŕ
685 macizleŕ bizum zamanumuzde yoğidi hiçbi ŕe yokti biz hep aŕdeŕ niyetinā baci
686 niyetiā biz oyle bi ŕelāŕi bilmiyoduk ama ŕimdi hepsini yaŕıyoŕuz. **ES: Eskiden**
687 **kışın da burda mı oturuyordunuz?** FG: Kışını otuŕuyoduk tabi. **ES: Ne**
688 **yapıyordunuz mesela kışın?** FG: E kışın otuŕup yeyip içip komŕulaŕa bugun sen
689 de yaŕun ondā yaŕun ondā. **ES: Kış akŕamları mesela.** FG: He akŕamları
690 otuŕuŕsen uzun geceleŕ. **ES: Oyun falan oynuyor muydular?** FG: Yani oyun
691 oyle fazla filan olmiyodi ama kamiluği oyniyoduk. Mesela hikayeleŕ yapıyoduk.
692 **ES: Var mı öyle hikaye?** FG: Bilmecāleŕ oyniyoduk. İŕte onlar varidi. **ES:**
693 **Aklında kalan bilmece.** FG: Aklumde kalan ŕindi hiç bi ŕe yok kızıım. **ES: Kaç**
694 **yaşındaydın teyze?** FG: Atmiŕ sekiz yaŕındāyim. Biz çok cefa ektuk ŕindi
695 yaŕamak ŕindi ama insanluk yok. Bizum zamanumuzde çok cefa vaŕidi ama sefa
696 da vaŕidi. Bolluğidi heŕ ŕe beŕeketli idi ne bileyim oyle piŕuŕu kapılaŕa kabaklaŕi
697 koyaŕduk gelen giden iŕileŕ yesun ŕimdi o yok ŕimdi hep gizli ha ŕindi o yok
698 soŕfa açmak yok ama biçok Hemŕinlileŕdā genā vaŕ Allah'a ŕukuŕ beni ŕehirde da
699 Çok seviyolaŕ buŕda da çok seviyolaŕ gelena gidena tuŕlaŕa oŕiya buŕiya hep
700 soŕfami aıyoŕum. Ne bileyim heŕkese kızıım. Yani ben oyle goŕdum babadān yani
701 benim bi lokmam vaŕise seniylan boleŕim baŕka bi ŕeyim yok. İŕilen hep meŕkul
702 iŕilen. **ES: Hani dūđünlere falan gidiyordunuz ya giydiđiniz kıyafet var mıydı**
703 **özel?** FG: E oliyodi tabi. **ES: Puŕı takıyor muydunuz?** FG: Tabi tabi. **ES: Bu**
704 **ŕeylerin özel adı var mı?** FG: Buna ŕay diyoleŕ ŕay ŕindi puŕı diyoleŕ biz de ŕayi
705 diyoz ama. **ES: İki parçadan oluŕuyor.** FG: He. ŕay. **ES: Bir bu bir üstündeki.**

706 FG: He başka bi şe yokti bunlaşi takiyoduk boncuk yapıyoduk elbiselaşumuz
707 oliyodi etek tuşi boyle fazla olmiyodu usten elbiseleş şobali elbiselaşumuz oliyodi.
708 Donlaşumuz uzun oliyodi guzel boyle lastikli buşden. **ES: Ayağınıza lastik**
709 **giyiyordunuz?** FG: Lastik giyiyoduk şaşuk giyiyoduk ayāmuze hişbi şe
710 bulamıyoduk da benum zamanumde benden evelkileş hiş bi şe bulamıyodi. **ES:**
711 **Annenin zamanında mesela.** FG: Annemun zamaninde tabi fakırluk şokti ama
712 şalışuşdunsa yeşdun geluşung başçengden ağışungden oluşdise yeşdun ama
713 şalışmezdunse aşazın yoktise eskiden oyle. **ES: Arazileriniz vardı di mi?** FG:
714 Vaş. Allah'a şukur yeteşi kada. **ES: Arazilerinize böyle hiş ad koydunuz mu**
715 **mesela bu arazinin adı bu şu arazinin adı şu?** FG: Bu aşazimun adı tap mesela
716 bi başçemun adı tap. **ES: Tap ne demek?** FG: Ne bileyim eskileşden anaden
717 babaden oyle gōrmiřiz. şuşdekı tapa bi gideş misen kızım e bi tane vaş evumuzun
718 yaninde şoş mesela. **ES: O niye şoş?** FG: şoş ne bileyim. Yani onlaş bana çok
719 tuhaf geliyodi o zaman işte oyle isimleşda oyle. **ES: Mesela hayvanlara ad**
720 **koyuyor muydunuz?** FG: Tabi. **ES: Ne koyuyordunuz?** FG: Maşallah
721 koyiyoduk, zeytin koyiyoduk unden soşa dilbeş koyiyoduk yani biçok isimleş
722 koyiyoduk. **ES: Annenin zamanında mesela ya da senin zamanında hani kıtlık**
723 **vardı ya kıtlık seneleri.** FG: Vardı. O şeyi biraz ben de goşdum. şunki CHP'nun
724 zamanindeydi. **ES: Nasıl oldu mesela?** FG: O CHP'nun zamanında sağci deşdile
725 sağcileş biz oyle CHP MHP bilmıyoduk sağcileş heş şeyi aluşdile eşungden
726 aşazingden inenge da şe vuşuşdi malunge da şe vuşuşdi geluşdi fasulyeng vaş mi
727 fasulyen ne kadaş ise yaşisini aliyodi gotuşiyodi artuk depolaşde şuşutiyodile
728 tokiyodile denizleşa milleti aş kişiyodile patatesung ne kada oni gotuşiyodile yani
729 hep bōliyodile yani ama benden oncekile daha çok beteş atun ayib olmez da bu
730 **ES: Yok yok.** FG: Atun pisluyindeki bōđdalaři misışleşi toplep yikep yiyomişleş
731 ya bunleş da vaş bunleş da yaşandi. Řāmetli babam deşdi kı misışun koşanini deşdi
732 eziyoduk eziyoduk makinadan geşuşiyoduk deyeşmanden deyeşmanleş vaşidi o
733 zaman deyeşmanden geşuşiyoduk diyo onlaşi un edip yiyoduk diyo řāmetli
734 babam. Babam sol taşafi hiş semmezdi. Hiş hayatta sol sola boyle ne oy veşdi ne
735 da şe yapaşdi. şunki bizi aş kişdile diyodi. **ES: Bu değirmene nasıl**
736 **gidiyordunuz?**FG: E deyeşmana boyle patika yollaş oliyodi gidiyoduk su

737 bağlaniyodi onden sođa iĉindä malzemesi misiri tokiyodun onun boyle hagi vař
738 hag deşuz biz haga tokiyodun misiri misirde oşden tane tane tokuliyo oğutuyo taşı
739 vaş deyerman taşı soğa un oliyo uni aliyosin işte ekmek yapıyosun ev ekmeyi heş
740 şe yapıyosun. **ES: Onu nasıl yapıyorsunuz?** FG: Sıcak suylen yoğuriyoduk ilik
741 suylen. **ES: Maya falan.** FG: Maya buğdaya kataşduk. Misira katmiyoduk. **ES:**
742 **Mayayı siz mi yapıyordunuz yoksa hazır mı alıyordunuz?** FG: O zamanleşda biz
743 heşhalda mayaya tutiyodileş**ES: Nasıl?** FG: Maya hamuşden az bi şe yumşuk kada
744 babam fuşunciydi benum yumşuk kada maya tutiyodi o bakaşduk kı kabaşmiş òni
745 tekşaş babam bi daha yoğuşuşdi maya yapaşdi òni maya yapaşdi ònden sođa ekme
746 yaptıktan soğa gena boyle ayırışdı o mayamuz oyle devam edeşdi. **ES: Kendinden**
747 **yani.** FG: Kendinden ha kendinden mayamuz mis gibi kokaşdı. **ES: Hiĉ de**
748 **bayatlamaz o.** FG: Hiĉ hiĉ hiĉ o ĉok güzel oliyoş. **ES: şimdiki mayalar öyle değil.**
749 FG: şimdi hep hazır. İnek mesela danasini kesiyoduk, buyituyòduk o danasinin
750 kuşsayı vař o kuşsayindeki mayay aliyoduk maya yapıyòduk peynirleşi òniyle
751 yapıyoduk. şindi hep moderinlaştı kızım. Bizim o zaman heş şemuz doğaldi. Ben
752 gene hep ĉoluma ĉocuma oyle yetiştuşdüm Allah'uma şukurleş olsun. şeytan
753 kulayına kuşsun. şu ana kada en büyük oğlum elli yaşına girişdi yani emekli oldu.
754 Allah'a şukur toşun toşba saybi oldu. **ES: Sen on sekiz yaşında mı evlendin?** FG:
755 On yedi yaşumde. Ya ya işte kızım. Oyle bizum zamanumuz hep heş şe doğaldi.
756 Heş şe doğaldi yoğuştumuz, sutumuz boldi, kaymāmuz boldi. İneg vaş mi heş
757 řeng vař. Bađĉe gubşengi da doğal tókiyosin heř şengi doğal tókiyosin ne zaman o
758 gubşeleş geldi o zaman butun milletun sayluyi bozuldi. Ama ben ĉok dikkat
759 ediyòřim. ĉocukleřuma ne vita yağı yeduşdüm ne sana yağı yeduşdüm o
760 kıtlukleşde. Kırk dòřt yaşına bi oğlum o kı doğdı mama bulamıyodum kı
761 yeduşeyim bak ne diyoleş ona yani bòđdaden bi şey mamaluk un nişasta òni
762 aliyodum küçük ĉocukleřuma yeduşeyim. Yani boyle hiĉ kóti bi şe yeduřmezđum
763 hazır bi şe yeduřmezđum. Patatısı ezeşdüm sebze koyaşdüm ònlaři guzel guzel
764 evde tavuk besleşdüm kı doğal yesun mesela şehirleşde da bodřumundä besleşdüm
765 ĉocukleřum doğal yesun o şekil dořt ĉocumi buyúttum. Allah'a hamdolsun
766 şukşolsun. ĉocukleřum de sağlukli. **ES: Bu evde mi yaşıyordunuz teyze?** FG:
767 Bu evi alti sene oldu yapalı. Bu emekli oldu gelduk buşa bizum yeşumuzdi aştuk,

768 vurduk, kırduk önden soıra çok çalıştık ama maf olduk he eskisi gibi çalıştım yani
769 hala da çalışıyorum uğraşıyorum. Seviyorum ama. E şimdi paziyi kopaırdım paziyi
770 yikadım doğradım şimdi kavuıecem oni soğanle yoğurıti da tok ustine ye işte sana
771 doğal ya heış şe doğal kızım şimdi yaşıyo misen ben Buırsä'de evumun çatısına
772 boyle bidonları koyuyodum soğanumi da heış şemi ekiyodum kı doğal yesun
773 çocuklerım. Yani ben bunlara çok dikkat ediyodum. Bi da Buırsä çok doğal
774 benim gittim zamanlarda çok doğaldi şimdi doğu da geldi pislukle geldi heış şe
775 geldi benim gittim zamanlarda çok ğuzeldi Buırsa. Otuz bes senedu otuz alti
776 senedu Buırsä'deyim he işte kızım boyle kızım. **ES: Eskiden yağmur duasına ya**
777 **da güneş duasına hiç gittiğiniz oldu mu?** FG: Yāmuıř duasına değil dā boyle
778 ğuneş ay tutulmāsına hep ğidiyoduk ama hep millet Kuış'an okiyodu. Biz dā
779 Kuış'an okuma zamani vardı Kuış'an ay tutulecek mesela bi şe olacāk heış ev
780 Kuış'an bilān Kuış'an okuırdı. Tenekeler vurırdile ses çıkaırdile önden soıra hep
781 Kuış'an. **ES: Tenekelere niye vuruyordunuz?** FG: Aırtuk ses olsun gibilerden he
782 hep boyle yani Kuış'an okunuırdı başka bi şe bilmiyorum ben. **ES: Yani hiç**
783 **gitmedin.** FG: Yok yani oldi etrafumuzde devamli boyukle toplaniyodi Kuış'an
784 okiyodi. Alla yalvaııyodiler. şimdi oyle bi şe yok. **ES: Hemşince biliyor musun**
785 **sen teyze?** FG: Hemşince şöyle işte gidem geleırum gidiyom geliyom işte boyle.
786 Yani ben zaten Tuırkçemi fazla deyişmedum. Ha hiş deyişmedum doğal. Ben
787 şehirde da diyorum bana diyoler adum Fatma'du da Fatoş diyoler Fatoş abla sen
788 bambaşkasen diyorum ya ne isem o yani ağzumi kıırem ğozumi kıırem buleış nedule
789 ha şehirde doğmiş buyumiş tabi onler faırkli biraz mesela benim çocuklerım da
790 faırkli ama çocuklerıme diyodum kı yavırum benim dilumi almayin okulleışde
791 mokulleışde zoırluk çekeırsiz diyodum oyle yani ben guzel yetuştıııyodum
792 çocuklerımı o şekil yani. **ES: Eskiden kullandığınız balta kazma var mı?** FG:
793 **Var.** **ES: Onların yöresel ismi var mı?** FG: Balta yok. Baltaysa balta kazmaysa
794 kazma bi de onun boyuğine ovig deırdığ. **ES: Kazmanın büyüğü.** FG: He
795 kazmanun boyuğine ovig deırdığ. **ES: Sapan mapan var mıydı sizde?** FG:
796 **Varıdi** tabi hep ókuzleıřlan hep suıreırdık bağçeleışi ókuzleıřlan suıreırdık kazmaylen
797 bituıremezsen kı hep ókuzleıřlan suıreırdık biz bizum zamanumuz oyleydi hem
798 iyiyidi Kótiydi biz eışken dınyaya geldık biz yaşamadık çalışmaktan yaşamadık
799 çünkü boğazumuz doyecekti coluk cocung doyecekti beıreketung ambaırung

800 dolecekti. Ambařunga gişdun mi patatisung oläcek, fasulyeng oläcek, kabang
801 oläcek, misirung oläcek o bol bol ye iç otuř. **ES: O zaman iyiydi.** FG: Tabi ya
802 Mendeşesun zamanında bolluğıdı. Mendeşes Tişabizon'de uçaktan duştı buşni bile
803 kanamadi he oni çok seviyoduk ama yaşatmadileş ileşi gelänleři yařatmädi CHP
804 tarağı yařatmädi oğli vaşıdı Yuksel Mendeřes o da eyiyidi oni da zehirledile yani
805 boyle gunleş geçuşmişiz yani hep gitmişik Çamlıhemşin'un yoli açıldı yoli patika
806 yollar Mendeşes geldi açılış yaptı işte on iki on uç yaşlandıydum oyle yani hiç
807 unutmıyoşum hiç onleşi unutmıyoşum. **ES: Böyle tören falan oluyor muydu**
808 **Çamlıhemşin'de?** FG: Toşen yani oyle mesela tulum zuşna şu bu çalaşdıleş onleş
809 başka fazla bi şe olmiyodi bizum yoşemuzun şeyleşi. **ES: Kışın kar yolları**
810 **kapatıyordu ya neyle açıyordunuz yolları?** FG: Kuşekleşen evden eve
811 kuşekleşen kızım şimdi dozoş vaş heş şe vaş evden eve kuşekleşen mesela iki
812 metreyi biz akşama kada ancak gidiyoduk çok kaş yağıyodi şimdi kaş da yağmiyo.
813 **ES: Mevsimler de değişti.** FG: Deyişti çok mevsimle deyişti eskiden kaş çok
814 yağıyodi kaşa kada mesela kaşun altinde misişi biştuğumuzı biliyoşum kaşun
815 altinde misişi biştuk ya neleş goşmişiz gozumuz neleş goşmiş kızım. **ES: Teyze**
816 **başka söylemek istediğin bir şeyler var mı?** FG: Bi şe yok sağolasen ómřung
817 çoğ olsun Allam okulunde başaşileş veşsun. **ES: Amin çok sağol Allah razı**
818 **olsun.** FG: Senden de yavşum. Alla istikbalunguzı açuğa...

METİN 7

Kaynak: Mustafa Orhun/80

Derleyen: Ebru SARIAHMET

Derleme Yeri: Çamlıhemşin/ Şenyuva Köyü

Kayıt Türü: Ses Kaydı

Konu: Köy düğünleri, eski zamanda geçim kaynakları, kullanılan tarım aletleri vs.

- 819 **ES: Adını soyadını söyle amca?** MO: He. **ES: Adın soyadın?** MO:
820 Mustafa Orhan. **ES: Kaç yaşındasın amca?** MO: Seksen net. **ES: Hiç okula**
821 **gittin mi?** MO: Gittum. **ES: Kaça kadar?** MO: Üçüncü sınıfa kada gittum yeter.
822 **ES: Yeter dedin bıraktın?** MO: Evet. **ES: Hiç gurbete falan gittin mi?** MO:
823 Hiç gurbete gittum mi? Hiç gurbetten geldun mi soş. **ES: Nereye gittin?** MO:
824 Neşiye gitmedum kı aşağı yukaşi şeyden başliyim Erzurum, İstanbul, Samsun,
825 Ankara bi çok yeşe gittum. **ES: Ne yaptın gittiğin yerlerde?** MO: E şey
826 meslėmlan ilgili pastacılıkdı meslėm pastacılık yapıyodum. **ES: Çok pastacı var**
827 **bu Çamlıhemşin’de.** MO: Evet çok vaş. Fuşıncı, pastacı, kaveci, lokantacı hep
828 yiyecek maddesiyle uğraşmışlaş. **ES: Bu köylü müsün amca?** MO: Evet. **ES:**
829 **Köyünüzün adı?** MO: Şenyuva eski ismi Çinçiva. **ES: Niye Çinçiva demişler**
830 **bu köye?** MO: E valla bi kısmi diyokı kaşişuk millet olduydu için demişleş bir
831 kısmi da efendim bi manasi yani bugune kada tam olaşak ortaya bir şey çıktıyı
832 yok oyle soylenmiş kalmış işte. **ES: Böyle karışık millet kim hangi milletten**
833 **yaşıyordu?** MO: Daha öncesi soyledum ya işte burde Ermenileş yaşamış ama
834 Tuşkleleş beşabeş mi yaşamışlaş Tuşkleleş sonşadın mi gelmiş onlaş biraz kaşanluk
835 Ermeni işi işun içine girdi miydi burde evel hiç kimse konuşmazdı şimdi tabi
836 konuşuyoruz ama evel kimse konuşmazdı onun için bilmiyoruz işte bu şeyleş
837 şimdi biz de mesela doşdinci beşinci dedey bilın hiç kimse yok. şu górdüğün
838 şeyde Fıştına Vadisi’nde beşinci dedey bilın kimse yok. Niye bilmiyo demek kı bi
839 şey vaş bi çuşukluk vaş orada. Artuk ne olmuş ne olmamiş oni bilemiyoruz. Onun
840 için aşağı yukaşi bizim şey de şize’de Kaşadeniz’de heşkes ayniduş.
841 Kaşadeniz’un tuminde ileşiye doğrı kimse gitmiyo. **ES: Askerliğini nerde yaptın**
842 **amca?** MO: Biraz büyük konuş seksen yaş. **ES: Askerliğini nerde yaptın?** MO:
843 Askeşliği Manisa. **ES: Ne olarak yaptın?** MO: Eř şe çavuş. **ES: Hiç askerlik**
844 **anın var mı?** MO: Askeşlik ani. **ES: Evet.** MO: Oho kizum bin dokuz yuz elli
845 dokuz altmış elli dokuz elli dokuzden şimdiye ani mi kalış. **ES: Ama hiç seksen**

846 yaşında göstermiyorsun amca. MO: Neydeyim? **ES: Çocukların var mı?** MO: Var.
847 **ES: Kaç tane var?** MO: Dört. **ES: Nerdeler?** MO: Biři Samsòn'da erkeklerle
848 soyliyim evvela biři Samsòn'da biři Antalya'da kızların biři İstanbul'da biři yine
849 Samsòn'da. **ES: Sen burda kendi başına mı duruyorsun yoksa eşinle mi?** MO:
850 Eşum öldü. **ES: Allah rahmet eylesin.** MO: Amin cümlesine. Şimdi e aşağı yukarı
851 şey olarak aile olarak yaşıyoruz yani biz de pek şey yok biliyosunuz boyle
852 birbirinden ayılma pek yok. Umumiyetle herkes birbiriyle yaşıyo aile olarak
853 yaşıyo. **ES: Yaz kış burada mısın yoksa sen de gidiyor musun İstanbul'a?** MO: İki
854 senedir gidiyoşum artık yaşlandım kendim beceşemiyoşum bu işi. Bundan evel
855 hep yaz kiş buşdaydım tek başıma yaşıyodum gayette iyiyidi. Şindi zoş goşunuyo
856 kızım oyle doğru haklısen goşunurse zoř goşunuyo ama bóle kendi şeyini boyle
857 yemēni şunu bunu yapabiliyosan hiç zoş dīl. Çünkü kimse sana kalk şunu yap
858 şunu yapma şöyle git şöyle gitma yani biras şe oluyo biliyo musun abes oluyo
859 onun için daha şeyli oluyo boyle insanın tek başına yaşamasi daha değişuk oluyo
860 ama e tabi tek başına da yaşamak bi Allah'a mahsustuş. **ES: Eskiden yaylaya**
861 **falan gidiyor muydunuz amca?** MO: E tabi. **ES: Mesela hangi yaylalara**
862 **gidiyordunuz?** MO: Bizim biz yetiştığımız zamanda sadece Sal yaylasi var burda
863 oşasi bi şeyidi basamak yani ořda en fazla on gun on beş gun kalurdi şeylär
864 hayvanlar ondan sora Hodoşcuş yaylasi Daşali yayla meşur İspir'e bağlıdır oşiye
865 giderdik işte onlarda bitti heş şey bitti. **ES: Ne yapıyordunuz yaylada?** MO:
866 Yaylada kızım ne yapılış çobanlığıla katük, süt, yoğurt, şu bu yoğurt değil de sut
867 şeysi önden soşa peyniş, yağ bi da minci üçü başka bişe yok. **ES: Hayvancılık**
868 **yapıyordunuz?** MO: Hayvancılık işte öyle yani sağum hayvani yapiliyodi bi de
869 şey varđi bizim keçimiz varđi. Epey çobanlık ettum. **ES: Bu şey eski**
870 **zamanlarda böyle değişik hastalık adları var mıydı biliyor musun hiç amca?**
871 MO: Şey eskiden umumiyetle ólümleřun yüzde doksani veşem deşdileş tām mi bi
872 de şey ince maşaz gine veşemun başka bi değişuk ismi şey buşalarda biraz da yani
873 veşem şeyidi gayet noşmaldi çünkü evel şimdiki gibi buşiye yiyecek sadece buşde
874 misiş óbuř tuşlu yani aşa yukarı böğdayi goşmezdik yani şey halk fakışdi fakış
875 aşışı deşecede fakışdi onun için yani bóle gidasal bakımdan insanlar şe olamiyodi
876 yani doyamiyodi onun için aşıştıktan işte hastalığın ismini koyardılar bi isim

877 koyardılaş gideşdi. Fakat işte bu sonra sonra bir suşi hastalık çıktı demekkı biz o
878 zamankı bu hastalıklarlaın hepsine ince maşaz, veşem işte ufak tefek şeyleş demişiz
879 ve bitirmişiz. **ES: Tarlalara falan mısır ekiyordunuz değil mi?** MO: Evet misir, fasulye.
880 **ES: Mısırdan başka bir şey?** MO: Kabak, salatalık ondan soşa bazen domates bu tip şeyleş ekiliyodi.
881 **ES: Mısırları değirmene götürüyor muydunuz?** MO: E tabi. **ES: Nasıl götürüyordunuz yani nasıl öğütüyordunuz onu?**
882 MO: Sirtle goturup orda şey deyişmenle vaşdu su ile donen deyişmenleş işte o deyişmenleşde öyütölüyodi.
883 Şimdi yok şimdi zaten bi heş mahallede biyeş tane o deyişmenleşde öyütölüyodi. Şimdi yok şimdi zaten bi heş mahallede biyeş tane
884 şey vaş elektirikli çalışan şey deyişmen zaten misir ekmēde pek yenmiyo burda artık heşkes buğday hazır alıp yiyoşuz.
885 **ES: Mısırları falan biçtiğiniz aletler onların böyle adları var mı?** MO: Oşak. **ES: Baltanın eski adı, kazmanın eski adı mesela var mı?**
886 MO: Kazmanın eski adı yok kazma deşdileş. Kazma iki tuşli kazma vaş şimdi mesela şimdi řiyāda bizim oşig dedimız şe heşkes şeyleş kazma
887 diyolaş yani ona da kazma diyolaş obişina da ikisine da kazma deniyo. Oşak, tırpan ondan soşa balta, nacak, kopşi siz haşalda taşha deşsiz.
888 **ES: Tarlaları falan öküzle mi sürüyordunuz?** MO: Okuzle. **ES: Nasıl mesela sapan mı yapıyordunuz?**
889 MO: Sapan tabi. Sapan boşunduruk hani deşleş kı atasozleşi vaş buřalardā okuzun çektiini kayiş biluş.
890 Hakkaten da öyleydi yani şimdi kayiş takiliyo sapan ile şeyi boşunduruğu birbirinā bağlayan o kayiş yuki o çekiyo okuzun diyolaş ne çektiini kayiş biluş.
891 **ES: Kış aylarında çok kar yağıyor buraya.** MO: Şimdi yağmiyo. **ES: Önceden yani.** MO: Onceden çok kar yağardı. **ES: Ne yapıyordunuz kar yağınca yollar kapanınca?**
892 MO: Burde yol kapanmaz kizum. **ES: Eskiden araba yolu falan yoktu ya.** MO: Eskiden tamam işte çünkü burde aşa yukarı koyun vaşdi keçi vaşdi bikaç şey aylede onun için onları keçiye içerde besliyemazsınız uyuzlanış keçi keçiye mutlaka dışarı çikaşıcaksınız dışarı çikaşmak için da siz iz vuşmak mecburiyetindedinsiniz yani kar ne kadaş oluşsa olsun azami iki gune aşışda bışakabiliyosunuz uçuncu gun mutlaka açacaksınız. Onın için yani kapanma dedimız işte o yani otla doğri yol vuşuliyodi. Mahalliye işte iz vuşuluşdi bu řekildā. Şeydi bi defa kizum eskiden güc oldi miydi yani aşış güc diyodılaş işte o güc oldi miydi bütün ihtiyaçlaş o zaman Pazaşa gidiliyodi Uskuşt dağından aşaşduk işte bu dağdan Pazaş'a gidiliyodi Pazaş'dān katişlaşle katişi olmiyan sirtile evun ihtiyaşlaşini temin ediyodi yaz başına kadaş yani yazın en az

909 mayis kaş çıkmasını beklemek mecburiyetinde oldukları için en az mayisa kadaş
910 ihtiyaçları liste yapıldı gidilip alınırdı işte hayvanlarla getiriyodile buşiya e oyle
911 zaman oliyodi ki mesela burdan on sefer on iki sefer Pazar'a giden şey vardı ayle
912 vardı gidip malzeme alış gelirdılar yani burada şimdi malum biliyorsunuz bu ayı,
913 domuz efendim ektunun yaşisini alışsın yaşisini o yer falan eskiden beşi burada bi
914 şey var esaste acayip bi çile vardı halen dā devam ediyoy ya tamam mi bi acayip
915 çile vardı o zaman daha şeydi şöyle diyim sana insanlar yaptı şeyin kaşşılını hiçbiş
916 zaman burada alamadi ve alması da mumkun değil çünkü şöyle bi şey var hava
917 şartları çok şimdi hele tamamiyle deyişti tamamiyle yani şöyle bugün aşa yukarı
918 bizim eskiden buşiyada hani şeyleş da meteoroloji da soylıyolar meteoroloji da
919 soylıyolar diyolar ki işte bu senelärde hele çok geşiye duştu hep yağmuş yağıyo
920 evel biraz dā şeyidi biraz dā deyil bayaği evel açuk hava oliyodi yani olmaz dildi
921 oliyodi ama şimdi tamamiyle şe oldu açık hava var ama burda arazi kıt nüfus
922 çoktu arazi yoktu onun için herkes efendim şeyä guşbete gidiyodi e guşbette da
923 şimdiki gibi deyildi iş yok yani senin istediğin şeyi yapamazsen onun için bizim
924 buşalardan guşbete gidenlerin umumiyetle yuzde doksani lokantada, pastanede
925 yani kaşnini doyurabileceyi yeřdä çalışmışlar ve öyle sanatkaş olunmuş ve oyle
926 kalmış şimdi şimdi artık her şey yapılyo yani. **ES: Kış akşamları hani**
927 **televizyon yoktu eskiden.** MO: Ha o zaman şey kizum kalabaluk evlerde
928 umumiyetle akşam kış akşamlarında işte yatsi namazları falan kılındıktan sonra
929 yaşlılar bi kısmi yataşdı gençler dā efendim tuşki deşdiler işte boyle yani hoşon
930 moşon oynamazdiler da tuşki deşdiler efendim bulmaca şeysi oynardılar ne
931 bileyim işte boyle vakitläř geçiyodi. Şey çorab dokuma yaşişması yapardılar
932 bilmem ne işte böyle yani kendilerinä göre eylence bulmuştular. **ES: Köye gelen**
933 **misafir illaki oluyordu buraya.** MO: Vallayı burda misafir odalarının hepsinde
934 taş vardış yani řómine o taş soğumazdı birçok evde hiç soğumazdı çünkü misafir
935 aşa yukarı bi gun gelmesa ertesi akşam mutlaka misafir olurdi. Misafirlik o
936 zaman kişin aşa yukarı çok geniş bi kapasitesi vardı misafirliğin şimdi misafir
937 odalarında fasulye sarıyolar işte ne bileyim yani her şe bitmiş şimdi insanlar artık
938 herkes kendi şeysinde yaşamiya bakıyo tabi bu televizyon bi çok şeyi kaldışdı bi
939 çok kótulukleri getirdi daha doğrusi diyelim kótulukleri getirdi o komşuluk o
940 guzel efendim insanların sohbeti o insanların birbirine diyalog bi de bilgi yani

941 insanla birbirine bilgi verirdile mesela misir nasi ekilir Şu nasi olur bu nasi olur
942 bilmem ne nasi olur zışatla ilgili biçok Şey bu tip Őeylerdā işte musafirluklarda
943 Őurda burda konuŐuluŐ Şe yapılırdı fakat Şimdi bu mevzular hiĒ konuŐulmuyo
944 Ēünkü bir aşiya gelme yok bir tek işte caminin kapisında diŐarda hava guzel
945 oluŐsa işte diŐarda bi ŐeleŐ o da ya maĒ konuŐuluŐ ya efendim oyun konuŐuluŐ
946 siyaset konuŐuluŐ onun iĒin yani birbirimize bilgi aktarma Şeysi bitmiş tamamiyle
947 tamamiyle bitmiş bilgi aktaramıyoz. Biz bi bilgi da alamiyoz mesela bugun
948 televizyonlari seyrediyoz valla bana gōre en azından bu televizyonların yarısı
949 deĒil dōrtte biri bile Ēok fazla tamam mi yani aldatmadan başka hiĒbi Şe yok Şindi
950 eskiden derdiler ki birisiyle konuŐtuĒun zaman ya bi Şey vereceksen ya bi Şey
951 alacaksın Şindi bizim televizyonden verecemiz yok Ēünkü bizden uzak işte o
952 Şeyler ortadan kalktı yani esas anlatmak istediĒim o o Şeyler musafirler o bilmem
953 toplantılar bilmem ne mesela ramazanda ne guzeldi giderdik teşaviyi kılardık bi
954 akşam bi evde bi akşam bi evde bi akşam bi evde boyle Ēay Şeysi sohbeti
955 yapılırdı ta efendim geceleşe kadaş Ēay sohbeti yapılırdı Ēay demlenirdi bilmem
956 Şimdi camiden Ēikani evinin yolini tutuyo hiĒ Şey kalmadı yani sohbet edecek
957 hiĒbi Şe kalmadı ve bitti buşalarda zaten mesela Şu mevsimden sonra burda hiĒbi
958 Şe yok dōrt beş alti yedi tane Şen ev kaliyo geşisi hep taŐınıp gidiyo yazlık oldi
959 buşasi Őurda tumini toplasan on tane hayvan yok kimse besleyemiyo guz dedi
960 miydi Ēekip gidiyolar. **ES: Eski zamanlardaki dōĒunler hakkında bir Şeyler**
961 **biliyor musun amca?** MO: Vallay keşke oyle kalsaydi o dōyünler keşke oyle
962 kalsaydı. Kızım Şimdi ben zaten yemin etmiŐim dōyüne gitmem Şu bakımdan bi
963 kaş tane Şeyim vaş bir dōyün Şu andaki yapılan dōyünlerin yüzde doksanı şezalet
964 iĒin yapılıyo diĒer en az yüzde yirmisi da boşanmak iĒin yapılıyo diĒer bi kısmi
965 da Şehirde yapılıyo onun iĒin yani gitmenin da bi adı yok gidiyosun orde o
966 mikşofoni sonina kada aĒiyolar saĒır olup geliyosun başka hiĒbi Şe yok yani Şimdi
967 bizim bi orş adetımız vaş mesela tulum Ēalar hoşon oynanış Şindi bi Hemşinli bi
968 dōyün yaptıĒı zaman Şeydir sanki tulumdan utanış gibi giderler efendim yok
969 bilmem davulci getiriler zuşnacı getiriler ses sanatĒisi işte gōyā sanatĒi sōzda
970 sanatĒi getiriler bilmem ne Őeyimizden utanıyoz yani kulturumuzdan
971 utanıyoz. Kulturumuzdan utandıımıza gōye benim o dōyünde işum olmaz mesela
972 benim gibi biĒok insan aynı Şeyi duŐuniyo benim işum olmaz niye Ēünkü bana

973 hitab etmiyo tamam mi ben şimdi gidipta bilmem kimun konserdosunu izleyip ta
974 alkışlamam niye çünkü hiçbi şe anlamıyorum ben ondan anlamadum şeyi ne için
975 alkışleyecem veya hoşuma da gitmiyo gitmedinâ göre niye alkışlıyorum yani biraz
976 aptallık gibi geliyo bana ben de onun için düyünleşi müyünleşi teşk ettum çünkü
977 eskiden burade gideşdik düyüne ole zaman oluyodi kı mesela üç gün düyün
978 oliyodi ayni şey gidiyosun kızı ğetireceksen bilmem ne edeceksen o muhabbetleş
979 o sohbetleş o birbirleşına efendim mesela bana şeyden soşdulaş atma turku soşdulaş
980 senun gibi çok geldi atma turkuyu soşdulaş ben atma turku için dedim ki bi insan
981 atma turkiye kalkacaksa hiçbiş suç işlemeyecek kötü hiçbiş şeysi olmayacak yani
982 namuslu, şerefli, haysiyetli heş şeyinde toplumun zittina hiçbi şey yapmiş
983 olmayacak niye çünkü atma türkü oyle bi olaydır kı dedim adama noşmal
984 zamanda diyemedin şeyi turkide deşsen hiç kimse da ne incinir ne da efendim
985 kizaş kızma hakki yok zate çünkü çıkmışsin oşiya. Ha oyleyse senun eĝeř
986 duşumun iyi deĝilsa o turkiye çıkmayacaksın ve bana góye bu memlekette bi çok
987 insan sif o yuzden yani suç işleyememiş suç oşani çok azdır mesela. Şimdi mesela
988 şöyle bi şe soyliyim bana góye çok iyi bi adetmiş o çok iyi bi adet çünkü şindi
989 hakketen insanlaş biraz şeyli olmak mecburiyetinde yani tedbirli olmak
990 mecburiyetinde turkiye girmesen bile o toplumun içindeysense yine sen oştada
991 oturmuşsun yine seni şiya alışlaş, söyleleş. Onun için yani çok guzel bir şey
992 bulunmuş ama tabi şimdi şehirde yapılan bi düĝünde sen dil atma türkü bilmem
993 ne zaten şimdi burda efendim şöyle soyliyim sana şehirdeki düĝünde sen gitsen da
994 desan ki ya bi işte şöyle kırk yaş elli yaş altmış yaş yaşlaşında olanlaş bi yaşum
995 saat musade edun da hoşon oynayalum da ondan soşa siz ne yapaşsanuz yapun
996 desan kabul etmezlaş etsalaş da efendim beş dakika oynayabilirsın ondan soşa
997 heşkez giriyoş çünkü heşkezun hoşuna gidiyo o eski hoşon oluyo. Demek ki guzeli
998 oymuş yani. Neleş yoĝidi. Ama şimdi bunlaşun hepsini kalduşduk kenara koyduk.
999 Lüks olduk sosyete olduk. Sosyete olduĝumuza góye da efendim sosyete gibi
1000 yaşamiya başladuk. Duşun ben burda evde efendim tabakten yemek yiyoşum. **ES:**
1001 **Eskiden neyde yiyordunuz?** MO: Eskiden tasın içinden yukarı yirmi kişi kaşuk
1002 gotuşuşdu tamam mi tasın içinden yukarı yenyodi heşkes ayni şeyi yeşdi ha
1003 diyeceksın kı işte hastalık vardı da birbirine gečeřdi da yok bilmem neydi canım
1004 bana góye hastalıkta oyle eĝeř oyle olsaydı heşkes ölməsi lazimdi yani daha şeyleş

1005 soyliyim. **X: O günün insanları daha sağlıklıydı.** MO: Tabi sağlıklıydı çünkü
1006 yediği şey tek organik zaten bu şey bilmez kimse hile bilmezdi ki hile diye bi olay
1007 yoktu yani. Sen şimdi patatese efendim bilmem ne gübresi vuracaksın yok hiçbir şey
1008 yok her şey temiz sofra olsa da Pazar'dan bulmaya gübre taşıyamazlar yani o da var.
1009 Onun için her şey gayet şeydi net gayet güzel her şey şeydi ama şimdi mesela
1010 gidiyorsun peynir alıyorsun getiriyorsun koyuyorsun şiyâ bozdolabine buzdolabında
1011 biraz daha büyür. Her şey bitti. Şimdi ki doğan çocuk bile organik değil e tabi
1012 şimdi mesela eski alimlar demiş ki siz demiş sizin olduğunuz yörede olmiyan şeyi
1013 yemeyin demiş şimdi şu anda dünyanın her tarafından Türkiye'ye gıda maddesi
1014 geliyo dünyanın her tarafından şimdi bu çocuk Amerika'dan gelen efendim
1015 bilmem gidadan mı meydana geliyo İtalya'dan gelen gidadan mı meydana geliyo
1016 ne'den yani böyle bunları hesap yapılmıyo tamam mı bizim yani bizi idare edenler
1017 bu hesapları hiç bi şeyi yapmıyolar karnın karnı doysun da halkın ne olursa olsun
1018 eskiden çocuk ya hu ben anlamıyordum nasıl şeydi böyle beşikteki çocuğa
1019 baktığın zaman efendim yüzleri kıpkızıl efendim gözleri çakal gibi efendim
1020 bakıyo şimdi bakıyorsun evet kilolu çocuklar şey ama kof içerişi boş şimdi içi doli
1021 olması lazım yani her şeyin dolu öyle maalesef. **ES: Amca kıtlık zamanlarını**
1022 **hatırlıyor musun?** MO: Ha ben kıtlığa yetişmedim sadece şu kadarını diyim
1023 hatırladığım tek şey var o sene bu yörede patatesle şey çok bal çok olmuştu bal.
1024 **X: Kaç yıllarında oldu kıtlık?** MO: Valla bana kaç yıllarını hiç sorma. Şimdi o
1025 zaman patates ile bal çok olduğu için patatesi pişirdiler soyardılar onu
1026 getirirdiler ezerdiler içerişine da beyaz bal katardılar işte bize onu verirdiler ve
1027 böyle yumruk yumruk verirdiler biz da onu alırdık gotuurduk saklardık yavaş
1028 yavaş yerdik. Yani şimdi rahmetli benim bi amcam vardı annem evde bizim
1029 koçıra derdiler işte aşçı yani koçıra annem koçıraydı rahmetli şimdi bi da rahmetli
1030 amcam vardı amcam demiş ki annemâ sakın demiş çocuklar bi şey istediği zaman
1031 yok dema kıtlığı bi hissedileyse demiş bunları doyumamayız kitluği hissettuırma
1032 şimdi kitluk oyle yani oyle geçmiş burda şöyle diyim sana şimdi burda deyiırmen
1033 kırılmış yani deyiırmeni adam kırmış ordân misir çalmış veyahutta un çalmış misir
1034 unu ama o adam hiırsuz olduğu için dil ya evinde çoluk çocuyu aç olduğu için
1035 yapmış hiçbir zaman burda hiırsızlık olmamış hiırsızlık sadece işte o şekilde olmuş
1036 adam gitmiş eve uş tane dört tane çocuğu var çocuklar ağıyolar hiçbir şey yok

1037 tamam mi düşünmüş taşınmış demiş ki gideyim deyirmenden kişeyim şey çaliyim
1038 şindi buna hişsuzluk denmez bu hişsuzluk değil Allah için da değil insan için da
1039 değil değil niye çünkü Allah gostermesin o aciyi duymak yani o çocukların
1040 efendım figanini dinleyip da efendım sabředebilmäk değil sabşedemezsen imkani
1041 yok yani çünkü çocuk anlamaz yok onun için o bir iki ufak tefek şeyler olmuş ama
1042 yani sonuçta buşalarda oyle şey aşışı herhangi bi olay olmamiş. Şindi buşalarda
1043 şeyler anlatiyolar eskiden askerler anlatiyolar askeşe gidenler anlatiyolar afedeşsin
1044 atın gubşesinin içeşisinden arpayı çikarurleşmiş pişurup yeşmişler. Yani o şeyler
1045 yaşanmış. Bizim buşalarda abi ne dā olsa yeşillik var yani sadece işte lahana misir
1046 şu bu diil bi da yani insanlar şey aç kaldıkça ottan bi şeyler yapıp bir şeyler
1047 yemiye başlamış insanlar ottan. Otun yenen şeysini ama yani tumini bulamamişlar
1048 tabi bir de meyve çok mesela bizim bu mntıkada meyve çoktu o zaman şimdi hiç
1049 yok. Yani meyvāyle şuyle buyle ben şuni hatışliyoşum kērazi biçerdiler
1050 getirirdiler soşfiya dokeşdiler sabah kahvaltisi diyo o kērazi yeşdik. Misir mesela
1051 misiri şey et makinasiyle daha da tam şey olmadan kiyma makinasinde çekeş onu
1052 pilaki de pişirir ekmek diye veşurdiler. Dā biçok şey. **ES: Eskiden hani yağmur**
1053 **duası, güneş duası gittin mi sen amca?** MO: Şey buşda bābā bubriķ deşdiler hani
1054 bu şey var ya yağ mağ topliyolar da efendım şe yapıyolar neydi ismi bābā bubriķ
1055 deşler bu mntıkada onu yaptık yani kapi kapi dolanışdık işte bābā bubriķ yağ
1056 isteşAllah'tan güneş isteş falan bōyle işte yağmuş isteş veyahutta boyle bi şeyleri
1057 vardı tuşkulari soyleşdik getirirdük işte bōyle. Óyle şeylemuz vardı ama buşalarda
1058 kizum řōyle diyim buşda oyle doktorlar vardı ki yani kendi içinden yetişmiş
1059 şeyler vardı ki boyle ufak yaşa bilmem şu bu efendım şeyler oho şimdi valla
1060 pşofosoşlar şe yapamaz o kadaş guzel şeyler vardı ki ya bak buşda adam şey kadın
1061 afedeşsin sığır doğum yapamamiş sığırın kaşnından ustuşayle danay kesmiş
1062 paşçalamış çikarmiş o sığır tekşaş doğum yapmış. Şindi yapsınlar bakiyim hiçbir
1063 yeşden yaşa veşmemiş ve şahimi bozmamiş o şekilde. Óyle şeyler vardı yani
1064 tecşubeleş vardı oyle bųyık efendım insanlar vardı. Boyle şimdiki gibi efendım
1065 óyle uyduşuk işleş yoğudi. **ES: Başka söylemek istediğin bir şey var mı amca?**
1066 MO: Senin soşmak istediğin bi şey var mı benim için soşun. **ES: Başka dil**
1067 **biliyor musun amca?** MO: Hayır hayır. **ES: Tek bu.** MO: Tek dil. Ben hatta
1068 şeye gittim beni kovdılar Mustafa Kemal Paşa'ya ğittim oşiya oşda ğittim dedim

1069 Hemşinlileşi bi bulım bakım bu Hemşinlileş nediş. Gittum oşda Hemşinlileşi
1070 buldum Hemşinlileş beni dedileş kı sen dedileş Hemşinli dilsen dedileş sen
1071 Hemşinli olsan Hemşince bilişdın. Dedum vallayi esas Hemşinli benim çünkü bir
1072 tek Tuşkçe biliyoşum başka hiçbi şe bilmiyoşum. Adamlar dedileş yok biz seni
1073 kabul etmiyoşuz Hemşinlileşi olaşak falan yani boyle bi maceşamuz da oldu. **ES:**
1074 **Arazileriniz var ya amca köyde bunların isimleri var mı?** MO: Tabi heş
1075 aşazinun ismi vaşdış. şindi buşada şeyin buřdä inekleşin de ismi vaşdış. Heř inën
1076 ismi vaşdış. Heş efendım aşazinin ismi vaşdış. Efendım bak şimdi mesela heş
1077 mahallenun ismi vaşdış. Efendım heş şey kovan çekilen ağaşlar vaş hani meşe
1078 diyoşuz biz ořdä ağacın şeyisi vaşdış nişani vaşdış. řimi mesela bizim aylenin
1079 niřani teř birđiř bir teř tamam mi obuři piluç dedumuz ařk meřduveniki diyołar
1080 işte o obirunun bilmem ne bileyim yani heşkes kendine has bi şey koymuş. Mesela
1081 bizim keçile vaşdı buřdä keçileşin buşnunu şey isitiş, kızırtış demiri demir ile
1082 buşalaşini yakaşdı kı o beyazlanışdı nişanımız oydi. şindi kaybolmuyo oyle
1083 kaliyo ya nişan oydi. Buřdä bazisi kuläni keseş bazisi efendım ne bileyim yani heř
1084 tuşlu şeyleş vař. Buřdä isimsiz hiçbiş şey yoktuş. **ES: Arazi isimlerinden var mı**
1085 **amca söyleyebileceğın?** MO: O o kada isim vaş kı. Mesela Haştuş çayış. **ES:**
1086 **Çayır demek mi?** MO: Yo demesi yok. **ES: Niye Haştur demişsiniz oraya?**
1087 MO: İşte niye dedikleşini bilmiyoşuz kı mutlaka bir şey vaş oşda suyu mi vaş da
1088 onun için demişleş diktiş onun için mı? **ES: Haştur mesela Hoştur olabilir mi**
1089 **hani mesela çayır arazisi iyi olur ya?** MO: O kadaş da veşimli değil yani. haştuş
1090 mesela. Poladoęli efendım Samsa boyle bir suři efendım isimleş vař ama řeysinä
1091 sişa gelince hani zaten şeyde ayeti keşime de deş kı Biz heş şeyin ismini koyduk
1092 onun için o isimleşi biz şe yapamiyoşuz kizum deyiştirilmiyo oyle kaliyo. Mesela
1093 şindi buşanun ismi Çinçiva'dış şenyuva demişleş ama halän bana soşdukları
1094 zaman ben Çinçivaliyim diyoşum. Niye oyle búyümüşüm oyle alişmişim oyle
1095 gelmiş ve bu şenyuva benum şeyima teş geliyo duřuncemä da teş geliyo heř
1096 şeyima teş geliyo. **ES: Hayvan isimleri var mı amca hatırladığın?** MO: Çok.
1097 Mesela umumiyetle şey ismi koyaşlar işte Nazaşboz efendım Naşigul, Hamail
1098 efendıma söyleyim Nazli işte boyle isimleş koyaşdılar. **ES: Değişik ot adları**
1099 **falan var mı?** MO: Nasi? **ES: Ot ne bileyim ineğe yaptığımız otun değişik adı?**
1100 MO: şimdi bak kızım buşda şeyleş çok deyişuş isimleş çok deyişuş. Mesela şeyde

1101 Türk dilinde guşgen yoktuş ama bizim buşda guşgen deşiz. Kayın dedikleşi vaş ya
1102 o. Efendim mesela çama biz çam diyoşuz şeyleş ladin deşleş boyle deyişuk isimleş
1103 çok vař. Otlar da çok isim vař mesela heşkez diken deş biz maol diyoşuz. Óbi
1104 dikene maşivoş dikeni diyoşlar óbiř o batan dikene Mavol işte onun bikaç çeşidi
1105 vař biç kópek dikeni vař dikeni bóylediř. Kópek dikeni diyoşlar ona da. **ES:**
1106 **Yaylalarda şenlik falan oluyo muydu peki?** MO: E tabi. Kóçleř ilk çıkış göçü bi
1107 de güzün aşaği gelme göçü ilk çıkışta da dořt beş gun kaliniyodi yani kóççilarř
1108 falan giderdi işte inekleşi gótuřmak bilmem şu bu ondan sořa da geşiye dönüşte de
1109 beş gun alti gun bi hafta falan kaliniyodi ve topli goç oluşdi. Yayladien heşkes
1110 bişden efendim bağ bozumi gibi bozuliyodi ondan soşa hep bişden gidiliyodi gayet
1111 guzel bi şey vaşdi ahenk vaşdi. Mesela o aralarda efendim hoşonlar oynaniş
1112 bilmem ne oluş sevdalıklar oluş bi suşi şey vaş fakat şimdi Alla şukuş hepsi bitti
1113 şindi zaten kim kima dum дума tadi yok tuzi yok hiçbi şe yok şey bitmiş eski
1114 şeyleşimiz tumiyle öşf adetleşimiz tamamiyle bitmiş kizum. Duşun kı Hemşin'de
1115 nişan yapiliyo çayda çıra şeysi tuşkisi soyleniyo bu kadaş insana yeteş. Buşada
1116 artuk şey kalmadi aha biz öldük mi şey bitiyo buşda tarih bitiyo buşda adetle
1117 bitiyo öşf bitiyo kimse bi şe bilmiyo şindi git şeyde şehirde yiri mi yaşindeki bi
1118 delikanliye soş bunlarun çoğunun ismini bilmez işte kayboldi gitti tamam mi
1119 kayboldi yani şimdi yeniden efendim yok genşleşden baziları efendim yeni yeni
1120 biza soşiyolar işte isimleri soşiyolar işte óni soşiyolar buni soşuyolar biz da
1121 aklımıza geldikça bi yeşa yazıyoşuz ondan soşa diyoşuz kı işte bu da buduş. Fakat
1122 esas şey yok yani şeylar geldi geçende buşiya bu düđünleřlä ilgili bi řelär
1123 soşiyolar çocuklar işte bu ihtilal ustine geldi bunlar efendim daha gelmädilär şey
1124 Trabzon'da üniverşiteden gelmiştiledişte tekşar gelecektilediş ramazandaydi işte
1125 dedim kı ramazanda işte bi epey bilgi veşdim da geşisini dedim bu kadaş ramazan
1126 bundan fazla ben konuşamam tamam mi mumkunsa dedim bi daha gelişsiniz falan
1127 oyle gittilediş da gelemedilediş heşalda şe bitti tamam mesela gayet şeyleş çok
1128 aşaştıriyo bu senin gibi işte bu şeyleş veşiyolar mesela buşda Fuştuna Vadisi'nda
1129 kopşular, Fuştuna Vadisi efendim işte baluk tuşu, Fuştuna Vadisi'nin bilmem şu
1130 bu bi şeleş geliyoş buşda şe yapıyoş bugune kadaş da en azından on beş yiri miyi
1131 buldu heşalda seninle fakat hiçbi tane şey gelmedi hepsine da tembi ediyórum ki
1132 bakın bu şeyi veşdikten sonra tamam mi siz heşalda bi şeye aliyosunuz ya bana bi

1133 tane şey gönderin diyorum ama gelmiyor. **ES: Yaptığımız ürünü mü? Ben**
1134 **getirim sana amca bitince yazın bitecek heralde yani inşallah.** MO: Bu şey
1135 deyil şey çekiyolar burda geliyolar baya video çekiyolar bi şeyler yapıyolar ben
1136 şeyim biliyo musun bilmem benim şeyim var filmim var ben Vatandaş Mustafa
1137 hiç duydun mi? **ES: Vatandaş Mustafa'yı duydum.** MO: Ha deşenun maceşasi
1138 ha işte ben o adamım. Şimdi yani internette indir Vatandaş Mustafa diye goşursın.
1139 İşte onun için gelanı bana şe yapıolar havale ederler burda. Bi da ben şeyä
1140 meşakim yaşadığım yerleri Türkiye'nin aşağı yukarı dörtte uçünü gezdim.
1141 Yaşadım gittim yerleri iyice şe yapıyorum analiz ediyorum, araştırıyorum,
1142 geziyorum yani şeyi semmem boş durmağı ve sadece geziyorum diye gezmeyi
1143 sevmem geziyorum diye ğezmicesen. Ben şeyi insanları üç şeyi ile şe yapıyorum
1144 bir bakacak iki görecek üç düşünecek bunlardan biri yoksa o insan noksandır tām
1145 mi? Sadece bakmiceksen görecek. Bakıp geçmek hayatın en kötü tarafıdır
1146 bakıp ğeçmiceksen. Şimdi bi kizilağac nasıl büyür yahutta bir kestane nasıl buyur
1147 nasıl doğar nasıl meydana gelir ne olur? Ben bi gun kestane çiçei açmış kestaneyi
1148 aldım geldim indim buşiya kırdım dali getirdim buşiya burda kavede kalabalık
1149 millet var dedum arkadaşlar bir şey soşicam ne kestane meyveyi neşden verir?
1150 Vallayı inanıyo musun kimse bilemedi niye sadece bakmışız incelememişiz
1151 kestane çiçei kestanein çiçeinden vermiyor biliyo musun sonraden şu uzunlukta
1152 ufak bi çiçek açıyo onun kökünden verir. Şimdi kestane meyveyi neşden verđini
1153 bilmiyo bu vatandaş tamam mi? Şimdi yani inceleme yapmıyoz biz araştırmacı
1154 değiliz biz vurduymuz bi toplum. Bak sizi şimdi zorluyolar araştırma
1155 zorluyolar niye siz ilerde inşallah bi yerlere geldiniz zaman sadece efendim boyle
1156 afedeşsin şey hayvani goturu meşuk deşiz biz meşuğa bağleyip bağlanmış gibi
1157 onina ne ataşsan yemak yok ya sen kendi beyninde bazi şeyleri canlandırıcaksen
1158 bazi şeyleri düşüneceksin ya ne olacak kı maaşumi alıyorum demiyecaksın taam
1159 mi? Aldığın maaşi hakkeceksen hak edeceksen hak. Bu topluma bu toplum sana
1160 eğer bu kadaş şey vermişse sen de bu topluma bir şeyler vereceksen oyle kalkınur
1161 değil bu ulke ancak oyle kuştuluş obir tuşlu yani boyle afedeşsin hayvan gibi yani
1162 şey ben umumiyetle açık konuşurum ve diyorum milletä ben bi bakıyorum adama
1163 hiçbi şeyle ilgili değil diyorum kı gübre fabrikasının diyorum sen gübre fabrikası
1164 yeşsin siçarsın bi işä yaşamazsın. Şimdi bu toplum boyle olmamalı tamam mi

1165 bizim eskilerimiz bi düşün ya ne büyük insanlaş çıkmış meydana. şimdi niye
1166 çıkmıyo hadi çıksun bakalım çık bi tane Tayyip Erdoğan çıktı efendim ona da
1167 beğenmiyoruz obişi aha Allah'a şukur ama yani hepimiz goşuyoruz hepimiz
1168 goşuyoruz yok ne yapacayini bilen yok neyi yapmasi gerektiğini bilen yok o yok
1169 bu yok. Adam sadece ya burda beni efendim odun ederken şeyler oşmancılal
1170 yakaladi burda odun ederken yakaladi odun da dil bak bi çuruk kestane
1171 kesmiştum vallayi Trabzonli hem da beni yakaladi tamam mi adama soşdum ki
1172 senun babang neşde tamam mi senun baban neşde dedum dedi ki Koyde ne yapıyo
1173 hiç Koyde yaşıyo dedi peki ne yapıyo odun neşden ediyoy oşmandan sen gelmişsin
1174 bana muamele yapıyosun senun baban orda ayni şeyi yapıyo tamam mi ben dedi
1175 alacām maaşa bakaşum sen şimdi bu adamdan ne bekleşsin devlet memuru oldu mi
1176 adam alacayı şıya bakiyo. Aha mäsala şimdiki imamlal duşunabiliyo musun
1177 bugun sen imam hatipta mi okuyosun? **ES: Yok ben Anadolu lisesi çıkışlıyım.**
1178 **Anadolu lisesi okudum üniversite okudum sonra.** MO: Hangi üniversiteyi? **ES:**
1179 **Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümü.** MO: Ha
1180 şimdi yetişmiyo adam yetişmiyo adam. Bu ulkedä oyle şeyler yetişmeli ki yani
1181 bizim şeyimizi efendim yaşadımız yaşantiyi yabancılal bizden çok meşak ediyoy
1182 mesela buşıya geliyolal burda geziyoruz adamlal veyahut otuşup konuşuyoruz
1183 tamam mi özel teşcüman getiriyolal mesela şey geldi buşıya Alman zdf geldi
1184 İngiliz bilmem ne işte boyle şeyler geliyolal buşıya burda da işte hep havale
1185 ediyolal bana o zdf de bir kadın bir kişi Hemşin'de bir kişi sabahleyin kalkti bir
1186 gunde ne yapıyo bir gunluk bu kişinin işi nedir, ne iş yapal, ne yapal? Yani
1187 koydeki yaşıyan bi insan. şimdi bi kadın yönetmeni bi kadın o kadın ile biraz
1188 takıldık birbirimize ondan soşa iki tane şeyim vardı benim yanimde teşcümanım
1189 vardı benim kendi şeylerim ki yuttuşamasünlal diye şimdi kadına bazı suallal
1190 soşdum kadın ne dedi biliyo musun Tuşkiye'yi dedi aşa yukarı heş yeşini gezdım
1191 dedi aşa yukarı dedi buşasi haşiç Tuşkiye'de dedi hiç kimse dedi hiçbi şeyi
1192 umuşsamiyo dedi tamam mi yavan bi toplumsunuz dedi aynen tamam mi şimdi
1193 onun için ben de diyoşum ki yani yetişen insanlal biraz boyle ne bileyim. Kızum
1194 buşadan duşun şey çaldılal bizim bitkileri çaldılal. Bitki, yılan Artvin'dän çok
1195 yılan taşıdılal ama şimdi daha gotuşemiyolal pek ama yine gotuşulal tabi kaçak
1196 maçak idare ediyolal fakat yani biçok şey oldu yani oliyo da ne bileyim. Soşa

1197 bizum toplumumuza bi şe vaş kızım paşa heş şey olduğu insanlaş zannediyöş paşa
1198 heş şeydiş. Adam geliyo işte sana diyo ki mesela gidelim işte buşda filan çiçeyi
1199 neşede vaş ğidelim onu bakalım şindi işte sana bi yevmiye teklif edeş bilmem ne
1200 edeş şu edeş bu edeş gotuşursun efendım adami adam oşaya çiçe tespit edeş ondan
1201 soşa seni dahi ihtiyaç goşmeden gidiyo oşdan çikarıyo alıp gotuşuyo yani boyle
1202 mesela şöyle diyim buşalaşda avlanmak yasaktır buşda muhtaşlaş buşdaki
1203 muhtaşlaş avlanmiya gelenleri gotuşuyolaş av yaptışiyolaş şimdi yani bir yoşe bir
1204 millet kendi içinden namussuz olmasa oluşsa o yoře bitäř. Kendi içinde
1205 namussuz yoksa o yörede hiçbi şe olmaz. Ulkesine sahip çikani neşde bulacaksın
1206 abi onun için size çok iş duşuyo tamam mi şimdi mesela şöyle soyliyim sana
1207 hayat tecşubesi hayat tecşubesi olan insanlaş okullaşda deşs veşmeli hiç olmazsa
1208 ayda bir sefeş univeşstede bile gelip efendım çobanlık nedir efendım koyde hayat
1209 nedir koylu nedir? Adam şindi şeyde kaşaş veşiyo hakim kaşaş veşiyo hayatinde
1210 ayāna diken batmamış, eli yaşalanmamış efendım suşatina bi çali vuşmamış hiçbi
1211 şe bilme adam kaşaş veşiyo bu adamun veşdu kaşaş seni tatmin etmez etmez çunku
1212 bu adam yaşamamış senin yaşadını yaşamamış. Adam şey bilmez yoşeysi tanimaz.
1213 **ES: Bana damdan düşeni getirin demiş Nasreddin Hoca.** MO: Tabi doğru işte
1214 onun gibi şey olması lazim ama olmiyo ne yapalım. Boşveş idare ediyöşüz.
1215 Benum şeyim ben açıkça soyliyöşüm diyöşüm vala ben seksen yaşına geldim bu
1216 gündün soşa bana buşde hiçbi şe lazim deyil ama benim birikimimi bi yeşleşe
1217 aktarmak bi şeyleş veşmek bi şeyleş meydana koymak çok luzumlu bi şeydiş. Bak
1218 bundan çok diyil yirimi sene on beş sene soşa vaş ya bizim bu soyledikleşimiz vaş
1219 ya oho. **ES: Kalmayacak bunların hiç biri.** MO: Yok yok sana ne diyöşüm bak
1220 keştaneyi kırđım getirdim adama soşuyöşüm ki keştane neşden meyvā veşuş
1221 bilmiyöş ya yok oştadan kalkmış niye eski insanlaş onu tetkik etmişleş bakmişlaş
1222 ya bu nasıl oldu da boyle oldu niyā boyle oldu niye vaş neden bi neden vaş ama
1223 şindiki insanlaş yok otuşuş soşfaya kaşnini doyuşuş gideş yataş veyahutta efendım
1224 televizyonini seyşedeş gideş zaten bu televizyon heş şeyi bitirdi. Aylede konuşma
1225 işleşi da bitti tamam mi ayleleşda konuşma işi bitti aşa yukarı birbirimizi
1226 tanimiyöşüz tamam mi bitti ama teknolojidir gelmiş.

METİN 8

Kaynak: Nazım Uzun/60

Derleyen:Ebru SARIAHMET

Derleme Yeri:Çamlıhemşin/Köprübaşı Köyü

Kayıt Türü:Ses Kaydı

Konu:Köy düğünleri, eski zamanda geçim kaynakları, kullanılan tarım aletleri vs.

- 1227 **ES: Amca adın soyadın?** NU: Adım Nazım Soyadım Uzun. **ES: Hangi**
1228 **köylüsün?** NU: Eski isim Abıçko yeni isim Köprübaşı Köyü. **ES: Okula hiç**
1229 **gittin mi amca?** NU: Gittim. **ES: Kaça kadar gittin?** NU: Beşe kadar.**ES:**
1230 **Köyünüzün tarihi hakkında bilgi biliyor musun?** NU: Köyümüzün tarihi
1231 hakkında o kadar o kadar eski benim duyduklerime göre eski duyduklerime göre
1232 büyüklerimizden Abıçko dediğimiz köyde bizim soyismumuz Uzun Rize'nin bir
1233 yüksek bir köyü Uzunler var orda ordan buraya gelmeler çok eskiden. o kadarını
1234 biliyoruz işte. **ES: Kaç yaşındaydın amca?** NU: Ben mi? **ES: Evet.** NU: Atmış
1235 yaşındayım. **ES: Köyün adı nerden geliyor biliyor musun neden abıçko**
1236 **demişler?** NU: Abıçko hepsi Ermenice isimlerdur. Buralarda tum isimler
1237 Ermenice olan isimlerdur. **ES: Rumca olamaz mı?** NU: Rumca da olabilir belki
1238 onu da bilmiyorum. **ES: Hiç araştırdınız mı?** NU: Yok araştırma yapmadım.
1239 **ES: Size de Ermenice dediler öyle biliyorsunuz.** NU: Biz bu Türkçe olarak
1240 mesela Türkiye Türkçe'ye şe yaptıyı zaman eskiden padişahlık zamanlarında
1241 kalan şeydir bu isimlerdir. Mesela bolgelerin butun bolgelerdeki isimler hepsi
1242 değişik yani Türkçe olarak deyil hepsi Ermenice olan isimlerdir veyahut Rumca
1243 olan isimlerdir. **ES: Askerliğini nerde yaptın amca?** NU: Askerliyimi Eskişehir
1244 Kutahya'da yaptım havacıydım. **ES: Hiç askerlik anın var mı?** NU: Askerlik anı
1245 var tabi ufak tefek şeyler o kadar bi şey değil usta birliyim Bandırma altinci ana
1246 jet us komutanlığı. **ES: Eskiden yaylaya falan gidiliyor muydu sizin köyde?**
1247 NU: Evet evet. **ES: Nasıl oluyordu onları biraz anlatabilir misin?** NU: Yaylaya
1248 gidiş nedenleri mesela mayısın sonunda haziran ayinin başından on beş yok
1249 başından on beşine kadar o zamanlar araba yoktu. Bi yaya hayvanlarilen beraber
1250 katirlerilen beraber yuk katirler gotururdi peşine hayvanlar her evun ayrı ayrı bir
1251 hayvan gurubu vardı o gurupler ile herkes giderdi yaylaya. Bu yoller bunlar eski
1252 orman yolu yani şey patika değilde ama haman haman patikaya benzer işte oyle.
1253 Yani hazır ol vaziyette gidiyoduk. **ES: Yaylada ne yapıyordunuz?** NU: Yaylada

1254 hayvancılık mesela her yaylada Avusor yaylasına gidiyoruz bu da bizim aynıdır
1255 Avusor yaylasına gidiyoruz Avusor yaylasında dört yuz haneluk bi yayla. Dort
1256 yuz haneluk yayla o zaman her evde on taneden aşāda bi keren hayvan yoktu.
1257 Büyük baş hayvan, küçük baş mesela keçi, koyun o dort beş kişinin dort veya beş
1258 kişiden ufak baş hayvan vardı. Her taraf dangal sesi çingrak sesi bilmem ne
1259 sesiylen yargılanurdi yani yaylalarda ama şimdi yok bi kişide bi hayvan var o da
1260 keçi işte beş on taneye kadar bi keçisi var hayvan dā her evde yok ta mesela bazı
1261 evlerde uç beş tane belki çıkar yani büyük baş hayvan. **ES: Kışın şimdi buraya**
1262 **çok kar yağıyor mu amca?** NU: kişinin yağırdi. Eskiden yağıyordu mesela her
1263 yağışta birer metre kar yağırdi ama uç dort sefer yağırdi. **ES: Ne yapıyordunuz**
1264 **o zamanlarda?** NU: Evleri kürekle mesela çatılār çokmesın diye kureklen
1265 dokiuyurderdi. **ES: Yolları falan nasıl açıyordunuz yine kürekle mi?** NU: Yok
1266 yok yollar eskiden ne. **ES: Açmıyor muydunuz?** NU: Nerde nerde yaya patika
1267 yol gidip gelirdik. **ES: Hasta oldu diyelim nasıl o zaman nasıl**
1268 **götürüyordunuz?** NU: Hasta oldu diyelim o zamanlar ambulans yoktu efendim o
1269 yoktu bu yoktu ne vardı elde ya katir olurdi ya at olurdi atun ustinde giderlerdi.
1270 Eski ilçemiz zaten Pazar'dır. Atina olarak geçerdi Pazar ilçemiz şimdi Pazar
1271 diyorlar mesela. Türkçe'de Pazar.Eskiden oranun ismi Atina'ydi. Atina ilçesi
1272 Pazar eski ilçedir. Ardeşen yoktu. Seferbirlikte Rus savaşında seferbirlikte Türk
1273 askeri gelmiş Pazar'a Pazar ile Ardeşen'un arasına o dere Fırtına deresi Fırtına
1274 Köprü oraya geldiği zaman Fırtına köprü moprı yoktu. Yukardan Çamlıhemşin'e
1275 doğru gelirken o ile yukarda böyle bi karşı tarafa böyle bi tahtadan, ağaçtan bi
1276 geçiş bi köprü gibi bi şe varidi o kadar idi yani ondan sonra mesela Ruslerle
1277 savaş şeyleri çıktiyi zaman şimdi mevcut olan Fırtına köprü dediğimiz eski köprü
1278 olan o Ruslerin yapimidir. Bilmem kaç tane direkli. Yeni yapılar mesela şimdi
1279 bi aşağıda yeni yapılar o tamam bizimkiler yaptı da. Kemer köprüleri vardı. Bak
1280 Dikkaya mevkinin orda büyük bi kemer köprü var kırk ikide büyük bi fırtına
1281 yapmış o köprü moprı ağaçlarla o köprüyü koparmış goturmuş. Bak kemer
1282 köprü karşıdan geliyo taştan kavisli kemer köprü. Orda oni diyodum orda köprü
1283 Fırtına köprü dedimiz yerde asker geldi orda bi öyle paydosi yapalım dediler orda
1284 yemek yediler de bi su içeyim diye asker inmiş burdan giden bu derenun giden o
1285 suye elini şöyle aldıyi zaman yonga geldi taze yonga ağaç yonga parçası geldi ki

1286 oyleluklen hemen koşarak komutana gitti komutanum komutanum falan ne oldu
1287 olum falan o da bi şe var zannetti tabi ne oldi diye ne oldi olum dedi bak dedi
1288 komutanum dedi ben bu suyi içecektum dedi taze yonga gelmiş dedi taze yonga
1289 parçasi gelmiş dedi ki komutan boyle bi durdi da oğlum dedi bu derenin ardi
1290 şendur dedi onun için ardi şen Ardişen'un ismi ardi şen burasi var olduğunu
1291 komutan orda anlar. Ardi şen Çamlıhemşin işte o zaman ardi şen Ardeşen'un
1292 arkasi burasi şen canlilik var demek istedi. E bu kadar bi şeler biliyoruz işte. **ES:**
1293 **Kışın akşamları televizyon falan yoktu ne yapıyordunuz?** NU: komşuluk
1294 vardi. Mesela giderlerdi bu akşam felan evde hepumuz toplanacayiz orda yeme
1295 içme muabbet şaka şenlik boyleydi eskiden. Şindi mesela televizyon açıyosun o
1296 zaman o idare lambalari varidi, gaz lambalari. Mesela yaylalarda temuz, ağustos,
1297 eylül aylarinde yaylalarda şey oliyör eylenceler oliyör tulumler bilmem ne çalma
1298 malma elektrik yok tabi de kumar çalilarinin kırilupta boyle biraz uzaklarda
1299 kumar çalilerini kırıp onu yayla evlerine herkes getirirdi orda giderduğ çalarduk
1300 kocakarilerden getirurduğ açık alanda büyük ateş sabba kıda horon oynarduk..
1301 **ES: Köyünüze misafir geldiğinde misafiri nerde yatırıyorlardınız?** NU: O
1302 zamanlar misafir muhtarlık, muhtar olan ev mesela diyelim ki bu adam muhtar
1303 bunun evi yan oda dedimiz odalar vardi boyle büyük odalar çatma şeyli bacali
1304 dibinde artuk odun yakarlardi. Şaka şenluk yaparlardi. **ES: Sizin babanızın**
1305 **zamanında ya da babanızın zamanında kıtlık olmuş ya onları nasıl**
1306 **anlatıyorlardı size?** NU: Kıtlık çok kötü bi şeydi o zamanalar kabak çorbasi
1307 bilmem ne çorbasi ama çoğunluk hayvana dayali geçim vardi. Her ev bi tane etlik
1308 keserdi. Şimdi mesela bu ekim ayında yaylalardan hayvanlar indi mi bir tane
1309 mesela yaşli hayvan mesela yaşli olan hayvani onu yatırır etlik olarak keserlerdi.
1310 Eti için keserdi. O eti saklarlardı et artık pişiripta kavurma şeklinde kemikler
1311 efendim asarlardı iplen asarlardı. Lahana çorbalarına bi tane kemik atarlardı aha al
1312 sana lokum gibi lahana çorbasi. Kavurma hep kavurma yaparlardı. **ES:**
1313 **Yaylalarınızın adı var mı?** NU: Bizim yaylamuzun ismi Avusordur. Avusor
1314 demek benim bildiğim kadariyla Avusor demek Ermence dilde Avusor
1315 Ermencedir bu. Ermenice Avusor demek tatli su yaylasi demek. Bizum yaylada su
1316 çok tatli su çok ondan. Ayder'un ustusu Us yer. Ayeder tarafinde Avusor yaylasi, Us
1317 yer, Kaçkar yaylasi alti yedi tane yayla var Ayder tarafine oteki taraflarda da

1318 mesela amlhemşin aşā yukari otuz para kōy derler yani otuz kōy otuz tane
1319 yaylasi var hesab et dunya kada yayla var.

METİN 9

Kaynak: Celal KAÇALIN/ 68

Derleyen:Ebru SARIAHMET

Derleme Yeri:Çamlıhemşin/Çayırüzü Köyü

Kayıt Türü:Ses Kaydı

Konu:Köy düğünleri, eski zamanda geçim kaynakları, kullanılan tarım aletleri vs.

- 1320 **ES: Amca adın soyadın?** CK: Celal Kaçalın. **ES: Kaç yaşındasın?** CK:
- 1321 Atmış sekiz yaşındeyim. **ES: Hiç okula gittin mi?** CK: Okule hiç gitmedum. **ES:**
- 1322 **Niye gitmedin?** CK: Ben imam hatipte okudum. **ES: Okuma yazman var mı?**
- 1323 CK: Var. **ES: E o zaman gittin okula.** CK: Ne işun var kardeşum sen yaylalari
- 1324 soracaksın. **ES: Hiç yaylaya çıktın mı?** CK: Aşā yukarda her sene çıktım. **ES:**
- 1325 **Hangi yaylalara gittin?** CK: Her senesi Koç düzina. **ES: Ne yapıyordunuz**
- 1326 **yaylada?** CK: Hayvancılık yapıyordum. Eskiden bi söz var bizum bi duz var
- 1327 satappe isminde o satappe duzi var ya cennetten satappeden çıkmam da cennetten
- 1328 çıkarum manasi var. Bi da bizum bi deniz var orda post duriyen deniz. Post ne
- 1329 demek biliyo misin hava değişimini ölçer yāmurli oldi mi ortaya gider yāmur aştı
- 1330 mi dışari gelur. **ES: Yaylada inek mi besliyordunuz?** CK: İnek, keççi, kattir
- 1331 hayvancılık yag, peynir. **X: Peyniri neyle yapardınız?** CK: Yayığile da. **ES:**
- 1332 **Yayla şenlikleri oluyor muydu amca?** CK: Hem de nasi. **ES: Nasıl oluyordu**
- 1333 **mesela?** CK: ğoron Las ğoroni hele tabanca atışinde sevdaluk ateşi derlerdi ona
- 1334 aşikler birbirine aşik olurlerdi. O zaman söz keserlerdi isterlerdi. **X: Atma türkü**
- 1335 **var mıydı?** CK: Atma türkü varidi. **ES: Amca sen hangi köylüsün?** CK: Ben asil
- 1336 Ğvantliyim. **ES: Türkçesi Gündoğan mı?** CK: Çayırduzu. Ardeşen'de Yeni
- 1337 Mahallede oturiyordum. **ES: Eskiden kar yağınca yolları kapatıyordu ya nasıl**
- 1338 **açıyordunuz?** CK: Açmiduk ki araba yoli yoğidi ki yayan gider gelurduk. **ES:**
- 1339 **Diyelim bir hasta oldu hastayi hastaneye nasıl götüreceksiniz?** CK: Orda came
- 1340 orda şe varidi mezarluk varidi orda gomeyorduk. **ES: Ama belki ölmeyecek**
- 1341 **adam?** CK: Sallar varidi dört kişile góturiyorduk. **ES: Amca sen kıtlık zamanlarını**
- 1342 **falan biliyor musun?** CK: Kıtlık zamanlari filamur için adam vururlerdi kara lāna
- 1343 için zaten oruş tutarduk kara lāna ile oruş tutarduk. Filamur için da adam
- 1344 vurulurdi ki çay yapacağuz deyi o kıada kitluk oliyordi. **ES: Amca hayvanlarınıza**
- 1345 **değişik isimler vermiş misiniz?** CK: Vermişiz. **ES: Ne vermişsiniz mesela?** CK:

1346 Koligi var kaşkai var ğula var ne deyim aspirin var. **ES: Mısırınız oluyor muydu**
1347 **amca deĝirmene götürüyor muydunuz onları?** CK: Góturiyòrduķ. Evela misiri
1348 óğuturduķ kuruturduķ deremene góturur deremenun şeyin üzerinden bi hambar
1349 şeyi var ordan akar taş dóner ordan tókuluyòr alup góturuyòrduķ tamam. Eskiden
1350 oranun bi şe oluyòrdi geniş bi taş rametli annem çok yapardı da tadinden
1351 yenmiyòrdi.

METİN 10

Kaynak: Mustafa BADOĞLU/61

Derleyen:Ebru SARIAHMET

Derleme Yeri:Çamlıhemşin/Topluca Köyü

Kayıt Türü:Ses Kaydı

Konu:Köy düğünleri, eski zamanda geçim kaynakları, kullanılan tarım aletleri vs.

1352 **ES: Amca adın soyadın?** MB: Mustafa Badoğlu. **ES: Yaşın?** MB: Bin
1353 dokuz yuz elli beş doğumliyim. **ES: Hiç okula gittin mi?** MB: Hiç okula gittin
1354 mi doğru soru. İlkokulu bitirdim ondan sora okuma imkânımız olmadı. Niye
1355 olmadı. Babam yetim büyümuş dokuz tane çocuğu vardı. Babamın yardımına
1356 koşabilmem için evun erkeği büyük olarak bendim ve o zamanlar bitaneyidim
1357 sonra bi kardeşim dā oldi şimdi iki erkeyiz ama babama destek olayım diye hem
1358 okudum hem çalıştım. İlkokulumu Ardeşen'deki merkez okulunde bitirmek
1359 zorunda kaldım orda çalışıyodum. **ES: Hangi köylüsün amca?** MB:
1360 Çamlıhemşin Topluca köyündenim. **ES: Askerliğini nerde yaptın?** MB:
1361 Askerliyimi İstanbul'da yaptım. Alay komutanım korumasıydum sivil olarak
1362 yaptım askerliyi öyle gerekiyodu. Hem kışla komutaniydi hem alay komutaniydi.
1363 Dort tane kışla komutanlıyı üslenmişti. Şimdi ölmüş Alla gani gani rahmet etsun.
1364 Sivil olarak yaptım ama tabi ki sivil donatımlı sürekli üzerinde silâh gerekiyor
1365 öyleydi öyle biturduk çok şükür. **ES: Hangi mesleği icra ediyorsun?** MB: On
1366 yedi meslēm var tabi óvunmek için demeyeyim hangisini sóyleyeyim şu anda en
1367 son icra ettiğim ama en son başladığım meslek değil ilk mesleklerden biri aşap
1368 evler yapıyoruz, serenderler yapıyoruz. Bu bankanın bitişiyindeki serender bizim
1369 el emeyimizdir. Belediye binasının donatımı bize aittir. Marangozlukden ekibimiz
1370 var en son şu anda öğraştığım o ama on yedi meslēm var. Evet kendimi ona göre
1371 yetiştirdim. **ES: Sen ozaman köylerde hiç kalamadın amca.** MB: Şimdi şehir
1372 hayatım var ama köyümü hiç bırakmadım memleketimi bırakmadım muhakkak ki
1373 İskenderun'da, Çorlu'da, İstanbul'da, İzmir'de bi çok yerlerde iş yaptım ama
1374 sürekli memleketimle, vatanımla yani her taraf vatan ama ilçemle köyümle irtibat
1375 halinde oldum. Yani muhakkak gittim geldim. Burdaki işi burda geldim yaptım
1376 ordaki işi orda gittim yaptım öyle. Yani köyden kopmadım. **ES: Yayılacılık falan**
1377 **yaptın mı?** MB: Yaptım bi ara on dört on beş tane çok afedersin büyükbaş
1378 hayvanım vardı. Efendim altı yedi tane sut keçisi vardı onlar beraber yani ayrı ayrı

1379 değil beraber yaptım. Tabi ki önce Allah'ın sayesinde sonra ana babam sağdı
1380 ailem keza sağdı. Onlara destek oluyodum onlar yapıyordu. Kık tane tavuşan
1381 besledim. Bi tane at besledim onlar hep bir arada iki uş tane koyunum vardı yani
1382 her tur hayvandan hoşlandım için onlardan en azından birer ikişer tane
1383 buldurmak zorunda kaldım ve yaptım yani. Ev ihtiyacımı yıllık giderimi evden
1384 tedarik ediyoduk organik sutu olsun, yağı olsun, peyniri olsun hep böyle devam
1385 hala iki tane sığırim var afedersin ve onlarla devam ediyoruz. **ES: Yaylalarda**
1386 **şenlik falan oluyordu heralde?** MB: Tabi bizim dönemimizde çok farklı. **ES:**
1387 **Nasıl oluyordu mesela ne yapıyordunuz?** MB: Ne güzel bi soru. Şimdi gurbette
1388 bu memleket kırsal bi memleketti yol yoktu bi şe yoktu insanlar gurbete gitmek
1389 zorunda idi. Her gurbete giden kişiyi bir saat parasi kazanabildi mi, bi elbise
1390 parasi kazanabildi mi tekrar dönüp gelirdi memlekete ve ağustos ayların o
1391 civarlarında genelde çok eskide ağustozden sonra oluyodu ama sonralari ağustos
1392 ayına yakın zamanlarda yaylaya çıkılırdi bi hafta on gün yaylada eyvence olurdi
1393 horon olurdi turki olurdi tulum olurdi odun yapılırdi yayla için kırık çıkık
1394 odunlardan böyle selin getirdiği afatın yukleyi millet onlari toplardi giderdi
1395 yaylaya hem yayladaki ihtiyaçlarını giderirlerdi hem bir sonraki seneye ait hem
1396 orda eylenceler yapılırdi ot biçilirdi ve çok güzel bi ahenkle geçiyodu. Merhamet
1397 vardı, saygi vardı, sevgi vardı, birbirine bağlılık vardı, birbirine destek vardı,
1398 imece usulü yapılırdi ben eğer odun yapamıyorsam, gücüm yoksa, hastaysam
1399 örnek tabi yapabilen gençler bu akrabadır değildir sormazlardı kim yapamıyor,
1400 kim bunu kaldıramıyor gider orda beş alti gişi on gişi herkez uçuşurdi onun işini
1401 görürlerdi bu tur bi bağlılık vardı bu tur bi hazırlık vardı e tabi bunlar zaman
1402 zaman soğuyor, eriyor yol geldikten sora imece usulleri kalkti bi şey daha
1403 söyleyeyim net affınıza sığınarak araba ecad olundi musafirlik kalkti, yol ecad
1404 olundu gece kalma olayi bitti. Arabasi var hemen bi saat iki saat oturiyo evine
1405 gelebiliyo hayat gitgide bu kadar pıratıklaşıyor diyelim ona daha önceki yaşam
1406 daha güzeldi daha iyiydi. Niye mi? Saygi vardı sevgi vardı bi yaşli insani musade
1407 almadan geçemezduk şimdi bakıyorum oyle bi saygi yok. Ben da bin dokuz yuz
1408 elli beşten sonra yaşayan insanım çok ağır mücadele veren bi insanım hayatta tabi
1409 övünmek için demiyorum tabi yuzini görmeduk tabi kötülemek için demiyorum
1410 kave benim açimdan insanların zamanini boşa öldüren bir mekân oluyor oyseki

1411 obir taraftan Peygamber efendimiz (s.a.v) diyor ki sakın ola ki zamaninizi boşa
1412 israf etmeyiniz. Hiçbir şekilde satın alınmayan bir değerdir ama insanlar kâve
1413 hayatında ómri bitiyor. Ve hayatta tabi ki bunları óvünmek için demiyorum işin
1414 yaşanan tarzini sóyluyorum içki alemi hiçbir gencimize nesib etmesin bir dilim
1415 ağzıme nesib ólmedi. Efendim sigara aynı kötü yol Allah'a şükür kesinlikle hayir
1416 bunlara zaman bulamaduk biz evden işe işten eve en ufak zamanımızı ikinci
1417 sanāt, üçüncü sanāt, dördüncü sanat nasıl alacağız bir sanāttan rıskım kesilirse óbur
1418 yonden ben alın teriyle helalinden nasıl kazanacağım onun hesabını yaptuk ve
1419 oyle devam ettuk hala ediyoruz. Geçmiş olayı bu.

SONUÇ

Konuşma dili pek çok yönüyle yazı dilinden ayrılır. Bu iki dil arasında özellikle ünlü ünsüz kullanımı ve yapı bakımından birçok farklılık bulunmaktadır. Çamlıhemşin ağzı da bu yönüyle Standart Türkiye Türkçesi ile benzerlikler ve farklılıklar göstermektedir. Tespit edilen bu benzerlik ve farklılıklar yapmış olduğumuz çalışmada ses ve şekil bilgisi başlıkları altında aşağıda verilmiştir:

Ses bilgisi içerisinde incelenen ünlü ve ünsüzler ile ilgili elde ettiğimiz sonuçlar şu şekildedir:

1) Bölge ağzında; yazı dilinde kullanılan ünlülerin yanı sıra “**ä, ā, ē, ê, í, ĩ, ó, ò, õ, ú, ù, ũ, ù**” ünlüleri de kullanılmaktadır.

ä: Düz, geniş, yarı kalın bir ünlüdür: *sadecä* “sadece”

ê: e ile i arasında dar ve kapalı bir ünlüdür: *kêraz* “kiraz”

í: Düz, dar, yarı kalın, ı-i arası bir sestir: *hayvancılık* “hayvancılık”

ĩ: Düz, kalın, dar bir ünlüdür. Normal ı sesinden daha kısa bir sürede boğumlanır: *vurmāyĩrum* “vurmuyorum”

ó: o- ö arası bir sestir: *bóyle* “böyle”

ò: o-u arası bir sestir: *vuriyòr* “vuruyor”

ú: u-ü arası bir sestir: *búyük* “büyük”

ù: u-ı arası bir sestir: *sağùm* “sağım”

ũ: Normal u’ya göre kısa bir ünlüdür: *yāũ* “yahu”

ù: ü-i arası bir sestir: *getùrdi* “getirdi”

2) Bölge ağzında çeşitli sebeplerle ortaya çıkan uzun ünlüler “**ā, ē, õ**” dur.

Bu uzun ünlülerin oluşma sebepleri şöyledir:

a) Vurgu ve ünlem gereği uzun ünlüler oluşmaktadır: *anā!*, *dā*, *ēy*, *hā* vb.

b) y ünsüzünün etkisiyle uzun ünlüler ortaya çıkar: *açāyi*, *alamāyi* vb.

c) Hece kaynaşmasıyla uzun ünlüler ortaya çıkar: *pāli* “pahalı”, *bayā* “bayağı”, *nōlu* “ne olur”.

d) Ünsüz düşmesiyle uzun ünlüler ortaya çıkar: *ālarum* “ağlarım”, *yāmur* “yağmur”.

3) Bölge ağzında birtakım fonetik faktörler veya hususî konuşma tempolarına bağlı olarak bazı ünlülerin, bir sesin açık ve duyulur bir biçimde

boğumlanabilmesi için gerekli olan ortalama süreyi tamamlamadan ortaya çıktıkları görülür. Bu ünlülere kısa ünlü denir.

Bölge ağızında kısa ünlülerin oluşma sebepleri şöyledir:

a) İki ünlü arasında kalan ğ, h, v, y gibi hafif boğumlanmalı ünsüzlerin eriyip yitmesi veya ünlüyle biten bir biçimin ünlüyle başlayan bir biçime dönüşmesi, bitişmesi sonucunda doğan ikiz ünlüler bünyesinde, kaideli olarak geniş ünlüler yanındaki dar ünlülerle kalın-geniş ünlüler yanındaki ince-geniş ünlülerin kısaldığı görülür: kaymaĭ “kaymağı”, erkeĭ “erkeği”, ayaüni “ayağını”, neäber “ne haber” vb.

b) İki ünlü arasında kalan y sesi, söz konusu ünlülerin boğumlanma sürelerini iki zıt yöne çeker. Birinci yönü ile, düz-geniş ünlü + y ünsüzü + dar ünlü kuruluşları bünyesinde, ikinci yönü ile, ünlü + y ünsüzü + dar ünlü kuruluşları bünyesinde, dar ünlülerin kısılması yasasını ortaya çıkarmaktadır: müayine “muayene”, vuřmāyīřum “vurmuyorum”.

4) Bölge ağızında çeşitli sebeplerden doğan ikiz ünlüler görülmektedir. Bu ikiz ünlüler üçe ayrılmaktadır. Bunlardan bazıları şöyledir:

a) **Eşit ikiz ünlüler:** Her iki ögesindeki ünlü aynı ve boğumlanma süresi eşit olan ünlülere denir: *daa* “daha”, *kabaat* “kabahat”.

b) **Yükselen ikiz ünlüler:** İkinci ögesi vurgulu veya birinci ögeye oranla daha sürekli, birinci ögesi daha süreksiz olan ikiz ünlü türüne denir: *kaymaĭni* “kaymağını” *baĭrdi* “bağırdı”.

c) **Alçalan ikiz ünlüler:** Birinci ögesi vurgulu veya sürekli, ikinci ögesi birinciye göre daha dar ve süreksiz olan ikiz ünlülere denir: *neapmak lazim* “ne yapmak lâzım”.

5) Çamlıhemşin ağızında çeşitli ekler dolayısıyla ortaya çıkan ünlü uyumsuzlukları görülür.

a) **Kalınlık incelik uyumunun bozulması:**

Yazı dili olarak Türkçenin geneline hâkim olan kalınlık incelik uyumunun Çamlıhemşin ağız yöresinde uyumsuzluğa dönüştüğü durumlar vardır. Yöreye özgü aykırı eğilimler ve fonetik birtakım etmenler uyumsuzluğun kaynağı olarak görülmektedir. İçinde buldukları ünsüzlerin de etkisiyle bozulmuş bazı eklerin

etkisiyle, tek şekilli ögelerin kalınlık incelik uyumuna uymadıkları görülmektedir. Kalınlık incelik uyumu aşağıdaki durumlarda bozulur:

Bağlantı hecesinde kalın ünlü bulandıran kelime tabanlarına gelebilen ince sıradan ekler: *yabancı* “yabancı”, *ayrıl-* “ayrıl-”, *Rumden* “Rumdan”, *furunde* “fırında”, *oldi* “oldu”, *tarafi* “tarafı”, *hastayim* “hastayım”, *tutip* “tutup”, *çocuyle* “çocuğuyla”, *aruler* “arılar”, *tatli* “tatlı”, *unutmuş* “unutmuş”, *basarsen* “basarsın”, *arkasi* “arkası”.

Bağlantı hecesinde ince ünlü barındıran kelime tabanlarına gelebilen kalın sıradan ekler: *şeyima* “şeyime”, *gelan* “gelen”, *senedu* “senedir”, *değişuk* “değişik”, *yetiştüğüm* “yetiştigim”, *ekmezduğ* “ekmezdik”, *geldiniz* “geldiniz”, *şimşirluk* “şimşirlik”, *gitsam* “gitsem”, *gitsun* “gitsin” “bilu” “bilir”, *dilum* “dilim”, *yetiştum* “yetiştim”, *elung* “elin”, *gidup* “gidip”.

b) Düzlük yuvarlaklık uyumunun bozulması:

Türkçe kökenli sözcüklerde, düz ünlülerden sonra düz ünlüler; yuvarlak ünlülerden sonra, yuvarlak ünlüler dar yuvarlak ya da düz-geniş ünlüler gelebilir. Çamlıhemşin ağzında gerek bazı kalıplaşmalara, gerekse birtakım fonetik değişikliklere bağlı olarak bu yasanın dışına çıkan ve kelime tabanlarının bağlantı hecesinde yer alan düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmekten kaçındıkları görülmektedir. Düzlük-yuvarlaklık uyumu aşağıdaki durumlarda bozulur:

Bağlantı hecesinde düz ünlü barındıran kelime tabanlarına gelebilen yuvarlak sıradan ekler: *öğrendum* “öğrendim”, *ğittüğüm* “gittiğim”, *gibidur* “gibidir”, *kolayluğilen* “kolaylıkla”, *aklum* “aklım”, *pastanemiz* “pastanemiz”, *annemun* “annemin”, *geştunuz* “geçtiniz”, *elungden* “elinden”, *gitsun* “gitsin”, *ğelup* “gelip”.

Bağlantı hecesinde yuvarlak ünlü barındıran kelime tabanlarına gelebilen düz sıradan ekler: *okudi* “okudu”, *luzumlu* “lüzumlu”, *odunumuzi* “odunumuzu”, *tutunmuş* “tutunmuş”.

6) Bölge ağzında çeşitli ses olayları sonucu ünlü değişimleri görülmektedir.

a) **Geniş ünlüler darlaşmaktadır.** Çamlıhemşin ağzında genellikle /y/ sesine bağlı olarak geniş ünlülerin darlaştığı görülür. Bu ses hadisesi Standart Türkiye Türkçesinde de görülmektedir: *sabiya* “sabaha”, *sofriya* “sofraya”.

b) Yuvarlak ünlüler düzleşmektedir. Çamlıhemşin ağzında bazı eklerin tek şekilli olması, söyleyişte kolaylık sağlanması açısından bazı yuvarlak ünlülerin düzleştiği görülmektedir: *elmiş* “ölmüş”, *oldi* “öldü”.

c) Dar ünlüler genişlemektedir. Çamlıhemşin ağzında bazı dar ünlülerin genişlediği görülmektedir: *ecat* “icat”, *bòğda* “buğday”.

d) Kalın ünlüler incelmektedir. Standart Türkiye Türkçesinde olduğu gibi Çamlıhemşin ağzında da kalın ünlülerin incelendiği görülmektedir: *heyvanat* “hayvanat”, *olemem* “olamam”.

e) İnce ünlüler kalınlaşmaktadır. Standart Türkiye Türkçesinde olduğu gibi Çamlıhemşin ağzında da ince ünlülerin kalınlaştığı görülmektedir: *deyerman* “değirmen”, *hastahana* “hastahane”.

f) Düz ünlüler yuvarlaklaşmaktadır. Çamlıhemşin ağzında bazı düz ünlülerin yuvarlaklaştığı görülmektedir: *benum* “benim”, *verurlerdi* “verirlerdi”.

7) Çamlıhemşin ağzında ön, iç ve son seste olmak üzere üç çeşit ünlü düşmesi görülmektedir: *ha bule* “aha bunlar”, *aşağda* “aşağıda”, *buzak* “buzağı”.

8) Bölge ağzında ünlü türemesi sadece iç seste görülür. Metinlerde ilk ve son seste ünlü türemesine rastlanmamıştır: *yalanız* “yalnız”, *hepisi* “hepsi”, *yirimi* “yirmi”.

9) Çamlıhemşin ağzında STT’deki ünsüzlerin yanı sıra “ğ, h, k, k, nğ, r” ünsüzleri de kullanılmaktadır.

ğ: Yarı sızıcı, diş eti, ön damak ünsüzüdür: *gece* “gece”, *genş* “genç”.

h: Tonlu, hırıltılı bir gırtlak ünsüzüdür. Arapçadaki hı (ح) sesine benzer: *halad* “halat”, *hastahana* “hastahane”.

k: Katı, yarı sızıcı, ön boğumlanmalı bir ünsüzdür: *iki* “iki”, *kim* “kim”.

k: İnce ya da yarı kalın ünlülerle hece kuran art boğumlanmalı bir ünsüzdür.: *arayòrduk* “arıyorduk”, *aqlum* “aklım”.

l: Kalın “l” ünsüzüdür. *ełung* (5-630), *ełmiş* (4-521)

l: İnce “l” ünsüzüdür. *sılah* (10-1364)

nğ: Akıcı, patlayıcı, tonlu, genizsi bir ünsüzdür. *kabanğ* “kabağın”, *ełunğ* “elin”.

ř: Tonsuz, titreşimli, Çamlıhemşin ağzına özgü bir sestir. *ihram* “ihram”, *dağlar*den “dağlardan”.

10) Bölge ağzında ünsüz uyumu pek sağlam değildir: *banğa* “banka”, *edraf* “etraf”.

11) Bölge ağzında **ünsüz değişimleri** şu şekildedir:

a) **Ötümsüz ünlülerin ötümlüleştiği görülmektedir:** *tik-* “dik-“, *saban* “sapan”, *herkez* “herkes”, *ağustoz* “ağustos”.

Azerbaycan, Tuva ve Yakut dillerinde, kelime ve hece sonunda –p ünsüzü, ötümlüleşerek /-b/ olur. Bu duruma Çamlıhemşin ağzında sadece bir örnekte rastlanmıştır: *çoşab* “çorap”.

b) **Ötümlü ünsüzler ötümsüzleşmektedir.** Çamlıhemşin ağzında ön, iç ve son seste ünsüzlerin ötümsüzleştiği görülmektedir: *piş-* “biç-“, *tut* “dut”, Lasca “Lazca”, *okus* “öküz”.

12) Çamlıhemşin ağzında **ünsüz benzeşmelerine** seyrek rastlanır: *uççuz* “üç yüz”, *meşkul* “meşgul”, *şemşiye* “şemsiye”.

13) Çamlıhemşin ağzında **aykırılışma** sıkça görülen bir ses olayı değildir: Erzulüm “Erzurum”.

14) Çamlıhemşin ağzında görülen diğer ünsüz değişimleri **akıcılaşma** ve **dudaksıllaşmadır.**

Akıcılaşma Çamlıhemşin ağzında seyrek görülen bir ses olayıdır: vallaıı “vallahı”.

Dudaksıllaşmaya sadece iki örnekte rastlanmıştır: kurşum “kurşun”, İstanbul “İstanbul”.

15) Çamlıhemşin ağzında **ünsüz ikizleşmesine** pek rastlanmaz. İkizleşmeler çoğunlukla kuvvetli bir vurgu sağlamak için ortaya çıkar: *sabbā* kada “sabaha kadar”, *yakkine* “yakına”, *ebbedi* “ebedi”.

16) Standart Türkiye Türkçesinde olduğu gibi Çamlıhemşin ağzında da **ünlü düşmesi** görülmektedir: *meşur* “meşhur”, *kāve* “kahve”, *lāna* “lahana”, *penir* “peynir”.

17) Çamlıhemşin ağzında birkaç örnek dışında **ünsüz türemesine** rastlanmamıştır: *hen* “en”, *hepeyi* “epey”, *ilen* “ile”.

18) Çamlıhemşin ağzında bir kelime içerisindeki ünsüzlerin yer değiştirdiği görülmektedir: *yorğut* “yoğurt”, *kaşbistan* “kabristan”.

19) Hece kaynaşması gerek Standart Türkiye Türkçesi gerekse Çamlıhemşin ağzında görülen ses olayıdır: *dā* “daha”, *olacādi* “olacaktı”.

Çalışmamızın **şekil bilgisi** kısmından elde ettiğimiz sonuçlar şu şekildedir:

1) Çamlıhemşin ağzında kullanılan **yapım ekleri** Standart Türkiye Türkçesindeki yapım ekleri ile işlev ve fonksiyon bakımından benzerlik göstermektedir: *balci* “balcı”, *yaşli* “yaşlı”, *çobanluk* “çobanlık”.

Fakat bölge ağzında kullanılan bu eklerin ağız özelliği dolayısıyla çeşitli ses değişikliğine uğramış şekilleri de kullanılmaktadır: *Hastahana* “hastahane”.

2) Bölge ağzında **ayrılma hâli** eki olarak */+Den/* eki kullanılır: *taraftan* “taraftan”, *bunden* “buradan”.

3) Çamlıhemşin ağzında **benzerlik hâli** “*gibi*” edatıyla sağlanır: *fundukler gibi* “findıklar gibi”, *biçak gibi* “bıçak gibi”.

4) **Berberlik hâli** “*beraber*” edatıyla sağlanır: *katirlerilen beraber* “katırlarla beraber”.

5) Bölge ağzında **bulunma hâli** yerde ve zamanda olmak üzere iki başlık altında incelenir. Yerde bulunma hâli eki olarak */+DA/*, zamanda bulunma hâli eki olarak */+Dan/* kullanılır. Bulunma hâli ekinin eklendiği burada, orada, şurada gibi bazı zarflarda orta hece düşmesi meydana gelir: *burda*, *orda*, *evelden*.

6) Bölge ağzında **ilgi hâli** */+nun/* ve */+un/* biçimindedir: *yaylanun çimeni* “yaylanın çimeni”, *ağacun altı* “ağacın altı”.

7) Çamlıhemşin ağzında **sebep hâli** “*için*” edatıyla sağlanmıştır: *sağmağ için* “sağmak için”, *geçenma için* “geçinmek için”.

8) Bölge ağzında **varma hâli** Standart Türkiye Türkçesi ile uyumlu olarak */+A/* ekiyle sağlanır: *dağa*, *babasına*.

9) Standart Türkiye Türkçesinde **vasıta hâli** eki olarak kullanılan */+IA/* ekiyle birlikte bölge ağzında */+IAn/* ve */+ilen/* şekilleri de kullanılır: *Katirlelen* “katırlarla”, *böyleluğilen* “böylelikle”.

10) Bölge ağzında **yönelme hâli** eki Standart Türkiye Türkçesinde olduğu gibi */+a/*, */+e/* dir: *kovana*, *yole*.

11) Çamlıhemşin ağzında **yükleme hali** eki /+Ø/ ve /+i/ şeklindedir: *kāve içmā* “kahveyi içmeye”, *adami, yemeği*.

12) Bölge ağzında hâl ekleri arasında görev değişikliklerinin olduğu görülür. Bu hâl değişiklikleri aşağıdaki gibidir:

Yükleme Hâli Yerine Yaklaşma Hâli Çekimi: *onlara dingleyirum* “onları dinliyorum”, *duman aldi dağlara* “dağları duman aldı”.

Yaklaşma Hâli Yerine Yükleme Hâli Çekimi: *beni teselli veriyörler* “bana teselli veriyorlar”, *büyük dere tarafi gitti* “büyük dere tarafa gitti”.

Yaklaşma Hâli Yerine Bulunma Hâli Çekimi: *Ķurbette giderlerdi*. “Gurbete giderlerdi.”.

Bulunma Hâli Yerine Yaklaşma Hâli Çekimi: *bizum eve var* “bizim evde var”.

Sebep Hâli Yerine Yönelme Hâli Çekimi: *Düşman oturmāsun deyine yaktiler* “Düşmanın oturmaması için yaktılar.”.

13) Çamlıhemşin ağzında **iyelik eklerinde**, Standart Türkiye Türkçesinden farklı olarak ikinci teklik şahısta /+ng/ ve /+(u)ng/ eklerinin kullanıldığı görülür: *kaymang* “kaymağın”, *kabang* “kabağın”.

14) Çamlıhemşin ağzında /+lAr/ çokluk ekinin /+lA(ř)r/, /+lA/ şekilleri de görülmektedir: *dedeler, evler, halla* “haller”.

15) Çamlıhemşin ağzında /+ki/ eki Standart Türkiye Türkçesinde olduğu gibi uyuma girmemektedir: *yaşindeki* “yaşındaki”, *anamunki* “annemimki”.

16) Bölgede **soru eki** olarak genellikle /+mi/ kullanılmakla beraber Topluca Köyü ağzında /+miydi/ şekli de görülmektedir: *niye mi?*, *duydun mi?* “duydun mu?”, *oldi miydi* “oldü müydü?”.

17) Çamlıhemşin ağzında **sıfatlar** Standart Türkiye Türkçesi ile büyük ölçüde aynıdır: *aşap ev* “ahşap ev”, *ufak oğlum* vb.

18) Bölge ağzında zamirlerin hâl ekli çekimleri büyük ölçüde Standart Türkiye Türkçesi ile aynıdır. Bā, sā, oā, uni, unda, undan, uleşi unleşi, unleşda gibi şekilleri de görmek mümkündür.

19) Çamlıhemşin ağzında kullanılan **geniş zaman** ekleri, çeşitli ses olayları nedeniyle oldukça çoktur. Yazı dilinden farklı olarak kullanılan ekler şunlardır:

/-ā/, /-u/, /-ř/, /-ar(ř)/, /-ur(ř)/, /-er(ř)/, /-Ø/: *darlan-u+am* “*darlan-ır-ım*”, *gid-er+Ø*, *koy-â+ķ* “*koy-ar-ız*”.

20) Çamlıhemşin ağzında **şimdiki zaman** eki olarak /-yir/, /-yoř/, /-yo/, /-yòr/ biçimleri kullanılmaktadır: *taşı-yir+um* “*taşı-yor+um*”, *erit-(i)yo+sun* “*erit-(i)yor+sun*”, *top-la-yòr+Ø* “*top-lu-yor+Ø*”.

21) Çamlıhemşin ağzında **görülen geçmiş zaman** çekimi /-DI/, /-DU/ ekleriyle yapılır: *yap-tu+m* “*yap-tı+m*”, *gel-du+n* “*gel-di+n*”, *gel-du+ķ* “*gel-di+ķ*”.

22) Çamlıhemşin ağzında **öğrenilen geçmiş zaman** çekimi /-miş/, /-muş/ ekleriyle yapılır: *unut-miş+im* “*unut-muş+um*”, *kazan-miş+Ø*, *al-miş+siz* “*al-miş+sınız*”.

23) Bölge ağzında **gelecek zaman** ekleri şu biçimlere tekabül etmektedir: /-ecā/, /-AcAk/, /eceğ/, /-ıcak/: *yi-y-ecā+m* “*yi-y-ecek+im*”, *gid-eceğ+üz* “*gid-eceğ+ız*”, *çık-ar-ıcak+sınız* “*çık-ar-acak+sınız*”, *aç-acak+sınız*.

24) Bölge ağzında istek kipi Standart Türkiye Türkçesindeki gibi /-A/ şeklindedir: *bul-a+sin* “*bul-a+sın*”.

25) Dilek-şart kipi, bölge ağzında Standart Türkiye Türkçesindeki gibidir: *git-sa+m* “*git-se+m*”, *de-sa+n* “*de-se+n*”, *çik-sa+nuz* “*çık-sa+nız*”.

Bölgede, dilek-şart kipinin soru durumu, yalnızca I. teklik ve çokluk şahıs çekimleri çerçevesinde kalır: *al-sa+m mi?* “*a-lsa+m mı?*”, *gel-sa+k mi?* “*gel-se+k mi?*”.

26) Fiillerin emir çekimleri Standart Türkiye Türkçesi ile uyum içerisindedir. *o-la-y+im*, *kal-Ø+Ø*, *ye-Ø+sun* “*ye-Ø+sin*”.

27) II. teklik şahıs emir çekiminde yalnız et- fiili çerçevesinde kalmak üzere /-e/ biçiminin kullanılması yaygın olarak görülür: *bi yârdim ed-e bā* “*bana bir yardım et.*” *isteduğuni ed-e* “*istediğini et*”.

28) Dilek-şart kipinin II. teklik şahıs çekimi için kullanılan –san kuruluşuna, yapı ve anlatım bakımından yukarıdaki –e biçimine uygunluğuyla dikkati çeken –a biçiminin getirilmesi sonucunda doğmuş bulunan /-sa+n+a/ kuruluşu da II. teklik şahıslara emir anlamı kazandırır: *vur-sa+n+a*, *ver-sa+n+a*.

29) Çamlıhemşin ağzında gereklilik kipi Standart Türkiye Türkçesinden farklı olarak kurulur. /-mAlI/ eki bu kipi karşılamaz. Fiil tabanına getirilen /-mAk/

mastar ekindeki “k” sesi düşer ve “a” ünlüsü uzar. Akabinde “lazim” kelimesi getirilir. Metinlerde bu çekimin örneklerine rastlanmamıştır. Soruşturma yöntemiyle bazı örnekler kaydedilmiştir: *ġel-mā+m lazim* “gel-me+m lazım”, *ġel-ma+nuz lazim* “gel-me+niz lazım”.

30) Bölge ağzında **fiillerin hikâye çekimi** geniş zaman, şimdiki zaman, öğrenilen geçmiş zaman, gelecek zaman ve şart kiplerinde görülür.

Geniş zamanın hikâye birleşik çekimi bütün şahıslarda görülmektedir: *koy-ar+Ø-du+m* “koy-ar+i+di+m”, *ġel-ır+Ø-dı+n* “gel-ir+i-di+n”, *çik-ar-ur+Ø-di+le* “çık-ar-ır+i-di+ler”.

Şimdiki zamanın hikâye birleşik çekimi sadece I. ve III. teklik ve çokluk şahıslarda görülmektedir: *bul-a-mi-yo+Ø-du+m* “bul-a-mı-yor+i-di+m”, *çalış-iyør+Ø-di+Ø* “çalış-ıyor+i-di+Ø”, *birah-ayør+Ø-du+k* “bırak-ıyor+i-di+k”, *ġid-eyør+ler+Ø-di* “git-iyor+ler+i-di”.

Öğrenilen geçmiş zamanın hikâye birleşik çekimi sadece I. ve III. teklik ve çokluk şahıslarda görülmektedir: *yat-miş+Ø-tu+m* “yat-mış+i-di+m”, *gel-miş+Ø-ti+Ø* “gel-miş+i-di+Ø”, *al-miş+Ø-tu+k* “al-mış+i-di+k”, *bul-muş+Ø-tu+laş* “bul-muş+i-di+ler”.

Gelecek zamanın hikâye birleşik çekimi yalnızca III. teklik ve çokluk şahıslarda görülür: *doy-ecek+Ø-ti* “doy-acak+i-di”, *gel-ecek+Ø-ti+leş* “gelecek+i-di+ler”.

Şart kipinin hikâye birleşik çekimi yalnızca III. teklik şahıslarda görülür: *kal-sa+y+Ø-di+Ø* “kal-sa+i-di+Ø”, *ġel-sa+y+Ø-di+Ø* “gel-se+i-di+Ø”.

31) Çamlıhemşin ağzında fiillerin katmerli birleşik çekimine de rastlanır. Bölgede **geniş zaman hikâyesinin şartlı çekimine** II. ve III. teklik şahıslarda rastlamak mümkündür. Bölgede Ortanköyü ağzında bu çekime rastlanır: *çalış-ur+Ø-du+n-sa*, *ol-ur+Ø-di-se*.

32) Bölge ağzında fiillerin şartlı birleşik çekimlerinde şart kipi ve şahıs eklerinin bazen yer değiştirdiği görülür: *oku-miş+sen+Ø-se* “oku-muş+i-se+n”, *ġel-du+m+Ø-se* “gel-di+i-se+m”

33) Bölge ağzında **ek-fiilin** geniş zaman, hikâye ve rivayet çekimlerine rastlanır. Bu çekimlerde “i-” ek-fiili çoğunlukla korunur: *adamim*, *neşelisun*, *mutli idum*, *kuçuk idunuz*, *zengin imiş*

34) Bölge ağzında **fiilimsiler** Standart Türkiye Türkçesi ile hemen hemen aynıdır. Sadece ses olaylarından kaynaklı bazı değişiklikleri gözlemlemek mümkündür: /-mağ/, /-duğ/, /-duğ/, /-tuğ/.

35) Bölge ağzında kullanılan **zarflar** Standart Türkiye Türkçesi ile büyük ölçüde aynıdır. Standart Türkiye Türkçesinden farklı olan zarflar şu şekildedir: *o yani, buya, unda, unde, aşa, aşağı, artuk, akşamın, şindi, sora/soğra, kişinin, yazın, beyaz, oyle, oyleluğilen, boyle, boyleluğilen.*

36) Bölge ağzında Standart Türkiye Türkçesinden farklılık gösteren **edatlar** şu şekildedir: *bile, deyine, te ki, yalnız, óbisoy, ilen, herhali, ho, he do, e ha o, te ha u, keren.*

37) Hemşinlilerin Türkçeyi Lazlardan daha çok kullandıkları görülmüştür. Bunun nedeni Lazların bildikleri Lazcadan dolayıdır. Aynı bölgede yaşıyor olmalarına rağmen Lazların Lazca bilip Hemşinlilerin bilmemesi düşündürücüdür. Bu durum akla Hemşinlilerin bu dili ya unuttuklarını ya da hiç öğrenmedikleri fikrini getirmektedir.

38) Çamlıhemşin ağzını Rize ağzından ayıran başlıca özellikler:

Rize genelinde görülen ünsüzler “c’, ç’, d’, ğ, g’, ğ, ħ, k, k’, k̄, k̄, l’, n’, ñ, r̄, ş, t’, t̄, w, z” bunlardır. Ancak bunlardan “c’, ç’, d’, g’, ğ, k, k̄, l’, n’, r̄, ş, t’, t̄, w, z ” ünsüzleri Çamlıhemşin ağzında görülmez. Bölgenin karakteristik ünsüzleri şunlardır: “ĝ, ħ, k̄, ñg, ř”.

• Çamlıhemşin ağzında fiillerin soru şekli, “-mi” ekiyle sağlanır.. Bölgede Konaklar Mahallesi ağzında ve Ortanköy ağzında ikinci teklik şahsa soru yöneltilirken soru ekinden sonra “-sen” şahıs zamirinin getirildiği görülmektedir. Bu özellik Çamlıhemşin ağzını Rize’nin merkez, Kalkandere, İkizdere, ve Çayeli ilçesine bağlı Büyükköy ağzından ayırır. Çünkü Rize’nin bu ilçelerinde bu şekil “-misun” şeklindedir.

• Bölge ağzında fiillerin şartlı birleşik çekimlerinde şart kipi ve şahıs eklerinin bazen yer değiştirdiği görülmektedir. Rize ağzında böyle bir duruma rastlanmaz: *oku-miş+sen+Ø-se* “oku-muş+i-se+n”, *gel-du+m+Ø-se* “gel-di+i-se+m”

• Rize ili ağızlarında görülen damaksı ñ ünsüzünün Çamlıhemşin ağzında ayrışarak ñg biçiminde kullanıldığı görülmektedir: *senuğ, kabağ vb.*

- Rize ili ağızlarında görülen damaksı ñ ünsüzünün Çamlıhemşin ağızında ayırarak ñg biçiminde kullanıldığı görülmektedir: senuñg, kabañg vb.

39) Laz ve Hemşin yerleşimli köylerdeki farklılıklar:

- Katı, yarı sızıcı, ön boğumlanmalı olan k sesi Laz yerleşimli köylerde görülürken Hemşin yerleşimli köylerde görülmez.
- Tonlu, sızıcı, hırıltılı bir gırtlak ünsüzü olan ħ sesi Laz yerleşimli köylerde görülürken Hemşin yerleşimli köylerde görülmez.
- Tonsuz, titreşimli, Çamlıhemşin ağızına özgü olan ř sesi Hemşin yerleşimli köylerde görülürken Laz yerleşimli köylerde görülmez.
- R sesinin düşme temayülü Hemşin yerleşimli köylerde daha fazladır.
- II. teklik şahıs eki Hemşin yerleşimli köylerde /+sen/ biçimindeyken Laz yerleşimli köylerde /+sin/ biçimindedir.
- Hemşin yerleşimli köylerde III. teklik ve çokluk şahıs zamirlerinde u'lu biçimlere de rastlanır.
- Dönüşlülük zamiri Laz köylerinde g'li biçimdeyken Hemşin köylerinde k'lı biçimdedir.
- Laz yerleşimli köylerde şimdiki zaman ekinden önceki ünlüde daralmaya gidilmemiştir. top+la-yòr+Ø-Ø+Ø “top+lu-yor+Ø-Ø+Ø”
- Hemşin yerleşimli köylerde daralma olmuştur.
- Gel-(i)yo+Ø-Ø+la “gel-(i)yor+Ø-Ø+lar”
- **40)** Daha önceki çalışmalarda Rize genelindeki Hemşinliler örneklem olarak alınmıştır. Biz Lazların ve Hemşinlilerin ortak yaşadığı Çamlıhemşin bölgesini tercih ettik. Bundan dolayı Laz ve Hemşin köyleri diye bir ayrıma gidebildik. Bu köylerin ağızları hakkında karşılaştırma yapabileme fırsatı bulduk.

SÖZLÜK

-A-

aħır: Ahır. Büyükbaş hayvanların barınacağı yer (1-62)

alışılagılan: Alışılagelen (5-567)

altuk: Artık (1-59)

aru: Arı (2-143)

aş-: Aç- (6-767)

-B-

beçi: Belki (1-61)

boşonşit: Bronşit (5-598)

buz-: Bez- (4-454)

-Ç-

çaşuk: Çarık (6-709)

çünkü: Çünkü (7-1005)

-D-

dā: Daha (4-455)

dangal: İneklerin boynuna takılan çan

deremen: Değirmen (9-1348)

deyeşman: Değirmen (6-732)

deyi: Diye (6-656)

deyine: Diye (2-235)

deyişmen: Değirmen (7-788)

deyiş-: Değış- (7-786)

Drappani: Tırpan (2-186)

düyun: Düğün (5-554)

-E-

eksa: Akraba (2-209)

el-: Öl- (2-242)

en-: İn-

eşenti: Eğreti (5-632)

esaste: Esasında (7-914)

evel: Evvel (2-207)

eyi: İyi

eylance: Eğlence (4-366)

-F-

fenli: Fenni. Yöntemine göre yapılan (2-165)

filamur: İhlamur (9-1343)

funduk: Fındık (2-200)

furun: Fırın (2-81)

-G-

gena: Yine (7-746)

gendi: Kendi (1-11)

gene: Yine (6-652)

geş-: Geç- (4-521)

goç: Göç (7-1109)

ğórä: Göre (2-97)

góye: Göre (7-971)

-Ĝ-

ĝazi: Gazi (2-215)

-H-

hadin: Haydi (5-581)

hag: Mısırın öğütölmek için dököldüğü yer (6-738)

heyvanat: Hayvanat (3-322)

his: Hiç (2-123)

-ĥ-

ĥala: Hala

ĥalad: Halat (2-150)

ĥaşılya: Fasülye (2-75)

ĥızar: Büyük bıçkı (4-411)

-I-

Idiş: Iğdır (4-516)

-İ-

içun: İçin (2-157)

ilen: İle (5-553)

iş-: İç-

-K-

kak-: Kalk- (4-472)

kapaste: Kapasite (7-936)

kaş: Kaç (7-963)

kaşuk: Kaşık (5-622)

kāve: Kahve (6-682)

kemane: Kemeçe (4-525)

kêřaz: Kiraz (7-1049)

kık: Kırk (10-1380)

kik: Kırk (3-286)

koçişa: Aşçı (7-1029)

kof: İçi boş (7-1020)

kolan-: Kullan- (2-171)

köç: Göç (7-1106)

kumar: Komar (Mor çiçekli orman gülü) (8-1299)

kuşi: Kuru (5-568)

kurşum: Kurşun (3-353)

-ķ-

ķóti: Kötü (4-465)

ķep: Kalp(1-39)

-ķ-

ķena: Kına (4-366)

-L-

lāna: Lahana (5-565)

Lòbiya: Fasülye (4-538)

-M-

ma: Ben (

mā: Maya (2-117)

meşsuk: Ahırda hayvanın bağlandığı yer (7-1156)

merze: Mezra (3-345)

meşkul: Meşgul (6-701)

meşuş: Meşhur (7-864)

misir: Mısır (2-180)

muacir: Muhacir (2-227)

musafir: Misafir (7-933)

mutahit: Mütahhit (5-611)

-N-

nesib: Nasip (10-1414)

niķak: Nikah (3-347)

-O-

obir: Öbür (2-239)

obisoy: Başka türlü (4-367)

obuyle: Öbürleri (4-452)

oşik: Büyük kazma (4-409)

ovig: Büyük kazma (6-794)

-P-

Paļa: Ot türü (5-630)

patika: Dar yol (6-736)

penir: Peynir (3-285)

pilaķi: İçinde ekmek pişirilen taş (7-1052)

-R-

şamet: Rahmet (6-733)

-S-

sān: Sahan (2-119)

seferbirluk: Seferberlik (2-207)

sif: Sırf (7-798)

siğir: Sığır (2-255)

sikence: Ağaç dallarına arı kovanı koymak için yapılan yer (2-145)

soğra: Sonra (3-268)

sora: Sonra (2-121)

-ř-

çay: Yöreeye ait baş örtüsü (6-704)

şindi: şimdi (7-855)

-T-

taket: Takat (4-363)

teğenek: Değenek (2-201)

te ķi: Keşke (1-22)

teşavi: Teravih (7-953)

tik-: Dik- (2-194)

tiribot: Uzun başlı bir ot türü (4-538)

tiripan: Tırpan (2-181)

tok-: Dök- (6-728)

tum: Tüm (7-841)

Turçä: Türkçe (3-316)

turşi: Turşu (3-316)

tut: Dut (4-443)

-U-

ule: Onlar (4-407)

uni: Onu (4-424)

uyede: Orada (4-504)

-V-

verane: Virane (3-310)

vallay: Vallahi (7-933)

-Y-

yalanız: Yalnız (2-84)

yāmur: Yağmur (9-1329)

yılan: Yılan (7-1194)

yitur-: yitir- (1-56)

yonga: Ağaç parçası (8-1285)

-Z-

zate: Zaten (4-407)

KAYNAKLAR

- Akar, Ali. "Ağız Araştırmalarında Yöntem Sorunları". *Turkish Studies-Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, sayı 2(2006): 41.
- Arıcı, Nazmi. *Altaylardan Kaçkarlar'a Hemşin*. İstanbul: Elif Yayınları,2004.
- Arıcı, Sebahattin. *Dambur Tarihi (Hemşin-Purim Etimolojik Sözlüğü)*. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2008.
- Aslan, Tuba. "Hemşinlilerde Sosyal Yapı ve Kültürel Kimlik". Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2006.
- Banguoğlu, Tahsin. *Türkçenin Grameri*. Ankara: TDK Yayınları, 2015.
- Buran, Ahmet. *Anadolu Ağızlarında İsim Çekim (Hâl) Ekleri*. Ankara: TDK Yayınları, 1996.
- Eckmann, J. *Çağatayca El Kitabı*. çev. Günay Karaağaç. İstanbul: Kesit Yayınları, 2013.
- Eker, Süer. *Çağdaş Türk Dili*. Ankara: Grafiker Yayınları, 2002.
- Caferoğlu, Ahmet. *Türk Dili Tarihi*. İstanbul: Alfa Yayınları, 2001.
- Daşdemir, Muharrem. *Türkçenin Yapısal-İşlevsel Söz Dizimi*. Erzurum: Eser Basım Yayın Dağıtım Matbaacılık, 2014.
- Ergin, Muharrem, *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım/Yayım/Dağıtım, 2009.
- Gabain, A. Von. *Eski Türkçenin Grameri*. çev. Mehmet Akalın. Ankara: TDK Yayınları, 2007.
- Gemalmaz, Efrasiyap, "Ağız Bilimi Araştırmaları Üzerine Genellemeler". Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni. (1999): 4-13.
-, *Erzurum İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük ve Dizinler)*. Ankara: TDK Yayınları, 1995.
- Gökdağ, Bilgehan Atsız. "Doğu Karadenizde Konuşulan Diller ve Türkçe İle Etkileşimleri". *Karadeniz Araştırmaları*, sayı 31 (2011): 111-134.
- Gülensoy, Tuncer. *Türkiye Türkçesindeki Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları, 2011.
- Gencan, Tahir Nejat. *Dilbilgisi*. Ankara: Tek Ağaç Yayınları, 2007.
- Günay, Turgut., *Rize İli Ağızları*. Ankara: TDK Yayınları, 2003.

- Güner, Galip. *Kıpçak Türkçesi Grameri*. İstanbul: Kesit Yayınları, 2013.
- Hacıeminoğlu, Necmettin. *Türkçede Edatlar*. İstanbul: Miili Eğitim Basımevi, 1984.
- Hunutlu, Ümit. *Köktürk ve Uygur Türkçesinde Yan Cümleler*. Ankara: Gazi Kitabevi, 2015.
- Kara İsmail. *Rize Defteri*. İstanbul: Kültür Yayınları: 2016.
- Karaağaç, Günay. *Türkçenin Ses Bilgisi*. İstanbul: Kesit Yayınları, 2015.
- Karahan, Leyla. *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*. Ankara: TDK Yayınları, 2014.
- “Ağız Araştırmaları Alanında Yapılması Gereken Çalışmalar”. Ç.Ü. Türkoloji-Makale Bilgi Sistemi, (2009): 1-7.
- Korkmaz, Zeynep. *Grammer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları, 2007.
- *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*. Ankara: TDK Yayınları, 2014.
- Köktekin, Kâzım. “Doğubayazıt Ağzının Ses Özellikleri”. *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, sayı 33 (2007): 1-9.
- Kuyumcu, Osman. “Türkçenin Hemşin Ağzı”. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2006.
- Pehlivan, Serkan. “Rize İli Hemşim Ağzı”. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 2002.
- Sağır, Mukim. “Ses Olayları Bakımından Anadolu Ağızları”. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, sayı 20 (2002): 1-7.
- Vural, Hanifi ve Tuncay Böler. *Ses ve Şekil Bilgisi*. İstanbul: Kesit Yayınları, 2015.
- Tarama Sözlüğü. Ankara: TDK Yayınları, 1989.
- Tiken, Kâmil. *Eski Türkiye Türkçesinde Edatlar, Bağlaçlar, Ünlemler ve Zarf Fiiller*. Ankara: TDK Yayınları, 2004.
- Timurtaş, Faruk Kadri. *Eski Türkiye Türkçesi*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2005.
- Yılmaz, Remzi. *Bozkırın Atlı Göçebelere Hemşinliler*. Ankara: Tarcan Matbaacılık, 2015.
- <http://www.camlihemsin.bel.tr/sayfa/camlihemsin-hakkinda/94> Erişim Tarihi: 25.04.2018.

ÖZ GEÇMİŞ			
Adı, Soyadı	Ebru SARIAHMET		
Doğum Yeri ve Yılı	Çayeli 01.08.1992		
Medeni Durumu	Bekar		
Bildiği Yabancı Diller ve Düzeyi	İngilizce-E düzeyi		
Öğrenim Durumu	Başlama - Bitirme Yılı	Kurum Adı	
Lisans	2011	2015	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
Yüksek Lisans	2015	2018	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
Doktora			
Çalıştığı Kurum (/lar)		Başlama - Ayrılma Yılı	
1.Alparslan Ortaokulu		2017	2018
2.			
3.			
Üye Olduğu Bilimsel ve Mesleki Kuruluşlar			
Katıldığı Proje ve Toplantılar			
Yayımlar			
Aldığı Ödüller			
Diğer			
İletişim (eposta)	ebruli.53@hotmail.com		